

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 3

เรื่อง

การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

Development of the body of knowledge, innovation area
for learning the Buddhist way of life

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ

Development of Buddhist Innovation Areas Learning

โดย

รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800764012

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 3

เรื่อง

การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

Development of the body of knowledge, innovation area
for learning the Buddhist way of life

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ

Development of Buddhist Innovation Areas Learning

โดย

รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800764012

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 2

Development of the body of knowledge, innovation area
for learning the Buddhist way of life

Under Research plan
Development of Buddhist Innovation Areas Learning

by

Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon and Author

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2021

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800764012

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
ผู้วิจัย	: รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: 2564
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 300 รูป/คนและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 42 รูป/คน โดยกำหนดเกณฑ์คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และแบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และแจกแบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยสถิติพื้นฐาน หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัยพบว่า

องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิดความคุ้มค่าของทรัพยากรน้ำและความยั่งยืนของการผลิตอาหาร 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐานพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและมีจิตใจเข้มแข็งสงบสุข การใช้ปัญญาเป็นฐานก่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด แก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและข้อค้นพบในด้านต่างๆ สามารถพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมกับชุมชน และชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันสามารถนำไปเป็นแนวทาง 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การประสานความร่วมมือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การศึกษาสถานการณ์ปัญหาและการสร้างทางเลือก โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นที่ 3 การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ

ขั้นที่ 5 การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ควรเน้นรูปแบบบูรณาการกับวิธีการเรียนรู้ตามฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 50 ท่าน โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากที่สุดสำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความมีประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

Research Title : Development of the body of knowledge in Buddhist Education Sandbox

Research : Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon and Author

Department : Science Research and Innovation Promotion Fund

Fiscal Year :B.E. 2564 / C.E.2021

Abstract

The objectives of a study on Development of the body of knowledge in Buddhist Education Sandbox are as follows: 1) to study the body of knowledge in Buddhist Education Sandbox, 2) to create an activity set of the body of knowledge for Buddhist Education Sandbox, and 3) to evaluate the activity set of the body of knowledge for Buddhist Education Sandbox. The process of this qualitative research is based activity research method. The samples used in the study were 300 students of Faculty of Education and 42 key-informants who were expert in Buddhist Education Sandbox. The research instruments consist of interview questions, evaluation form for the activity set of the body of knowledge for Buddhist Education Sandbox. The data were collected from documents, interviews, group discussion and evaluation form and analyzed by content analysis and descriptive statistics. The activity set of the body of knowledge for Buddhist Education Sandbox was evaluated by mean and standard deviation.

The results of the study revealed that:

The body of knowledge for Buddhist Education Sandbox consists of 4 learning activities: 1) Sufficiency Buddhist based activity resulting to the worthiness in using water resources and sustainability of food production, 2) Buddhist based learning activity based on mindfulness in developing mental quality, strength and peacefulness, and using wisdom as the base of right knowledge for potential in thinking and problem solving wisely.

The area of Buddhist Education Sandbox and findings can be developed and adjusted suitable to community having similar contexts in 5 steps:

1. Cooperation with the concerned and planning effective operation,
2. Study of problems and finding options with collaboration of community,
3. Development of basic factors influential to learning reform,
4. Curriculum development based on Buddhist based learning, and
5. Development of Buddhist Education Sandbox with a focus on integration with learning foundations.

The results of activity set of the body of knowledge for Buddhist Education Sandbox from 50 experts in total and in aspects were at the highest level. In details, the highest level was on feasibility, followed by utility.

The innovation of Buddhist based learning is to implant, train and teach young people according to the Buddhist methods with a focus on the Threefold Training principles as the learning foundation through “How to eat, to live, to see and to listen” in order to teach and train the young people to bring Buddhadhamma principles into practice in their daily life and develop themselves to be good and smart in society and to be able to life the life happily and peacefully according to the principles of sufficiency economy philosophy.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เป็นโครงการย่อยที่ ๓ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์สนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย และสร้างผลงานทางวิชาการ เพื่อนำผลงานวิจัยนั้นไปใช้พัฒนาสังคมประเทศไทย ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยเล่มนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยทุกท่านที่ได้ที่ได้เมตตาให้ความช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจมาโดยตลอด

รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ
ธันวาคม 2564

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
สารบัญ.....	(ฉ)
สารบัญตาราง.....	(ช)
สารบัญภาพ.....	(ณ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	2
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	2
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.5 นิยามศัพท์.....	3
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	4
1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้.....	6
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้.....	19
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้.....	36
2.4 แนวคิดการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	61
2.5 บริบทพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะครุศาสตร์.....	66
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	69
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	81
3.1 ขั้นตอนการวิจัย.....	81
3.2 รูปแบบการวิจัย.....	82
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	85
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	86
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	86
3.6 การสรุปผลการศึกษการวิจัย.....	87
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	90
4.1 ผลการศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	90
4.2 ผลการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	104

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.3 ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	124
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	138
5.1 สรุปผลวิจัย.....	138
5.2 อภิปรายผล.....	151
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	158
บรรณานุกรม	160
ภาคผนวก	167
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการวิจัย.....	168
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ข้อมูลสำคัญ ผู้ร่วมสัมมนา.....	175
ภาคผนวก ค กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน.....	182
ภาคผนวก ง กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน.....	186
ภาคผนวก จ แบบประเมินองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	220
ภาคผนวก ฉ ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย.....	224
ประวัติผู้วิจัย	226

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	แสดงการวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้.....	28
2.2	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้.....	35
3.1	แสดงขั้นตอนการวิจัย.....	87
4.1	แสดงกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	121
4.2	แสดงผลการดำเนินงานตามมาตรฐานและตัวชี้วัด.....	123
4.3	แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	128
4.4	แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	131
4.5	แสดงจำนวน และคำร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง.....	133
4.6	แสดงคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แบบประเมินความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิชุด กิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยรวมและรายด้าน โดย ภาพรวม.....	133
4.7	แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความถูกต้องและครอบคลุมของชุดกิจกรรมองค์ความรู้ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	134
4.8	แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความเหมาะสมของชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรม การเรียนรู้วิถีพุทธ.....	134
4.9	แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของชุดกิจกรรมองค์ความรู้ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	135
4.10	แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความมีประโยชน์ของชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรม การเรียนรู้วิถีพุทธ.....	135

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
2.1	แสดงการสร้างความรู้.....	10
2.2	แสดงการสร้างแนวทางการพัฒนา.....	10
2.3	แสดงการสร้างแนวทางปฏิบัติ.....	11
2.4	แสดงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา 3 ขั้นตอน.....	11
2.5	แสดงตัวกรองความคิด.....	43
2.6	แสดงขั้นตอนและประตู.....	43
2.7	แสดงการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์.....	44
2.8	แสดงการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ.....	44
2.9	แสดงวงจรการสร้างสรรค์นวัตกรรมบนฐานการคิดเชิงนวัตกรรม.....	59
3.1	แสดงขั้นตอนงานวิจัย.....	89
4.1	แสดงการเตรียมการวางระบบน้ำบำบัดเสียจากบ่อก่อนนำมาใช้รดผักสวนครัว.....	91
4.2	แสดงการวางระบบจ่ายน้ำ และทดสอบประสิทธิภาพการทำงานระบบจ่ายน้ำ.....	93
4.3	แสดงผลผลิตส่วนที่หนึ่งจากการนำเสียที่บำบัดแล้วมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร.....	95
4.4	แสดงอบรมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผ่านโครงการอบรมคุณจริยธรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา.....	99
4.5	แสดงห้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน.....	99
4.6	แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 1.....	103
4.7	แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 2.....	103
4.8	แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 3.....	103
4.9	แสดงสรุปแผนงานภาพรวม.....	104
4.10	แสดงนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าร่วมกิจอบรม.....	108
4.11	แสดงนิสิตเข้าร่วมกิจกรรมฝึกการเจริญปัญญา ณ หาดมุกแก้ว จังหวัดตราด.....	113
4.12	แสดงคณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมเป็นประธานเปิด โครงการอบรม.....	114
4.13	แสดงนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกิจกรรมและร่วมแสดงกิจกรรม.....	117
4.14	แสดงแนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน.....	118
4.15	แสดงองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	137
5.1	แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 1.....	140
5.2	แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 2.....	140
5.3	แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 3.....	140
5.4	แสดงสรุปแผนงานภาพรวม.....	141

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนให้บุคคลได้เรียนรู้ เข้าใจโลกและชีวิตตามจริง เอื้อให้บุคคลเกิดการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง การเรียนรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในชีวิตของมนุษย์ ทั้งในรูปแบบของการศึกษา การฝึกฝน ค้นคว้า การทำความเข้าใจหลักธรรม และแม้กระทั่งการทำความเข้าใจตนเอง หากการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความสุข ย่อมเอื้ออำนวยให้ผู้เรียน นักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลเกิดการพัฒนาหรือก้าวหน้าในวิชาความรู้ หรือศาสตร์ที่กำลังเรียนรู้หรือศึกษาอยู่อย่างต่อเนื่อง เกิดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผลในการเรียนรู้

ทั้งนี้ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันเริ่มให้ความสำคัญกับระบบการเรียนรู้เชิงพุทธหรือตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาปัจจุบันซึ่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่เน้นทั้งความรู้และคุณธรรมแก่ผู้เรียน และที่สำคัญส่งเสริมความสุขแก่ผู้เรียนในขณะที่กำลังเรียนรู้ การศึกษาคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ อันจะส่งผลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นกลไกในการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยการทดลองจัดการศึกษาที่มีอิสระในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว อันส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ และเพื่อให้เกิดการคิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมด้านการศึกษาและการเรียนรู้ รวมทั้งขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งอื่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนเพื่อให้การสร้างและพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกันของทุกภาคส่วน นำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษาของประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพต่อไป

แนวทางการกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้เป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับทดลองการบริหารจัดการศึกษา โดยการกำหนดระยะเวลาการทดลองที่ชัดเจน เพื่อนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เช่น การนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่องอย่างต่อเนื่อง การออกแบบการทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ยังไม่ครอบคลุมไปยังพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามด้วยหลักพุทธธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้น พบว่ามีหลากหลายนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ นวัตกรรมครุติศรีครุศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย นับเป็นการผสมผสานระหว่างนวัตกรรมการเรียนรู้และวิถีพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น การดำเนินชีวิตตลอดถึงการเรียนรู้ทางด้านวิถีพุทธของคนในสังคมได้เลือนหายไป ซึ่งจะเห็นได้จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นมากมาย เช่น ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะอันดีงามของชาติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ภาพสะท้อนดังกล่าวของเยาวชนและสังคมไทยจึงควรสร้างความตระหนักด้านนวัตกรรม ให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้นวัตกรรมวิถีพุทธที่หลากหลายนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีความสำคัญและขาดหายไป นำไปสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ฐานนวัตกรรมเหล่านี้ เพื่อให้สังคมได้กลับมาสนใจพื้นฐานพัฒนาจิตใจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้อย่างมีความสุข มั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ทั้งนี้เพื่อเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่อไป เพื่อการขยายผลและยกระดับคุณภาพทางการศึกษาไปสู่สังคมแห่งสุขภาวะองค์กรรวมเชิงพุทธ

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.2.2 เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 1.2.3 เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

- 1.3.1 องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นอย่างไร สามารถนำมาบูรณาการหลักพุทธศาสนาได้อย่างไร
- 1.3.2 สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธสามารถทำได้อย่างไร และมีขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธอย่างไรบ้าง
- 1.3.3 ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธได้อย่างไร และพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธให้ยั่งยืนสำหรับการเรียนรู้ได้อย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ดำเนินการศึกษาเรื่อง การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นและเวทีชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากสถานที่มีนวัตกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และขยายเครือข่ายสู่ชุมชนบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต คณะครุศาสตร์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 42 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

การสนทนากลุ่มเพื่อสรุปข้อมูลสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 50 รูป/คน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือนิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 20 รูป/คน

ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 20 รูป/คน

1.5 นิยามศัพท์

การพัฒนาองค์ความรู้ หมายถึง การดำเนินการศึกษาและจัดการความรู้ในชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการบูรณาการองค์ความรู้ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แล้วนำเสนอเป็นรูปแบบแสดงขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง หมายถึง สถานที่ทดลองการศึกษาวิจัยทางด้านนวัตกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน สังคม และประเทศชาติ พร้อมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้

การเรียนรู้วิถีพอเพียง หมายถึง การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบแนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เป็นแกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้กันอย่างคุ้มค่า วิถีเกษตรยั่งยืน ระบบการเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศและพัฒนาองค์ความรู้กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ หมายถึง การพัฒนาจิตใจ การให้ทาน รักษาศีล เจริญสติภาวนาและการเดินจงกรม เกิดเป็นบุญกุศล แต่ข้อสำคัญอยู่ที่จิตใจ แต่เมื่อต้องการให้จิตใจสงบใส

หรือด้วยจิตใจ ที่มีความเลื่อมใสตั้งใจไปด้วยศรัทธา จิตใจของเราก็ตั้งงามด้วย ความสงบ มีความสดชื่น เบิกบานผ่อนคลาย มีความอímใจ ตอนนี้จะเดินเท้าก้าวไปในบุญทุกอียาบส

การถ่ายทอดองค์ความรู้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการออกแบบกิจกรรมเชื่อมโยงถึง วิธีชีวิตความเป็นจริง ความรู้ ทักษะและพฤติกรรม จะมีลักษณะ เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์เส้นตรง ถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมส่งแก่นิสิต นักศึกษา และนักเรียน จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่ง การถ่ายทอดกิจกรรมวิธีพุทธนั้น จะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการถ่ายทอดและระยะเวลา ความรู้นั้น ก็จะมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมตามที่ผู้จัดคาดหวังไว้

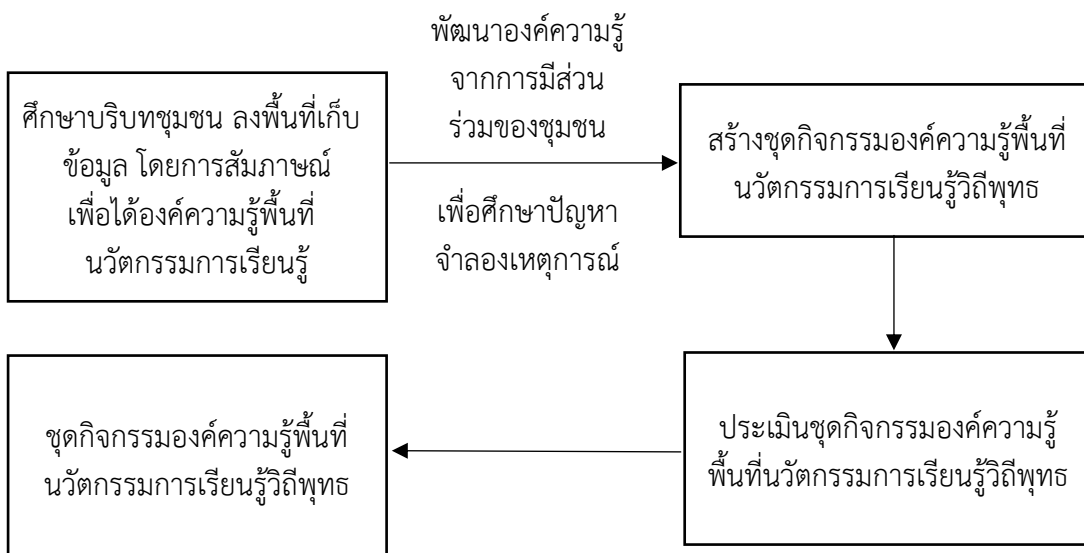
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงวิธีการสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กิน อยู่ ฟัง เป็น ซึ่งเป็นองค์ความสามารถนำมาบูรณาการหลักพุทธศาสนาได้ เป็นองค์ความรู้ที่สถานศึกษา หรือ หน่วยงานเกี่ยวกับจัดการศึกษานำไปใช้ประโยชน์และใช้เป็นกิจกรรมพัฒนา กาย วาจา และใจ เกิดการเรียนรู้โดย สติ สมาธิและปัญญาเป็นฐานในการคิดและการดำรงชีวิตในสังคมแห่งการเรียนรู้

1.6.2 การสร้างสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธส่งผลให้การ จัดการเรียนรู้สำหรับนิสิตวิชาชีพครูและผู้สนใจได้สัมผัสกับแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยตอบสนองต่อความต้องการผู้เรียนและสังคม จะเป็นรูปแบบกิจกรรมและแนวทาง โดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือการพัฒนาเยาวชน อบรมจิตใจ องค์กรการศึกษา หน่วยงานจัดการศึกษาและสถานศึกษาทุกระดับสามารถ นำไปใช้เพื่อพัฒนาเยาวชนต้นแบบเข้มทางร่างกาย และจิตใจ

1.6.3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากการพัฒนาชุดกิจกรรม 4 ชุด ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน และกิจกรรม เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน รวมทั้งแนวทางการพัฒนารูปแบบที่สร้างสรรค์พื้นที่ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้
- 2.4 แนวคิดการเรียนรู้วิถีพุทธ
- 2.5 บริบทพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะครุศาสตร์
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้

การพัฒนาหมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ทำให้เจริญเติบโตได้ งอกงามมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการของการพัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา มีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

การบริหารการพัฒนา หมายถึง ความสามารถในการลงมือปฏิบัติและให้สอดคล้องตามนโยบาย แผน แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาตามที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านการบริหาร การบริหารพัฒนานั้น การพัฒนาการบริหาร มีองค์ประกอบอยู่ 2 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบหลักการพัฒนาการบริหาร หมายถึง การจัดเตรียมเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือปฏิรูปลิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา รวมถึงเทคโนโลยี พฤติกรรมการบริหาร
2. องค์ประกอบหลักการบริหารเพื่อการพัฒนา (Development of Administration) หมายถึง การนำเสนอสมรรถนะหรือ ความสามารถที่มีอยู่ในระบบบริหารมาลงมือปฏิบัติตามนโยบาย แผน แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาจริงๆเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ว่า แผนไว้ล่วงหน้า

ปกรณ์ ปรียากร ได้กล่าวความหมาย การพัฒนาโดยรูปศัพท์ การพัฒนามาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอน

ต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ¹

สนธยา พลศรี ได้กล่าวว่า การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ²

ชัชณะ รุ่งปัจฉิม การพัฒนาได้เริ่มมีความสำคัญและมีอิทธิพลครอบงำประเทศโลกที่สามเมื่อประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกได้เริ่มตระหนักว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางหาจุดมุ่งหมายที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงและยังสามารถเปลี่ยนแปลงจากของเดิมให้เจริญขึ้นมากกว่าสภาพของเดิม ๆ การกระทำที่เกิดขึ้น คือการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง โดยการวางแผนการเปลี่ยนแปลงที่วางแผนไว้นอนล่วงหน้าแล้ว³

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา⁴ เป็นต้น

สรุปความหมาย การพัฒนา คือ ความเจริญทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การกระทำที่ดีขึ้น เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า การที่คนในชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ และการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเปลี่ยนแปลงต้องเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ เป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า

2.1.2 กระบวนการพัฒนา

การพัฒนา มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการในการพัฒนาจะต้องมีการเตรียมการอย่างดี การพัฒนาจะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลเสียต่อสภาพข้างเคียงหรือระวางมิให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจะต้องคำนึงถึง 2 ประการ ดังนี้

¹ปกรณัม ปรียากร, **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, 2549), หน้า 5.

²สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 2.

³ชัชณะ รุ่งปัจฉิม, **ประมวลสาระชุดวิชาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการบริหารการพัฒนา หน่วยที่ 7-10**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), หน้า 14-16.

⁴สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, หน้า 3.

1. การมีแผนงานที่ดี หมายถึง การมีการเตรียมการอย่างรัดกุมเป็นขั้นตอน แผนงานแต่ละขั้นตอนสามารถตรวจสอบประเมินได้ มีจุดมุ่งหมายวิธีการดำเนินงานชัดเจนและสามารถที่จะรู้ถึงผลลัพธ์ที่วางแผนสำหรับการพัฒนาให้รัดกุมครอบคลุม เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวได้ในขณะเกิดขึ้นจากการดำเนินการตามแผนงานได้อย่างค่อนข้างแน่นอน เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. วิธีการดำเนินงานที่ดี หมายถึง การกำหนดขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะจะต้องกำหนดให้บุคลากรหรือประชาชนในสังคมนั้นๆ ได้เข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีการวางแผนและมีวิธีการที่ดี ซึ่งการพัฒนาหรือแก้ปัญหาหนึ่งจะเริ่มจากการรับรู้ว่ามีปัญหาอะไร หาทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการ “คิดเป็น” แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา เมื่อตัดสินใจได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีการปรับปรุงการดำเนินงานเป็นระยะๆ และเมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางไว้ มีการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้กระทำลงไปนั้น เป็นที่น่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะเข้าสู่สภาพที่น่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะเข้าสู่สภาพที่น่าพอใจหรือเกิดการพัฒนาแต่ถ้าไม่พอใจก็ต้องเริ่มขั้นตอนที่ 1 ใหม่โดยที่ผู้บริหารควรให้บุคลากรหรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน

ในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาเป็นเรื่องของหน่วยงานราชการ เป็นเรื่องของรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการ แต่ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนไป และได้ใช้แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนอันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

ไมเคิล โททาโร (Michael Todaro)⁵ ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนามีหลายมุมมองและหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ทศนคติ ของประชาชนและสถาบันต่างๆ ในระดับชาติ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลดสถานะความไม่เสมอภาค และการขจัดความยากจนให้หมดสิ้นไปโดยมีการสร้างระบบคุณค่าหลัก 3 ประการ คือ

1. การพัฒนาชีวิตให้ยั่งยืน สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
2. การพัฒนาระบบคุณค่าในตนเอง
3. การมีเสถียรภาพในการเลือก หมายถึง การมีสิทธิที่จะเลือก

สรุปกระบวนการพัฒนาว่า มีการวางแผนเตรียมการอย่างเป็นระบบรัดกุมเป็นขั้นตอนสามารถตรวจสอบผลได้ และควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด และมีกระบวนการปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการตามกระบวนการพัฒนา จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงได้

---

⁵ไมเคิล โททาโร, กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [Http://www.L3NR.ORG /POS TS/373216](http://www.L3NR.ORG /POS TS/373216), [12 ธันวาคม 2564].

2.1.3 กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm)

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกันใช้ความพยายามร่วมกันและไม่มาเป็นปรปักษ์ต่อกัน

เทคนิค AIC⁶ เป็นกระบวนการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหา ความต้องการข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนกรที่ช่วยให้มีการระดมพลัง สมอบในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์ และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น

กระบวนกร AIC เปิดโอกาสให้สมาชิกองค์กร หรือชุมชนทุกระดับ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ นำมาซึ่งบ่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานร่วมกัน (Interactive learning through action) ก่อให้เกิดการระดมสมอง เพื่อร่วมคิดร่วมวิเคราะห์หนทางเลือกหรือหนทางปฏิบัติ เพื่อที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนา นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของในผลงานที่คนได้มีส่วนร่วม ก่อให้เกิดความผูกพันมีความรัก และห่วงแหนทำงานร่วมกัน ทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) องค์กรหรือชุมชนของตนเอง กระบวนกร AIC มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1 คือ A : Appreciation

ขั้นที่ 2 คือ I : Influence

ขั้นที่ 3 คือ C : Control

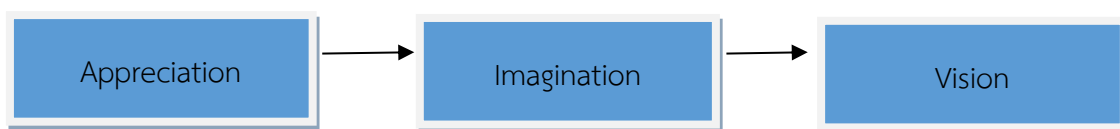
ขั้นที่ 1 คือ การสร้างความรู้ (Appreciation : A)

“การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์”

ในกระบวนกรขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุขมีความอบอุ่นและเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จินตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมากขึ้นกลายเป็น

⁶ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนกรและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), หน้า 272.

“วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั้นเอง

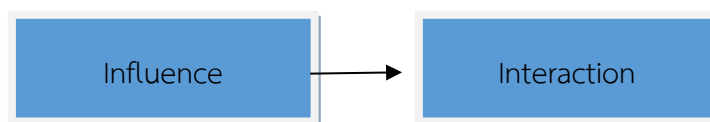

ภาพที่ 2.1 แสดงการสร้างความรู้

ขั้นที่ 2 คือ การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง

เมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้วจะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะ และพิจารณาร่วมกันจนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุดในเชิงการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ภาพที่ 2.2 แสดงการสร้างแนวทางการพัฒนา

ขั้นที่ 3 คือ การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้

ในขั้นนี้ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมัยใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใด จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใดเป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้วสมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal

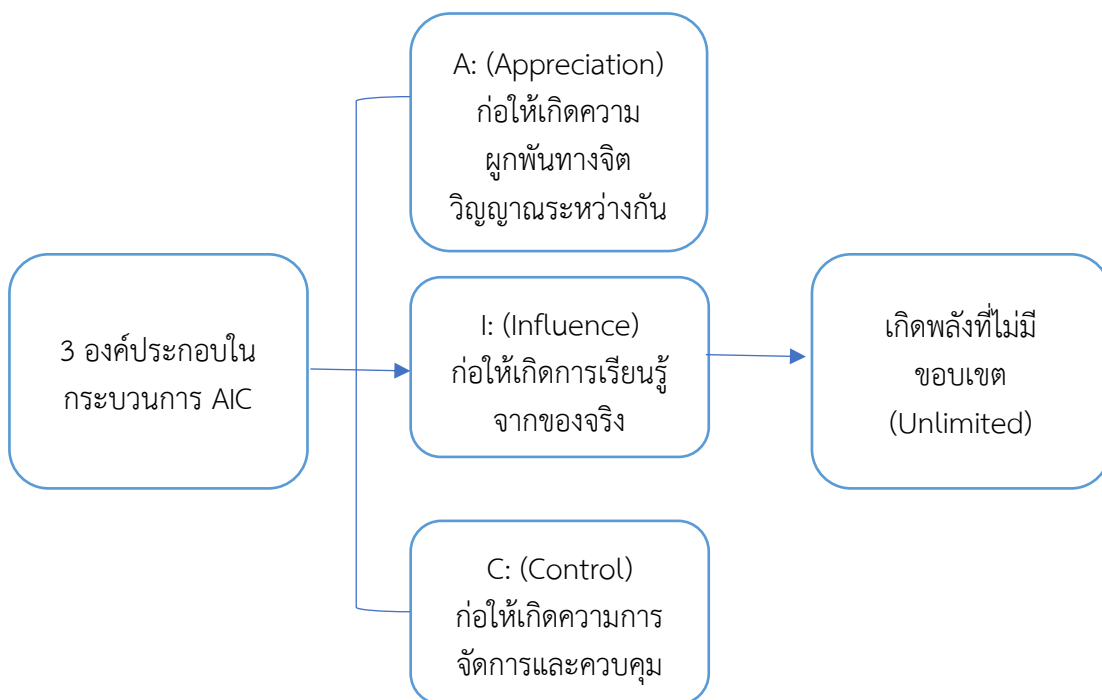
Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

ภาพที่ 2.3 แสดงการสร้างแนวทางปฏิบัติ

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตาคนอื่น ต้องรับฟัง อดทน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามาอาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยาก

เพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใครจะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 แสดงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา 3 ขั้นตอน

กระบวนการ AIC (A= Appreciation, I = Influence and C = Control) เป็นเทคนิคที่เหมาะสมในการสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมอย่างได้ผล เนื่องจากเทคนิคดังกล่าวไม่เน้นที่การอบรมสั่งสอนหรือให้คำแนะนำ แต่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการคิด วิเคราะห์ อย่างใคร่ครวญและรอบคอบ เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม มีการประเมินปัญหาและสถานการณ์ร่วมกัน สร้างวิสัยทัศน์ ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน รวมทั้งมีการวางแผนและแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน

การที่จะผลักดันกระบวนการทัศนคติใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี่ หมายถึง เบญจภาคี คือ

1. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป
2. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ
3. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ
4. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ
5. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

กระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานของ AIC สามารถนำเสนอได้ เป็น 3 พลัง ดังนี้

1. พลังของบุคคล กลุ่มบุคคล ในชุมชน องค์กรและสังคม มีพลังงานและพลังปัญญาในการเอาชนะปัญหา อุปสรรค และสร้างสรรค์ชีวิตให้ดีกว่า
2. พลังของพลังงานที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ซึ่งอาจนำมาในเชิงลบ กลายเป็นพลังงานที่ใช้ทำลายเอาไรต์เอาเปรียบและมุ่งเอาชนะ หรือเป็นพลังในเชิงบวกเป็นพลังแห่งความรัก
3. พลังของการพัฒนาที่จำเป็นต้องมีการจัดการและระดมพลังทั้งหมดให้กลายเป็นพลังงานสร้างสรรค์

ดังนั้น AIC จึงเป็นปรัชญาของกระบวนการปฏิบัติงานที่ตั้งอยู่บนกฎแห่งความเป็นจริง กล่าวคือ ในองค์กรหนึ่ง ๆ จะมีพลังแฝงอยู่ 3 ชนิด ที่คอยผสมสัมพันธ์บุคคลในหน่วยงานหรือชุมชน นั้นเข้าด้วยกัน และหากสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพลังแฝงทั้ง 3 นี้ได้อย่างเหมาะสมแล้วจะเกิดเป็นพลังสร้างสรรค์การปฏิบัติงานขึ้นในองค์กรอย่างมหาศาล

สรุปได้ว่า กระบวนการทัศนคติใหม่ในการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผน กำหนดทิศทางที่ดีไว้ล่วงหน้าและการใช้เทคโนโลยีสมัย รวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มองค์ประกอบความสุขให้แก่ประชาชนด้วย และการประยุกต์ใช้แล้วจะส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

2.1.4 การพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนา

ในการพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนา กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งส่วนของสังคมและตัวมนุษย์แต่ละจะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง

เป้าหมายของการพัฒนาคือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนา⁷

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่าในทางพุทธศาสนา การพัฒนามาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่าเจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือการพัฒนาคน เรียกว่าภาวนากับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่นวัตถุสิ่งแวดลอมต่างๆ เรียกว่า “พัฒนา” หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยายทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่าคำว่าพัฒนาหรือ คำว่าเจริญนั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้นเพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น แต่มีความหมายว่าตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม มีความหมายว่ารก เช่น นุสยาโลกวฑฒโน แปลว่าอย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิมถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา⁸

กรมการศาสนา ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาไว้ว่า สำหรับแนวพัฒนาในฉบับปัจจุบัน เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) รัฐบาลได้มุ่งเน้นให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมพร้อมทั้งเสริมรากฐานของต่างๆ ให้เข้มแข็งควบคู่กันไปกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม⁹

ปรีชา กันธิยะ ได้กล่าวว่า การอุปถัมภ์บำรุงด้านการบูรณะซ่อมแซมศาสนสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ศาสนิกต้องใช้ในการประกอบศาสนกิจ เมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรมขาดความสวยงาม ต้องบูรณะซ่อมแซม นอกจากนี้ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องยังมีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนและของประเทศ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ ศาสนิกชนจึงได้พยายามรังสรรค์ศาสนสถานให้วิจิตรเท่าที่จะสามารถทำได้ ดังนั้นศาสนสถานหลายแห่งจึงมีคุณค่าทางศิลปกรรม¹⁰

สรุปว่า การพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนาว่าในทางพุทธศาสนาการพัฒนาแบ่งออกเป็น 2 คือการพัฒนาคนเรียกว่าภาวนา และการพัฒนาโดยทั่วไปเรียกว่า ความเจริญ แต่การพัฒนาทางพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิต ส่วนการพัฒนาสถานที่ ก็มี

⁷กรมการศาสนา, **พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2553), หน้า 15.

⁸พระราชวรมณี, (ประยูรค์ ปยุตโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530), หน้า 16 - 18.

⁹กรมการศาสนา, **แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2556**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2556), หน้า 1.

¹⁰ปรีชา กันธิยะ, **การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2550 นำมิติศาสนาเข้าสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550), หน้า 2.

สำคัญเหมือนกัน แต่มีความสำคัญรองลงมา เมื่อวัดดู อาคาร สถานที่เกิดการชำรุดทรุดโทรม ควรได้รับการอุปถัมภ์บำรุงด้านการบูรณะซ่อมแซมเช่นกัน

2.1.5 การพัฒนาวัด

วัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา การพัฒนาวัดในที่นี้หมายถึงการพัฒนาสถานที่ การพัฒนาบุคลากรของวัด การพัฒนากิจกรรมโครงการพัฒนาเจ้าอาวาสต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่ยึดถือยอมรับของชุมชนมีบุคลากรที่มีภาพลักษณ์ดีมีการบริหารจัดการวัดโดยประสานสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการ หน่วยงาน และบุคคลสำคัญได้กล่าวถึงการพัฒนาวัดไว้ ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ไว้ว่า การพัฒนา คือ การทำความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดีและ ได้ให้ความหมายของคำว่าวัด ไว้ว่า “วัด” สถานที่ทางศาสนาโดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน คือ การพัฒนาวัดก็จะได้ความหมายว่าการทำสถานที่ทางศาสนาให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงสถานที่ทางศาสนาในทางเจริญขึ้นและไปในทางที่ดีขึ้น¹¹

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาวัดไว้ว่า การดูแลรักษาและการปรับปรุงวัดให้อยู่ในสภาพที่สะอาด สว่าง สงบ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา หากแต่กาลนี้ต้องอาศัยศักยภาพของวัดและบุคลากรภายในวัด รวมถึงศรัทธาความเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้การพัฒนาวัดบรรลุวัตถุประสงค์¹²

“สะอาด” นั้น โดยเป้าหมายหลัก หมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ผู้มีความสะอาดทั้งกาย วาจา และใจ ดำรงอยู่ในศีลาจารวัตรอันงดงามและเป็นสถานที่ให้อุบาสกอุบาสิกาได้ฝึกฝนตนเอง สะอาดกาย วาจา และใจ ตามรอยพระสงฆ์ แต่ถ้าหากกล่าวโดยรูปธรรม คำว่า สะอาดในที่นี้ หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดีไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

“สว่าง” หมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้สว่างด้วยคุณธรรม คือ สมาธิหรือสมถวิปัสสนา และเปิดโอกาสให้สาธุชนได้มีโอกาสมาศึกษาธรรมและฝึกปฏิบัติให้เกิดความสว่างในใจด้วยพุทธธรรมตามรอยพระสงฆ์ ในส่วนรูปธรรม ได้แก่ การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด

“สงบ” หมายถึง วัดที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์มีกาย วาจา และใจอันสงบ สรรวมด้วยศีลสงบอยู่ด้วยสมาธิและปัญญา เป็นสถานที่ให้สาธุชนได้รับความสงบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ในส่วนรูปธรรมวัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทักครึกโครม อยู่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาวัดเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบครอบ เพราะความผูกพันของคนไทยที่มีต่อวัดนั้นมีความลึกซึ้ง การ

¹¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 758 - 827.

¹²สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปัญญา), วัดพัฒนา 50, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 26 - 28.

พัฒนาวัดจึงควรมีรูปแบบแตกต่างไปจากการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ เพราะความเลื่อมใสศรัทธาเป็นเรื่องของจิตใจ การพัฒนาวัดจึงต้องคำนึงทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมรวมทั้งคำนึงถึงกิจกรรมต่อเนื่องต่อลักษณะทางกายภาพของวัด เช่น การจัดให้มีสถานที่จอดรถที่ไม่รบกวนสถานที่ปฏิบัติธรรมหรือประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีการแบ่งแยกเขตสังฆาวาส พุทธาวาส กับสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว¹³

พระเทพปริยัติสุธี ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า เป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรืองมีศาสนวัตถุศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนและสังคมทั้งสามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษา การเผยแผ่ศาสนธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง¹⁴

สมาน จิตภิมย์รัตน์ ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า การพัฒนาวัดควรดำเนินการเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การพัฒนาและปรับปรุงศาสนสถานเช่นโบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงามประหยัด เรียบง่ายสอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่นปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น จัดทำแผนผังวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ที่เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในชุมชน

2) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้ เพื่อให้ความร่มรื่น มีบ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ฯลฯ การจัดทำแผนผังภายในวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

2. การพัฒนาบุคลากร มีขั้นตอน ดังนี้

1) ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช เพื่อให้ได้ผู้มีคุณภาพและมุ่งหวังจะใช้ชีวิตที่ดีงามเป็นประโยชน์ในบวรพุทธศาสนารวมทั้งมีกระบวนการคัดเลือกพระสังฆาธิการที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ คุณวุฒิและวัยวุฒิอันเหมาะสมรวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2) พัฒนาความรู้ของพระสังฆาธิการให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรมสามารถนำวิทยาการแผนใหม่มาใช้จัดการหรือบริหารกิจการในวัด หรือในองค์กรการปกครองให้มีประสิทธิภาพและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

¹³ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, *จุลสารการท่องเที่ยว*, ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2535) : 47-48.

¹⁴พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินทปญโญ), *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 45.

3) พัฒนาความรู้ของบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุ สามเณร ชี อุบาสก อุบาสิกา และศิษย์วัด ให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ขจัดผู้แสวงประโยชน์และไม่ประสงค์ออกจากสถาบันพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามารถอบรมสั่งสอน และชี้แนะสิ่งที่ดีงามแก่สังคมได้

3. การพัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัด มีขั้นตอน ดังนี้

1) ปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย สรุ่ยสร่าย หรือไม่เหมาะสม

2) จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรม คำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เป็นแบบอย่างแก่สังคมและเผยแพร่หลักธรรมดังกล่าวแก่ประชาชนได้ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์

3) พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแผ่ โดยสามารถดำเนินการได้อย่างแพร่หลาย มีการใช้สื่อต่างๆ รวมทั้งใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้วัดเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน โดยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้ยากไร้ การฝึกอาชีพ การจัดแหล่งสาธิตความรู้ สวนสมุนไพร การเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม จัดลานกีฬาที่เหมาะสมตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประชุมและประกอบกิจกรรมต่างๆ อันตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง¹⁵

พระธรรมปริยัติเวที ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาวัด 5 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่าวัดเป็นของตนมีความรู้สึกหวงแหนรักและช่วยกันดูแลรักษา

2. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย 5 ประการดังที่กล่าวข้างต้นคือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ชาวบ้านนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นวัดต้องสะอาดร่มรื่นมีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชนมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลศึกษาพระธรรมวินัยและหลักพระพุทธศาสนาประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

4. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นวัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

¹⁵สมาน จิตภิรมย์รัตน์, **วัดพัฒนา 41**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541), หน้า 14 - 17.

5. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่าวัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยเดียวกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน¹⁶

สรุปว่า การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพของวัด โบราณสถานภายในวัดที่พุพัง และเสื่อมไปตามกาลเวลา ก็ต้องมีการซ่อมแซม ทำนุบำรุงให้ดีขึ้น โดยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาวัดให้มีความสะอาดสว่าง สงบ ร่มรื่นเพื่อให้ใช้ประโยชน์การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้

องค์ความรู้ (Body of knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ได้แก่ ความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ซึ่งอยู่นอกตัวบุคคล ที่ส่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โครงสร้างความรู้ หมายถึง ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้ แต่ผู้เรียนต้องสร้างขึ้นมาจากตัวตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไปก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าได้

องค์ความรู้เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์ หรือ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยความรู้เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถนำมาปรับใช้ได้ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรืองานที่กระทำ อยู่เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ ได้

แหล่งกำเนิดขององค์ความรู้

1. ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลอื่น
2. ความรู้เกิดจากประสบการณ์การทำงาน
3. ความรู้ที่ได้จากการวิจัยทดลอง
4. ความรู้จากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ
5. ความรู้ที่มีปรากฏอยู่ในแหล่งความรู้ภายนอกองค์กรและองค์กรได้นำมาใช้

ประเภทขององค์ความรู้ แบ่งได้ เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่สามารถอธิบายได้เป็นองค์ความรู้ซึ่งทำความเข้าใจได้จากการฟัง การอธิบาย การอ่าน และนำไปใช้ปฏิบัติ โดยจัดไว้อย่างมีแบบแผนมีโครงสร้างและอธิบายกระบวนการวิธีขั้นตอนที่สามารถนำไปใช้ได้

2. องค์ความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายได้หรืออธิบายได้ยาก เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ยาก หรือในบางครั้งไม่สามารถอธิบายว่าเกิดความรู้ เหล่านั้นได้อย่างไร ไม่มีแบบแผน โครงสร้างแน่ชัด มักเกิดขึ้นกับตัวบุคคล ผลของการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอดและผู้รับเป็นสำคัญได้แก่

¹⁶พระธรรมปิฎก (สุเทพ ฝุสสธมโม), “วัดพัฒนา” 50, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 83 – 88.

การจัดการองค์ความรู้

การจัดการองค์ความรู้คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุดโดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่ายเช่น ทักษะการทำงาน งานฝีมือหรือการคิดเชิงวิเคราะห์บางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดเจน เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎีคู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

เครื่องมือในการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ ประกอบด้วย กระบวนการหลัก ๆ ได้แก่ การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ สุดท้าย คือ การเรียนรู้และเพื่อให้มีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรเครื่องมือหลากหลายประเภทถูกสร้างขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้

การสังเคราะห์องค์ความรู้

การสังเคราะห์ (Synthesis) มาจากคำว่า syn- แปลว่า ร่วม และคำว่า thesis แปลว่า ปรากฏการณ์ใหม่ มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณ มีความหมาย คือประชุม) การสังเคราะห์ เป็นกระบวนการบูรณาการปัจจัยต่าง ๆ ตั้งแต่สองปัจจัยขึ้นไปซึ่งอาจเป็นได้ทั้งคน สัตว์ สิ่งของรวมทั้งเหตุการณ์และสิ่งที่อยู่ในรูปของแนวคิดเข้ามาเป็นองค์ประกอบร่วมกันเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่หรือเกิดปรากฏการณ์ใหม่ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการบูรณาภาพ โดยปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่กระบวนการในการสังเคราะห์นั้นบางปัจจัยอาจจะได้ผ่านการวิเคราะห์แยกแยะสืบค้นมาก่อนแล้ว ขณะที่บางปัจจัยก็อาจจะยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์แยกแยะสืบค้นมาก่อน สภาวะรูปของปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำมาเป็นปัจจัยและองค์ประกอบในการสังเคราะห์นั้นอาจเป็นไปได้ทั้งแบบรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งบูรณาภาพที่เป็นปรากฏการณ์ใหม่หรือสิ่งใหม่อันเกิดขึ้นจากการสังเคราะห์นั้นก็เป็นที่ไปได้ทั้งแบบรูปธรรมและนามธรรมเช่นกัน

ขั้นตอนการสังเคราะห์

1. กำหนดหัวข้อเรื่องและจุดประสงค์ที่จะสังเคราะห์ให้ชัดเจนว่าต้องการสังเคราะห์เพื่อให้เกิดบูรณาภาพหรือปรากฏการณ์ใหม่ในรูปแบบใด เช่น เพื่อให้เกิดผลผลิต เพื่อให้เกิดข้อสรุป หรือ เพื่อให้เกิดการทำนายเหตุการณ์ในอนาคตโดยกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนด้วยว่าจะสังเคราะห์เพื่อนำผลการสังเคราะห์ที่ได้ไปดำเนินการในสิ่งใดต่อ

2. จัดเตรียมปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะนำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ซึ่งอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ หรือเป็นประเด็นนามธรรมต่าง ๆ คัดกรอง คัดเลือกให้ได้ข้อมูลหรือปัจจัยวัตถุดิบต่าง ๆ ที่มีคุณภาพเพื่อนำสู่กระบวนการสังเคราะห์

3. สังเคราะห์ปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด โดยให้กระบวนการสังเคราะห์มุ่งที่การนำปรากฏการณ์ใหม่หรือบูรณาภาพที่ได้จากการสังเคราะห์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์

4. ตรวจสอบและประเมินผลการสังเคราะห์ที่ได้ว่าน่าจะมีความแม่นยำ ความเที่ยง และความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดเพื่อเตรียมนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์

1) ผลการสังเคราะห์ที่มีคุณภาพ มีความแม่นยำน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้สูงสามารถนำผลของการสังเคราะห์ดำเนินการนำไปใช้ในขั้นต่อไปได้ตามวัตถุประสงค์

2) ผลของการสังเคราะห์ที่ไม่มีคุณภาพให้นำผลของการสังเคราะห์นั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์เพื่อดำเนินการแยกแยะตรวจสอบหาที่มาของปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้นำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพของผู้ทำการสังเคราะห์เพื่อสืบค้นหาที่มา และเหตุปัจจัยที่ทำให้ผลของการสังเคราะห์เป็นผลการสังเคราะห์ที่ไม่มีคุณภาพ และเมื่อวิเคราะห์หาเหตุปัจจัยต่าง ๆ นั้นได้แล้วให้แก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาข้อมูลหรือองค์ประกอบปัจจัยต่าง ๆ นั้นให้มีคุณภาพต่อไปเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง

5. นำผลการสังเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายโดยจะนำเสนอต่อสาธารณะหรือเก็บเป็นข้อมูลสังเคราะห์ส่วนตัวก็แล้วแต่จุดประสงค์ของผู้ทำการสังเคราะห์ เช่น สังเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อนำไปใช้ประกอบการคาดเดาโอกาสของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

สรุปว่า แนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ จะเกิดเป็นองค์ความรู้ได้ จะต้องได้รับการเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ จะความรู้ได้ต้องมีแหล่งกำเนิดขององค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้ รวมทั้งเครื่องมือในการจัดการความรู้ โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้และขั้นตอนการสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ตามขั้นตอนได้

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการที่สมองรับรู้สิ่งเร้าหรือตัวกระตุ้น ผ่านอวัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ เช่น แสงผ่านตา เสียงผ่านหู กลิ่นผ่านจมูก รสผ่านลิ้น สัมผัสผ่านผิวหนัง และความรู้สึกทางจิตใจผ่านระบบการรับรู้อารมณ์ (Limbic system) เมื่อสมองรับรู้การกระตุ้นแล้วเกิดการประมวลผล อาจผนวกความรู้เก่าจากสมองส่วนเก็บความจำ คิดไตร่ตรอง แล้วสรุปเป็นแนวคิดรวบยอด ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความจำและความรู้สึก และสุดท้ายทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

นอกจากการเรียนรู้ผ่านระบบประสาทรับความรู้สึกแล้ว มนุษย์ยังสามารถเรียนรู้ผ่านระบบประสาทมอเตอร์โดยควบคุมกล้ามเนื้อโครงร่างของอวัยวะต่าง ๆ เช่น มือ แขน ขา ลำตัว คอ ปาก และเส้นเสียง ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว เกิดการฝึกฝนของการหัดตัวของกล้ามเนื้อโครงร่างจากการลองผิดลองถูก จนเกิดความเชี่ยวชาญและความชำนาญในการปฏิบัติ โดยมีการกำกับด้วยใจซึ่งประกอบด้วยสติ สัมปชัญญะ ทำให้เกิดความรู้ ความจำ ความรู้สึกและอารมณ์ จนเกิดปัญญาและจิตปัญญา สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันและทำงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้

2.2.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้

ชัยเลิศ พิเชิตพรชัย¹⁷ ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียน

1. นำเข้าข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ ผ่านระบบประสาทสัมผัสต่าง ๆ ของร่างกายสู่สมอง เพื่อรู้จำ ประมวลผล คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์

2. ฝึกฝนหรือปฏิบัติ ผ่านระบบมอเตอร์ของสมองและกล้ามเนื้อโครงร่างที่อวัยวะต่าง ๆ จนเกิดความสามารถในการปฏิบัติ มีความชำนาญหรือเชี่ยวชาญในการปฏิบัติด้วยอวัยวะหรือส่วนของร่างกาย (เช่น มือ แขน ขา ลำตัว คอ ปากและเส้นเสียง เป็นต้น) และ

3. กำกับด้วยใจ ประกอบด้วย สติ สัมผัสปัญญา ปัญญา และจิตปัญญา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต สำหรับการแก้ปัญหา และการทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้

2.2.3 แนวคิดทฤษฎีกับการเรียนรู้

แนวคิดเรื่องแนวคิดทฤษฎีกับการเรียนรู้ผู้วิจัยใช้ แนวคิดย่อยประกอบด้วย

- 1) ทฤษฎีการเรียนรู้
- 2) ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้
- 3) หลักการจัดการการเรียนรู้
- 4) รูปแบบการเรียนรู้
- 5) กระบวนการเรียนรู้
- 6) กระบวนการเกิดการเรียนรู้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ต้นศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี¹⁸ สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์¹⁹ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า สึกขา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุง

¹⁷ชัยเลิศ พิเชิตพรชัย, *นวัตกรรมการเรียนรู้คืออะไร*, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://il.mahidol.ac.th>, [27 ธันวาคม 2564].

¹⁸วิชัย ต้นศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 8.

¹⁹พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตต์ ปยุตโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป, 2530), หน้า 70.

ตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภ สูญเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเตือน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8²⁰

1. ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้เอาไว้มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน²¹

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป²²

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลาย การเรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)²³

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่าการเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้²⁴

1. การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจากประสบการณ์

²⁰พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548), หน้า 295-297.

²¹พรพิมล พรพิระชนม์, *การจัดการกระบวนการเรียนรู้*, (สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 3.

²²เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

²³เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

²⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

2. การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้จนทำกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

3. สิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน 2 ลักษณะ คือ²⁵

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอวัยวะ หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

2. เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

พิมล พรพีระชนม์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)²⁶

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

กรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นมีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

²⁵ศิริบูรณ์ สายโกสม, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 129.

²⁶พิมล พรพีระชนม์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า 33.

1. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ “พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วนการตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้²⁷

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง²⁸

3. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์²⁹

4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย่ เป็นต้น โดยกานเย่ เชื่อว่าความรู้สึกรวมสิ่งหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมาก จำเป็นต้องใช้ความสามารถในชั้นสูง กานเย่ ได้จัดลำดับชั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมเข้าด้วยกัน³⁰

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง 4 กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาคนมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนา

²⁷ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 47.

²⁸ศิริบุรณ์ สายโกสมุ, จิตวิทยาการศึกษา, หน้า 89.

²⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

³⁰รังสรรค์ บุชยะมา, การจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550), หน้า 36.

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยากนัก ผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

3. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)³¹

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหา และเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

1. กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่า การรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้อีก ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

2. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่มั่นคงถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2. การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

3. หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

³¹พรพิมล พรพีระชนม์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า 46.

4. การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือที่ผู้เรียนพึง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

4. แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1. พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

2. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว (จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด 2 ตัว ตัวหนึ่งกดคานจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคานทันที ตัวที่ 2 จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

3. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลาจอนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลาจอนอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

4. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์การกระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรุงหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

6. หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1. ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

2. การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

3. การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

7. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรก คือ มิลเลอร์และดอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Lmitation” ในปี 1941 โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้ นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่าการเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวนักเรียนเองได้ เมื่อพฤติกรรมของนักเรียนสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้เสนอ นิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี 1968 โดยได้อธิบายการสังเกตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวแบบด้วย 4 กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จากคาดการณ์ว่าจะได้รางวัลเหมือนตัวแบบ³²

8. หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

1. เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย
2. ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ชั้นคือ (1) ชั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส (Coding) และมีความจดจำ (Retention) และ (2) ชั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง
3. ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่นผู้เรียน ประชาชนชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือหรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

9. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของนักเรียนว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งนักเรียน แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนในช่วงที่นักเรียนในช่วงที่นักเรียนกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้นักเรียนพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของนักเรียนมากกว่ากระตุ้นนักเรียนให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น³³

10. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้³⁴

1. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้นซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ

³²พรณี ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, 2538), หน้า 336.

³³อ้างใน ทิศนา ขมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 64.

³⁴อ้างใน ทิศนา ขมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 299.

- 1) ชั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)
- 2) ชั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)
- 3) ชั้นความต้องการความรัก (Love Need)
- 4) ชั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)
- 5) ชั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization)

หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน

2. มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะต็มตำจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปิติเป็นช่วงเวลาที่คุณคนเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืนเป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

11. หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

1. การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล
2. การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน
3. ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้
4. การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

12. หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

1. กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยงการจัดการสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของคนเรา กานเย่ (Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกันการทำงานของคอมพิวเตอร์

2. ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้นั้น กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน 9 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้วิธีการสนทนา ซักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ 3 กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรมบทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide 4 “Learning” Guidance)

ขั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ 1

ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด ซึ่งอาจทำการวัดโดยใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการวัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการย้ำทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรงต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิด ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์และบรุนเนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน การศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนักในการวางแผน

ตารางที่ 2.1 แสดงการวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
1	ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัด 2. การเรียนรู้เกิดจากการเตรียมความพร้อม 3. เกิดทักษะความรู้ความเข้าใจ 4. ยอมรับผลการกระทำ 4. ให้แรงเสริมกระตุ้นพฤติกรรมการเรียนรู้

ตารางที่ 2.1 แสดงการวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้ (ต่อ)

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
3	ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. เรียนรู้จากการสังเกต 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประยุกต์ 3. มีแหล่งเรียนรู้ที่ดีทั้งบุคคลและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม
4	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาสติปัญญาของบุคคลตามวัย 2. ใช้ภาษาและกระบวนการคิดแตกต่างกัน 3. กระบวนการคิดทางปัญญา
5	ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรุนเนอร์	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำ 2. การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด 3. การเรียนรู้ที่เกิดจากสัญลักษณ์และนามธรรม 4. การเรียนรู้ที่เกิดจากความคิดรวบยอด 5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
6	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเดวิด ออซูเบล	<ol style="list-style-type: none"> 1. เตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2. สร้างมโนทัศน์ 3. เรียงลำดับความคิด
7	ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดการเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการ 2. พัฒนาตนเองจากประสบการณ์ 3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ 4. ให้ความอิสรภาพและเสรีภาพในการเรียนรู้
8	ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้น่าเรียน 2. ผู้เรียนต้องมีศักยภาพและแรงจูงใจในการพัฒนาตน 3. มีเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนรู้
9	ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้สัญญาณ 2. การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง 3. การเรียนรู้เชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง 4. การเชื่อมโยงทางภาษา 5. การเรียนรู้ความแตกต่าง 6. การเรียนรู้กฎ 7. การเรียนรู้แก้ปัญหา

2.2.4 ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้านในนี้ขอเสนอ 5 ด้าน คือ

1. ตัวผู้เรียน ปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

1) วุฒิภาวะ เป็นการคำนึงถึงการเจริญเติบโตสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่บุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2) ความพร้อม เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับวุฒิภาวะ เมื่อสภาพของบุคคลมีวุฒิภาวะมีความสนใจและประสบการณ์เดิมเพียงพอที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเรียกได้ว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้

3) ประสบการณ์เดิม บุคคลที่มีประสบการณ์มากจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วและดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย

4) อายุ นักจิตวิทยาพบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลจะยิ่งลดลงความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลมีได้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ 20-35 ปี หลังอายุ 35 ปีไปแล้วความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงเรื่อย ๆ

5) ระดับสติปัญญาผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

6) อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคงหรือมีความวิตกกังวล ชาวปัญญาทางอารมณ์จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้

7) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด บกพร่องทางการพูด หรือมีโรคประจำตัวต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความบกพร่องทางร่างกายมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น

8) แรงจูงใจ ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือแรงจูงใจ การเรียนรู้จะประสบผลดีถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และจะไม่ประสบผลเท่าที่ควรถ้าบุคคลขาดแรงจูงใจในการเรียนการให้แรงเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

9) ความถนัด ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ถนัด และเร็วขึ้น แต่ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดก็อาจทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นช้าลงได้

2. บทเรียน คุณลักษณะของบทเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

2) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

3) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริงต่อไป

3. วิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อภรณ์ ใจเที่ยง³⁵ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

- 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว
- 2) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น
- 3) การแนะนำในการเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่บ่อยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้
- 4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่นจะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น
- 5) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวันจะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียกในตอนบ่าย
- 6) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

4. สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สามารถแบ่งสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้ 2 ประเภท ดังนี้

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้สัมผัสจับต้องได้ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง ความสะอาด เป็นระเบียบของห้องเรียน เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจกาย จะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น
- 2) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อม มีลักษณะของความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันจะเป็นการบั่นทอน การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

5. **ตัวผู้สอน** ผู้สอนจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพราะผู้สอนถูกจัดว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้วางแผนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียม ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ทั้งเรื่องตัวผู้เรียน การจัดเตรียมบทเรียน วิธีการจัดการการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร

สรุปได้ว่า ผู้สอนต้องการตระหนักถึงองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สอนทุกระดับชั้น ถ้าผู้สอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เพราะการเรียนการสอนยุคปัจจุบัน จะเปลี่ยนไปจากในอดีต โดยผู้สอนนั้นจะทำหน้าที่อธิบายรายละเอียดทุกอย่างให้ผู้เรียนฟัง ซึ่งผู้เรียนมีหน้าที่รับฟังและบันทึกตาม และใช้ความจำเป็นแกนหลักในการเรียนรู้ ส่วนปัจจุบันจะเน้นแบบมีส่วนร่วมให้ผู้เรียนได้แสดงทัศน

³⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

วิสัยการเรียนรู้ มีกิจกรรมเสริมการเรียนรู้และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการจากประสบการณ์ตรงโดยการลงพื้นที่แหล่งเรียนรู้จากชุมชน

2.2.5 หลักการจัดการการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้านักเรียนไม่เคยมีพื้นฐานความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียนจะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

2. การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่มห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึงแตกต่างกันระหว่างบุคคล โดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามความสามารถของตน

4. เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ในการเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดี่ยว (facts) ไปสู่ความคิดรวบยอด/หลักการ (concepts/principles) กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอน วิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของนักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนครูนั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

7. การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

8. การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือการให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และการสรุป

ยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

9.) ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อ การเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถของนักเรียน การสอนเนื้อหาใด ๆ ครูจึงต้องให้ออกาสแก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝนและการทดสอบตนเอง เป็นต้น

10. เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดครูจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญาทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคม และประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความเจริญทางวิทยาการมาหลายยุค ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาระดับประเทศที่สำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาผู้เรียนยังไม่สามารถบรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาใหม่ ซึ่งการปฏิรูปการศึกษาประเทศนำมาใช้เพื่อปรับปรุงระบบการศึกษาของประเทศ โดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ได้ปรับเป็นแบบการสอนให้เหมาะกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยที่ทันสมัยขึ้น

2.2.6 รูปแบบการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มเต็มศักยภาพ ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ คือการที่ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมนักเรียนได้อย่างเหมาะสมองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือ การรับรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามศักยภาพสูงสุด

2.2.7 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือการเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้

1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก

2) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/ พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด

3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม

4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning)

5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอก / อธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ

2. การเรียนรู้ที่เน้นนักเรียน/นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้

1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง

3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลือได้ยาก เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง

4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active Learning)

5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบ แสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่น ๆ

2.2.8 กระบวนการเกิดการเรียนรู้

ในสภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) หมายถึงการที่ผู้เรียน “รับ” ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งจากผู้สอน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ปาก และผิวหนัง ซึ่งการรับรู้ของบุคคลจากประสาทสัมผัสทั้งห้า พบว่า มีประสิทธิผลในการเรียนรู้ต่างกันจากน้อยไปมาก ซึ่งสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปไว้ ดังนี้³⁶

การเรียนรู้จากการอ่าน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	10 %
การเรียนรู้จากการได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	20 %
การเรียนรู้จากการได้เห็น เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	30 %
การเรียนรู้จากการได้เห็นและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	50 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	70 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ทำ เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	90 %

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของ จอนห์น ดีวอี้ (John Dewey)

³⁶สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ อ่างใน อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2546), หน้า 16.

2. การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมาย ตีความ หรือสรุปความสำคัญในสิ่งที่รับรู้ได้โดยเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่กับความรู้เดิม สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้ และสามารถอธิบายโดยให้เหตุผล

3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) หมายถึง การที่ผู้เรียนนำความเข้าใจที่เกิดจากการรับรู้มาสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้น เช่น ผู้เรียนรับรู้ว่าเป็นพาหะนำโรค ก็จะไม่กล้าเข้าใกล้ ถึงแม้ผู้เรียนบางคนจะเป็นว่าลูกหนูเป็นสัตว์ที่น่ารักก็ตาม

การเรียนรู้จึงเป็นการระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่การรับรู้ สร้างสรรค์ความเข้าใจ ต่อจากนั้นจึงนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นต่อไป

ตารางที่ 2.2 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
1	หลักการจัดการการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเตรียมตัวก่อนเรียน 2. การเร้าความสนใจ 3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล 4. เงื่อนไขการสอน 5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม 6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 7. การทราบผลการเรียน 8. การฝึกฝน 9. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ 10. เจตคติของครู
2	รูปแบบการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
3	กระบวนการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูเป็นศูนย์กลาง <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน 2) นักเรียนรับความรู้จากครู 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา 5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน 2. นักเรียนเป็นศูนย์กลาง <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมน้อย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมเรียนรู้ที่กระตือรือร้น 5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู

ตารางที่ 2.2 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ (ต่อ)

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
4	กระบวนการเกิดการเรียนรู้	1. การรับรู้ 2. การเข้าใจ 3. การปรับเปลี่ยน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม และใช้แนวคิดย่อยประกอบด้วย ความหมายของนวัตกรรม ลักษณะของนวัตกรรม ประเภทของนวัตกรรม การเรียนการสอน ความสำคัญของนวัตกรรม องค์ประกอบของนวัตกรรม และกระบวนการนวัตกรรม มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 ความหมายของนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรมได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้มากมาย โดยผู้เขียนขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

“นวัตกรรม” มาจากภาษาอังกฤษว่า Innovation มาจากคำกริยาว่า innovate แปลว่า ทำใหม่ เปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ นวัตกรรม จึงหมายถึงการนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม จากวิธีการที่ทำอยู่เดิมเพื่อให้ใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

นวัตกรรม หรือ นวัตกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554³⁷ แปลว่า “การก่อสร้าง” วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาเนื่องจาก สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเป็นธรรมดาธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม ย่อมส่งผลต่อการศึกษาย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาจึงจำเป็นต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้ เหมาะสมกับสภาพของปัญหาและความต้องการ มนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนแสวงหาแนวคิด แนวทาง และวิธีการใหม่ๆ เพื่อช่วยให้สภาพปัญหานั้นหมดไป และทำให้เกิดสภาพที่ต้องการขึ้น ศักยภาพ ของ มนุษย์นั้นดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุดสิ่งใหม่ๆ ความคิดใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่ทำขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำหรือ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือการกระทำหรือ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือวิธีการ หรือ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม “ความใหม่” มิใช่เป็น

³⁷ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีน, 2556), หน้า 610.

คุณสมบัติประการเดียวของนวัตกรรม ถ้าเป็นเช่นนั้น ของทุกอย่างที่เข้ามาใหม่ๆ ก็จะเป็นนวัตกรรมทั้งสิ้น นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดจำเป็นตมามีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีความหมายในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่

1) เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน
2) เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีการนำมาใช้ในที่นั้นกล่าวคือ เป็นสิ่งใหม่ในบริบทหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกบริบทหนึ่ง ได้แก่ การนำสิ่งที่ใช้หรือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่งมาปรับใช้ในอีกสังคมหนึ่ง นับเป็นนวัตกรรมในสังคมนั้น

3) เป็นสิ่งใหม่ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เช่น อาจเป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัยสนับสนุน ต่อมาเมื่อปัจจัยและสถานการณ์อำนวย จึงนำมาเผยแพร่และทดลองใช้ใหม่ ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้

2. เป็นสิ่งใหม่ที่กำลังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ทดสอบว่าจะใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใดในบริบทนั้น

3. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานปกติหากการยอมรับนำไปใช้นั้น ได้กลายเป็นการใช้อย่างเป็นทางการเป็นปกติในระบบงานของที่นั้นแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมอีกต่อไป

4. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลาย คือยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นวัตกรรม คือ การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีใหม่ ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อทำให้สิ่งต่างๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตลอดถึงด้านการศึกษา

นวัตกรรมเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านต่างๆ ในเชิงธุรกิจ ได้แก่ ความอยู่รอด การเจริญเติบโต การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่และสมรรถนะหลัก ซึ่งนวัตกรรมไม่ใช่แค่การพัฒนาสินค้าใหม่เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุนการแสวงหาแนวทางการตอบสนองความต้องการของตลาด การยกระดับคุณภาพชีวิตและการสร้างคุณภาพเพิ่ม คำว่า “นวัตกรรม” มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ นว (ใหม่)+ออตต (ตัวเอง)+กรม (การกระทำ) จึงสามารถแปลได้ว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือ การกระทำของตนเองที่ใหม่ ในด้านการศึกษา มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม ไว้ดังนี้

ทิตนา แคมมณี กล่าวว่า นวัตกรรมหรือนวัตกรรม วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำให้ขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำให้ขึ้นใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ

กระบวนการ สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” “นวกรรม” หรือ “Innovation” ที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายเอาไว้ นั่นอาจสรุปได้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผลในเชิงบวกเมื่อปฏิบัติ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม สามารถช่วยลดภาระด้านแรงงาน และเวลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะนวัตกรรมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปความคิด การกระทำ หรือวัตถุก็ตาม ส่วน “นวัตกรรมการศึกษา” คือ รูปแบบ แนวคิด กระบวนการ หรือสื่อใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ³⁸

สุคนธ์ สินธพานนท์ กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษา คือ สิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำเอาความคิดหรือวิธีปฏิบัติทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้กับการศึกษา³⁹

Rogers กล่าวว่า สรุปได้ว่า นวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ อาจรับรู้ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นๆ ของการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ Rogers ยังอธิบายถึงการพิจารณาว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นนวัตกรรม จะขึ้นอยู่กับความรู้ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา ฉะนั้นนวัตกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่ นวัตกรรมของสังคมอื่นก็ได้ ดังนั้นความใหม่ของนวัตกรรมมี 3 ลักษณะ⁴⁰ ได้แก่

1. สิ่งใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน
2. สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วและถูกลืมเลิกไป และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพราะเหมาะสม
3. สิ่งใหม่ที่พัฒนามาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยีหรือการจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการฝึกอบรมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่ รวมทั้งการจ้างงานใหม่นวัตกรรมจึง เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำความรู้และความคิดสร้างสรรค์

³⁸ทิตินา แคมมณี, ศาสตราจารย์ : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 418.

³⁹สุคนธ์ สินธพานนท์, นวัตกรรมทางการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : 9119 เทคนิคพรีนติ้ง, 2553), หน้า 16.

⁴⁰Rogers, E. M., *Diffusion of Innovations*. New York : Free Press, Retrieved, [online], source : from books.google.co.th : <https://books.google.co.th/books>. P 12. [25 October 2020]

มาผนวกกับความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจ นวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่อันจะนำไปสู่การลงทุนใหม่ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ⁴¹

เศรษฐชัย ชัยสนิท ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการหรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อยอด การเปลี่ยนแปลง การประยุกต์หรือกระบวนการ และในหลายสาขา เชื่อตรงกันว่าสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีความใหม่อย่างเห็นได้ชัด และความใหม่นั้น จะต้องเพิ่มมูลค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดยเป้าหมายของนวัตกรรมคือ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆเกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่นคงเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

ไชยยศ เรืองสุวรรณ ได้ให้ความหมาย นวัตกรรม ไว้ว่าหมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ที่แปลกไปจากเดิมโดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมาหรือมีการปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสมและสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการทดลอง พัฒนาจนเป็นที่เชื่อถือได้แล้วว่าได้ผลดีในทางปฏิบัติ ทำให้ระบบก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จรรยา วงศ์สายัณห์ ได้กล่าวถึงความหมายของ นวัตกรรม ไว้ว่าแม้ในภาษาอังกฤษเองความหมายก็ต่างกันเป็น 2 ระดับ โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามใด ๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้วกับอีกระดับหนึ่งซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ได้พยายามศึกษาถึงที่มาลักษณะ กรรมวิธี และผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คำว่า นวัตกรรม มักจะหมายถึง สิ่งที่ได้้นำความเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้ได้ผลสำเร็จและแผ่กว้างออกไป จนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ

Everette M. Rogers ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) ว่า นวัตกรรมคือ ความคิดการกระทำ หรือสิ่งใหม่ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่น ๆ ของการยอมรับในสังคม (Innovation is a new idea, practice or object, that is perceived as new by the individual or other unit of adoption)⁴²

Thomas Hughes ให้ความหมายของนวัตกรรม (innovation) ไว้ว่าเป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่

1. คิดค้น (invention)
2. การพัฒนา (development) หรือโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (pilot project)
3. นำไปปฏิบัติจริง (implement)

โดยสรุปแล้ว นวัตกรรม หมายถึง ความคิดและกระบวนการใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาที่ดัดแปลงจากของเดิมให้ดีขึ้นและเมื่อนำมาใช้ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น⁴³

⁴¹สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.nia.or.th> [10 ธันวาคม 2564].

⁴²นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html, [1 ธันวาคม 2564].

⁴³เรื่องเดียวกัน, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html, [1 ธันวาคม 2564].

มอร์ตัน (Morton, J.A.) ให้ความหมาย นวัตกรรม ว่าเป็นการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ นวัตกรรม ไม่ใช่การจัดหรือล้มน้ำสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการ ปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนา⁴⁴

สรุปได้ว่า นวัตกรรมเป็นการคิดค้นหรือนำสิ่งที่มีอยู่มาปรับเปลี่ยนและพัฒนาต่อทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นจากสิ่งเดิม โดยพัฒนามาจากแนวความคิด หรือกระบวนการต่างๆ ที่ได้พัฒนาตัดแปลงจากของเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายวิธีการและยังมีประสิทธิภาพยิ่งกว่าของเดิม สิ่งที่พัฒนามาขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเรียนการสอน เรียกว่า นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการจัดการเรียนการสอน

2.3.2 ลักษณะของนวัตกรรม

ลักษณะของนวัตกรรมเป็นลักษณะที่บ่งบอกว่านวัตกรรมนั้น ๆ ใช้ในเรื่องใดหรือศาสตร์ใด โดยลักษณะของนวัตกรรมคือจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกับด้านอื่น ๆ ที่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเรียนการสอนเริ่มจากครูเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นที่ตัวครู และการสอนของครู (teaching) ต่อมาจึงได้ขยายขอบเขตไปถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย การใช้การศึกษาแก่ผู้เรียนเริ่มคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครูควบคู่กันไป จึงทำให้เกิดคำว่า การเรียนการสอน (instruction) ขึ้น เมื่อแนวคิดนี้เริ่มได้รับการยอมรับนวัตกรรมต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นตามมาจำนวนมาก เพื่อช่วยให้แนวคิดนั้นสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้นวัตกรรมที่นำมาเผยแพร่ในขณะนั้น บางนวัตกรรมได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลาหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลาหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับเลยก็มี นอกจากนี้มีบางนวัตกรรมไม่ได้รับความนิยมนักก็ค่อย ๆ สูญหายไป การที่นวัตกรรมใด ๆ ก็ตามจะได้รับความสนใจ และยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวางเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นกับคุณสมบัติหรือลักษณะของนวัตกรรมนั้น รวมทั้งรูปแบบหรือลักษณะของการเผยแพร่ นวัตกรรมนั้น นวัตกรรมที่มักได้รับความสนใจและยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปมีลักษณะ⁴⁵ ดังนี้

1. เป็นนวัตกรรมที่ไม่ซับซ้อนและยากจนเกินไป ความยากง่ายของนวัตกรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการยอมรับนำไปใช้ หากนวัตกรรมนั้นมีลักษณะที่ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย ใช้ได้สะดวก การยอมรับนำไปใช้ก็มักเกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ต้องใช้เวลาในการเผยแพร่มากนัก
2. เป็นนวัตกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายจนเกินไป นวัตกรรมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ และการบำรุงรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงย่อมได้รับการยอมรับและนำไปใช้น้อยกว่านวัตกรรมที่มีค่าใช้จ่ายถูก

⁴⁴เรื่องเดียวกัน, นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html, [1 ธันวาคม 2564].

⁴⁵ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 418.

กว่า เนื่องจากผู้ใช้จำนวนมากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แม้จะมีความต้องการใช้ แต่ขาดงบประมาณก็ไม่สามารถใช้ได้

3. เป็นนวัตกรรมที่สำเร็จรูป นวัตกรรมที่อำนวยความสะดวกในการใช้ มักได้รับการยอมรับและนำไปใช้มากกว่านวัตกรรมที่ผู้ใช้จะต้องนำไปจัดทำเพิ่มเติมซึ่งผู้ใช้จะต้องใช้เวลาจัดเตรียมเพิ่มขึ้น

4. เป็นนวัตกรรมที่ไม่กระทบกระเทือนต่อบริบทเดิมมากนัก นวัตกรรมที่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมาก จำเป็นต้องปรับหรือเปลี่ยนแปลงบริบทเดิมมาก การนำไปใช้ย่อมยากกว่านวัตกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมากนัก

5. เป็นนวัตกรรมที่มีคนเกี่ยวข้องไม่มากนัก นวัตกรรมใดที่ต้องอาศัยคนหลายกลุ่มเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวข้องด้วย ทำให้ผู้ใช้ต้องประสานงานหลายฝ่าย การใช้ที่ขึ้นกับคนหลายฝ่ายย่อมทำให้เกิดความไม่สะดวกในการใช้ จึงทำให้การยอมรับหรือการใช้นวัตกรรมนั้นยากขึ้น

6. เป็นนวัตกรรมที่ให้ผลชัดเจน นวัตกรรมที่ส่งผลเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน มักได้รับการยอมรับสูงกว่านวัตกรรมที่ให้ผลไม่ชัดเจน

สรุปว่า นวัตกรรมมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมา และไม่ค่อยซับซ้อน ค่าใช้จ่ายสูงเกินไป มีรูปแบบเป็นนวัตกรรมที่สำเร็จรูปมาแล้ว รวมทั้งไม่ส่งผลกระทบต่อบริบทเดิมที่มีมาก่อน ควรเป็นนวัตกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายแพงจนเกินไป นวัตกรรมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และการบำรุงรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงเกินไป

2.3.3 องค์ประกอบนวัตกรรม

นวัตกรรมเริ่มจากการก่อเกิดความคิดใหม่ และการการรับรู้ถึงโอกาสโดยก่อนอื่นคนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสิ่งใหม่ แล้วเมื่อรับรู้แล้วก็ต้องประเมินความคิดแล้วก็จะไปสู่การพัฒนาความ และผ่านเส้นทางอันยากลำบากไปสู่การนำพาความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ สอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรมมากมายโดยผู้มีนักวิชาการไทยได้กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรมดังนี้

อัจฉรา จันทน์ฉาย กล่าวถึง องค์ประกอบนวัตกรรมมีอยู่ 3 ประการ⁴⁶ คือ

1. ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

2. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) คือ สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำ

3. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรมจะต้องสามารถ

⁴⁶อัจฉรา จันทน์ฉาย, “นวัตกรรม : ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, วารสารบริหารธุรกิจ, ปีที่ 33 ฉบับที่ 128 (ตุลาคม-ธันวาคม 2553) : 54.

ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้น ๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้างคุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

2. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรมจะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้น ๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้

3. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของ นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็น ตัวผลิตภัณฑ์บริการ หรือกระบวนการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ หรือสิ่งที่จะ ถือเป็นนวัตกรรมได้ จะต้องได้รับการพัฒนาเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำขึ้นมาใหม่เท่านั้น

2.3.4 กระบวนการสร้างนวัตกรรม

กระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นมี 5 ขั้นตอน⁴⁷

1. การค้นหาความคิดใหม่: Idea Generation แหล่งที่มาของความคิดที่เป็นนวัตกรรม

- 1.1 ความรู้ใหม่
- 1.2 การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า
- 1.3 การเรียนรู้จากกลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า
- 1.4 การออกแบบที่เข้าถึงใจคน
- 1.5 ฝ่ายวิจัยและพัฒนา
- 1.6 นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร

2. การรับรู้ถึงโอกาส : Opportunity Recognition

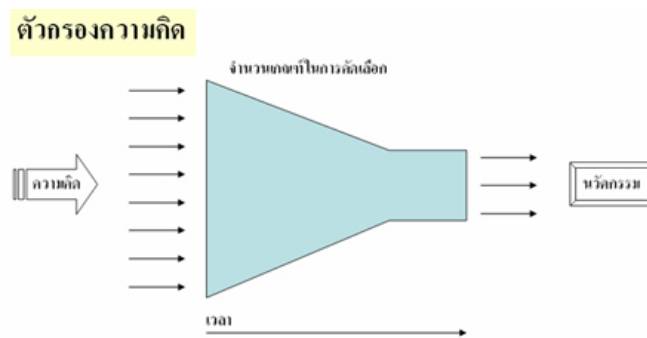
“สิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องฉลาดพอที่จะรับรู้ว่าจะสิ่งนั้นจะเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่เมื่อเราเห็นมันอยู่ตรงหน้า” (Norman Augustine)⁴⁸

- 2.1 นวัตกรรมสร้างอรรถประโยชน์มากที่สุดในด้านใดได้บ้าง
- 2.2 อรรถประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด

⁴⁷ นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://www.google.co.th/search?dcr.\[21 ตุลาคม 2560\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2560]).

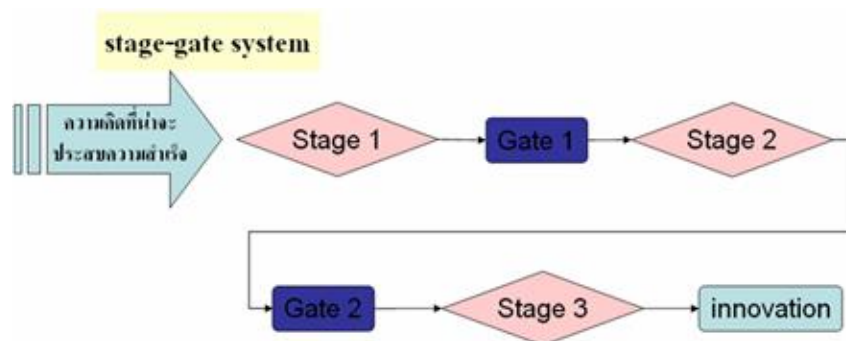
⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://www.google.co.th/search?dcr.\[1 ธันวาคม 2564\]](https://www.google.co.th/search?dcr.[1 ธันวาคม 2564])

- 2.3 อรรถประโยชน์ได้มีความสำคัญมากที่สุด
- 2.4 สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นอรรถประโยชน์สูงสุด
- 3. การประเมินความคิด : Idea Evaluation
  - 3.1 ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร
  - 3.2 ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม
  - 3.3 ความสามารถทางด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ
- 4. การพัฒนานวัตกรรม : Development
  - 4.1 ตัวกรองความคิด ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 แสดงตัวกรองความคิด

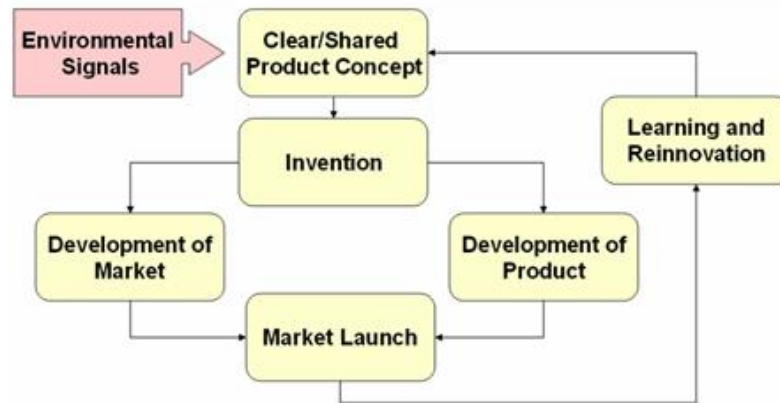
- 4.2 ระบบแบบ “ขั้นตอนและประตู (stage-gate system) ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แสดงขั้นตอนและประตู

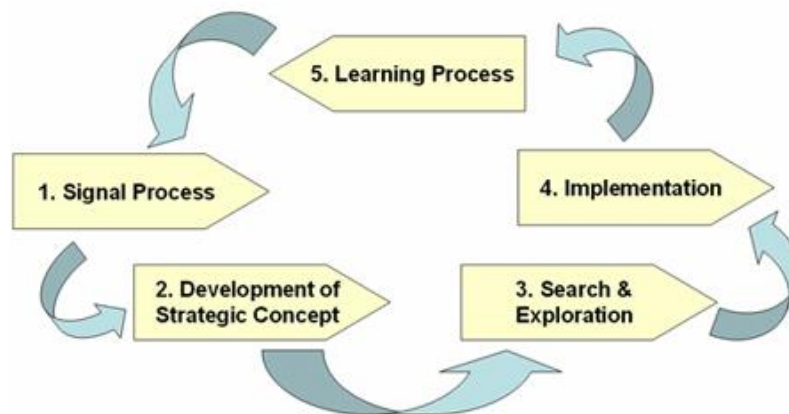

4.3 การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) ดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 แสดงการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์

4.4 การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ดังภาพที่ 2.8

ภาพที่ 2.8 แสดงการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ

5. การนำนวัตกรรมเข้าสู่ตลาด : Commercialization

5.1 การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (breakeven analysis)

5.2 การวิเคราะห์กระแสเงินสดคิดลด (Discounted cash flow analysis)

สรุปได้ว่า กระบวนการของนวัตกรรม ประกอบด้วยการค้นหาความคิดใหม่ และการประเมินความคิดใหม่ ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการพัฒนานวัตกรรม และการนำนวัตกรรมจัดการศึกษาผ่านกระบวนการพัฒนา ตลอดถึงการออกแบบที่เข้าถึงผู้บริโภค สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์สูงสุด และประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมที่จะนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับบุคคลและองค์กร

2.3.5 ประโยชน์ของนวัตกรรมทางการศึกษา

การนำนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้จัดการเรียนการสอน นอกจากจะส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของรายวิชาแล้ว ยังมีประโยชน์⁴⁹ ดังนี้

1. ประโยชน์สำหรับผู้เรียน

- 1) ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
- 2) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนเป็นรูปธรรม
- 3) ช่วยให้บรรยากาศการเรียนรู้ สนุกสนาน
- 4) ช่วยให้บทเรียนน่าสนใจ
- 5) ช่วยลดเวลาในการสอน
- 6) ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย

2. ประโยชน์สำหรับผู้สอน⁵⁰

- 1) ทำให้ประสิทธิภาพของการสอนสูงขึ้น
- 2) ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย
- 3) ทำให้ผู้สอนมีเวลามากขึ้น จึงใช้เวลาที่เหลือในการเตรียมการสอนได้เต็มที่
- 4) ทำให้กระบวนการสอนง่ายขึ้น
- 5) ลดเวลาในการสอนน้อยลง
- 6) สามารถเพิ่มเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในการสอนมากขึ้น
- 7) ผู้สอนลดเวลาสอนในชั้นเรียนเพราะบทบาทส่วนหนึ่งผู้เรียนทำเอง
- 8) ผู้สอนสามารถแก้ปัญหาความไม่ถนัดของตนเองได้
- 9) ผู้สอนสามารถสอนผู้เรียนได้เนื้อหาที่กว้างและลึกซึ้งกว่าเดิม
- 10) ง่ายในการประเมิน เพราะการใช้เทคโนโลยี มุ่งให้ผู้เรียนประเมินตนเองด้วย

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา คือ สามารถเปิดโอกาสและส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะยุคปัจจุบัน ซึ่งมีความจำเป็นต้องเทคโนโลยีสนับสนุนการจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอน สามารถลดช่องว่างทางการศึกษาให้น้อยลง แต่เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม ทำให้การจัดการและการบริหารเรื่องการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น สามารถลดจำนวนทรัพยากรบุคคลและงบประมาณลงได้

2.3.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นความคิดหรือการกระทำใหม่ ๆ ซึ่งนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละวงการจะมีการคิดและทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อย ๆ สิ่งใดที่คิดและทำมานานแล้วก็ถือว่าหมดความเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบันมีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หรือนวัตกรรมการเรียนการสอน อยู่เป็นจำนวนมาก บางอย่าง

⁴⁹เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/search?dcr>. [21 ตุลาคม 2563].

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/search?dcr>. [1 ธันวาคม 2564].

เกิดขึ้นใหม่ บางอย่างมีการใช้มาหลายสิบปีแล้ว แต่ก็ยังคงถือว่าเป็นนวัตกรรม เนื่องจากนวัตกรรมเหล่านั้นยังไม่แพร่หลายเป็นที่รู้จักทั่วไปในวงการศึกษา และเพื่อสอดคล้องกับหลักทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมต่อไปนี้

1. ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์

แนวคิดทฤษฎีนี้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของผู้เรียนผู้สอนและความรู้ ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมไม่ได้มีลักษณะตรงไปตรงมา แต่มีกลไกซับซ้อนตั้งแต่การออกแบบทางการสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาเทคโนโลยี ดังนั้นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยข้อมูลนวัตกรรม⁵¹

2. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี

การพัฒนาแนวความคิดเรื่องนวัตกรรมภายใต้ชื่อ “ระบบสังคม” ทฤษฎีนี้ อธิบายว่าองค์กร กลุ่ม หรือสถาบันฯ มีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรมควรจะมีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความเข้มแข็งเกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม นวัตกรรมเกิดจากการผสมผสานระหว่างทุนที่จับต้องได้กับทุนที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งช่วยให้องค์กรมีขีดความสามารถในการดูดซับข้อมูลทางนวัตกรรมให้เพิ่มสูงขึ้น ทฤษฎีนี้มีชื่อว่า “ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation)” แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกรวบรวมโดย Bruce Lundvall ในปลายทศวรรษ ช่วงระหว่าง คศ.1980 – 1990 ซึ่งในทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการกลุ่มนี้ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ขึ้นมา

ทฤษฎีที่สร้างขึ้นใหม่นี้อาจเรียกว่า ระบบของนวัตกรรม (systems of innovation) เพื่อใช้อธิบายการเชื่อมโยงทางเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม นักวิชาการกลุ่มนี้ตั้งสมมติฐานว่าองค์กรนวัตกรรมจะเชื่อมโยงเข้ากับหน่วยงานต่างๆ หลากหลายผ่านเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาจะแยกค่าออกเป็น 2 ส่วน คือ ค่าว่าเครือข่าย (Network) และค่าว่าเทคโนโลยี (technology)⁵²

เครือข่าย (Network) ถ้าเราพิจารณาจะสามารถแบ่งออกเป็น ตาข่าย (Net) ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ เฉพาะ

⁵¹นภดล เหลืองภิรมย์, **ทฤษฎีนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://wordpress.com> [3 พฤศจิกายน 2564].

⁵²ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, **เครือข่ายการเรียนรู้.สารานุกรมวิชาชีพครู**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru>. [2 ธันวาคม 2564].

กิจกรรมตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ซึ่ง รศ.ดร.ประดิษฐ์ เถลิงรังสฤษฎ์ (2553) ได้สรุปไว้คือ

1. การเชื่อมโยง (Connection)
2. ความร่วมมือ (Cooperation)
3. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Lend a hand)
5. การสานสร้างสัมพันธ์ (Relationship)
6. การเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment or Enrichment)

กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องต่างๆถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า

เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและต่อเนืองมาถึงวิทยาศาสตร์ มาเป็นวิธีการปฏิบัติและประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ อันก่อให้เกิดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร แม้กระทั่งองค์ความรู้นามธรรมเช่น ระบบหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น⁵³

1. เป็นพื้นฐานปัจจัยจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
2. เป็นปัจจัยหลักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา
3. เป็นเรื่องราวของมนุษย์ และธรรมชาติ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นจนสามารถสร้าง นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิต และการใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ ให้กลายเป็นสิ่งใหม่ ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จนเกิดการยอมรับกันเป็นวงกว้างกลายเป็นเทคโนโลยีทำให้สังคมโลกจากเรียบง่ายกลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดน หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามาสู่ทุกประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน 4 ศาสตร์ เข้าด้วยกันได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics , Computer ,Telecommunication and Information หรือเรียกย่อ ๆ ว่า ECTI) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้พร้อมกัน สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา การลงทุนค้าขาย และธุรกรรมการเงินที่ได้อย่างรวดเร็ว

⁵³ปราการ เกิดมีสุข, เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [2 ธันวาคม 2564].

เทคโนโลยีกำลังทำโลกใบนี้ “เล็กลง” ทุกขณะ เป็นทฤษฎีเทคโนโลยีซึ่งอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีชื่อ เสียงมาก คือ ทฤษฎีของ William F. Ogburn ทฤษฎีนี้มีฐานคติ (Assumption) อยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็สับสนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ประการที่ 2 การประดิษฐ์สิ่งใหม่จะเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เทคนิคใหม่ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและบริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น ประการที่ 3 โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็นระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากกระบวนการปรับตัวนี้เอง ออกเบอร์น ยังอธิบายว่า วัฒนธรรมนั้น มีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ การเปลี่ยนแปลงมักเกิดขึ้นทางวัตถุก่อน ซึ่งต่อมาทางไม่ใช้วัตถุจะต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านไม่ใช้วัตถุ และวัฒนธรรมด้านไม่ใช้วัตถุจะพยายามปรับตัวให้ทันกัน ด้วยเหตุนี้ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่อันเกิดการใช้เทคโนโลยีจึง เป็นเหตุให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป⁵⁴

ดังนั้น ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี (the technology network theory of innovation) คือ ความสามารถในการกระจายสื่อสารโดยใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรงหรือใกล้เคียงกัน จากคนหนึ่งไปยังอีกคนจำนวนมากหรือสื่อสารได้พร้อมกันในหลายสถานที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน สามารถใช้ได้หลากหลายวิธีในการศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและทุกรูปแบบอย่างที่ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ชัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยี เครือข่าย บนระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบเน็ตเวิร์ก คือกลุ่มของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาเชื่อมต่อกันเพื่อให้ผู้ใช้ในเครือข่ายสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และใช้อุปกรณ์ต่างๆ ในเครือข่ายร่วมกันได้ เครือข่ายนั้นมีหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กที่เชื่อมต่อกันด้วยคอมพิวเตอร์เพียงสองสามเครื่อง เพื่อใช้งานในบ้านหรือในบริษัทเล็ก ๆ ไปจนถึงเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่นับวันยังมีหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนการทำงาน เช่น ระบบกลุ่มเมฆ Cloud computing เป็นต้น และอีกช่องทางของเครือข่ายเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีของเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเกิดขึ้นและเติบโตของอุปกรณ์ดีไวซ์ชนิดใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต เทคโนโลยีเหล่านี้คอยอำนวยความสะดวกสามารถนำมาใช้กับการพัฒนาและการใช้ชีวิตได้ตลอดเวลา

⁵⁴ปรีดา ยังสุขสถาพร, Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue,> [1 ธันวาคม 2564].

วิวัฒนาการเช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดการใช้งานเพื่อประโยชน์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ปริมาณการใช้งานบนเครือข่ายเติบโตมากขึ้นตามไปด้วย นั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเครือข่ายที่ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารบนเครือข่ายโทรศัพท์มือถือที่มีใช้อยู่ทั่วไปในปัจจุบัน จะยังคงได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสามารถของระบบให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีเสริมเพื่อใช้ในกรณีเฉพาะ ซึ่งการใช้งานร่วมกันอย่างราบรื่นระหว่างเทคโนโลยีเสริมและเทคโนโลยีหลักอย่าง 3G และ 4G จะทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้งานและบริการรูปแบบใหม่ ๆ มากยิ่งขึ้น

วิวัฒนาการของเทคโนโลยีลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นต้นแบบของยุค 5G ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้เทคโนโลยีสัญญาณวิทยุหลายประเภทรวมกันอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้สังคมเครือข่ายเกิดขึ้นได้จริงภายในปี 2563 โดยเทคโนโลยีหลักในอนาคตยังคงเป็น LTE, HSPA และ Wi-Fi ซึ่งล้วนจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกันทั้งหมด แม้กระทั่ง GSM ซึ่งยังคงมีความสำคัญในหลายพื้นที่ทั่วโลก ดังนั้น ยุค 5G ในอนาคต ไม่ใช่การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อทดแทนของเก่า แต่จะเป็นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีเดิมร่วมกับการใช้ RATs (Radio Access Technology) ใหม่ ๆ เพื่อเสริมสมรรถนะของระบบโดยรวมเพื่อใช้งานเฉพาะด้านเท่านั้น ทำให้เกิด ความท้าทายใหม่ของโลกเครือข่าย กล่าวคือ ผู้ใช้โมบายล์บรอดแบนด์ในอนาคต จะสามารถเชื่อมต่อสู่โลกอินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายไร้สายได้อย่างไร้ขีดจำกัด หมายถึงการเชื่อมต่อและได้รับบริการตามต้องการในทันที โดยไม่ต้องใช้เวลาหรือติดปัญหาในการเชื่อมต่อ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งานทั่วไปหรือภาคธุรกิจ นอกจากนี้แล้ว อุปกรณ์ลูกข่ายและบริการใหม่ที่หลากหลายเพื่อเชื่อมต่อสิ่งต่าง ๆ จะปรากฏขึ้นให้เห็นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น สัญญาณจราจร ยานพาหนะ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ถึงขยะ ระบบการส่งไฟฟ้า และอื่น ๆ อีกมากมายที่ได้รับประโยชน์จากการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคล ธุรกิจ และสังคมโดยรวม ระบบ 5G จะต้องสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง เพื่อการใช้งานที่หลากหลายดังกล่าว

จากการประมาณการด้วยวิธีที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงหลังจากปี 2563 เครือข่ายโทรศัพท์มือถือจะต้องรองรับปริมาณการใช้งานที่มากกว่า 1,000 เท่า เมื่อเทียบกับปัจจุบัน ซึ่งทุกวันนี้ อุปกรณ์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมีจำนวนมากถึง 5 พันล้านเครื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์แบบพกพาหรืออุปกรณ์เพื่อการใช้โมบายล์บรอดแบนด์ผ่านคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ตในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อสื่อสารระหว่างมนุษย์เป็นหลัก จะมีจำนวนน้อยกว่าอุปกรณ์เพื่อการสื่อสารระหว่างเครื่องจักรสิ่งของ 10-100 เท่า ไม่ว่าจะเป็นกล่องวงจรปิด อุปกรณ์สำหรับ Smart City, Smart Home และ Smart Grid รวมทั้งเซ็นเซอร์ประเภทต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเน้นย้ำถึงความเข้มข้นที่เกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม อันเกิดจากทฤษฎีแนวคิดของนวัตกรรมทางด้านเครือข่ายเทคโนโลยีนี้เอง

3. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมนั้นมักจะอยู่ในรูปของการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย (Network Theory) ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ในที่นี้จะถึงกล่าวเฉพาะทฤษฎีเครือข่ายภายใต้มุมมองของสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์เท่านั้น

เครือข่าย หมายถึง ชุดหรือกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง (Actor) หรือตัวเชื่อมต่อ (Node) เครือข่ายที่เล็กที่สุดจึงประกอบด้วยตัวแสดง 2 ตัวที่มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปตัวแสดงจะเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายต้องมีความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่โดยตัวแสดงที่อยู่ “ติดกัน” มีแนวโน้มจะเชื่อมต่อกันมากกว่าตัวแสดงที่อยู่ห่างไกลออกไป นอกจากนี้ตัวแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็มักจะเชื่อมต่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่มีปฏิสัมพันธ์กันเครือข่ายจึงมีลักษณะเป็นโครงสร้างโดยมีลักษณะเด่น⁵⁵ ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence)
2. การต่อเชื่อมระหว่างหน่วยเป็นช่องทางในแลกเปลี่ยนทรัพยากร
3. โครงสร้างของเครือข่ายเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการกระทำของปัจเจกที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย

การมีเครือข่ายทางสังคมมากทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างนวัตกรรมในแง่ของการมีปัจจัยนำเข้าที่ดี นอกจากนี้เครือข่ายสังคมที่หนาแน่นยังช่วยในการผลักดันให้การสร้างนวัตกรรมเกิดเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้นเพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนด้านอื่นๆที่จำเป็นได้มากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎีของนวัตกรรมมี 4 ทฤษฎี⁵⁶ คือ

1. ทฤษฎี Schumpeter's theory of innovation Schumpeter

เป็นคันทคิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ ก็คือ การทำลายสิ่งสร้างสรรค์ ซึ่งมีการคิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยกลยุทธ์นวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรมของ Schumpeter ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร
2. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด
3. การเปลี่ยนตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้ว ให้มีการรับรู้สิ่งใหม่
4. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่ค้นนวัตกรรมองค์กรให้มีการเปลี่ยนความคิดใหม่

⁵⁵อลงกรณ์ คูตระกูล, “นวัตกรรมสังคม : กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553), หน้า 29.

⁵⁶กิตานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษานวัตกรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543).

2. ทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอ

เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์ เคลย์ตัน คริสเตนเซน ที่บอกว่าทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอ เป็นนวัตกรรมเทคโนโลยีสินค้าหรือบริการ ที่สามารถที่จะล้มล้างเทคโนโลยี สินค้าหรือบริการที่มีอยู่ เดิมมาเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงตลาด
2. การนำเสนอเทคโนโลยีใหม่

3. ทฤษฎีหุบเหวแห่งการดับของนวัตกรรม

การยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมโดยนวัตกรรมใดที่สังคมมีความต้องการ และเกิด ประโยชน์เชิงพาณิชย์ สังคมนั้นๆก็จะมี การยอมรับนวัตกรรมตัวนี้ แต่ถ้านวัตกรรมใดที่สังคมต้องการ น้อยและมีปัญหาเกิดขึ้นนวัตกรรมตัวนี้ก็จะถูกดับไป

4. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

เกิดจากการผ่านกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ใน สังคม กลับไปกลับมาหลายครั้งจนเกิดการยอมรับในสังคม กลุ่มคนในสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจาย ทางเทคโนโลยีมีด้วยกัน 5 ประเภท คือ

1. คนกลุ่มแรกในสังคม เป็นทั้งผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังเป็นผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้าน เทคโนโลยี และชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอในตนเอง
  2. กลุ่มชอบลองอะไรใหม่ๆ และค่อนข้างมีฐานะ เป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม
  3. กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้องคิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่าย และมีประโยชน์ของ นวัตกรรม
  4. กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตกรุ่นไปแล้ว และมีความจำเป็น ที่จะใช้งานจริงๆ
  5. กลุ่มใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเมื่อตกรุ่นไปแล้ว และเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคม
- สถานะในการแพร่กระจายของเทคโนโลยีในสังคมมี 3 สถานะคือ
- สถานะที่ 1 เป็นช่วงเวลาของการประดิษฐ์คิดค้นจนพบความสำเร็จ
  - สถานะที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่สังคมได้รับรู้ถึงเทคโนโลยีในสังคม
  - สถานะที่ 3 เป็นช่วงเวลาที่เทคโนโลยีอิมตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดและไม่ สามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

กิดานันท์ มลิทอง ได้กล่าวไว้ว่า นวัตกรรม เป็นแนวความคิดการปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาตัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง กว่าเดิมทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ด้วย⁵⁷

⁵⁷กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2548), หน้า 245.

5. ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนโดยทั่วไปบุคคลจะเข้าใจว่า การเรียนรู้คือ การรู้ การเห็น การได้ยิน การไต่กลิ่น การรับสัมผัส จากอวัยวะทั้ง 5 ซึ่งมีไขเพียงเท่านั้น การเรียนรู้จะเริ่ม ตั้งแต่มีการรับสัมผัส และจะเขาระบบประสาททรวงกลาง เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไวผสมผสานกับ สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วประมวลผลเชื่อมโยง ไปยังศูนย์กลาง การควบคุมระบบประสาทต่างๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง มีนักจิตวิทยาหลายท่านศึกษาเรื่อง การเรียนรู้และได้ให้ความหมายไวหลากหลายดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันและมีอิทธิพลนำไปสู่การกระทำ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล กระบวนการเรียนรู้มีขั้นตอนต่าง ๆ

1. อากาสัมผัส หมายถึง อากาสที่อวัยวะรับสัมผัสรับสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าผ่านเข้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ เพื่อให้คนเรารับรู้ภาวะแวดล้อมรอบตัว

2. การแปลความหมายจากอากาสสัมผัสส่วนสำคัญที่จะช่วยทำให้การแปลความหมายดีหรือถูกต้องเพียงใดนั้น ต้องอาศัย

2.1 สติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด

2.2 การสังเกตพิจารณา

2.3 ความสนใจและความตั้งใจ

2.4 คุณภาพของจิตใจขณะนั้น

3. ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม ซึ่งได้แก่ ความคิดความรู้และการกระทำที่ได้เคยปรากฏแก่ผู้แล้วในอดีตมีความสำคัญมากสำหรับช่วยในการตีความหรือแปลความหมายของการสัมผัสได้แจ่มชัด ความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมที่ได้สะสมไว้สำหรับช่วยในการแปลความหมายได้ดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ⁵⁸ ดังนี้

3.1 เป็นความรู้ที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน

3.2 ต้องมีปริมาณมาก กล่าวคือ รู้หลายอย่างจึงจะช่วยแปลความหมายต่างๆ ได้สะดวกและถูกต้องดี

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นสิ่งทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมเช่น ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์ ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม และทฤษฎีการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อย ๆ สิ่งใดที่คิดและทำมานานแล้วก็ถือว่าหมดความเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบัน มีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษาประกอบด้วย ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์ ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี และทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม

⁵⁸ครูบ้านนอก.คอม, ทฤษฎีการเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [3 ธันวาคม 2564].

ซึ่งเป็นกระบวนการแปลความหมายของสมองของคนเราที่มีสิ่งเร้ามากระทบจากการสัมผัสของร่างกาย ซึ่งจะแสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือทัศนคติ ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้ หรือความคิดในการตีความนั้นๆ

2.3.7 นวัตกรรมการเรียนรู้

นวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาตัวกระตุ้นหรือสื่อการเรียนรู้ และ/หรือการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ไม่มีใครเคยทำมาก่อน เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ผ่านระบบประสาทสัมผัส ระบบประสาทมอเตอร์ ระบบสมองเกี่ยวกับ ความจำ ความรู้สึกและอารมณ์ ยังผลให้เกิดปัญหาและจิตปัญญา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันและการทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้

นวัตกรรมการเรียนรู้ ไม่ว่าจะวงการการศึกษา หรือในโรงงานอุตสาหกรรม และกิจการใด ๆ ก็ตาม เมื่อมีการนำเอาความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เข้ามาใช้เพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้นกว่าเดิมก็เรียกได้ว่าเป็นนวัตกรรม ของวงการนั้น ๆ เช่นในวงการศึกษา นำเอามาใช้ ก็เรียกว่า “นวัตกรรมการศึกษา” (Educational Innovation)

ในวงศึกษามีคำเกี่ยวกับนวัตกรรมอยู่ 3 คำ ได้แก่

1. นวัตกรรมการศึกษา (Educational innovation) หมายถึง สิ่งใหม่ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา
2. นวัตกรรมการเรียนการสอน (Instructional innovation) หมายถึง สิ่งใหม่ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
3. นวัตกรรมการเรียนรู้ (Learning innovation) หมายถึง สิ่งใหม่ที่นำมาใช้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สรุปว่า นวัตกรรมการศึกษาเป็นนวัตกรรมที่ใช้ในวงกว้างด้านต่าง ๆ ที่เป็นการจัดการศึกษารวมทั้งการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการภายในโรงเรียนและการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาประสาน และการจัดกิจกรรมล้วนใช้นวัตกรรมเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ส่วนนวัตกรรมการเรียนการสอนและนวัตกรรมการเรียนรู้ จัดเป็นนวัตกรรมประเภทเดียวกัน มีจุดเน้นที่การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับการพัฒนาด้านสติปัญญาและพัฒนาให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ เกิดการเรียนรู้ด้านนวัตกรรมทางการศึกษา

2.3.8 องค์ประกอบของนวัตกรรมการเรียนรู้

นวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นกลไกการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ซึ่งทางโรงเรียนหรือสถานศึกษา จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. วัตถุประสงค์ เป็นส่วนที่บอกว่าการพัฒนานั้นใช้เพื่อพัฒนาอะไร ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้คืออะไร วัตถุประสงค์ที่มีความชัดเจนจะช่วยให้ผู้ที่ต้องการใช้นวัตกรมนั้น มีข้อมูลสำหรับพิจารณาตัดสินใจ
2. แนวคิดพื้นฐาน เป็นส่วนที่ทำให้การพัฒนามีความน่าเชื่อถือว่าเมื่อนำไปใช้จะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น ทฤษฎี หลักการที่นำมาใช้เป็นแนวคิดพื้นฐาน ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และให้แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และถ้าทฤษฎี หลักการเหล่านั้นมีงานวิจัยรองรับผล ก็จะทำให้มั่นใจว่าการใช้นวัตกรมนั้น จะได้รับผลตามที่ต้องการ

3. โครงสร้างหรือขั้นตอนการใช้ เป็นส่วนที่แสดงภาพรวมของนวัตกรรม ถ้านวัตกรรมเป็น วัตถุ สิ่งของ จะมีโครงสร้างที่แสดง ส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น ชุดการสอนแผนจุฬา ประกอบด้วย ของ บรรจุเอกสารบัตรเนื้อหา บัตรกิจกรรม บัตรคำถาม และบัตรเฉลย เป็นต้น ส่วนนวัตกรรมที่เป็น วิธีการ หรือกระบวนการก็จะแสดงขั้นตอนการใช้นวัตกรรมเป็นลำดับขั้น เช่น รูปแบบการสอนต่าง ๆ จะมีคำอธิบายขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ขั้นผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ และขั้นการจัดการหลังการเรียนรู้

4. การประเมินผล เป็นส่วนที่แสดงความสำเร็จของนวัตกรรม โดยจะระบุวิธีวัดผล เครื่องมือที่ใช้วัดผล และวิธีการประเมินผล หากใช้วิธีประเมินผลที่ต่างออกไป อาจพบผลของการ ใช้นวัตกรรมที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของนวัตกรรม

ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในชั้นปลาย นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องพยายามค้นคว้าวิธีการใหม่ ๆ ที่คิดค้นขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ นั้น คือ นวัตกรรมทางการศึกษานั้นเอง คำจำกัดความของคำว่า “นวัตกรรมทางการศึกษา” จึงหมายถึง สิ่งประดิษฐ์หรือวิธีการใหม่ๆ หรือปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสมโดยมีการทดลองหรือพัฒนาจนเป็นที่ น่าเชื่อถือได้ว่าจะมีผลดีในทางปฏิบัติสามารถนำไปใช้ในระบอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁵⁹ อธิบายว่า นวัตกรรมทางการศึกษา คือ การสร้างสื่อใหม่ที่ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ความ เข้าใจในบทเรียนได้ ง่าย เห็นได้จริงในการใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ได้ประโยชน์ในการเรียนสูงสุด เป็นได้ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เน้นนวัตกรรมที่มีลักษณะมีความน่าสนใจ

เนตรชนก รักกาญจน์นัท ให้แนวความคิดองค์ประกอบของวรรณกรรม ว่า เนื้อหาสาระสำคัญ ในวรรณกรรมประกอบด้วย โครงเรื่องที่มีลำดับเหตุการณ์ที่เป็นขั้นตอนไม่วกวนตัว ละครครอยู่ในวัย ใกล้เคียงกับเด็กและแสดงบทบาทใกล้เคียงกับชีวิตจริง ฉากสอดคล้องกับเหตุการณ์และเหมาะสมกับ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตัวละครนั้นนั้นนอกจากนั้นควรแฝงคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เด็กเห็น พฤติกรรมที่ถูกต้องอันเป็นที่ยอมรับของสังคม จึงจะทำให้วรรณกรรมนั้นมีคุณค่า Cornett (2003) กล่าวว่าวรรณกรรมด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้⁶⁰

1. แก่นเรื่อง หมายถึง ความจริงและข้อความเป็นสากล มีคำถามหลักซึ่งช่วยให้ เข้าใจ แก่นเรื่องคือ เรื่องราวหรือบทกวีนี้เกี่ยวกับอะไรจริงๆ โดยมองเหนือไปจากหัวข้อไปสู่ที่เป็นสิ่งที่ แก่น เรื่อง 2 ประเภท

1.1 แก่นเรื่องหลักหมายถึงข้อความที่บอกโดยตรง

1.2 แก่นเรื่องรองหมายถึงข้อความที่บอกเนื้อความที่แท้จริงทางอ้อม

2. โครงเรื่องหมายถึงลำดับของเหตุการณ์ในเรื่องที่จัดให้ดำเนิน โดยมีปัญหาหรือข้อ ขัดแย้ง มีคำถามหลักซึ่งช่วยให้เข้าใจโครงเรื่องคือเกิดเรื่องอะไรขึ้นในเรื่อง

⁵⁹จอย ทองกล่อมศรี, “แนวทางการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ของครู”, *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560) : 84.

⁶⁰เนตรชนก รักกาญจน์นัท, “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานเพื่อเสริมสร้าง ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย”, *วิทยานิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2558), หน้า 126.

3. ตัวละคร คน สัตว์หรือสิ่งของที่รับบทบาท มีคำถามหลักซึ่งช่วยให้เข้าใจตัวละครในเรื่อง คือ เรื่องนี้เกี่ยวกับอะไร ใครมีปัญหา ใครเปลี่ยนมากที่สุด

4. ฉาก เวลาและสถานที่ มีคำถามหลักซึ่งช่วยให้เข้าใจฉากของเรื่องคือเมื่อไหร่และที่ใดเกิดเรื่องราวขึ้น

5. มุมมองเมื่อเรื่องเขียนขึ้นมีคำถามหลัก ซึ่งช่วยให้เข้าใจมุมมองของเรื่อง คือ ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง เล่าอย่างไร

6. องค์ประกอบหรือฉันทลักษณ์ในบทกวีหมายถึง การใช้คำอย่างสร้างสรรค์เพื่อผลทางศิลปะ มีคำถามหลักซึ่งช่วยให้เข้าใจองค์ประกอบหรือฉันทลักษณ์ในบทกวีคือ คำที่ใช้ในเรื่องมีแนวทางที่พิเศษอย่างไร

สรุปว่า องค์ประกอบของนวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากความคิดที่สร้างสรรค์และพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการองค์ประกอบนวัตกรรม 4 คือ วัตถุประสงค์ของนวัตกรรม แนวคิดพื้นฐาน เชื่อถือว่าเมื่อนำไปใช้และเผยแพร่สู่ชุมชน โครงสร้างหรือขั้นตอนการใช้ ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงภาพรวมของนวัตกรรม และการประเมินผลเป็นส่วนที่แสดงความสำเร็จของนวัตกรรม ผ่านการวัดและประเมินผล สามารถนำไปใช้และเผยแพร่ความรู้ด้านนวัตกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจก่อเกิดรายได้กับชุมชน

2.3.9 การออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้

การออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การรู้จักการวางแผน ขั้นตอนและวิธีการตามความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม และทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น การแบ่งประเภทของนวัตกรรมการเรียนรู้ได้แก่

1. นวัตกรรมด้านหลักสูตร เช่น การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum) การจัดหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (Function Literacy) การจัดหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามลำดับขั้นจนบรรลุเป้าหมาย (Mastery Learning Curriculum) หลักสูตรแบบเอกัตภาพ (Individualized Curriculum) และหลักสูตร กิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum)

2.) นวัตกรรมด้านการเรียนการสอน เช่น การสอนแบบโมดูล (Module Teaching) การสอนแบบจุลภาค (Micro Teaching) การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process Teaching) การสอนซ่อมเสริม (Remedial Teaching) การสอนโดยเพื่อนสอนเพื่อน (Peers Teaching) การสอนแบบที่สอนน้อง (Monitoring) และการปรับพฤติกรรม (Behavioral Modification) การสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Instruction) การเรียนแบบรู้รอบ (Mastery Learning) การเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) การสอนแบบบูรณาการ (Integrative Techniques) การสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Method) การสอนแบบโครงการ อาร์ ไอ ที (Reduced Instructional Time) การสอนโดยใช้ชุดการเรียนการสอน (Instructional Package) การสร้างบทเรียนให้เรียนด้วยตนเอง (Personalized System Instruction) การสอนโดยให้ทางบ้านดูแลการฝึกปฏิบัติ (Home Training) ชุดการสอนย่อย (Minicourse)

3. นวัตกรรมด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เช่น การใช้บทเรียนสำเร็จรูป (Programed Instruction) การใช้เครื่องช่วยสอน (Teaching Machine) การใช้วิทยุและโทรทัศน์ช่วย

สอน (Teaching By Radio and TV) การใช้คอมพิวเตอร์ ช่วยสอน(Computer-Assisted Instruction) ชุดการสอน (Learning Packages) และวิดีโอปฏิสัมพันธ์ (Interactive Video)

4. นวัตกรรมด้านการวัดและประเมินผล เช่น การวัดผลแบบอิงกลุ่มและแบบ อิงเกณฑ์ (Formative and Summative Evaluation) การประเมินผลเพื่อแก้ข้อบกพร่อง (Diagnostic Evaluation) การเลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติ (Automatic Promotion) การประเมินผลก่อนเรียน (Pre-test)

5. นวัตกรรมด้านการบริหารและบริการ เช่น การจัดการศึกษาแบบเปิด (Open University) การจัดการศึกษาตามแนวมนุษยนิยม (Humanistic Education) การจัดการตารางสอนแบบยืดหยุ่น (Flexible Scheduling) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน (Non-Formal Education) การจัดการโรงเรียนหมู่บ้านนักเรียน (Summer Hill School) การจัดการโรงเรียนในโรงเรียน (School Within School) การจัดการโรงเรียนแบบไม่แบ่งชั้น (Non-Graded School) การเกณฑ์นักเรียนสองกลุ่มอายุได้แก่

1. เป้าหมายของนวัตกรรมทางการศึกษา
  - 1) เพื่อแก้ปัญหการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น
  - 2) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่วางไว้
  - 3) เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายได้ดีขึ้น
2. การออกแบบนวัตกรรม ขั้นตอนในการออกแบบนวัตกรรม มีดังนี้
  - 1) ศึกษาประเภทของนวัตกรรม
  - 2) ศึกษาวิธีการสร้าง
  - 3) ศึกษาหลักสูตรการศึกษา
  - 4) ลงมือสร้าง
  - 5) ทดลองใช้ในการจัดการเรียนการสอน และปรับปรุง
  - 6) ประเมินผล
3. ในการออกแบบนวัตกรรมผู้ออกแบบควรกล่าวถึงส่วนต่าง ๆ ต่อไปนี้
  - 1) ชื่อนวัตกรรม
  - 2) วัตถุประสงค์ของการใช้นวัตกรรม
  - 3) ทฤษฎีหลักการที่ใช้ในการสร้างนวัตกรรม
  - 4) ส่วนประกอบของนวัตกรรม
  - 5) การนำนวัตกรรมไปใช้
4. องค์ประกอบในการจัดทำนวัตกรรม
  - 1) มีความรู้ รู้จุดเด่น ต้นทุน คุณภาพ ฝีมือเดิม และสังเคราะห์ได้
  - 2) ตรงตามความจำเป็นในการแก้ปัญหา
  - 3) ผลที่ได้มีคุณค่า
  - 4) จัดการนำสู่ผลได้จริง

5. การสร้างนวัตกรรม มีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

- 1) ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร และจะแก้อย่างไร ประเด็นนี้มีความสำคัญมาก เพราะเราต้องรู้ปัญหาที่แท้จริงก่อนลงมือแก้ปัญหาจะทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ
- 2) นำปัญหาที่พบมาวาดเป็นภาพ โดยลงข้อมูลที่สำคัญ ๆ ก่อนไปที่ละภาพ
- 3) นำภาพที่ได้มาวิเคราะห์ หาสาเหตุว่าเป็นเพราะอะไรและจะแก้ไขได้อย่างไร วิเคราะห์ต่อไปว่าการแก้เช่นนั้น ๆ เรารู้อะไรบ้างและเราไม่รู้อะไร ทำอย่างไรจึงจะรู้ นำมากำหนดเป็นแผนภูมิ เช่น การสอนให้นักเรียนจำได้ เราว่าการท่องมากทำให้จำได้นานมีอะไรอีกที่เราไม่รู้

6. การพัฒนานวัตกรรม ผู้ออกแบบนวัตกรรมควรวางแผนไว้ 3 ขั้นตอน

1. ขั้นพัฒนาผู้ออกแบบนวัตกรรมต้องศึกษาแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของการพัฒนา คือ
  - 1) ศึกษารายการนวัตกรรมว่าจะเลือกแบบไหน อย่างไร สามารถระบุส่วนประกอบทางเลือกที่สามารถเปิดได้กว้างขวางมากขึ้น และลักษณะเฉพาะของแต่ละนวัตกรรม ศึกษาตัวอย่างนวัตกรรมที่มีการคิดค้นขึ้นมา และศึกษาดูว่านวัตกรรมชิ้นนั้นเหมาะสมหรือไม่ ตรงตามวัตถุประสงค์หรือความต้องการหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นของใหม่ของเก่าที่อาจจะได้รับการคัดเลือกมาทำใหม่ สร้างขึ้นมาใหม่ในแนวทางของตนเองพัฒนาขึ้นมาได้ บางครั้งนวัตกรรมเก่า ๆ อาจจะมีค่าเป็นส่วนหนึ่งสำหรับต่อยอดการสร้างนวัตกรรมของตนเอง

2) ศึกษาหลักสูตรหลักการสอนรายวิชาต่าง ๆ เอกสารแนะนำหลักการสอนต่าง ๆ ของกรมวิชาการ ตัวอย่างแนวการสอน แนวการจัดกิจกรรมส่วนนี้จะช่วยจำกัดวงของการคิดนวัตกรรมให้แคบเข้ามาสู่การเรียนการสอนของแต่ละบุคคล หลักสูตรหลักการสอน อาจจะมีวิธีการหลากหลายได้ แต่จะมีความรู้เป็นรากฐานอยู่ในตัวเอง อย่างน้อยเรามีวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อยู่แล้ว

3) ศึกษาทบทวนทฤษฎีการสอน หลักจิตวิทยาการศึกษา เพื่อนำมาใช้ประกอบการพัฒนานวัตกรรม ทฤษฎีการสอนนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติแต่ไม่หนีจากวัตถุประสงค์ หลักจิตวิทยาการศึกษาเหมาะสมสำหรับแก้ปัญหาในชั้นเรียนอย่างมาก บางครั้งการศึกษาทฤษฎีไม่เหมือนกับการเจอสถานการณ์จริง ต้องมีวิทยายุทธอย่างมากในการควบคุมห้องเรียน ต้องใช้หลายกลยุทธ์และวิธีการเพื่อการดำเนินการสอนไปได้อย่างต่อเนื่อง

4) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ถ้าครูไม่คิดขึ้นมาที่จะพัฒนาก็ไม่เกิดขึ้น จากนามธรรมต้องสร้างเป็นรูปธรรม ขึ้นอยู่กับว่าคุณกล้าที่จะทำหรือเปล่า

2. ขั้นทดลองใช้หลังจากพัฒนานวัตกรรม 1 ชิ้น ผู้ออกแบบนวัตกรรมจะต้องเขียนแผนการสอนนวัตกรรมนั้นไปทดลองสอน ระบุชั้น วิชา ทดสอบเก็บคะแนนและหลังการใช้ นวัตกรรม เป็นขั้นดำเนินการขั้นแรกหลังจากมีการสร้างนวัตกรรมขึ้นมา ก่อนจะสอนต้องวางแผนการสอนก่อนเสมอเป็นหลักที่สำคัญ สามารถเดาผลล่วงหน้าได้ คิดว่าผลล่วงหน้าได้แต่ยังไม่ใช่ของแท้ ต้องผ่านการใช้ก่อน

3. ขั้นประเมินและรายงานหลังจากทดลอง ผู้ออกแบบนวัตกรรมได้นำนวัตกรรมไปทดลองใช้และเก็บคะแนนวิเคราะห์ผลการทดสอบ แสดงสถิติเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง หลังการทดลองและร้อยละของจำนวนนักเรียนที่มีผลการสอบเป็นที่น่าพอใจ บางครั้งอาจจะได้ใช้สำหรับผลการสอบที่ดีขึ้น แต่เป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น เข้าใจเรียนรู้ได้มากขึ้น แก้ปัญหาได้ดีขึ้น หรือบรรเทาปัญหานั้นลง นวัตกรรมไม่จำเป็นต้องเพื่อการ

สอบไม่ใช่วัตถุประสงค์เดียว แต่การใช้นวัตกรรมอาจจะมีหลายวัตถุประสงค์และอาจจะไม่หวังผลสำเร็จที่คะแนน แต่ผลที่เกิดขึ้นหลังการใช้ใช้แก้ปัญหาได้ เพราะการคิดนวัตกรรมใหม่ๆ มีจุดประสงค์ปลายทางที่หลากหลาย ไม่ระบุว่าเป็นสำหรับคะแนน การสอบ หรือการแก้ตัว บางครั้งการทดลองนวัตกรรมอาจไม่ได้ใช้ครั้งเดียวแต่ต้องมีการแก้ไขปรับปรุง และทดลองใช้ใหม่จึงสามารถวัดประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้นได้ ท้ายสุดหากเป็นโครงการใหญ่น่าสนใจ และอาจจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นผู้ออกแบบนวัตกรรมเขียนรายงานผลการทดลองเผยแพร่ให้ครู อาจารย์อื่น ๆ ทราบส่วนมากเราจะเน้นความสำเร็จทางด้านนักเรียนมากกว่าว่าสามารถใช้แก้ปัญหาได้ อาจประกอบด้วย

- 1) แผนการสอนที่ใช้นวัตกรรม
- 2) นวัตกรรมที่สร้าง หรือพัฒนาขึ้น
- 3) คู่มือการใช้นวัตกรรม
- 4) แบบทดสอบก่อน – หลัง การใช้นวัตกรรม
- 5) รายงานผลการทดลอง

สรุปว่า การออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การนำสิ่งใหม่ที่นำมาใช้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่านวัตกรรมการเรียนรู้เป็นนวัตกรรมที่ใช้ในวงกว้างด้านต่าง ๆ ที่เป็นการจัดการศึกษา มีจุดเน้นที่การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ประเภทสื่อการสอนผู้ออกแบบต้องคำนึงถึง 5 ขั้นตอนดังนี้ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ลักษณะผู้เรียน ความเหมาะสมกับวัย ความสนใจ ระดับชั้น ความรู้ ทักษะ พื้นฐานและประสบการณ์ของผู้เรียน รูปแบบการเรียนการสอน และการเรียนรู้ และธรรมชาติเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม

2.3.10 กระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ประกอบด้วยขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันเป็นวงจร 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นรากฐานของรูปแบบการพัฒนาวัตกรรมการได้แก่

- ขั้นที่ 1 การสังเกตและรับรู้ปัญหา
- ขั้นที่ 2 การระบุจุดเน้นของนวัตกรรมที่ต้องการ
- ขั้นที่ 3 การก่อร่างแนวความคิด
- ขั้นที่ 4 การสร้างต้นแบบนวัตกรรม
- ขั้นที่ 5 การทดสอบนวัตกรรมและสรุปผล

แผนภาพ 2.9 แสดงวงจรการสร้างสรรค์นวัตกรรมบนฐานการคิดเชิงนวัตกรรม

การคิดเชิงนวัตกรรมเป็นทักษะสำคัญของนักพัฒนานวัตกรรมหลักสุดทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน Horth และ Buchner⁶¹ ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรมไว้ว่าเป็นการคิดที่จำเป็นสำหรับผู้นำเชิงนวัตกรรม (innovative leadership) ที่ทำให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีนวัตกรรมและศักยภาพในการแข่งขันอยู่ตลอดเวลาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี ตลอดจนความซับซ้อนของปัญหาและสภาพการณ์ต่างๆ ที่เพิ่มสูงขึ้น

สรุปว่า กระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวคิดของ Horth และ Buchner ได้อธิบายแนวคิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์เกิดขึ้นจากแนวคิดที่ทำให้เกิดการพัฒนาระหว่าง 5 ขั้นตอนที่จะเกิดกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมคือ ขั้นที่ 1 การสังเกตและรับรู้ปัญหา ขั้นที่ 2 การระบุจุดเน้นของนวัตกรรมที่ต้องการ ขั้นที่ 3 การก่อร่างแนวความคิด ขั้นที่ 4 การสร้างต้นแบบนวัตกรรม และขั้นที่ 5 การทดสอบนวัตกรรมและสรุปผล

2.3.11 การนำนวัตกรรมการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์

การนำนวัตกรรมการเรียนรู้ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในวงการศึกษา อาจจะมีหลายวิธีการด้วยกัน แต่ในที่นี้ขอสรุปวิธีการนำไปใช้ดังนี้

1. เพื่อนำนวัตกรรมมาใช้แก้ปัญหาในเรื่องการเรียนการสอน เช่น

1) ปัญหาเรื่องวิธีการสอน ปัญหาที่มักพบอยู่เสมอ คือ ผู้สอนส่วนใหญ่ยังคงยึดรูปแบบการสอนแบบบรรยาย โดยมีครูเป็นศูนย์กลางมากกว่าการสอนในรูปแบบอื่น การสอนด้วยวิธีการแบบนี้เป็นการสอนที่ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในชั้นปลาย เพราะนอกจากจะทำให้ให้นักเรียนเกิด

⁶¹Horth, D. & Buchner, D., *Innovative Leadership: How to Use Innovation to Lead Effectively, Work Collaboratively, and Drive Results*, (2014), p.7.

ความเบื่อหน่าย ขาดความสนใจแล้ว ยังเป็นการปิดกั้นความคิด และสติปัญญาของผู้เรียนให้อยู่ในขอบเขตจำกัดอีกด้วย

2) ปัญหาด้านเนื้อหาวิชา บางวิชาเนื้อหามาก และบางวิชามีเนื้อหาเป็นนามธรรมยากแก่การเข้าใจ จึงจำเป็นจะต้องนำเทคนิคการสอนและสื่อมาช่วย

3) ปัญหาด้านการวัดและประเมินผล เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ครูผู้สอนนำไปใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลย้อนกลับในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนได้

4) ปัญหาเรื่องอุปกรณ์การสอน บางเนื้อหา มีสื่อการสอนเป็นจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้เพื่อทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาได้ง่ายขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาคิดค้นหาเทคนิควิธีการสอน และผลิตสื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ทำให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายได้

2. เพื่อนำนวัตกรรมไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา โดยการนำสิ่งประดิษฐ์หรือแนวความคิดใหม่ ๆ ในการเรียนการสอนนั้นเผยแพร่ไปสู่ครูอาจารย์ท่านอื่น ๆ หรือเพื่อเป็นตัวอย่างอีกรูปแบบหนึ่งให้กับครูอาจารย์ที่สอนในวิชาเดียวกัน ได้นำแนวความคิดไปปรับปรุงใช้หรือผลิตสื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

3. การนำนวัตกรรมไปใช้เป็นผลงานทางวิชาการนวัตกรรมการเรียนรู้นอกจากจะเป็นประโยชน์ในด้านปรับปรุงและพัฒนางานหรือการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพอีกด้วย โดยผู้สร้างนวัตกรรมสามารถนำผลจากการนำนวัตกรรมไปใช้เป็นผลงานวิชาการเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะ หรือปรับตำแหน่งให้สูงขึ้นได้

สรุปว่า การนำนวัตกรรมการเรียนรู้อื่นไปใช้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดยแบ่งเป็นสองลักษณะ คือ

1. เพื่อนำนวัตกรรมไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาโดยการนำสิ่งประดิษฐ์หรือแนวความคิดใหม่ ๆ ในการเรียนการสอนนั้นเผยแพร่ไปสู่บุคลากรทางการศึกษา

2. การนำนวัตกรรมไปใช้เป็นผลงานทางวิชาการ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพ สามารถนำผลจากการนำนวัตกรรมไปใช้เป็นผลงานวิชาการเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะ หรือปรับตำแหน่งให้สูงขึ้นได้

2.4 แนวคิดการเรียนรู้วิถีพุทธ

การเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น⁶² คือใช้ปัญญา และเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรม หรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่พึงประสงค์สำหรับตน และสังคม สมานิตหรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม

2.4.1 ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา

หลักพุทธธรรมที่จะนำมาเป็นหลักในการประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ

1. หลักพุทธธรรมที่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปัญหา ครอบคลุมทั้งระบบอย่างเป็นกระบวนการ หลักพุทธธรรมนี้จะใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการทางการศึกษาที่ถูกลงไปในทุกขั้นตอน หลักพุทธธรรมกลุ่มนี้คือ อริยสัจ 4 และปฏิจจสมุปปาท

2. หลักพุทธธรรมเชิงปฏิบัติการ เสริมในรายละเอียด เมื่อตรวจสอบพบจุดบกพร่องของกระบวนการศึกษา หรือกระบวนการเรียนการสอนนั้น การนุญหลักพุทธธรรมนี้ไปใช้ก็ทำได้สองอย่าง คือ ในฐานะทบทวนแผน (Re-planning) ตามความเป็นจริงที่ปรากฏออกมาจากการตรวจสอบด้วยหลักอริยสัจ 4 และปฏิจจสมุปปาท เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้ การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาภูมิธรรม 4 ประการ คือ

1) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี

3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

4) ธัมมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำ ความรู้ไปใช้ใน ชีวิตได้และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ปัญญาภูมิธรรม 4 ประการนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ได้อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ด้านกายภาพ โรงเรียนจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมานิตและปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึง

⁶²พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546).

พระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้ชิดธรรมชาติชวนมีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดุแลเสียงต่าง ๆ ไม่ให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิประเทืองปัญญา เป็นต้น

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีลสมาธิและปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

1) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียน และก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

2) มีกิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

3) มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่นนั่งสมาธิท่องอาขยาน สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

4) มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญา รู้เข้าใจ)

5) มีกิจกรรมอาสาตาวีเศษ ปฏิบัติวินัย ศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

6) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

7) มีการสวดมนต์ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนา ศีล สมาธิ ปัญญา)

8) มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำ และเสริมแรงการทำ ความดี)

9) ทุกห้องเรียน มีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผล และประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล/วินัยด้วยปัญญา) ฯลฯ

3. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์สถาน ศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และโรงเรียน ส่งเสริมให้บุคลากร และนักเรียนปฏิบัติตน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

4. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายาม สนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนา ผู้เรียน ตามวิถีชาวพุทธ สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้น หรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษา จะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบที่แตกต่างกันได้เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียนมีการจัด

กระบวนการเรียนรู้รายวิชา บางโรงเรียนเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันแบบภาพรวม บางโรงเรียนอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา

ในเรื่องของการศึกษา หรือกระบวนการเรียนการสอน อันถือว่าเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ก็ควรจะดำเนินไปโดยใช้อริยสัจ 4 และปฏิจจนสมุปบาทมาเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่สำคัญ แล้วนำเอาเรื่องอื่นมาเป็นบริวาร หลักสำคัญที่จะต้องตระหนักไว้เสมอก็คือ การใช้หลักอริยสัจและปฏิจจนสมุปบาทมาเป็นหลักในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการในเรื่องราวใด ๆ นั้น ต้องตรวจสอบเรื่องนั้น ๆ ทั้งระบบ เพื่อให้พบความจริง ไม่มองเฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง แต่ตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงแล้วแก้ปัญหาตามเหตุปัจจัยที่ปรากฏ บางเรื่องอาจแก้ทั้งหมด บางเรื่องอาจแก้เพียงจุดใดจุดหนึ่งก็เพียงพอ

เมื่อเรานำหลักการพุทธธรรมมาใช้ในด้านการเรียนการสอนเราจะมองเฉพาะจุดเล็ก ๆ จุดเดียว ก็จะไม่ครอบคลุมประเด็นในทุก ๆ ด้าน ต้องทำความเข้าใจ เริ่มตั้งแต่หลักสูตร อาคาร สถานที่ ครูอาจารย์ บรรยากาศ อุปกรณ์ วัสดุครุภัณฑ์ ขวัญกำลังใจ หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอยู่ต้องนำมาพิจารณาให้หมด ตรงจุดไหนที่เห็นว่าดีอยู่แล้วก็รักษาไว้ แต่ส่วนที่บกพร่องก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การใช้หลักการนี้มาพัฒนา ผลออกมาจะมีความเจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน และความจริงที่ถูกต้องก็คือทางสายกลางที่มีความสมดุลในทุกขั้นตอน

คุณธรรมที่จะต้องนำมาเสริมลงในกระบวนการเรียนการสอน

1. ปัญญา ปัญญาและกระบวนการอันนำไปสู่การเกิดปัญญา คือความรู้ทั้งตนเอง วิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน นับเป็นจุดหมายปลายทางของกระบวนการเรียนการสอนทุกวิชา ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งปัญญาออกเป็นสามประเภทคือ สชาติปัญญา ปัญญาติดตัวมาตั้งแต่เกิด (พันธุกรรม) นิปากปัญญา ความรู้ในด้านอาชีพ และวิปัสสนาปัญญาเป็นความรู้แจ้ง รู้จริง รู้ถูกต้อง และกระบวนการที่ก่อให้เกิดปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) ปัญญาเกิดจากการคิด (จินตมยปัญญา) ปัญญาเกิดจากการอบรมตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

2. อริยมรรค 8 เป็นแกนกลางในการจัดการศึกษาของทุก ๆ วิชา เพราะหลักการของอริยมรรคอยู่ที่ สัมมา คือ ความถูกต้องชอบธรรมในลัทธิชีวิตของมนุษย์ทุกชาติทุกเผ่าพันธุ์ ล้วนดำเนินไปในกรอบแห่งอริยมรรคทั้งสิ้น หากลืมนั่นดำเนินไปผิดทาง ชีวิตก็ต้องรับผลแห่งความผิดนั้นอย่างตรงไปตรงมาไม่มีทางหลีกเลี่ยง แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าได้ใช้ลัทธิชีวิตให้ถูกต้องในทุกขั้นตอน ผลออกมาเป็นความไร้ทุกข์ อย่างยุติธรรม ไม่มีใครจะมาเปลี่ยนแปลงผลแห่งความถูกต้องเหล่านั้นได้อริยมรรค เป็นเรื่องของความถูกต้องที่ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ไว้อย่างครบถ้วน คือ

1) สัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ ความเห็นอันถูกต้องถ่องแท้ เป็นความจริงแท้ ไม่ใช่ผลที่เกิดจากการคาดคะเนหรือตั้งสมมติฐานใด ๆ ทั้งสิ้น และความเห็นที่ถูกต้อง จะต้องสามารถค้นหากระบวนการแห่งความจริงนั้นอย่างครบวงจรอีกด้วย

2) สัมมาสังกัปปะ คือดำริชอบ ดำริถูกต้อง สอดคล้องกับความจริงที่ปรากฏนั้น เมื่อความจริงปรากฏเป็นพื้นฐานแล้ว ความดำริที่สอดคล้องกับความจริง ก็จะต้องได้อย่างถูกต้องไม่เบียดเบียนกายใจของตนและผู้อื่น

3) สัมมาวาจา คือวาจาชอบ การพูดจาถูกต้อง เมื่อใจประจักษ์ความจริงทุกด้านวาจาอันทำหน้าที่เป็นสื่อของใจก็จะสะท้อนสื่อสารถ่ายทอดออกมาแต่ความจริงที่ประจักษ์แล้วนั้น

4) สัมมากัมมันตะ คือการงานชอบไม่ว่างานทางกายหรือทางใจ หากเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นจริงย่อมเสริมค่าให้ชีวิตของผู้ทำและสังคมที่เกี่ยวข้องจะพลอยได้รับผลเป็นสุขไปด้วย

5) สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพชอบ การประกอบอาชีพถูกต้อง เมื่อทราบความจริงของชีวิตว่า การประกอบอาชีพที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มุ่งนำเอาผลที่ได้มาจากการใช้ความรู้ความสามารถมาประกอบอาชีพให้ยืนยาว และอำนวยความสะดวกแก่เพื่อนมนุษย์ ก่อให้เกิดความปิติปราโมทย์ อิ่มทั้งกายและใจ

6) สัมมาวายามะ คือความเพียรชอบ ความพากเพียรอย่างถูกต้อง พากเพียรในการละการประกอบอบายมุข มีแต่นำทุกข์มาสู่ชีวิต ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ก็ยึดเอาความเพียรถูกต้อง คือเพียรเลิก อด ละเอียดกรรมที่ขัดขวางความก้าวหน้าทั้งทางกายและทางใจ เพียรพยายามระวังมิให้บาปเกิดขึ้นหรือมิให้พฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาต้องหวนกลับมาสู่ชีวิตอีก ขณะเดียวกันก็ศึกษาอบรมบ่มเพาะแต่สิ่งที่ดีงาม พัฒนาและรักษาให้อยู่กับชีวิตจนเกิดความสมบูรณ์ และสมดุล

7) สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบ ความระลึกที่ถูกต้อง กล่าวคือ ระลึกรู้สึกต่อชีวิตตามความเป็นจริงอย่างเป็นกระบวนการ เข้าใจพฤติกรรม กิริยาหรือปฏิกริยาของชีวิต เข้าใจผลอันเกิดจากกิริยา และปฏิกริยาต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งในส่วนของกาย ความรู้สึกพฤติกรรมของจิต ตลอดจนหลักและกฎเกณฑ์ของชีวิต ที่จะต้องดำเนินไปตามกระบวนการแห่งความเปลี่ยนแปลง ตามเหตุปัจจัยอยู่เนื่องนิตย์

8) สัมมาสมาธิ คือความตั้งใจชอบ ความมั่นคงของจิตที่ถูกต้องเป็นธรรมดาที่จิตของมนุษย์เคลื่อนไหวไปมารับอารมณ์ต่าง ๆ อย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากจิตดับอยู่ในสภาวะปกติ ก็ไม่เกิดความเดือดร้อนใด ๆ แต่เมื่อมีกิเลสเข้ามาครอบครองจิตท ทำให้หวั่นไหวผิดปกติก็เกิดความทุกข์ ความจริงก็ปรากฏอยู่ว่า แม้องค์ประกอบชีวิตส่วนอื่นสมบูรณ์ แต่ถ้าไม่สามารถทำจิตให้ปกติได้ ความทุกข์ก็คงมีอยู่อย่างมากมาย เข้ามาสู่ชีวิตไม่ขาดสาย การเจริญภาวนาคือ วิธีการฝึกจิตให้สงบมั่นคงและเหมาะสม พร้อมทั้งจะเรียนรู้ และสู้กับอารมณ์ที่จะมาอย่างไม่หวั่นไหว อันจะเป็นพื้นฐานให้เกิดความรู้แจ้ง (ญาณ) จนสามารถป้องกันจิตจากการคุกคามจากกิเลสต่าง ๆ แล้วในที่สุดก็จะพบกับความหลุดพ้น (วิมุตติ) ปราศจากกิเลสทั้งปวง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)⁶³ ได้ให้ความหมายวิธีพุทธว่า คือแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่า ทางอันประเสริฐมีองค์ 8 ประการ พัฒนาตามหลักไตรสิกขา การฝึกอบรมให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้กินอยู่ดูฟัง เป็น คำว่า เป็น ในกรณีนี้หมายถึงกิน อยู่ดูและฟังตามหลักไตรสิกขาคือให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม (ศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (สมาธิ) เกิดความรอบรู้เท่าทัน (ปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้และ

⁶³พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น, (กรุงเทพมหานคร : อุษารพิมพ์, 2547), หน้า 34-35.

สามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้าหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนนั้นคือหลักของมรรคมงคล 8 ประการ

ตามหลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้เข้าใจความจริง มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ประสานความร่วมมือระหว่างวัด/คณะสงฆ์และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธตามหลักไตรสิกขา กัลยาณมิตตตา โปรโตไซยะ และโยนิโสมนสิการ

3. ไตรสิกขา คือการศึกษา 3 อย่าง ประกอบด้วยศีลสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา การสรุปอริยมรรคลงในไตรสิกขาก็จะเป็นภาพของหลักการของการศึกษา ที่ควรจะต้องสอดแทรกเข้าไปในทุกสาขาวิชา กล่าวคือ

1) ศีลสิกขา คือการศึกษาฝึกอบรมพัฒนากาย และวาจา ประกอบด้วย สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ เพราะว่าความถูกต้องทั้งสามอย่างนี้เป็นเรื่องของระเบียบวินัยอันจะควบคุมพฤติกรรมหรือความเคลื่อนไหวทางกาย วาจา ให้ดำเนินไปในทิศทางปกติ ไม่ขัดขวางพัฒนาการของตนหรือสังคม

2) สมาธิสิกขา คือการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาจิต ประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิเพราะว่าองค์ประกอบของอริยมรรคทั้งสามประการนี้เป็นเรื่องของ การฝึกฝนอบรมควบคุมจิตให้รู้จักคิดอย่างเป็นระเบียบ เรียกว่า คิดเป็น การที่มนุษย์จะคิดเป็นโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงพอที่จะต้านทานกระแสยั่วที่มาจากทวารทั้งหกให้หวนไหวไปในทางบวกหรือลบ แต่มั่นคงแน่วแน่ เยือกเย็นนั้นเป็นการสร้างจิตให้มีพลัง เป็นฐานในการรองรับสรรพวิชาต่าง ๆ อย่างมั่นคง

3) ปัญญาสิกขา คือการศึกษาฝึกอบรมพัฒนาปัญญา ประกอบด้วยสัมมาทิฐิสัมมาสังกัปปะ เพราะความสามารถที่จะมองเห็นความจริงในเรื่องราวต่าง ๆ แล้วหาทางออกให้กับตนเองและผู้เกี่ยวข้องโดยปลอดภัยทั้งในส่วนของกายและในส่วนของจิตกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีไตรสิกขาเป็นพื้นฐาน คงต้องมีจุดเน้นที่มีระเบียบวินัย (ศีล) จิตใจที่มั่นคงหนักแน่น (สมาธิ) มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง (ปัญญา) ความจริงจะเป็นพื้นฐานของการศึกษาเรียนรู้ทั้งปวง เพราะสิ่งทั้งปวงล้วนมีความจริงประกอบอยู่อย่างเพียงพอตามธรรมชาติของสิ่งนั้น

สรุปว่า แนวคิดการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นแนวคิดที่นำเอาหลักพุทธธรรมและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้หรือบูรณาการสอนในโรงเรียน โดยบูรณาการในการนำองค์ความรู้ตาม การศึกษาในพระพุทธศาสนาวิเคราะหแล้วแปลความหมายให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู คนในปัจจุบัน เน้นแบบวิถีพุทธคือ การกิน อยู่ ดูฟังเป็น วางแผนพัฒนาหลักสูตรพร้อมทั้งจัดระบบ การศึกษา กำหนดเป้าหมายทางการศึกษา และองค์ประกอบของการศึกษาในด้านต่าง ๆ ขึ้นเพื่อการ เรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา คือกระบวนการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้าน ความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และสติปัญญา (ปัญญา) เจริญงอกงามในทุกชั้นตอนของชีวิต

2.5 บริบทพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ก่อตั้งคณะครุศาสตร์ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2504 และได้เปิดการเรียนการสอนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2504 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณรซึ่งมีความรู้ทางฝ่ายวิชาการทางศาสนาที่อยู่แล้ว และบุคคลทั่วไป ให้มีความรู้ด้านวิชาการสอน มีความสามารถในการถ่ายทอดวิทยาการต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรมในวิชาชีพ และอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ พัฒนาตนเอง และแก้ปัญหาได้ ทั้งเป็นการช่วยให้พระภิกษุสามเณร ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ศาสนา และสามารถดำเนินการสอน การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและสถานการณ์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁶⁴

ปรัชญาคณะครุศาสตร์

ศึกษาดี มีคุณธรรม นำความรู้สู่สังคม

ในระยะแรก คณะครุศาสตร์ได้เปิดการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 4 ภาควิชา คือ

1. ภาควิชาการศึกษา
2. ภาควิชาจิตวิทยา
3. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
4. ภาควิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ต่อมาใน พ.ศ. 2526 ได้ปรับปรุงส่วนงานภายในคณะ โดยแบ่งออกเป็น 3 ภาควิชา คือ

1. ภาควิชาการบริหารการศึกษา
2. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีการสอนสังคมศึกษา
3. ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน

พ.ศ. 2535 คณะครุศาสตร์ ได้ขยายห้องเรียนจากอาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ มาที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม สห. วัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 1 มิถุนายน 2535 โดยความอนุเคราะห์ของพระวชิรราชมานิต เจ้าอาวาสวัดศรีสุदारาม เดือนกันยายน พ.ศ. 2535 ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนที่วัดศรีสุदारามขึ้น เป็นอาคารคอนกรีต 3 หลังๆ ละ 4 ชั้น ซึ่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2536 และได้เปิดเป็นอาคารเรียนแห่งที่ 2 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ภาควิชาบริหารการศึกษา มี 1 สาขาวิชา คือ
  - 1.1 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
2. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มี 4 สาขาวิชา คือ
  - 2.1 สาขาวิชาสังคมศึกษา
  - 2.2 สาขาวิชาจริยศึกษา
  - 2.3 สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษาและการแนะแนว
  - 2.4 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

⁶⁴คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ประวัติความมาของคณะครุศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.edu.mcu.ac.th/main/?page_id=1025 [7 ธันวาคม 2564].

- 2.5 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
- 2.6 สาขาวิชาการสอนพระปริยัติธรรม
- 2.7 สาขาวิชาคณิตศาสตร์+วิทยาศาสตร์

3. ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน

3.1 สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ต่อมาใน พ.ศ. 2541 คณะครุศาสตร์ ได้ปรับปรุงส่วนงานตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และได้ปรับปรุงหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิตตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2542 – 2546 ตามประกาศทบวงมหาวิทยาลัยจึงแบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 3 ภาควิชา คือ

1. ภาควิชาปริยัติธรรมและจริยศึกษา ประกอบด้วย 3 สาขาวิชา
  - 1.1 สาขาวิชาจริยศึกษา
  - 1.2 สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว
  - 1.3 สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา
2. ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วย 2 สาขาวิชา
  - 2.1 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
  - 2.2 สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน ประกอบด้วย 4 สาขาวิชา
  - 3.1 สาขาวิชาสังคมศึกษา
  - 3.2 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
  - 3.3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
  - 3.4 สาขาวิชาคณิตศาสตร์

ต่อมาใน พ.ศ. 2548 ได้ปรับปรุงหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิตให้เป็นไปตามประกาศสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) พ.ศ.2548 ซึ่งเป็นหลักสูตร 5 ปี มีการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ภาควิชา คือ ภาควิชาปริยัติธรรมและจริยศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ และภาควิชาหลักสูตรและการสอน โดยจัดการศึกษาเป็น 2 ระดับคือ ระดับปริญญาตรี 9 สาขาวิชา ระดับบัณฑิตศึกษา 2 สาขาวิชา ดังนี้

1. ภาควิชาปริยัติธรรมและจริยศึกษาประกอบด้วย 3 สาขาวิชา คือ
  - 1.1 สาขาวิชาจริยศึกษา
  - 1.2 สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาให้คำปรึกษาและการแนะแนว
  - 1.3 สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา
2. ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์
  - 2.1 ระดับปริญญาตรี 2 สาขาวิชา
    - 1) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
    - 2) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
  - 2.2 ระดับปริญญาโท 1 สาขาวิชา
    - 1) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

3. ภาคหลักสูตรและการสอน

3.1 ระดับปริญญาตรี 4 สาขาวิชา

- 1) สาขาวิชาสังคมศึกษา
- 2) สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
- 3) สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
- 4) สาขาวิชาคณิตศาสตร์

3.2 ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต

- 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู

ต่อมา พ.ศ. 2552 คณะครุศาสตร์ได้ย้ายสำนักงานคณะครุศาสตร์ จากอาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ไปอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ถนนพหลโยธิน (กม.55) ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

ในปี พ.ศ. 2556 ได้เปลี่ยนชื่อภาควิชาปริยัติธรรมและจริยศึกษาเป็นภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว และภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ เป็นภาควิชาบริหารการศึกษา

ในปีการศึกษา 2557 คณะครุศาสตร์ได้จัดการศึกษา เป็น 4 ระดับ ดังนี้
ระดับปริญญาตรี

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (5 ปี) หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2550 จำนวน 5 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชาสังคมศึกษา
2. สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
3. สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
4. สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาให้คำปรึกษาและการแนะแนว
5. สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (5 ปี) หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2556 จำนวน 4 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชาสังคมศึกษา
2. สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
3. สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
4. สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาแนะแนว

ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 1 สาขาวิชา คือ

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู

ระดับปริญญาโท จำนวน 3 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
2. สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
3. สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

ระดับปริญญาเอก จำนวน 2 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

2. สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้วิถีพุทธ เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ นวัตกรรมครุศาสตร์ครุศาสตร์ ดั่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาองค์ความรู้ หมายถึง การดำเนินการศึกษาและจัดการความรู้ในชุดกิจกรรม องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้วิธีการบูรณาการองค์ความรู้ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แล้วนำเสนอเป็นรูปแบบแสดงขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

2. พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง หมายถึง สถานที่ทดลองการศึกษาวิจัยทางด้าน นวัตกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของ ชุมชน สังคม และประเทศชาติ พร้อมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้

3. การเรียนรู้วิถีพอเพียง หมายถึง การออกแบบการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมใช้กรอบ แนวคิดการออกแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานเป็น แกนกลางฐานในการคิดเชื่อมโยงสู่กิจกรรมองค์ความรู้การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า วิถีเกษตรยั่งยืน ระบบ การเกษตรที่เน้นการเรียนรู้ ความยั่งยืนทางความคิดและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นการ ปรับปรุงบำรุงดิน เคารพต่อ ศักยภาพทางธรรมชาติของ พืช สัตว์ และนิเวศและพัฒนาองค์ความรู้ กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ ด้วยการเจริญสติภาวนา

สรุปว่า บริบทพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะครุศาสตร์ เปิดทำการเรียนการสอน ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ระดับปริญญาเอก และระดับประกาศนียบัตร โดยการจัดการเรียน การสอนสอดคล้องกับปรัชญาคณะครุศาสตร์ คือ ศีลภาติ มีคุณธรรม นำความรู้สู่สังคม ซึ่งการจัดการเรียน การสอนในคณะครุศาสตร์ ก็จะมีการพัฒนาด้านนวัตกรรมการเรียนการสอน โดยบูรณาการหลักคำสอน ทางพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีเข้าด้วย พัฒนาเป็นองค์ความรู้ ด้านพื้นที่การพัฒนาความองค์ความรู้ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนการสอน และพื้นที่นวัตกรรมวิถีพอเพียง ทั้งสามพื้นที่ใช้หลักของศีล สมาธิ และปัญญาเป็นฐานในการคิดเสริมการเรียนรู้ทักษะการคิด ทักษะการทำงาน ทักษะการใช้ชีวิต

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรม

พรณี สวนเพลง ได้ศึกษาเรื่อง “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสต์ นวัตกรรมสร้างสรรค์ การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลนักเรียนในศูนย์พัฒนานักเรียนเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2” สวน ดุสิตอินเทอร์เน็ตบรอดคาสต์ (Suan Dusit Internet Broadcasting :SDIB) เป็นนวัตกรรมทาง การศึกษาในรูปแบบใหม่ คือ การถ่ายทอดโทรทัศน์ที่ออกอากาศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (sdib.dusit.ac.th) มีการจัดรายการตลอด 24 ชั่วโมง ให้บริการ 4 ช่อง (ช่อง 1 การเรียนการสอน โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ช่อง 2 การเรียนการสอนของนักศึกษา ช่อง 3 นานสาระ Variety ทั่วไป และ ช่อง 4 ช่องวิทยุ) และที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ คือ ช่อง 1 การเรียนการสอนระดับปฐมวัย โดยใช้โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นฐานของการผลิตรายการ การวิจัย มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนาร่อง และ 2) เพื่อจัดทำแผน กลยุทธ์การบริหารจัดการนวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 โดยวิธีการดำเนินการวิจัยแบบบูรณา

การ (Integrated approaches) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ SWOT และจัดทำแผนกลยุทธ์ ซึ่งมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนำร่องจำนวน 80 แห่ง พบว่า มีครูตอบแบบสอบถามจำนวน 332 คน

1.1 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลการใช้งานระบบ SDIB ของครูในโรงเรียนนำร่อง พบว่า ส่วนใหญ่ ใช้ระบบ SDIB ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (On-Line) คิดเป็นร้อยละ 84.34 โดยความถี่เฉลี่ยของการรับชมรายการที่อยู่ระบบ SDIB ที่ได้ติดตั้งในโรงเรียนในเวลาทำการวันจันทร์-ศุกร์ จะเปิดรายการต่าง ๆ สัปดาห์ละ 3 – 4 วัน คิดเป็นร้อยละ 36.14 ซึ่งครูในโรงเรียนนำร่องดูรายการช่อง 1 เป็นรายการเกี่ยวกับนักเรียนปฐมวัย คิดเป็นร้อยละ 86.75

1.2 ความพึงพอใจในการใช้ระบบ SDIB ของครูในโรงเรียนนำร่อง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. แผนกลยุทธ์การบริหารจัดการนวัตกรรม SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 กลยุทธ์ระดับองค์กร มี 4 กลยุทธ์ คือ

- 1) ขยายการใช้ SDIB ไปสู่ศูนย์พัฒนานักเรียนเล็กทั่วประเทศไทย
- 2) บริหารจัดการระบบ SDIB ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- 3) พัฒนาระบบ SDIB ให้มีศักยภาพสูงขึ้น และ
- 4) การปรับปรุง SDIB ให้มีคุณภาพ

กลยุทธ์ระดับแผนงานมี 6 กลยุทธ์ คือ

1) ส่งเสริมให้ครูผู้ดูแลนักเรียนเล็กทั่วประเทศไทยมีความรู้และนำความรู้จาก SDIB ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยได้

2) ผลิตเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยเพิ่มขึ้น

3) ผลักดันให้มีการบริหารระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น

4) ผลักดันให้มีการพัฒนาระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น

5) ปรับปรุงคุณภาพของเนื้อหาในระบบ SDIB ให้มีคุณภาพและน่าสนใจ และ

6) ซ่อมบำรุงอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้สามารถใช้งานได้ โดยมีโครงการทั้งสิ้น

15 โครงการ⁶⁵

วันเพ็ญ ระวิพันธ์⁶⁶ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2” ผลการวิจัยพบว่า

⁶⁵พรณี สนวนเพลง, “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลนักเรียนในศูนย์พัฒนานักเรียนเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2”, (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต , 2554),บทคัดย่อ

1. ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อกระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในการผลิตผลงาน ตลอดจนสร้างชิ้นงานที่จับต้องได้

2. สภาพและปัญหาการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการจัดการเรียนรู้ของครู ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านหลักสูตร/เนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

3. แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ทั้ง 5 ด้าน จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่

- 1) ด้านหลักสูตร/เนื้อหา
- 2) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน
- 3) ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการ
- 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

5) ด้านการวัดและประเมินผล ให้เป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คิดสิ่งใหม่ได้ (INVENTION) และนำมาพัฒนาจนเป็นนวัตกรรมขึ้นมา (INNOVATION) จากการลงมือและสร้างผลผลิตได้ (PRODUCTION) และเน้นวางรากฐานการศึกษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (IMAGINATION) จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศจัดการเรียนรู้

2.6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้

สุทธิพงษ์ บุญผดุง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้ และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและอุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและการใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่ง

---

⁶⁶วันเพ็ญ ระวีพันธ์, “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครู ตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), บทคัดย่อ.

การเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่ ๆ⁶⁷

ไพลดา อริรุทธพาณิชย์ ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูในภาพรวม ชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสมมาก คะแนนหลังอบรมของครูทุกคนเพิ่มขึ้นจากคะแนนก่อนอบรม โดยภาพรวมคะแนนเฉลี่ยหลังอบรมเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 51.11 นอกจากนี้ยังพบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน (E.I.) มีค่าเท่ากับ 0.08 หมายความว่าครูมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน ผลการสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความตระหนักในการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด 2) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก 3) ด้านการให้การสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก และ 4) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูต่อชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด⁶⁸

วิระพน ภาณุรักษ์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ผลการวิจัย พบว่า 1. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการฝึกปฏิบัติของทุกกลุ่ม โดยรวมเท่ากับ 99.203 ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังการอบรมสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 804 ผลการประเมินคุณภาพเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการประเมินสื่ออิเล็กทรอนิกส์นำเสนอองค์ความรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ผลการประเมิน ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 5. ผลการ ติดตามการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ มีผลด้านการยอมรับและใช้เทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด⁶⁹

พระครูวัฒนสุตานุกุล ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย” พบว่า วัดที่จะจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างวัดในสมัยพุทธกาลและวัดในปัจจุบันโดยการศึกษาสภาพการจัดการวัดที่จัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีแล้วและศึกษาจากวัดพัฒนาดีเด่นในปัจจุบัน เพื่อการวางรูปแบบที่เหมาะสมของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการบริหาร การจัดการความรู้ การพัฒนา และแนวคิดสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมปัจจุบันต้องทำวัดให้

⁶⁷สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

⁶⁸ไพลดา อริรุทธพาณิชย์, “การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552), บทคัดย่อ.

⁶⁹วิระพน ภาณุรักษ์และคณะ, “รูปแบบการเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559), หน้า 35

เป็นอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ให้มีครบทั้ง 4 ด้าน⁷⁰

พระมหาขวัญ ภิรมโน ได้ศึกษาเรื่อง “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน” กล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้น พบว่า วัดอรุณราชวราราม ได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ใน 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. ประเพณีและวัฒนธรรมโดยทั่วไป เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายอาหารประจำวันพระในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น

2. ประเพณีและวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัด เช่น กฐินพระราชทานในกระบวนพยุหยาตราชลมารคซึ่งจัดมาแล้วรวม 16 ครั้ง เทศกาลงานวัดอรุณ พิธีกวนข้าวทิพย์ ตักบาตรประจำวันพระ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างสรรค์ระหว่างชุมชน หน่วยงานต่างๆ และวัด ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับวัดอรุณราชวราราม สืบไป⁷¹

พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม” ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งเรียนรู้องค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตรกรรม เป็นทัศนศิลป์เกี่ยวกับภาพเขียนที่บอกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ นรก สวรรค์ วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ประติมากรรม เป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปทรงทั้ง 2 มิติ 3 มิติ แบบลอยตัวที่บอกเรื่องราวความงดงามทางช่างในแต่ละยุคสมัย สถาปัตยกรรม ที่แสดงออกด้วยสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคาร กุฏิ วิหาร โบสถ์ เช่น วิหารของวัดโพธิ์ กุฏิทรงไทยวัดอรุณ เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงออกในทางพฤติกรรมการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แหล่งเรียนรู้ หลักธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ เป็นการใช้กิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นอยู่แล้ว แต่ปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและต่อเนื่อง ให้เข้ากับความสนใจของผู้ที่เข้าไปเที่ยวชมวัด เช่น กิจกรรมบวชนกขัมม์ บวชชีพราหมณ์ กิจกรรมพาน้องเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น⁷²

เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม” พบว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนาโดยวัดแห่งนี้เป็นศูนย์ร่วมในการสร้างความวิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทยการจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างจุดเด่นโดยใช้หินอ่อนจากประเทศอิตาลีโดยที่

⁷⁰พระครูพัฒนสุตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557), หน้า 190.

⁷¹พระมหาขวัญ ภิรมโน, “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553), หน้า 111 - 120.

⁷²พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนติโก), “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2559), หน้า 170.

อาคารสถานที่ทั้งหมดเป็นศิลปกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นต้นแบบในการเปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทางวัฒนธรรมมาอธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งวัดเองก็ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตดุสิต ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัด และประชาชน⁷³

พรประภัสร์ ปริญาญกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงาน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ” การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์พัฒนา รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงาน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ และศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานในด้านทักษะปฏิบัติ การแก้ปัญหาและการทำงานเป็นทีม กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาปีที่ 2 คณะวิทยาการจัดการ จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ ประสบการณ์จริงโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างเสริมทักษะ กระบวนการและรับรู้ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงผลการเรียนรู้ในแฟ้มสะสมงาน วิธีการสอนเชิงประสบการณ์ประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 การสร้างประสบการณ์จากการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้ ผู้เรียนลงมือหรือทำ กิจกรรมจากสภาพจริง

ขั้นที่ 2 การอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยใช้การพูดและการเขียน

ขั้นที่ 3 การสรุปโดยสรุปสู่หลักการหรือสู่มุมมองหรือแบบแผนที่กว้างขึ้น

ขั้นที่ 4 การประยุกต์ใช้เป็นขั้นตอนการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้กับ โครงการกิจกรรม ผลิตภัณฑ์และสื่อประชาสัมพันธ์ซึ่งนำไปผลิตขึ้นไปใช้ในชีวิตจริงผลการใช้ รูปแบบพบว่า

นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการทำงาน ความสามารถในการปฏิบัติ มีความสามารถในทักษะการทำงานสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05⁷⁴

ภัทรพร บัวบุตร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5”

⁷³เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ, “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธา การมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553), หน้า 54 - 55.

⁷⁴พรประภัสร์ ปริญาญกุล, “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงาน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), บทคัดย่อ.

และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพ ด้านความรู้เจตคติ และการปฏิบัติระหว่างนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง จำนวน 80 คน ผลการวิจัยพบว่า

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพประกอบด้วยหลักปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการเรียนการสอน หลักการ แนวคิด วัตถุประสงค์ สารการเรียนรู้ ประสบการณ์จัดการเรียนการสอน ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียนการสอนตามรูปแบบ ผลการใช้รูปแบบพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนด้วยการเรียนการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05⁷⁵

ขบา พันธุ์ศักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ และการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่ระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับเด็กปฐมวัย” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ และการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่ระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัยพบว่า

องค์ประกอบของรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ และการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่ระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย มีองค์ประกอบคือ หลักการ จุดมุ่งหมาย กระบวนการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่ระหว่างผู้ปกครองและครู การปฏิบัติการของผู้ปกครองและครู และการประเมินผลการปฏิบัติรูปแบบมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การเตรียมการก่อนรับประสบการณ์

ขั้นที่ 2 การได้รับประสบการณ์จริงเป็นการปฏิบัติของผู้เรียนด้วยการ สืบสอบแบบ

กลุ่ม

ขั้นที่ 3 การทบทวนความคิด

ขั้นที่ 4 การสรุปข้อความรู้

ขั้นที่ 5 การนำไปปฏิบัติ ผลการใช้รูปแบบพบว่า นักเรียนมีทักษะชีวิตสูงกว่าก่อนการ

ทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05⁷⁶

⁷⁵ภัทรพร บัวบุตร, “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิง ประสบการณ์ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2549), บทคัดย่อ.

⁷⁶ขบา พันธุ์ศักดิ์, “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบ ร่วมมือ โดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้สี่ระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), บทคัดย่อ.

อภิรัตน์ สิงห์ตระหง่าน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) ในมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์” การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) ในมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ การดำเนินการแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ร่างรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิง ทฤษฎี
3. สร้างเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการเรียนการสอน
5. ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนกับกลุ่มตัวอย่าง
6. ประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนการสอนและปรับปรุงโดยใช้วิธีการประเมินผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ตรวจสอบประเด็นที่ต้องการศึกษา ขั้นที่ 2 วางแผนการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 ดำเนินการค้นคว้า ขั้นที่ 4 สะท้อน ความคิด และขั้นที่ 5 สังเคราะห์องค์ความรู้ ผลการใช้รูปแบบพบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของ คะแนนทดสอบความรู้ก่อน และหลังการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการ ทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนี ประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนทุกหน่วยการเรียนสูงกว่า 0.05 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่า ดัชนีประสิทธิผลของทุกหน่วยการเรียนสูงกว่า 0.05 และผลการประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก⁷⁷

2.6.3 งานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

มณฑกาญจน ทองใย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถี พุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตาม โครง

⁷⁷อภิรัตน์ สิงห์ตระหง่าน, “การพัฒนาแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) ในมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2551), หน้า 1.

การอย่างสม่ำเสมอ ดานผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนใหม่ขั้นดี มีความอดทน อดกลั้น มีวินัยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่างๆ เปนหมุคณะได้⁷⁸

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ 10 เขตพื้นที่ศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนได้รับการจัดการศึกษาในระดับดีมาก และอาจารย์และผู้บริหารมีการจัดการศึกษาในระดับมากแก่ผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งในการเตรียมปัจจัยภายนอก ความเป็นกัลยาณมิตร หลักสูตรการบริหารการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ในและนอกชั้นเรียน การวัดและประเมินผล และผู้เรียนตามวิถีพุทธ ซึ่งเป็นปัจจัยตาม เมื่อแยกพิจารณาตามเพศทั้งผู้เรียนและอาจารย์ผู้บริหาร ไม่มีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบ แยกตามภูมิลำเนา ระดับการศึกษาและตำแหน่งอาจารย์ของผู้บริหาร และอาจารย์ มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อแยกตามอายุ ระดับชั้นที่ศึกษา อายุ ที่ตั้งของโรงเรียน และโรงเรียนที่แตกต่างกันผู้เรียนจะได้รับการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน และผู้บริหาร และอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ตั้งของโรงเรียนต่างกัน มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนต่างกัน โดยภาคกลางมีการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธในระดับดีมากกว่าพื้นที่⁷⁹

การจัดการศึกษาตามวิถีพุทธให้แกสถานศึกษาในแต่ละโรงเรียน มีรูปแบบที่เป็นไปใน แนวเดียวกัน มาตรฐานเดียวกันและเสมอภาคกัน จะต้องจัดการโดยทุกฝ่ายทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ผู้บริหาร นักเรียนและผู้บริหารในพื้นที่ และการจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์แก่ทั้งโรงเรียน และผู้เรียนต้องได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมการจัดสรร และการกำหนดแนวทางการบริหาร มาตรฐานศึกษาและการจัดการเรียนรู้โดยผู้บริหารการศึกษาระดับชาติ ระดับท้องถิ่นหรือพื้นฐานและระดับโรงเรียนรวมกัน เพื่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธตามความต้องการของสังคม

เสื่อ สัชชานนท์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรม แนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา มีรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจนทั้งในด้านลักษณะทาง กายภาพ พฤติกรรม การพัฒนาจิตใจ และปัญญา คือ รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในชั้นศีล พบว่า เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในชั้นศีลเป็นการสร้างฐานชีวิตให้แข็งแรง คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในชั้นสมาธิพบว่า สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนัก แน่น เปรียบเป็นการรวมกระแสน้ำเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง สามารถควบคุมตนเองได้ดี ทำให้จิตนุมนวลควรแก่การงาน และจิตมีพลังมี

⁷⁸มณกาญจน ทองใยการพัฒนาารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, *ดุขฎิณิพนธ์การศึกษาดุขฎิณิบทิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549), หน้า 1.

⁷⁹สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ, “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ 10 เขตพื้นที่ศึกษา”, *รายงานการวิจัย*, (คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า 1.

คุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน รูปแบบของพัฒนาจริยธรรมในชั้นปัญญา เป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เขาใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เขาใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ไขหลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเปี่ยมอิสระจากสิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ไขปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เขาใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิถีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัยไรเวร⁸⁰

2.6.4 งานวิจัยต่างประเทศ

Philippe Mustar ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเทคโนโลยีการศึกษา: นวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่ MINES ParisTech, โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศส พบว่า ความเชี่ยวชาญใหม่เกี่ยวกับนวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศสโดยระบุถึงความกังวลในวงกว้าง ๆ สี่ข้อดังนี้ (1) พัฒนาวิธีการจัดการเทคโนโลยีที่มีการคัดเลือกสูงและความเชี่ยวชาญด้านการเป็นผู้ประกอบการสำหรับนักเรียนในสถาบันและสภาพแวดล้อมของประเทศที่ด้อยด้าน ความคิดของผู้ประกอบการ (2) การรวมความรู้และการพัฒนาทักษะ (3) การพัฒนาทักษะการประกอบการและความสามารถของนักเรียนในการรับผิดชอบ และ (4) วิธีกระตุ้นจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมและการเลี้ยงภัย⁸¹

Teaching and Teacher Education ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การรับรู้ความสามารถของครูและเจตคติต่อการนำนวัตกรรมการเรียนรู้อมาใช้ บทความนี้รายงานการศึกษาที่ดำเนินการเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างครูประสบการณ์ประสบการณ์และทัศนคติต่อการดำเนินการตามนวัตกรรมการเรียนการสอน ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมผ่านแบบสอบถามสามชุดที่ให้แก่ครู 25 คนโดยทันทีหลังจากที่ได้มีการจัดทำโครงการพัฒนาพนักงาน 4 วันเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าประสบการณ์มีความสัมพันธ์ในเชิงลบมีประสิทธิผลในการสอนส่วนบุคคลมีส่วนร่วมสัมพันธ์ในเชิงบวกและประสิทธิผลการเรียนการสอนทั่วไปไม่สัมพันธ์กับเจตคติของครูต่อการปฏิบัติตามแนวทางการเรียนการสอนใหม่ ๆ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอนและการวิจัยในอนาคต⁸²

ซิน นี และไครคินิส (Sinay, E., Nahornick, A., & Graikinis, D.) คณะกรรมการโรงเรียนเทศบาลโตรอนโต ได้วิจัยเรื่องการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลเชิงลึก : ความคิด สร้างสรรค์และนวัตกรรมในการเรียนการสอน โดยมีเป้าหมายในการค้นหาคำตอบเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดทางนวัตกรรม หรือปัญญาประดิษฐ์ (Innovative Intelligence : I2Q) ในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน การรายงานฉบับนี้เป็นผลจากการติดตามการดพเนินโครงการการพัฒนา ความฉลาดทางนวัตกรรม

⁸⁰เสื่อ สัชชานนท์ และคณะ, “การศึกษาในรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์”, *รายงานการวิจัย*, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 1.

⁸¹Philippe Mustar ,<http://amle.aom.org/content/8/3/418.short> , online 22/02/2020

⁸²Teaching and Teacher Education ,Volume 13, Issue 4, May 1997, Pages 451-458 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0742051X96000455>, online 22/02/2020

(I²Q) ในโรงเรียนนำร่องในเทศบาลโตรอนโต ปี 2557-2558 และในปีต่อ ๆ ไป (2015-17) ดำเนินการโดยการอบรมครูและผู้บริหารให้มีความคิดรวบยอด ความรู้ ความเข้าใจ และยุทธวิธีการ สอนสมัยใหม่ทางวิทยาศาสตร์ และการพัฒนานักเรียนด้านทักษะ พฤติกรรมและการคิดเชิงนวัตกรรม วิธีวิจัยเชิงทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 การวิจัยเพื่อตอบคำถามว่า⁸³

1. คุณลักษณะของนักประดิษฐ์ของนักเรียนชั้น ป.5 และ ม.1 เป็นอย่างไร
2. ความคิดรวบยอด ความรู้และความเข้าใจของครูและผู้บริหารคืออะไร
3. ยุทธวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยผลักดันให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คืออะไร
4. โรงเรียนต้องสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอะไรบ้าง
5. ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลของโครงการอย่างไรบ้าง

ผลการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนในกลุ่มทดลองมีความคิดสร้างสรรค์ทั้งในการปฏิบัติกิจกรรมและการเรียนรู้และในบริบทของการเรียนรายวิชาต่าง ๆ มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ โดยแสดงความเป็นผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อการแก้ปัญหาอย่างหลากหลายวิธี

2. ครูและผู้บริหารทั้งกลุ่มทดลองและควบคุมมีความคิดเห็นว่าเป็น (1) นักเรียนทุกคนมีความคิด สร้างสรรค์ (2) ความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะพื้นฐานและ (3) ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญในสาขาวิชาที่หลากหลาย นอกจากนี้ครูและผู้บริหารเชื่อว่านักเรียนสามารถมีความคิดสร้างสรรค์ในหลากหลายสาขาวิชา

3. ยุทธวิธีการจัดการเรียนรู้ของครูให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้แก่การเรียนรู้แบบร่วมมือ และครูต้องให้ผู้เรียน (1) การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา (2) การเรียนรู้แบบสืบหา (3) การตั้งคำถามให้ใช้ความคิดระดับสูงและ (4) การตั้งคำถามแบบปลายเปิด

4) โรงเรียนควรสนับสนุนให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการหาวิธีการพัฒนาความฉลาดทางนวัตกรรม จัดโอกาสในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ จัดสรรเวลาให้ครูได้ทดลองพัฒนากิจกรรมใหม่และการใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนโปรแกรมการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนในชั้นเด็กเล็ก

5. ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อประสิทธิผลของโครงการ

เอลีคซ์ เบล ราจ, (Alex Bell Raj) เซ็ตตี้ ซีเวียร์ (Chetty Xavier) จาราเวล เนเวียนา เพจ โคว่า (Jaravel Neviana Petkova) จอร์น แวน รินเนน (John Van Reenen) (2017) ได้ศึกษาคุณลักษณะสำคัญของบุคคลที่เป็นนักประดิษฐ์ของประเทศ สหรัฐอเมริกา ในบทความวิจัย ชื่อว่าใครเป็นนักประดิษฐ์ในอเมริกา : ความสำคัญของการค้นพบนวัตกรรม (Who Becomes an Inventor in America The Importance of Exposure to Innovation) ผู้วิจัยศึกษาตัวแปร ด้านความสามารถ

⁸³Sinay, E., Nahornick, A., & Graikinis, D., *Fostering global competencies and deeper learning with digital technologies research series: Creativity and innovation in teaching and learning: A focus on innovative intelligence (I2Q) pilot program Research Report No. 17/18-11.* (Toronto : Ontario, Canada, 2017)

ในการประดิษฐ์ ว่ามาจากพันธุกรรม หรือเกิดจากสภาวะแวดล้อมของนักประดิษฐ์ โดยใช้ข้อมูลจากนักประดิษฐ์ 1.2 ล้านคนจากบันทึกสิทธิบัตรที่เชื่อมโยงกับบันทึก ภาษี ผลปรากฏว่า

สิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการเป็นนักประดิษฐ์มากกว่าพันธุกรรม เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มที่จะเป็นนักประดิษฐ์มากกว่าเด็กที่มีรายได้ต่ำกว่า ปานกลาง ถึงสิบเท่า และได้ทำการทดสอบคณิตศาสตร์ในระดับปฐมวัย ผลการทดสอบยืนยันว่าสภาวะแวดล้อม มีอิทธิพลต่อการเป็นนักประดิษฐ์ ประการที่สองการได้รับนวัตกรรมในช่วงวัยเด็กในระดับก่อนประถมศึกษา มีความสำคัญเชิงสาเหตุส่งผลต่อศักยภาพของเด็กที่จะเป็นนักประดิษฐ์ การที่ผู้เรียนเติบโตในครอบครัวหรือสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมหรือใช้เทคโนโลยีสูง เด็กมีโอกาที่จะเติบโตเป็นนักประดิษฐ์ การที่นักเรียนได้เรียนในชั้นเรียนที่มีเทคโนโลยี การจัดการเรียนการสอนที่มีอัตราการใช้นวัตกรรมสูงทำให้มีความเป็นไปได้สูงขึ้นในการเป็นนักประดิษฐ์ เด็กผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะเป็นนักประดิษฐ์ในขณะที่เรียนในชั้นเรียนแต่เมื่อเติบโตขึ้นสิ่งแวดล้อมและสังคมจะทำให้ผู้หญิงจะไม่เลือกอาชีพนักประดิษฐ์ ดังนั้น การพัฒนานักประดิษฐ์ จึงควรให้ความสำคัญของการจัดสิ่งแวดล้อมด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยก่อนประถมศึกษา และไม่ว่าจะจะเป็นเด็กผู้หญิงและผู้ด้อยโอกาสสามารถเป็นนักประดิษฐ์ได้⁸⁴

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เนื่องจากโรงเรียนวิถีพุทธนั้น จะเน้นการจัดการเรียนการสอน และรูปแบบภายในโรงเรียนให้สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนา มีหลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานในการคิดเชื่อมโยงด้วยกิจกรรมเป็นเบื้องต้น เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนด้าน เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและส่งเสริมให้นักเรียน สามารถนำเอาหลักธรรมที่สอดแทรกไปกับการพัฒนานวัตกรรมและกิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียนไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวัน และในสังคมได้นำองค์ความรู้มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดเพื่อศึกษา การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธตามกรอบแนวคิด

---

⁸⁴Alex Bell Raj and others, **Who Becomes an Inventor in America? The Importance of Exposure to Innovation**, accessed Decembe 23, 2017, available from www.equality-ofopportunity.org/assets/documents/inventors_paper.pdf

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อการศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกตามบริบทของพื้นที่ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คณะผู้วิจัย จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 3.1 ขั้นตอนการวิจัย
- 3.2 รูปแบบการวิจัย
- 3.3 พื้นที่การศึกษาวิจัย
- 3.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 การสรุปผลการศึกษาวิจัย

3.1 ขั้นตอนการปฏิบัติการ

วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการ ตามหลักวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือวางแผนและปฏิบัติโดยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วางแผนศึกษาบริบทชุมชน เป็นขั้นตอนที่ทำการวางแผน ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ถึงประเด็นที่ต้องการศึกษา ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา เตรียมความพร้อมทั้งทางภาคีเครือข่าย ผู้มีส่วนสนับสนุนข้อมูลการศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน เป็นการคัดเลือกบุคคลแบบเจาะจง เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่ม เพื่อสรุปข้อมูลสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นนำมาสรุปผลและอภิปรายเป็นความเรียงข้อมูลและจัดหมวดหมู่ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 สร้างชุดกิจกรรม และจัดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธการคัดเลือกบุคคล โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง มีนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 50 คน ในการให้ข้อมูลสำคัญจากการจัดกิจกรรมที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการขยายเครือข่ายและทดสอบกิจกรรมที่สร้างขึ้นและความแตกต่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชื่อมโยงรูปแบบกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมกับวัยผู้เรียนและสถานศึกษา ที่จะนำมาปรับใช้

ขั้นตอนที่ 6 เครื่องมือประเมินกิจกรรม นิสิต นักศึกษา นักเรียนสามารถนำทักษะประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ โดยมีเครื่องมือในการประเมินผลกิจกรรม คือ

- 1) แบบสำรวจเข้าร่วมกิจกรรม
- 2) แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรม
- 3) แบบประเมินผลงาน
- 4) แบบสัมภาษณ์
- 5) แบบบันทึกการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

3.2 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน การศึกษาเชิงพื้นที่และกลุ่มประชากร และตัวอย่าง มีการจัดกระบวนการวิจัย ด้วยการศึกษาค้นคว้าในพื้นที่ถึงประเด็นตามกรอบการวิจัย การสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อสรุปข้อประเด็นที่สำคัญ ๆ ดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน แบ่งขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอนคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยมีการดำเนินงาน ดังนี้

3.2.1 ขั้นตอนเตรียมการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1. ประชุมเตรียมทีมวิจัย เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจ และผู้มีประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัยและการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ตลอดถึงขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรม

2. การเลือกประเด็นปฏิบัติการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่ม ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็น ที่เป็นคำถามวิจัยหลักคือ เป็นการร่วมกันศึกษาวิจัยภายใต้สภาพปัญหา และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จะนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายหลักของการวิจัย

3. การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่การพัฒนา กิจกรรม ชุมชน สถาบันการศึกษา ปรากฏการณ์ และความต้องการกลุ่มเป้าหมาย เพื่อค้นหาทีมวิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่าย และทีมวิจัย เพื่อทีมดำเนินทำกิจกรรมในพื้นที่

4. การดำเนินการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัย หรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่า มีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2.2 ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติการ

1. การเตรียมการทั้งในแง่การประสานงานกลุ่ม หรือตัวแทนสถานศึกษา ชุมชน เป็นการจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมนักวิจัย การเตรียมขั้นตอนนี้ จะมีความสำคัญต่อการศึกษาข้อมูล และเตรียมสถานที่ ความพร้อมในการจัดการกิจกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่า จะได้ผลตามที่คาดหวัง หรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

3. การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัย เพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้ค้นพบ หรือได้ศึกษาจากปรากฏการณ์ในพื้นที่ รวมทั้งการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของการดำเนินกิจกรรม และผลการวิจัย รวมทั้งข้อมูลการดำเนินงาน สรุปผลกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

4. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม และบทเรียน เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูล และนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานเกี่ยวกับข้องกับการจัดการศึกษา โรงเรียนในพื้นที่ องค์กรบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเบื้องต้น และการแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการกับภาคีเครือข่าย

3.2.3 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุมกลุ่มย่อย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. การศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ โดยจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น มีนักศึกษา นักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมแล้วจึงนำผลการศึกษามาพัฒนาเป็นชุดกิจกรรมองค์

ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

3. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการพัฒนา และแนวทางการเชื่อมโยงสร้างชุดกิจกรรม องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4. สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยสร้างกิจกรรมหลัก จำนวน 4 ชุดกิจกรรมคือ

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน
- 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

5. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ และหลักการเชื่อมโยงกิจกรรม ความเป็นมาการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.2.4 พื้นที่การศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยมีการกำหนดพื้นที่เพื่อการศึกษาโดยชัดเจน เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้แก่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด นครราชสีมา โดยมีประเด็นดังนี้

3.2.5 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตคณะครุศาสตร์ นักศึกษา และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ คณะผู้วิจัย กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) ซึ่งมีความรู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) จำนวน 42 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มที่ 1	ผู้บริหาร/คณาจารย์	จำนวน 10 รูป/คน
กลุ่มที่ 2	นักวิชาการ/เจ้าหน้าที่	จำนวน 12 รูป/คน
กลุ่มที่ 3	นิสิตคณะครุศาสตร์	จำนวน 10 รูป/คน
กลุ่มที่ 4	นักศึกษา	จำนวน 10 คน

2. การสนทนากลุ่มเพื่อสรุปข้อมูลสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 รูป/คน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จัดขึ้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 130 คน

4. ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 รูป/คน
กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 300 รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

2. การสนทนากลุ่มย่อย โดยการนำชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสร้างชุดกิจกรรมต่อไป

3. ชุดกิจกรรม 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน
- 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่ง

ชุดกิจกรรมประกอบด้วย

(1) การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร)

(2) การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

(3) สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

(4) สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญ ๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

3.3.2 ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

1. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ แบบเข้าร่วมกิจกรรม และแบบประเมินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลผลข้อมูลและกำหนดประเด็นเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย

2. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

3. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ
4. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ ประเด็นที่มุ่งเน้นคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อรวบรวมเอกสาร ตำรา งานวิจัย ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหลักการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน
- 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

2. การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชีวิตในการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. การบูรณาการการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ และประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

4. การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยงใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา

5. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สนทนากลุ่ม จัดเวทีแสดงความคิดเห็นที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดบุรีรัมย์

6. สรุปผลการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ กิจกรรม การสนทนากลุ่มย่อย และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามข้อมูลสำคัญที่ได้รับกลับมาจากกลุ่มตัว ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

1. ดำเนินการศึกษาบริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย
2. สรุปและนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตคณะครุศาสตร์ นักศึกษา และผู้เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรม การเรียนรู้วิถีพุทธ การสนทนากลุ่มย่อยในแต่ละพื้นที่ และดำเนินการจัดเวทีแสดงความคิดเห็น สัมมนาร่วมกัน เพื่อสรุปบทเรียน โดยใช้ห้องประชุมคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากนั้นนำมาวิเคราะห์รายประเด็นต่อไป
3. วิเคราะห์องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
4. ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธจากการสังเกตการณ์ ส่วนร่วมการเข้าร่วมกิจกรรม และแบบประเมินกิจกรรม
5. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะการวิจัย

3.6 การสรุปผลการศึกษการวิจัย

สรุปผลการศึกษา การรวบรวม การจัดหมวดหมู่ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย การพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ รวมถึงการสร้างเกณฑ์ แนวทางปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน ได้แก่

1. ผลการศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
2. ผลการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3. ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีความยั่งยืนต่อไป

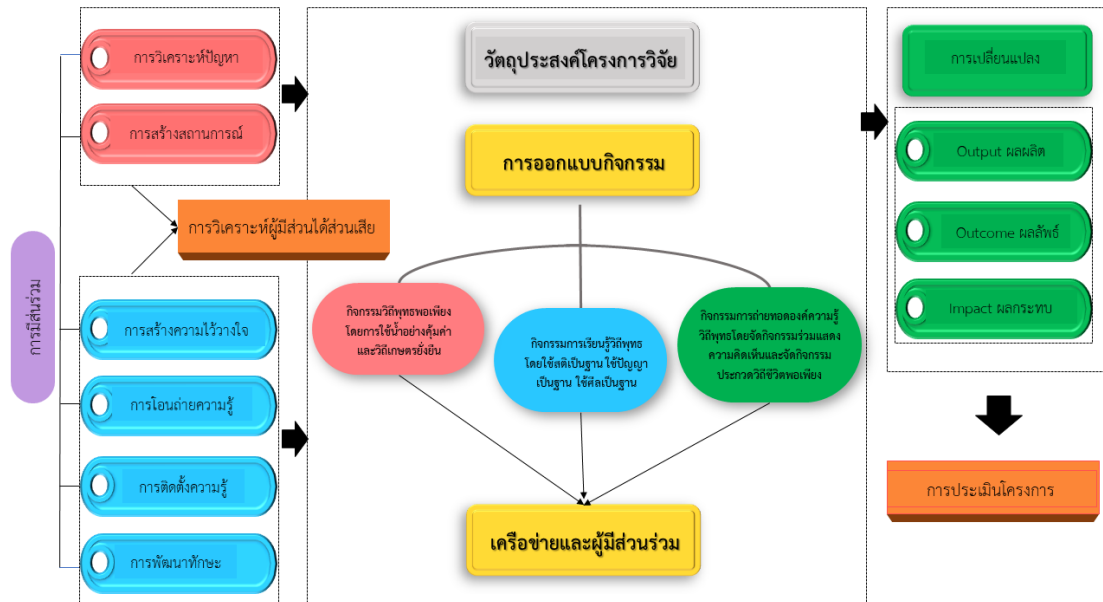
ตารางที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่	วิธีการวิจัย	เครื่องมือ	ผู้เข้าร่วม	ผลลัพธ์
1	วางแผนศึกษาบริบทชุมชนประเด็นที่ต้องการศึกษาขอบเขตของพื้นที่ศึกษา	- ศึกษาข้อมูลจากตำราและเอกสาร - การสัมภาษณ์ภาคีผู้มีส่วนสนับสนุน	ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตคณะครุศาสตร์ นักศึกษา ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ศึกษา 3 ประเด็น ได้แก่ 1. วิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน 2. การเรียนรู้วิถีพุทธโดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน 3. กิจกรรมเดินด้วยเท้าก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

ตารางที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการวิจัย (ต่อ)

ขั้นตอน ที่	วิธีการวิจัย	เครื่องมือ	ผู้เข้าร่วม	ผลลัพธ์
				4. การถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและขอบเขตพื้นที่คือ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
2	ลงพื้นที่เก็บข้อมูล	สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร)	จำนวน 130 คน ได้แก่ ผู้บริหาร/คณาจารย์/นักวิชาการ/นิสิตคณะครุศาสตร์	ข้อมูลในการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3	กิจกรรมการสนทนากลุ่ม	ประเด็นการสนทนากลุ่ม	จำนวน 10 รูป/คน	ชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
4	ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	แบบประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 10 รูป/คน	ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

สรุปแผนภาพขั้นตอนงานวิจัย

ภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนงานวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยดำเนินการวิจัยดังนี้

4.1 ผลการศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ประเด็นที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธนั้นต้องยึดหลักวิถีพุทธโดยการพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนาว่า จิตเป็นรากฐานสำคัญที่จะแสดงออกในอากัปกิริยาทางร่างกาย หรือแสดงออกทางใบหน้า และจิตใจ เมื่อได้รับการอบรมย่อมมีสติ ย่อมมีความฉลาดรอบคอบการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันที่มีนวัตกรรมเทคโนโลยี สื่อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้เยาวชนหลงผิดไปตามกระแสของสังคม ละทิ้งคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตขาดหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ

การจัดกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธต้องจัดทำพื้นฐานก่อน เหมือนกับการสร้างบ้านที่จะต้องประกอบด้วยการตอกเสาเข็มให้แข็งแรง มีการจัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ โดยกิจกรรมการจัดกิจกรรมจากโครงการคุณธรรม คือ การเรียนรู้ที่ไม่จำกัด องค์กรร่วมแห่งความดี ที่ไร้ขีดจำกัด การทำความดีเชิงรุก พร้อมกับการเรียนรู้ชีวิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ แก่นการเรียนรู้คือ “ร่วมกันทำดี อย่างมีปัญญา” การจัดทำโครงการ เป็นการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นตอนและใช้ความรู้ที่ตนเองได้มา บูรณาการ การเจริญจิตภาวนา คือ การปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจหลักธรรม เข้าใจความเป็นไปของชีวิต เพื่อให้จิตใจผ่องใส เบิกบาน แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การสวดมนต์ การทำสมาธิ การเจริญวิปัสสนาดังนี้

4.1.1 พื้นที่วิถีพอเพียง

พื้นที่วิถีพอเพียง เป็นพื้นที่ทางคณะวิจัยได้ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ และสร้างมูลค่าเพิ่มของพื้นที่ที่มีอยู่ แต่ถูกปล่อยรกร้าง มีหญ้าขึ้น ไม่ได้ประโยชน์จากพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดินภายในมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตาม แผนผังแสดงโครงการกิจกรรมด้านการเกษตร และเพื่อการบำบัดน้ำเสียให้เกิดประโยชน์ต่อการนำมาใช้ปลูกผักสวนครัวและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนเกษตรวิถีพุทธ โดยคำนึงหลักการความยั่งยืนจากการใช้พื้นที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่สามารถบริหารจัดการให้เกิดความคุ้มค่า ระบายน้ำ แต่การคำนวณพื้นที่ และแหล่งน้ำเสียมาบำบัดน้ำเสียใช้ทฤษฎีโຈจັນใดบำบัด และพัฒนาระบบจ่ายน้ำด้วยโซลาร์เซลล์ แบ่งเป็นโซลาร์นิ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจ่ายน้ำสู่การปลูกผักสวนครัว โดยดำเนินการดังนี้

1. สร้างมูลค่าเพิ่มจากน้ำเสีย

การสร้างมูลค่าเพิ่มจากน้ำเสีย หมายถึงการนำเสียมมาบำบัดเพื่อนำกลับไปใช้ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์น้ำและการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งปัจจุบันประเทศกำลังประสบปัญหาเรื่องน้ำทำการเกษตร ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่ม ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและการนำน้ำไปใช้ประโยชน์ต้องมีความหลากหลายและมีวิธีดำเนิน มีนวัตกรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านมาบูรณาการดังนี้

ภาพที่ 4.1 แสดงการเตรียมการวางระบบน้ำบำบัดเสียจากบ่อก่อนนำมาใช้ลดฝักสวนครัว
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาประโยชน์การอนุรักษ์น้ำ

1. ใช้ทรัพยากรน้ำ ใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดความคุ้มค่า เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต สิ่งมีชีวิตและมนุษย์ก็ต้องอาศัยน้ำเพื่อการใช้ การบริโภคและด้านการเกษตร ซึ่งการป้องกันปัญหาที่พึงจะเกิดขึ้นกับน้ำ และการนำน้ำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีพของมนุษย์ และการอนุรักษ์น้ำสามารถดำเนินการได้

2. การปลูกป่า โดยเฉพาะการปลูกป่าบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ หรือบริเวณพื้นที่ภูเขา เพื่อให้ต้นไม้เป็นตัวกักเก็บน้ำตามธรรมชาติ ทั้งบนดินและใต้ดิน แล้วปลดปล่อยออกมาอย่างต่อเนื่องตลอดปี สามารถนำไปใช้ประโยชน์ สามารถทำธนาคารน้ำ หรือโคกหนองนาโมเดลจากการบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. การพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากปัจจุบันแหล่งน้ำธรรมชาติต่าง ๆ เกิดสภาพต้นเขินเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการใช้น้ำ ขาดการบริหารจัดการน้ำ ไม่มีการกักเก็บน้ำหน้าแล้ง และทางโรงงาน

อุตสาหกรรม ก็ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งธรรมชาติ ทำให้น้ำเสีย ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้มีน้ำเพียงพอ จึงจำเป็นต้องทำการขุดลอกแหล่งน้ำให้กว้างและลึกใกล้เคียงกับสภาพเดิมหรือมากกว่า ตลอดจนการจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม อาจจะทำโดยการขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้ ซึ่งต้องระวังปัญหาการเกิดแผ่นดินทรุด หรือการขุดเจาะแหล่งน้ำผิวดินเพิ่มเติม

4. การสงวนน้ำไว้ใช้ เป็นการวางแผนการใช้น้ำเพื่อให้มีปริมาณน้ำที่มีคุณภาพมาใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การทำบ่อหรือสระเก็บน้ำ การหาภาชนะขนาดใหญ่เพื่อกักเก็บน้ำฝน รวมทั้งการสร้างอ่างเก็บน้ำ ธนาคารน้ำ เป็นต้น

5. การใช้น้ำอย่างประหยัด เป็นการนำน้ำมาใช้ประโยชน์หลายอย่างอย่างต่อเนื่องและเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านการอนุรักษ์น้ำและตัวผู้ใช้น้ำเอง กล่าวคือ สามารถลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำลงได้ ปริมาณน้ำเสียที่จะทิ้งลงแหล่งน้ำมีปริมาณน้อยลง และป้องกันปัญหาการขาดแคลนน้ำเป็นการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการใช้น้ำ จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่และวางแผนดำเนินการเพื่อพัฒนาที่ของมหาวิทยาลัยให้เป็นพื้นที่ศึกษาเรื่องนวัตกรรมการบำบัดน้ำเสียและนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับแนวคิด การใช้น้ำอย่างประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

การลงพื้นที่ศึกษาแนวคิดและการสัมภาษณ์ เพื่อสร้าง “...พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีคุณลักษณะ เข้าใจง่าย สนุกสนาน ผู้เรียนรู้ควรมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีคุณลักษณะ ได้แก่ เข้าใจง่าย สนุกสนาน และนักเรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีการร่วมมือของภาครัฐ การปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ด้วย¹ และยังจัดการเรียนรู้แนวพุทธ สร้างความรุ่มรื่น สงบ งาม ง่าย ทั้งนี้ต้องมีสถานที่และอุปกรณ์ที่พร้อมต่อการเรียนรู้ และควรกำหนดเป็นนโยบาย โดยภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการขยายผลสู่การปฏิบัติการ รวมทั้งมีการจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งมีความเกื้อกูล และใกล้ชิดชุมชน²

ขั้นตอนที่ 2 ป้องกันและบำบัดน้ำเสียกลับมาใช้ใหม่

1. การป้องกันการเกิดมลพิษของน้ำ ปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น หรือย่านอุตสาหกรรม การป้องกันปัญหามลพิษของน้ำจะต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ และเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำอย่างเคร่งครัด

2. การนำน้ำที่ใช้แล้วกลับไปใช้ใหม่ น้ำที่ถูกนำไปใช้แล้ว ในบางครั้งยังมีสภาพที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นได้ เช่น น้ำจากการล้างภาชนะ อาหาร อาคาร บ้านเรือ หรือพื้นที่มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการใช้จำนวนมากต่อหนึ่งวัน น้ำเหล่านี้จะถูกปล่อยลงสู่บ่อบำบัดใน

¹สัมภาษณ์ นิภาภัทร ปรากฏผล, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 12 กุมภาพันธ์ 2564.

²สัมภาษณ์ พระปลัดสมเกียรติ อัสสุโร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช, 6 กุมภาพันธ์ 2564.

เบื้องต้น ให้เป็นน้ำที่บำบัดเสร็จแล้ว ค่อยปล่อยสู่อุปกรณ์ของมหาวิทยาลัย โดยใช้วิธีการบำบัดด้วย ถ่านชาโคล (หรือถ่ายที่มีพลังงานความร้อนสูง ผ่านการเผาด้วยความร้อน 850 องศา) สามารถบำบัดน้ำเสียจากหอพักนิสิตเอได้ ลดความเป็นกรด เป็นด่างได้ ดำเนินการดังนี้

3. สูบน้ำเสียจากบ่อบำบัดหอพักนิสิตหอเอ ซึ่งเป็นบ่อดิน พักน้ำที่ถูกปล่อยจากหอเอซึ่งน้ำที่เหลือจากการใช้แล้ว หรือน้ำทิ้ง ปล่อยลงสู่อบดิน ซึ่งไม่ใช่ประโยชน์อะไร แต่ถ้าหากใช้แนวคิดระบบ หมุนเวียนมาใช้สามารถดกกลืน และสีของน้ำจากที่มีกลิ่นเหม็น และสีของน้ำมีสีดำ ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

4. สูบน้ำด้วยพลังงานโซลาร์เซลล์ ซึ่งแนวคิดหลักเพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้นวัตกรรม การเรียนด้วยเทคโนโลยีเชิงประยุกต์และภูมิปัญญา นำสิ่งที่มีอยู่มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์เน้นความ ประหยัด และคุ้มค่าและได้ประโยชน์ระยะยาว

5. สร้างที่พักน้ำ ใช้ถังพลาสติกขนาดใหญ่ 3 ถัง ไดร้สูบน้ำตัวที่ 1 จะทำหน้าที่สูบน้ำจากบ่อ พักน้ำสู่ถังเก็บน้ำ ถังที่ 1 ช่างในถังจะบรรจุลงถ่านขนาดใหญ่ไว้ข้างใน ถังที่ 1 ก็จะทำหน้าที่ส่งน้ำที่ บำบัดเสร็จแล้วไปสู่ถังที่ 2 ซึ่งช่างในถังก็จะบรรจุลงถ่านขนาดใหญ่ไว้ข้างใน (ถ่ายแช่ด้วยอีเอ็ม EM) เพื่อ กำจัดกลิ่นและกรองน้ำให้มีคุณภาพก่อนนำไปใช้ประโยชน์ลดผักสวนครัว

การออกแบบการจ่ายในแต่ละวัน ติดติดตั้งระบบตัดน้ำอัตโนมัติด้วยลูกกลอย เพื่อตัดน้ำเมื่อน้ำ จากถังที่ 2 และถังที่ 3 เต็ม ระบบสูบน้ำก็จะตัดอัตโนมัติ ลดการใช้แรงงานคน ซึ่งการวางระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้พลังงานจากธรรมชาติ

ภาพที่ 4.2 แสดงการวางระบบจ่ายน้ำ และทดสอบประสิทธิภาพการทำงานของระบบจ่ายน้ำ
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการนำน้ำไปใช้ประโยชน์

การนำน้ำไปใช้ประโยชน์สู่เกษตรกรวิถีพอเพียงด้วยการติดตั้งเครื่องสูบน้ำจำนวน 2 ตัว ในแต่ละตัว ก็จะมีระบบการทำงานดังนี้

1. การทำงานของระบบสูบน้ำ

1) เครื่องตัวที่ 1 สูบน้ำจากบ่อดินสู่ถังน้ำที่ 1 เพื่อจ่ายน้ำลงสู่ถังที่ 2 และถังที่ 3 จะติดระบบลอยไว้ในถังที่ 2 เมื่อถังที่ 2 และ ถังที่ 3 เต็ม ระบบจะตัดอัตโนมัติ และหยุดพัก 15 นาที

2) เครื่องตัวที่ 2 จะเริ่มทำงานทำหน้าที่จ่ายน้ำจากถังที่ 3 สู่แปลงผักด้วยระบบหัวฉีด และระบบน้ำหยด ใช้เวลาประมาณ 15 นาทีน้ำจากถังที่ 2 และถังที่ 3 หมด เครื่องตัวที่ 2 ก็จะหยุดการทำงาน และพักการทำงาน 15 นาที เครื่องตัวที่ 1 จะเริ่มสูบน้ำ ซึ่งจะใช้ระบบหมุนเวียนเพื่อพักเครื่องสูบน้ำทั้งสองตัว เพื่อป้องกันความร้อน เครื่องสูบน้ำ

3) การใช้งานเก็บพลังงานไว้ใช้ตอนกลางคืน หรือตอนที่มีแสงพระอาทิตย์น้อย ประยุกต์ใช้แบตเตอรี่รถยนต์บรรจุเก็บไฟไว้ใช้ตอนกลางคืน หรือช่วงที่แสงพระอาทิตย์น้อย ก็สามารถนำไฟสำรองมาใช้ได้

4) การควบคุมระบบการทำงาน จะตั้งเวลาทำงานอัตโนมัติ โดยใช้แอปพลิเคชัน ควบคุมการทำงานของระบบจ่ายน้ำ เริ่มจาก 6.00 น. เป็นต้นไป เครื่อง ก็จะเริ่มทำงาน จ่ายน้ำตามโซนนิ่งที่ตั้งเวลาจ่ายน้ำไว้ จะแบ่งเป็น 12 โซน และแต่ละโซน จะทำจ่ายน้ำโซนละ 10 นาที จะเริ่มจากโซนที่ 1 ทำการจ่ายน้ำ 10 นาที ก็หยุดทำงาน และโซนที่ 2 จะทำงานต่อจากโซนที่ 1 ระบบจะหมุนเวียนไปจนถึง โซนที่ 12 จะหยุดการทำงานเวลา 7.00 น. ของทุกวัน และจะเริ่มทำงานอีกเวลา 15.00 ถึง 16.00 น ก็จะไประบบการทำงานทั้งระบบ ใช้ควบคุมด้วยแอปพลิเคชัน ตั้งเวลาปิด-เปิดตามที่กำหนด

2. วิถีเกษตรอย่างยั่งยืน

วิถีเกษตรอย่างยั่งยืน ต้องมีการวางแผน 3 ขั้นตอน โดยดำเนินตามแผนงานที่วางไว้ ถ้าหากจะทำการเกษตร ขาดการวางแผนแล้ว ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย และไม่ประสบผลสำเร็จ จึงดำเนินการ 3 ขั้นตอนดังนี้

1) **ขั้นตอนที่ 1** **ปลูกหลาย ๆ อย่าง** เมื่อมีพื้นที่ไม่มาก ทำให้จัดระบบน้ำได้อย่างประหยัด การบริหารจัดการพื้นที่ให้ปลูกได้หลายอย่างเพื่อจะได้มีผักรับประทานหลาย ๆ และถ้าหากจะทำเพื่อจำหน่าย ยิ่งควรปลูกหลายอย่าง เพื่อป้องกันความเสี่ยง ถ้าหารปลูกผักเชิงเดี่ยว เช่นปลูกผักกาดขาวเต็มพื้นที่ อยู่มาวันหนึ่งผักกาดขาวราคาตก ส่วนผักที่ปลูกก็ขาดทุน เพราะราคาตก แต่ถ้าปลูกหลายชนิด ๆ ผักชนิดหนึ่งราคาตก ก็ยังมีส่วนอื่นขายได้ราคา และสามารถอยู่ได้ ไม่ขาดทุน

2) **ลดความโลภ** โดยแบ่งพื้นที่ทำการ โดยไม่ได้มุ่งเป้าเพื่อจำหน่ายได้จำนวนมากเพียงแค่ว่าหวังกำไรเท่านั้น แต่การแบ่งพื้นที่ทำการเกษตร เพราะเรายังขาดประสบการณ์ บางครั้งการเรียนรู้ ทฤษฎีมา ก็ไม่อาจสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หมด การแบ่งพื้นที่ทำนั้นเพื่อป้องกันความเสี่ยง และยังขาดประสบการณ์ อาจทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จได้ เมื่อไม่ประสบผลสำเร็จแล้ว ก็เกิดอาการท้อหมดกำลังใจที่จะทำต่อไป ฉะนั้นต้องใช้หลักวิถีพุทธเข้ามาปรับใช้ ไม่ทำเพราะความโลภแค่อยากได้อะไร อยากเป็นเท่านั้น

ภาพที่ 4.3 แสดงผลผลิตส่วนที่หนึ่งจากการน้ำเสียที่บำบัดแล้วมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

3) **เติบโตด้วยการตลาด** เกษตรกรไทยส่วนมากมีความรู้เรื่องการเกษตรโดยอาศัยประสบการณ์ แต่ยังขาดประสบการณ์ด้านการตลาด จึงทำให้เกษตรกรไทยประสบปัญหาเรื่องระบบการตลาดที่จะแปรรูปสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคให้เกิดความสมดุลระหว่างผลผลิตกับการจำหน่ายให้กับผู้บริหารอย่างเป็นระบบโดยอาศัยราชการให้คำแนะนำเรียนรู้เรื่องตลาดยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตดีให้ดีขึ้น มีรายได้ให้จากสินค้าเกษตรจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวความคิดใหม่ ๆ และขยายผลการผลิต

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา กระแสการบริโภคพืชผักเพื่อสุขภาพได้รับความสนใจจากผู้คนจำนวนมาก เนื่องจากเห็นว่า “สุขภาพกาย” นั้นมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า “สุขภาพใจ” กายที่แข็งแรงล้วนนำมาซึ่งใจที่เข้มแข็ง ดังนั้นในระยะหลังเราจะเห็นว่าผักเพื่อสุขภาพ ได้เข้ามามีส่วนสำคัญต่อวิถีการบริโภคของคนรุ่นใหม่ที่ใส่ใจต่อสุขภาพ สถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านอาหารที่ต้องผลิตอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตอาหารส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ

กระบวนการผลิตทุกขั้นตอนต้องแข่งกับเวลาเพื่อให้ทันต่อความต้องการกับโลกสมัยใหม่ ซึ่งนับวันความเป็นวิถีเกษตรแบบดั้งเดิมของบ้านเราได้ถูกแทนที่ด้วยการทำเกษตรแบบทุนนิยม เป็นเกษตรแบบพันธสัญญา เกษตรกรต้องเป็นหนี้ตั้งแต่เริ่มต้น ต้องใช้พื้นที่มาก และใช้สารเคมีอันตราย

เช่น ปุ๋ยเคมี, สารกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชในปริมาณมากขึ้นทุกปี ๆ ซึ่งสารเคมีอันตรายดังกล่าวได้มีผลต่อสุขภาพของผู้ผลิตจนถึงผู้บริโภค ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมในวงกว้างที่ถูกทำลายไปด้วย ซึ่งหากมองย้อนกลับไปในอดีตแล้ว วิถีเกษตรกรรมของเราเป็นแบบพอเพียง เป็นรากฐานของสังคมขั้นพื้นฐานที่มีความสามัคคีกันช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หลายปีที่ผ่านมามีความพยายามทั้งภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้ตระหนักถึงภัยอันตรายอันเกิดจากสารเคมีอันตราย โดยการลดปริมาณการใช้ลงและเลิกใช้ในที่สุด ด้วยหันมาทำการเกษตรกรรมแบบมาตรฐานสากลคือ “เกษตรอินทรีย์” (Organic) ที่ทั่วโลกให้การยอมรับว่าเป็นการเกษตรที่มีความปลอดภัยสูงสุด

“...การเรียนรู้วิถีพอเพียงที่สำคัญจะช่วยให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งทางด้านความประพฤติ ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อความเจริญงอกงามทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญโดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีสวนเกษตรวิถีพุทธ หรือทำการเกษตรไม่รบกวนธรรมชาติ แต่อาศัยธรรมชาติจัดการกันเองเพื่อให้ได้ปัจจัยในการดำรงชีพอย่างพอเพียง เช่น จากการทำเกษตรที่ปรับสวนยางเป็นปายาง นาข้าวไม่ไถพรวน ใช้ความได้เปรียบของทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพบริการจัดการโดยพึ่งพาตนเอง อยู่ได้อย่างมีความสุข³...”

คำว่าพื้นที่นวัตกรรม ไม่ใช่เป็นแค่พื้นที่ใช้การเรียนการสอนเท่านั้น แต่ในที่รวมถึงการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิต หรือการสร้างรายได้ สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความปลอดภัย เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตจริง การเรียนรู้เรื่องการตลาด ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง เมื่อทำการเกษตรแล้ว ยึดหลักการที่ผลิตเพื่อกิน และเหลือจากเก็บไว้กินแล้ว ก็ควรจำหน่ายเพื่อหารายได้เสริม แต่สิ่งที่นักเกษตรวิถีพุทธควรศึกษา คือด้านการตลาด เพราะผลิตมากแล้ว แต่ไม่สามารถจัดจำหน่ายได้ ก็ประสบปัญหาได้ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธต้องปรับแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในเชิงบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้ได้ทุกพื้นที่ เกิดนวัตกรรมที่หลากหลายสอดคล้องแนวคิด “...พื้นที่นวัตกรรมควรมีลักษณะเด่น คือ ควรมีต้นแบบที่เป็นองค์รวมของส่วนภูมิภาค ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ร่วมกับองค์กรอิสระ ที่ทำงานประสานกันทำงานในด้านนี้ และควรเน้นนวัตกรรมที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาของชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถสัมผัสได้จริง ทั้งนี้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรคุณลักษณะเด่น 1) ควรเป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม เข้าถึงองค์ความรู้ในด้านบริบทของนวัตกรรม⁴ 2) องค์กรที่ทำหน้าที่รับผิดชอบควรมีความเป็นเอกเทศและมีความหลากหลายในกิจกรรมที่ดำเนินการ 3) ควรเป็นพื้นที่

³สัมภาษณ์ รศ.ดร.วรวีทย์ นิเทศศิลป์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, 10 กุมภาพันธ์ 2564

⁴สัมภาษณ์ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 6 มกราคม 2564.

แหล่งเรียนรู้ที่แท้จริง เข้าถึงง่าย และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง⁵ พระสาโรจน์ ธรรมสาโร กล่าวว่่า พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีลักษณะเด่น คือ ควรมีการทดลองลงมือทำจากการวางแผน เมื่อมีการวางแผนแล้วลงมือปฏิบัติ และการมีติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ ควรมีบุคลากรอาทิ นักเรียน ผู้ปกครอง หรือชุมชน ที่สามารถเข้าใจ สร้างองค์ความรู้ และเข้าถึงพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ ได้อย่างง่าย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเกิดการพัฒนา⁶

4.1.3 พื้นที่กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

1. ด้านศีล วิถีชีวิต จะมีความมั่นคงและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตที่จะเกิดขึ้นได้ เยาวชนคือหัวใจสำคัญในการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เป็นกลุ่มคนที่มีพลัง มีศักยภาพมาก การกระตุ้นให้ เยาวชน กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดี พัฒนาศักยภาพและพลังในเชิงสร้างสรรค์ สร้างให้ นักเรียน เยาวชน ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองพร้อมมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ตกเป็นเหยื่อหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า เยาวชนจึงจำเป็นต้องมีความรู้และ ศีลธรรม และมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมการเรียนรู้วิถีพุทธ “...จึงมีความสำคัญต่อ การดำเนินชีวิตเยาวชนอย่างมีความและใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีความสงบสุข⁷ “...และการพัฒนาตนด้วยการ รักษาศีล 5 เป็นการตามตนหลักพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตนให้มีทักษะ ในการดำเนินชีวิต เก่ง ดี มีสุข สามารถนำหลักธรรมคำสอนที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ การพัฒนากาย โดยการแสดงออกทางกิริยามารยาทของชาวพุทธ มีพฤติกรรมที่ดั่งงามเหมาะสม⁸...” การพัฒนาศีลโดยการอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน สังคม และบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข การพัฒนา จิตให้เป็นจิตที่สมบูรณ์ มีสุขภาพจิตที่ดี

2. ด้านสมาธิ ในสังคมไทย เป็นสังคมแห่งการทำงาน เป็นสังคมแห่งความเร่งรีบ ที่จะต้อง แข่งกับเวลา ทุกคนต่างต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเอง จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะดูแลสุขภาพ หรือการดูแล สุขภาพ มีค่าใช้จ่ายสูง สังคมก็เลยไม่ค่อยให้ความสนใจเรื่องการดูแลสุขภาพ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ สังคมไทยตัดสินใจในการดูแลรักษาสุขภาพารนั่งสมาธิ โดยเฉพาะที่คณะครุศาสตร์ จะมีการเรียนการ สอนระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ก่อนทำการเรียนการสอน ก็จะมีการเจริญ สมาธิก่อนทุกครั้ง เปรียบได้กับเป็นการให้ยากับจิตใจ เพราะสมาธิจะทำให้สมองปลอดโปร่ง ร่างกาย ทำงานได้เป็นปกติ และยังทำให้ เราควบคุมอารมณ์ได้ดีมากขึ้น ล้วนส่งผลดีต่อสุขภาพ ผู้ที่เหนื่อยล้า จากการทำงาน หดหู่ คิดมาก จิตใจฟุ้งซ่าน เคร่งเครียด นอนไม่หลับ หรือเจ็บป่วย โดยไม่ทราบ

⁵ สัมภาษณ์ พระมหาสมปอง ธานีสุโร, ผศ., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564

⁶ สัมภาษณ์ พระสาโรจน์ ธรรมสาโร, เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

⁷ สัมมนา รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.

⁸ สัมมนา พระมหาสุเทพ สุพนฺธิโต, ผศ., อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.

สาเหตุ การทำสมาธิ มีส่วนช่วยจัดการกับอาการ หรือโรคบางชนิดได้ ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า เป็นต้น

3. ด้านปัญญา การพัฒนาทางด้านปัญญา ให้เกิดปัญญาในการรู้จริง รู้เท่าทันปัจจุบัน และรู้วิธีการป้องกัน รู้วิธีการแก้ไขปัญหา สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองด้วยคุณธรรม นำพาชีวิตสู่ความสำเร็จเพื่อเกื้อกูลแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ การเรียนรู้วิถีพุทธต้องมุ่งเน้นฝึกฝนนักเรียนที่เป็นเยาวชน อันจะเป็นอนาคตของชาติ โดยใช้หลักธรรมสำคัญคือ หลักไตรสิกขาเน้นพฤติกรรม การแสดงออกมาสานให้กลมกลืนเป็นกระบวนการเดียวกันกับระบบการศึกษาในปัจจุบันเพื่อให้มีคุณลักษณะที่ต้องการ “...คุณธรรมพัฒนาเพื่อให้เกิดความดีงามต่อเยาวชนของชาติที่เป็นเสาหลักสำคัญในอนาคตของประเทศชาติ คือความเป็นวิถีพุทธที่งดงาม เยาวชนต่างเป็นพุทธมามกะนับถือพุทธศาสนาแต่กำเนิด...” หากได้รับการปลูกฝังหน้าที่ความเป็นชาวพุทธอย่างถูกต้องจะได้เกิดความตระหนัก เกิดศรัทธาอย่างถูกต้อง นำหลักธรรมไปปฏิบัติและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ทุกวันนี้ใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุโดยเฉพาะเทคโนโลยี ซึ่งในแต่ละอย่างมีการพัฒนา เพื่อนำมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด มุ่งเอาชนะสิ่งต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับผู้อื่น จนเกิดปัญหาที่ยากจะแก้ไข การพัฒนาตนให้อยู่กับโลกปัจจุบันอย่างมีความสุข คือการเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ มาช่วยส่งเสริมโดยไม่มีผลย้อนกลับมาเกิดผลร้ายกับตัวเราเอง โดยใช้วิธีการพัฒนาจิตคือการนำเอาหลักพุทธศาสนามาใช้ฝึกเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้พร้อมสมบูรณ์ การมีจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจที่เป็นสุข สดชื่น ปลอดโปร่ง เบิกบาน สิ่งที่จะช่วยได้คือการฝึกสติ การอยู่กับปัจจุบัน คือ การปล่อยวางในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ควบคุมความอยากที่ไม่มีสิ้นสุดโดยไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ทะเลาะและใช้หลักธรรมเกี่ยวข้องกับอริยสัจ 4 การฝึกอิริยาบถ เน้นการฝึกโดยการเปลี่ยน อิริยาบถเพื่อให้ถูกต้องมีมารยาทที่งดงาม และปลอดภัยด้วยการเจริญสติ บ้านสี่หลัง คือ การนำความรู้ความเข้าใจตลอดจนสติในพระกรรมฐานมาปฏิบัติตามขั้นตอน ทำให้รู้เท่าทันช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวันไม่เกิดปัญหา การสวดมนต์ทำวัตร เป็นบทสวดธรรมนุสติ มีกิจกรรมการเข้าถึงพระรัตนตรัย คือ การน้อมรับเอาคำสั่งสอนของพระรัตนตรัยเป็นเครื่องนำทางชีวิต ภาวนา ทำสมาธิ เพื่อการพัฒนาจิต การพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนาว่า จิตเป็นรากฐานสำคัญที่จะแสดงออกในอากัปภิกิริยาตลอดหน้า ใจ เมื่อได้รับการอบรมย่อมมีสติ ย่อมมีความฉลาดรอบคอบ องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา จะต้องประกอบด้วยคำสั่งสอนของศาสนา บุคลากรในศาสนา พิธีกรรม สถานที่และวัตถุสำคัญทางศาสนา มารยาทชาวพุทธ เป็นการแสดงออกที่มีแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ทำให้สมาชิกในสังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างดี

---

⁹ สัมมนา รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร, รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.

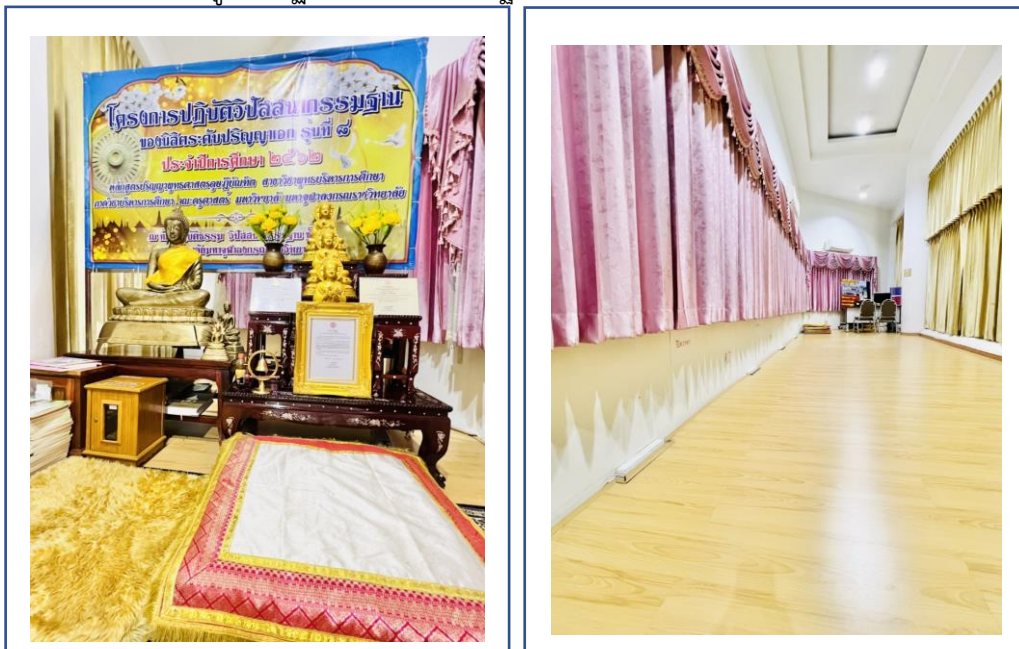

ภาพที่ 4.4 แสดงอบรมกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผ่านโครงการอบรมคุณจริยธรรม
สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

4.1.4 พื้นที่กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

พื้นที่สำหรับกิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ เป็นกรรมการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน สำหรับนิสิต นักศึกษาและประชาชนทั่วไป สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ที่คณะครุศาสตร์ โชนซี ชั้น 5 ใช้เป็นห้องเรียนรู้ภาคทฤษฎี เมื่อเรียนรู้ภาคทฤษฎีจบแล้ว จะน่านิสิต นักศึกษา นักเรียนออกปฏิบัติ ณ สถานที่จริง ตั้งอยู่ห้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ดังภาพที่

ภาพที่ 4.5 แสดงห้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

4.1.5 พื้นที่การถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

สำหรับการพัฒนาที่การถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ โดยใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ โชนสี ชั้น 2 ห้อง 209 ได้รับการพัฒนาปรับปรุง จัดรูปแบบ ห้องใหม่ ติดตั้งระบบเทคโนโลยี ประกอบด้วย คอมพิวเตอร์ และระบบเทคโนโลยีถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

1. หลักการถ่ายทอด

หลักการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ โดยใช้ห้องไมโครทิสซึ่งเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นพื้นที่พัฒนาขึ้นรองรับการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ เน้นการเรียนการสอนผ่านเทคโนโลยี แนวคิดและการปฏิบัติแนวทางใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้คำสอนที่เป็นหลักพุทธธรรมมาบูรณาการ ซึ่งมีจุดเน้นการถ่ายทอดวิถีพุทธ ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญา รู้เข้าใจ ในทางคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหาร และคณาจารย์เป็นกัลยาณมิตรการพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติในด้านต่าง ๆ โดยจุดเน้นของนวัตกรรมการเรียนรู้อุบัติวิถีพุทธเหมาะที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมีความหลากหลาย แตกต่างกันทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพราะมาจากสภาพแวดล้อมทางด้าน ครอบครัวและสังคมที่แตกต่างกันเพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม โดยดำเนินงานคณะวิจัยมาในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทั้งด้านความพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดไป

2. หลักการสร้างพื้นที่

การสร้างพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อุบัติวิถีพุทธต้อง ส่วนหนึ่งหนึ่งศึกษาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามที่ต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับหรือมีชื่อเสียง ตัวอย่างเกษตรวิถีพุทธ เช่น สวนพุทธธรรม ลำพูน นับเป็นสถานที่หนึ่งให้เห็นความสำคัญของสุขภาพกายควบคู่กับสุขภาพใจ กว่า 8 ปี ที่โครงการสัมมากิจเกษตรอินทรีย์ “วิถีพุทธธรรม” ซึ่งเป็นหนึ่งในพันธกิจ 5 ประการ ของมูลนิธิสวนพุทธธรรม ลำพูน เพื่อสนับสนุนและพัฒนาสวนพุทธธรรม จังหวัดลำพูนฯ ให้สามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและแผ่นดินตลอดไป โดยมูลนิธิฯ ได้นำรายได้ทั้งหมดอันเกิดจากการดำเนินงานโครงการสัมมากิจเกษตรอินทรีย์ “วิถีพุทธธรรม” มาขับเคลื่อนทั้ง 4 พันธกิจ ตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ ตลอดมา โครงการดังกล่าวฯ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสู่ “สัมมาอาชีวะ” เป็นการประกอบกิจการงานอันชอบธรรมไม่ผิดกับหลักของศีลธรรมที่พระพุทธองค์ทรงห้าม (มิฉฉวาณิชา) 5 ประการ คือ 1. การขายอาวุธ (สิ่งที่ก่อให้เกิดการทำลายล้างกัน) 2. การค้าขายมนุษย์ (ตลอดจนการใช้แรงงานอย่างทารุณ) 3. การค้าขายสัตว์เพื่อเป็นอาหาร 4. การค้าขายน้ำเมา ตลอดจนสารเสพติดทุกชนิด 5. การค้าขายยาพิษ (สารพิษที่เป็นอันตรายต่อชีวิต) ดังนั้น การดำรงชีวิตตามฐานะพุทธบุตรประจำศูนย์ฯแห่งนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้มุ่งประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของอริยวัฑฒิ 5 ประการ คือ ทาน ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เพื่อพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชนตามลำดับจึงอาจเรียกได้ว่า การทำงานของสวนพุทธธรรมถือเป็นการปฏิบัติธรรม

อาจารย์สุวรรณ สุตปรีก¹⁰ กล่าวว่า การถ่ายทอดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีความคิดสร้างสรรค์ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน และสามารถเข้าถึงได้ง่ายทุกเพศ ทุกวันพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีคุณลักษณะ คือ ไม่น่าเบื่อ น่าสนใจ เข้าถึงง่าย¹¹ด้าน นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นที่ปรึกษาให้กับสถานศึกษา หรืออยู่ประจำสถานศึกษานั้น ๆ และ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีลักษณะเด่นในด้านการประยุกต์ใช้พระพุทธศาสนาเป็นอันดับ แรก และควรมีการปลูกฝังที่ดี¹²บวกกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในโลกปัจจุบันมาปรับใช้กับการ เรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีลักษณะ ได้แก่ 1) ควรนำหลักธรรมคำ สอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ให้เกิดการเรียนรู้ 2) ควรมีผู้ถ่ายทอดที่มีความชำนาญและม ีความรู้ที่แท้จริง 3) ในยุคที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี¹³ ควรนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ใน การนี้ด้วย

พระครูโสภณรัตนบัณฑิต,ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ กล่าวว่า แท้ที่จริงอยู่ถึงแม้ นวัตกรรมใหม่เกิดขึ้นมาจำนวนมากเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ควรมีลักษณะการพัฒนา คือ 1) ก่อน อื่นต้องวางยุทธศาสตร์และวิสัยทัศน์ให้ชัด 2) ไม่ควรสร้างหรือความขัดแย้งในองค์กร และ 3) ยอมรับ ความเปลี่ยนแปลงและสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ¹⁴ ทั้งนี้ทั้งนั้น ควรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มา ประยุกต์ใช้ด้วย นำหลักพุทธธรรมสามารถไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มิใช่บางอย่างเป็นอุดมคติ อาทิหลักการคบมิตร ถ้าหากพิจารณาแล้วก็ยังเป็นอุดมคติ ฉะนั้นเราต้องศึกษาแล้วจึงนำมาปรับใช้ ควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เพราะสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ,หลักกอบนายธรรม มาใช้ใ นการจัดการเรียนการสอน และหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการมาใช้ในการจัดกิจกรรม พระครูโสภณ รัตนบัณฑิต,ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ให้สัมภาษณ์ว่า ควรเป็นรูปแบบจากนามธรรมแล้วก็เป็ นรูปธรรม คือเชิงวิชาการและนำสู่การปฏิบัติที่สามารถจับต้องเห็นผลได้จริง วิธีการถ่ายทอดใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาที่ตั้งเป็นแนวทางการถ่ายทอด จึงจะเป็นการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีพุทธ

สรุปว่า การจัดพื้นที่การถ่ายทอดการเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้าน กายภาพจัดสภาพใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้าน กิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้

¹⁰สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย,ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

¹¹สัมภาษณ์ สุวรรณ สุตปรีก, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา เขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

¹²สัมภาษณ์ ดร.สุนทร สายคำ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 10 กุมภาพันธ์ 2564

¹³สัมภาษณ์ รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, 6 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁴สัมภาษณ์ รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ 10 กุมภาพันธ์ 2564.

คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกัน

การจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้ให้บูรณาการสู่การปฏิบัติ โดยการนำความคิดของพุทธธรรมเป็นฐานเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและผู้อื่น กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู ปล่อยให้เห็น โดยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านร่างกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดี พัง เป็น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเมตตา การกิน อยู่เป็น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือการ ดูเป็น เอาประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา การบริหารจัดการ การเจริญปัญญาโดยบูรณาการร่วมกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการแนะนำวิถีพุทธ การให้คำปรึกษาแนะนำโดยยึดหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและแก้ไขปัญหา เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น

องค์ความรู้พื้นฐานที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1. กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิดความคุ้มค่าของทรัพยากรน้ำ และความยั่งยืนของการผลิตอาหาร

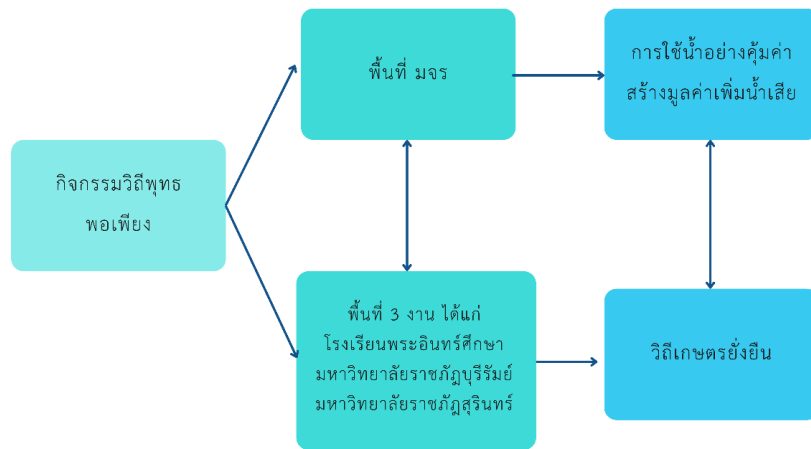
2. กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐานพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและมีจิตใจเข้มแข็งสงบสุข การใช้ปัญญาเป็นฐานก่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด แก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย

3. กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม และสถานที่ดำเนินการกิจกรรม ประกอบ

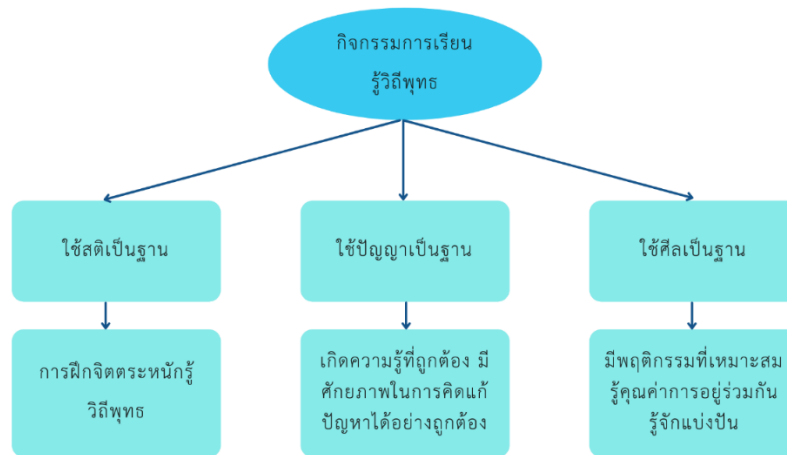
1) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

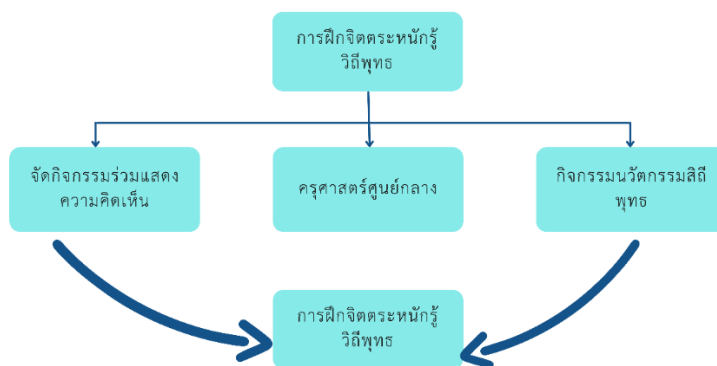
3) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขับเคลื่อนสู่ชุมชนบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามแผนภาพองค์ความรู้พื้นฐานที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ดังนี้

ภาพที่ 4.6 แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 1

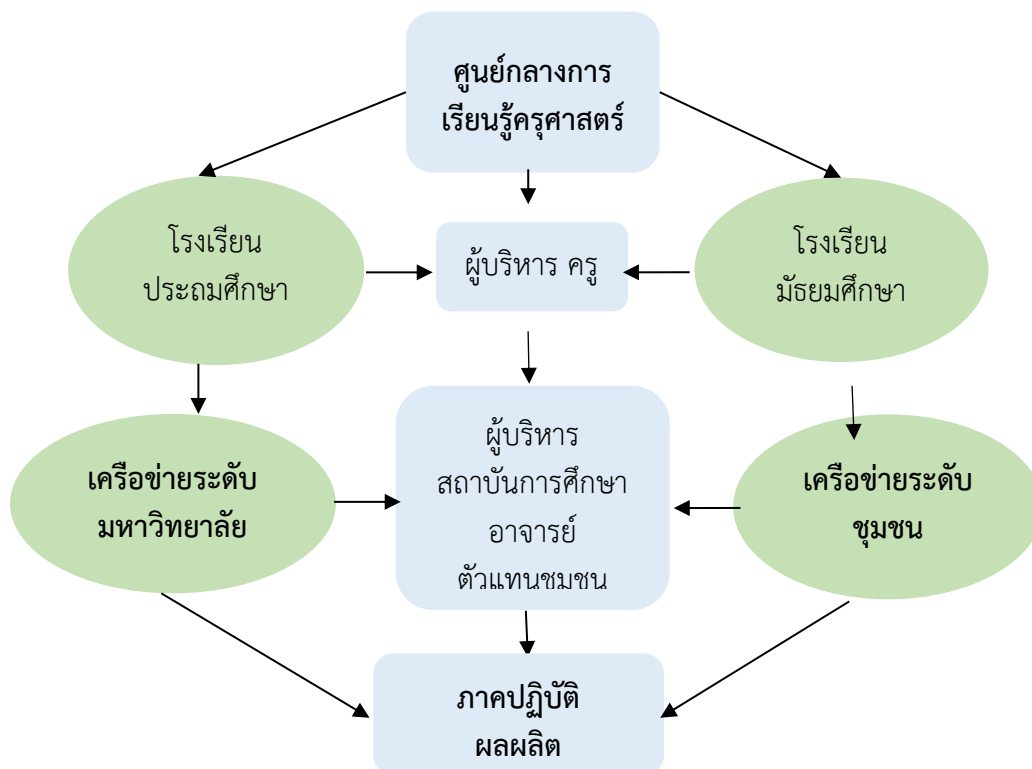

ภาพที่ 4.7 แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 2

ภาพที่ 4.8 แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 3

เมื่อดำเนินการตามแผนงานและเครือข่ายการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ครบทั้งสามกิจกรรมแล้ว สรุปแผนงานภาพรวมดังนี้

ภาพที่ 4.9 แสดงสรุปแผนงานภาพรวม

4.2 ผลการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ยังคงครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 3 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่

4.2.1 ชุดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่สำรวจองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ณ หอพักนิสิต A โดยมีการสำรวจพื้นที่ข้าง ๆ หอพักซึ่งได้จัดทำเป็นสวนพุทธเกษตร โดยมีการลงพื้นที่สำรวจและกำหนดพื้นที่ รวมถึงการเคลียร์พื้นที่ข้างหอพักเพื่อเตรียมสถานที่จัดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง โดยในการวิจัยครั้งนี้ จะมีการลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพอเพียงปลูกผัก/ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์ และมีสารปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมารดพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกี่ยวกับสายน้ำมีหลายอย่าง เช่น การลอยกระทง รวมถึงใช้น้ำหลักความพอประมาณ พอประมาณกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ ไม่ใช่ให้สูญเปล่า พอประมาณกับงานที่ใช้น้ำจนถึงประโยชน์สูงสุด น้ำที่ใช้ซักล้างแล้วก็สามารถนำมารดน้ำต้นไม้ได้ คือ ความ

หลักความมีเหตุผล เพื่อใช้ในการบริโภค ใช้ดื่ม ใช้ประกอบอาหาร ใช้ในการอุปโภค การซักล้าง ใช้ในการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ในการอุตสาหกรรม

หลักภูมิคุ้มกัน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์น้ำ ใช้น้ำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

เงื่อนไขคุณธรรม การประหยัด การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จิตสำนึกในการอนุรักษ์

เงื่อนไขความรู้ มีความรู้เรื่องวัฏจักรของน้ำ ความรู้เรื่องประเภทของน้ำ แหล่งน้ำ ความรู้เรื่องคุณสมบัติของน้ำ การอนุรักษ์ การถนอมรักษาน้ำ

“...เมื่อพูดถึงความพอประมาณ มีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขคุณธรรมและเงื่อนไขความรู้ สรุปลงเป็นความดีในชีวิต พอดีด้านจิตใจ มีจิตเข้มแข็ง เอื้ออาทร ประณีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม พอดีด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด และเกิดความยั่งยืนสูงสุด พอดีด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านได้ และสุดท้ายคือ พอดีด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่าง พออยู่ พอกิน สมควรตามอัตตาภาพและฐานะของตน จึงเรียกว่าดำรงชีวิตอยู่ด้วย 5 หลักการที่สมบูรณ์¹⁵...”

การเชื่อมโยงสู่ ๔ มิติ

มิติด้านสังคม น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทุกชุมชน ทุกสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าทำให้มีน้ำเพียงพอ มีคุณภาพที่ใช้อุปโภค บริโภคได้ ชุมชนก็สามารถดำรงอยู่ได้

มิติด้านเศรษฐกิจ น้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแทบทุกงานไม่ว่าภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม

เป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย

มิติด้านสิ่งแวดล้อม หากน้ำหมดไป เท่ากับการล่มสลายของสิ่งแวดล้อมในทุกระบบ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ใช้เท่าที่จำเป็นจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่ของทุกคนรวมถึงการนำน้ำที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ในการอุปโภคต่อไป

ทั้ง 4 มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต มักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่น กิจกรรม รวมถึงวัฒนธรรมด้านการทานอาหาร ในแต่ละสังคมที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคม

¹⁵สัมมนา ภัทรวีร์ คุณโท, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์

“...ในการใช้ชีวิตใน 5 มิติที่กล่าวมานั้นหมายถึงคือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบอย่างเช่น อาชีพ ติดต่อกับชาย ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นด้วย มีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใดด้านหนึ่ง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมามากนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้¹⁶...)

ระบบอาหารที่ยั่งยืน (SFS) เป็นระบบอาหารที่ให้ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการแก่ทุกคนในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสำหรับคนรุ่นต่อไป การผลิตอาหารนับวันจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น ไม่หมายความว่ามีการไร้อาหารไป ปัจจุบันนี้ “...ไม่ได้ผลิตเพื่อบริโภคอย่างเดียว แต่ผลิตเป็นภาคอุตสาหกรรมเนื่องจากพฤติกรรมการบริโภคอาหารมนุษย์เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย สังคมเมือง จะใช้วิธีการซื้อ มากกว่าจะผลิตเอง และยังสามารถความยั่งยืนทางเศรษฐกิจได้ มีประโยชน์ในวงกว้างสำหรับสังคม ความยั่งยืนทางสังคม และมีผลกระทบเชิงบวกหรือเป็นกลางต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน¹⁷...”

ในส่วนของกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของการผลิตอาหารทางคณะผู้วิจัยได้มีการจัดทำแปลงผักเกษตรวิถีพุทธ โดยมีการปลูกผักต่าง ๆ เช่น มะนาว ถั่วฝักยาว พริก กระเพรา เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดวิถีชีวิตอย่างยั่งยืน¹⁸

4.2.2 กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ได้แก่

- 1) กิจกรรมลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน เพื่อนำมาสร้างชุดกิจกรรม
- 2) ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์ และมีการปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมานำมาใช้ประโยชน์ทางเกษตร ใช้รดพืชผักสวนเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างแรงกระตุ้นให้นิสิตคิดค้นวิธีการบำบัดน้ำเสียจนเกิดเป็นนวัตกรรมการบำบัดน้ำเสีย
- 3) พัฒนาระบบสูบน้ำจากบ่อเพื่อบำบัดเสียมาเก็บในบ่อพักน้ำ เพื่อบำบัดเสียก่อนปล่อยน้ำไปตามท่อ pe ใช้รดน้ำผักในแปลงผัก

¹⁶สัมมนา ดร.เอนก ไยอินทร์, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁷สัมมนา ดร.พงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดูเร, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564

¹⁸สัมมนา ดร.ลำพอง กลมกุล, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564

4) คณาจารย์ นำนิสิตปริญญาโท และปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาให้ลงพื้นที่มาสังเกตการณ์ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

5) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกนำการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า และวิถีเกษตรยั่งยืนไปทดลองใช้

6) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ประเมินผลการนำกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ผลลัพธ์ของกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ได้แก่

- 1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า
- 2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้เรียนรู้วิถีเกษตรที่ยั่งยืน
- 3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจนำการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ก่อให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืนสืบไป

4.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

การบริหารจิต เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งงาม นุ่มนวล มีความหนักแน่นมั่นคง แข็งแกร่ง ผ่อนคลาย และสงบสุข ซึ่งมีการฝึกเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าวมากมายหลายวิธี ส่วนการเจริญปัญญานั้น คือการฝึกให้รู้จักคิด อย่างที่เรียกว่า “คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น” การบริหารจิต เป็นการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ เรียกว่า สมาธิภาวนา ส่วนการเจริญปัญญาคือ การฝึกให้เกิดปัญญาที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนาคนที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งด้านสมาธิและวิปัสสนา จะเป็นคนมีคุณภาพจิต สรรพภาพทางจิต และสุขภาพจิตที่ดีที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจโลกและชีวิตที่ถูกต้องการเจริญสมาธิอย่างสามัญ หรือฝึกสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำองค์ธรรมที่เป็นเครื่องชักนำหรือฝึกให้เกิดสมาธิ คือ “สติ” เพราะสติเป็นเครื่องตั้งและควบคุมจิตไว้กับอารมณ์นั้น ๆ การฝึกสมาธิโดยอาศัยสติเป็นตัวนำ แยกได้เป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

1. การฝึกเพื่อใช้งานทางปัญญา หรือมุ่งประโยชน์เพื่อให้เกิดปัญญา ได้แก่การใช้สตินำทางให้เกิดปัญญาหรือทำงานร่วมกับการใช้ปัญญา โดยมีสติควบคุมอารมณ์และใช้ปัญญาเป็นตัวพิจารณาให้รู้และเข้าใจอารมณ์นั้น ๆ วิธีการฝึกแบบนี้ไม่ได้เน้นที่สมาธิ แต่สมาธิได้รับการฝึกและเจริญสมาธิไปด้วย และพร้อมที่จะช่วยส่งเสริมการใช้ปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การฝึกเช่นนี้ได้แก่การฝึกโดยวิธีของสติปฏิฐาน เรียกได้ว่าเป็นการเจริญสมาธิในชีวิตประจำวัน “...¹⁹

¹⁹สัมมนา ผศ.ดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.

ภาพที่ 4.10 แสดงนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าร่วมกิจกรรม

2. การฝึกเพื่อสร้างสมาธิหรือมุ่งสู่การสร้างสมาธิเพียงด้านเดียว ได้แก่ การใช้สติคอยควบคุมอารมณ์ไว้ให้จิตอยู่กับอารมณ์นั้นหรือเป็นวิธีตรงจิตให้อยู่กับอารมณ์นั้น ๆ เป็นวิธีการที่เน้นสมาธิโดยตรง

การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผน หมายถึง วิธีการฝึกอบรมเจริญสมาธิอย่างที่ได้ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาเป็นวิธีการที่ปฏิบัติกันอย่างเอาจริงเอาจังเป็นงานเป็นการ โดยมุ่งฝึกจำเพาะแต่ตัวสมาธิแท้ ๆ ภายในขอบเขตที่เป็นระดับโลกีย์ทั้งหมดซึ่งกำหนดวางกันไว้เป็นรูปแบบมีขั้นตอนที่ดำเนินไปตามลำดับเริ่มตั้งแต่การตระเตรียมตัวเบื้องต้นก่อนฝึก “...วิธีเจริญกรรมฐานแต่ละอย่าง และความก้าวหน้าในการฝึกจนได้รับผลในขั้นต่าง ๆ วิธีเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผนนั้น สรุปความตามที่ท่านแสดงไว้ เป็นลำดับขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้²⁰คือ

เบื้องต้น เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ หรือชำระศีลให้หมดจดแล้ว :

1. ตัดปถิโพธ คือ ข้อติดข้องหรือเหตุกังวล 10 ประการคือ

- 1) จิตใจไม่ผูกพันหรือกังวลอยู่กับที่อยู่หรือวัด
- 2) ไม่ห่วงกังวลตระกูลญาติที่บ้าน
- 3) ไม่มัวเมาลุ่มหลงในลาภสักการะ หรือทรัพย์สิน
- 4) ไม่ห่วงกังวลกับคณะบุคคล หรือลูกศิษย์ หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ควรมอบหมายงาน

ให้เรียบร้อย

5) ควรปฏิบัติงานที่ค้างค้างให้สำเร็จก่อนหรือมอบหมายให้ผู้อื่นทำแทน

6) หากมีธุระเดินทางไกล ควรดำเนินการให้เรียบร้อย

---

²⁰สัมมนา ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.

- 7) ไม่ห่วงกังวลกับญาติพี่น้อง หากเจ็บป่วยต้องรักษาให้หายจนหมดห่วง
- 8) หากเจ็บไข้ได้ป่วย ควรรักษาให้หายก่อน หรือมีความอดกลั้นต่ออาการเจ็บ
- 9) ไม่ห่วงกังวลกับสิ่งที่ต้องเล่าเรียน หรือการบรรยายความรู้ต่าง ๆ
- 10) ไม่ห่วงอิทธิฤทธิ์ ผู้เจริญสมาธิยังไม่มีฤทธิ์ที่จะห่วง นอกจากผู้บำเพ็ญวิปัสสนา

2. เข้าไปหาอาจารย์สอนกรรมฐานให้แก่ตนได้

3. รับหรือเรียนกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตของตน คำว่า “กรรมฐาน” แปลว่า เป็นที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต หมายความว่า สิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา หรือสิ่งที่น่าสนใจให้จิตกำหนด จิตจะได้มีงานทำเป็นเรื่องเป็นราว สงบอยู่กับที่ได้ จิตไม่ฟุ้งซ่าน กรรมฐานแสดงไว้มี 40 อย่างคือ กสิณ 10 อสุภะ 10 อนุสติ 10 อัปปมัญญา 4 อหारेปภิกุศลสัญญา 1 จตุธาตุมหาญาณ 1 อรูป 4 จริยา แปลว่า ความประพฤติ หมายถึง ลักษณะนิสัย บุคคลผู้มีลักษณะนิสัยและความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า จริต เช่น คนรักสวยรักงาม เรียกว่า รากจริต ควรใช้กรรมฐานที่เรียกว่า อสุภะ การพิจารณาซากศพ) ในการเจริญภาวนา

4. อยู่ในวัดหรือสถานที่ที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ

5. ปฏิบัติตามวิธีเจริญสมาธิ โดยทั่วไปหลักการเจริญสมาธิมี 3 ชั้น คือ บริกรรมภาวนา อุปจารภาวนา และอัปนาภาวนา คือ

1) บริกรรมภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นเริ่มต้น ได้แก่ การกำหนดถือเอานิมิต เครื่องหมายสำหรับให้จิตกำหนด เช่น ลมหายใจ นึกถึงพุททคุณ เป็นต้น) ในสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ กรรมฐาน เช่น กำหนดลมหายใจเข้าออกที่กระทบปลายจมูก เป็นต้น

2) อุปจารภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นอุปจาร ได้แก่ อาศัยบริกรรมสมาธิ เอาจิตกำหนดนิมิตต่อไป จนจิตแน่วแน่

3) อัปนาภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นอัปนา ได้แก่ การรักษาจิตหรือ ประคับประคองที่แน่วแน่ไว้ ไม่หวั่นไหว จนถึงขั้นสูงสุดเกิดอัปนาสมาธิในที่สุด สมาธิขั้นสูง

การเจริญปัญญา

การฝึกให้เกิดปัญญาสามารถกระทำได้ 3 ทางคือ ด้วยการฟัง ด้วยการคิด และการลงมือกระทำ โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

1. สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดมสมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ในการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส เช่น การดู การฟัง และการอ่านเพื่อให้เกิดปัญญาต้องรู้จักเลือกพิจารณาวิเคราะห์แยกแยะสิ่งที่รับรู้ โดยเลือกรับรู้ในสิ่งที่ประโยชน์ สร้างสรรค์ โดยเฉพาะ การรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันสามารถรับรู้ได้ง่าย เพราะระบบการสื่อสารที่ทันสมัย และรวดเร็ว

2. จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกแยะ ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย พระพุทธเจ้าได้แบ่งการคิดออกเป็น 10 วิธีที่เรียกว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งทั้ง 10 วิธีมีลักษณะร่วมกัน 4 ประการ คือ

1) คิดถูกวิธี คือวิธีคิดจะต้องถูกต้อง คิดรอบด้าน เช่น คิดถึงข้อดี ข้อเสีย และหาทางออก เป็นต้น

2) คิดเป็นระเบียบ คือ การคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนต่อเนื่อง เป็นไปตามลำดับขั้น ไม่คิดสับสนหรือวอกไปมา คิดให้ทะลุปรุโปร่ง หรือคิดตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ เช่น คิดโครงการ เป็นต้น

3) คิดมีเหตุผล คือ คิดอย่างมีเหตุมีผลเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน คิดหาสาเหตุหลาย ๆ สาเหตุ ที่เรียกว่า เหตุปัจจัย ที่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้น เช่น เมื่อปัญหาอย่างหนึ่ง ต้องหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เป็นต้น

4) คิดเป็นกุศล คือ คิดในสิ่งที่ดีงาม โดยมีหลักว่า สิ่ง que คิดนั้นเป็นประโยชน์หรือไม่ เป็นไปเพื่อเปิดเปิบนตนเองและผู้อื่นหรือไม่ เป็นความที่สร้างสรรค์หรือไม่ เป็นต้น

3. ภาวนามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างซัดแจ้ง เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบวาใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรึงตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข ในขั้นต้นคือ ปัญญาที่เกิดจากการลงมือกระทำ ซึ่งหมายถึง การฝึกฝน การฝึกทักษะ การได้ลงมือปฏิบัติ จนเกิดความชำนาญ เป็นปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติจริง

“..ในกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในขั้นตอนนี้ทางคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างการเรียนรู้และมีการถ่ายทำวิดีโอเพื่อนำไปถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธให้เกิดครูสติและครูสมาธิ โดยนำหลักสูตรการปฏิบัติกรรมฐานไปใช้ในการถ่ายทอดกิจกรรมและการปฏิบัติกรรมฐานให้แก่บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนในลำดับต่อไป กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่ทำให้เกิดสติและสมาธิ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ...”²¹ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน

²¹ สัมมนา ผศ.ดร.เชิดชัย ชูระแพง, ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 22 กุมภาพันธ์ 2564.

ภาพที่ 4.11 แสดงนิสิตเข้าร่วมกิจกรรมฝึกการเจริญปัญญา ณ หาดมุกแก้ว จังหวัดตราด
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

4.2.4 กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐานใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน ได้แก่

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาฝึกปฏิบัติกิจกรรมการใช้สติ ปัญญา และศีล ณ ห้อง C 512 อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐานไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3. คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล

4. คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล²²

4.2.5 ผลลัพธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน ได้แก่

- 1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีการฝึกจิตตระหนักรู้วิถีพุทธ
- 2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย
- 3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีพฤติกรรมที่เหมาะสม รู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน รู้จักแบ่งปัน
- 4) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีสติ มีปัญญา มีศีลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

ภาพที่ 4.12 แสดงคณะบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมเป็นประธานเปิดโครงการอบรม
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

4.2.6 กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

1. กระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้รับการขนานนามว่าเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา” เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักการของเหตุและผล มีการวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว คือ รู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้

²² สัมมนา ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข, หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.

สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมงาย ปัญญาในทางพุทธศาสนาจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าความหมายที่ใช้อยู่โดยทั่วไป ทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญญาต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน สามารถนำพาบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ที่สำคัญคือ ศรัทธาต้องนำไปสู่ปัญญาเสมอ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อให้เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลุกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข การก้าวเดินด้วย 5 สิ่งนี้ ด้วยความตั้งใจ ก็จะเป็นบุญต่อตนเองที่มีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

5 กิจกรรม ประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมเพื่อพัฒนาจิต
- 2) กิจกรรมเปี่ยมด้วยศีลธรรม
- 3) กิจกรรมดำรงตนอย่างมีวินัย
- 4) กิจกรรมจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน
- 5) กิจกรรมความสุข

4.2.7 กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

ในกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น มีเป้าหมายมุ่งเน้นไปที่กลุ่มคนที่ต้องการจะออกไปทำหน้าที่เป็นครูสอนสติแก่บุคคลทั่วไป ใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี โดยจะเน้นทั้งความรู้ ทศนคติ การปฏิบัติและทักษะ สำหรับวิชาในหลักสูตรประกอบด้วยสติในพระไตรปิฎก สติปัญญาฐานภาวนาอานาปานสติภาวนา สติกับสมอง สติเพื่อสุขภาพ การเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน สติสำหรับภาวะผู้นำ สติสำหรับครู จริยธรรมสำหรับครูสติ วิธีสอบอารมณ์ สำหรับครูสติและสติบำบัด

การเรียนหลักสูตรครูสตินั้น ต้องเริ่มจากการเป็นครูสอนตัวเอง ทั้งหลักการและวิธีในการปฏิบัติ เพื่อตนเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง แล้วจึงออกไปทำหน้าที่เป็นครูสอนผู้อื่นที่กำลังเผชิญหน้ากับความทุกข์ในโลกยุคดิจิทัลที่กำลังเปลี่ยนไป การสร้างครูสมาธินั้นทางคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้

- มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

- ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มีयरบกวน

- ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี สามารถปฏิบัติได้ครั้งละ 15 ถึง 30 นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่

- เห็นผลชัดเจน กว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้นนอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“...การปฏิบัติสมาธิ ที่เหมาะกับชีวิตคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ คือ สามารถไปทำงานได้ปกติ ดำเนินชีวิตได้ตามปกติ และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้นการจัดกิจกรรมในภาพรวม ควรคำนึงว่าผู้จัดกิจกรรม เป้าหมายจัดเพื่ออะไร ถ้ากำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมนี้ ถือว่ามีประโยชน์มาก เพราะเป็นการส่งเสริมทั้งกระบวนการ การคิด กระบวนการใช้ชีวิตและการทำงานร่วมกันกลุ่มเรียกว่ากิจกรรมส่งเสริมทักษะการใช้ชีวิตในสังคมที่เป็นวิถีพุทธ²³...”

4.2.7 กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น ได้แก่

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาปรึกษา ตกลงการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ ณ ห้อง C 512 และ ห้อง C 404 (ห้องไมโครทิสซิ่ง) อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 4 และชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโท และปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น นำไปประยุกต์ถ่ายทอดใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน
3. คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น
4. คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

4.2.8 ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมพอเพียง ได้แก่

- 1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจตระหนักรู้คุณค่าความพอเพียงตามแนวปฏิบัติของวิถีพุทธ
- 2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตมีสติ มีปัญญา มีศีลในการดำเนินชีวิต
- 3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีวิถีชีวิตพอเพียงในสังคม พออยู่ พอกิน พอใช้ สร้างคุณค่าแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

²³สัมมนา พระมหาสมบุญ ณ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร., คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.

ภาพที่ 4.13 แสดงนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกิจกรรมและร่วมแสดงกิจกรรม
ที่มา : คณะผู้วิจัย 10 ธันวาคม 2564

กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนความจำเป็น

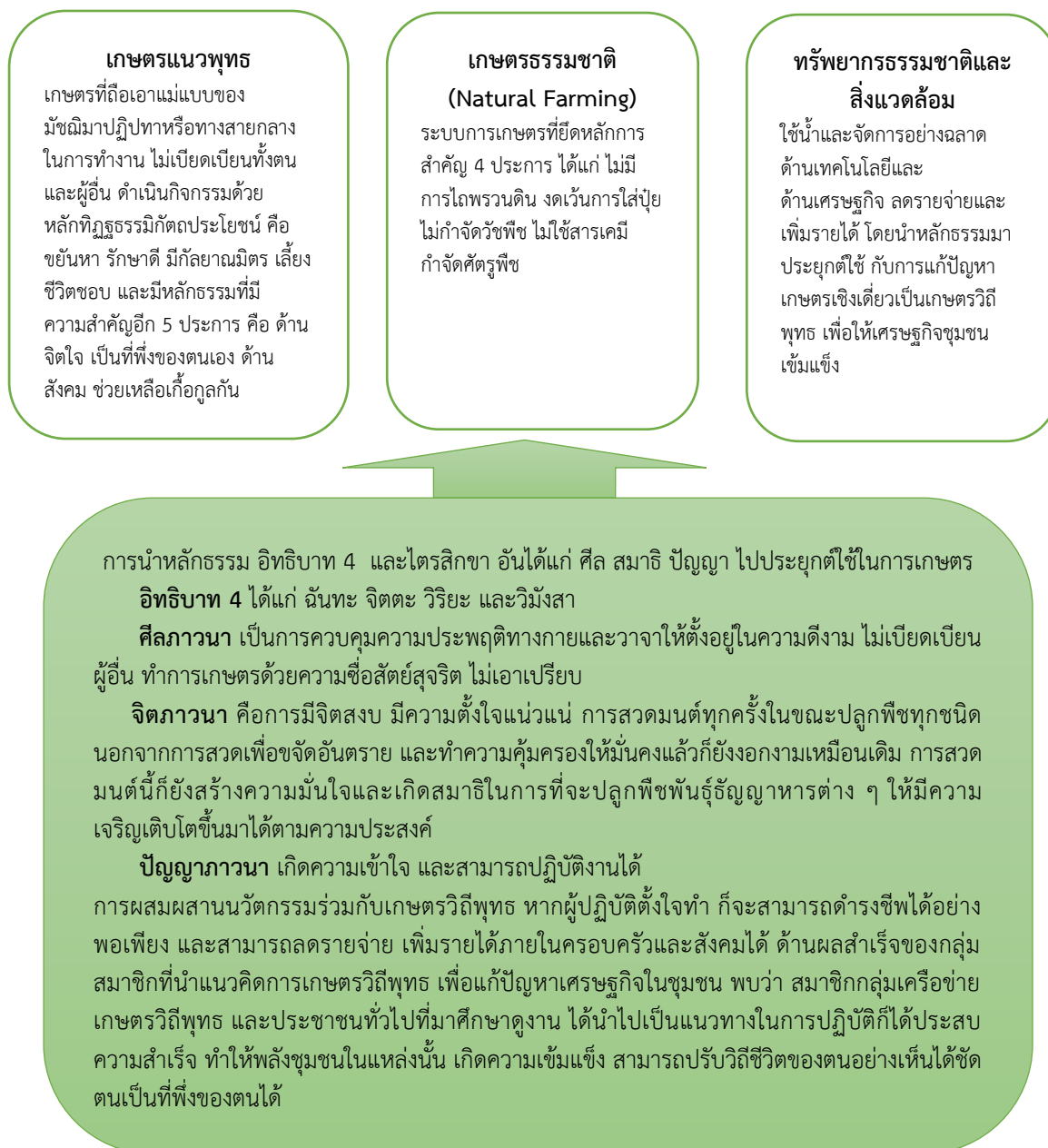
การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เข้ามาปรับใช้ ผ่านการเรียนรู้ปัญหา และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ค้นหาภูมิปัญญาของตนเอง ตลอดจนมีการเชื่อมโยง และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับพื้นที่ เน้นการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางพัฒนา ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง มีสุขภาวะที่ดี รวมทั้งมีการแข่งขันในเชิงพาณิชย์ ก่อเกิดการเอาเปรียบ คัดโกง ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริโภค มีการใช้สารเคมีในทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้มากที่สุด และเกิดผลกำไรมากที่สุด เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

การปลูกฝังการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าแก่คนในชุมชน สร้างจิตสำนึกร่วมกันสู่การปฏิบัติเป็นกิจวัตร ปลูกฝังคุณค่าของน้ำตั้งแต่ระดับในโรงเรียน ไปจนถึงชุมชน ทำให้เกิดวินัยในการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดช่วยให้การประหยัดน้ำในชุมชนเป็นรูปธรรม

กิจกรรมยุวพุทธเกษตรจึงเกิดขึ้นเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการผลิต การบริโภคที่มีสติสัมปชัญญะกำกับควบคุม มีอิทธิบาท 4 และดำเนินงานตามแนวทางสายกลาง ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการใช้แนวทางวิถีพุทธในการดำเนินกิจกรรม

แนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ระบบการเกษตรวิถีพุทธที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต ใช้น้ำอย่างคุ้มค่า และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของยุวพุทธเกษตร และผู้บริโภค

ภาพที่ 4.14 แสดงแนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. ประชุมปรึกษาหารือ วิเคราะห์สภาพปัญหาหรือความต้องการที่จะทำการเกษตรแบบ
พุทธที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริโภคร
2. จัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิตพืชผลทางการเกษตรเพื่อเสริมเป็นอาหารกลางวันแก่นักเรียนโดย
ตั้งชื่อกิจกรรม “ยุวพุทธเกษตรพอเพียง”
3. นำเสนอครูที่ปรึกษา ขออนุมัติดำเนินกิจกรรม

4. ดำเนินกิจกรรมการผลิต ได้แก่ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก การเลี้ยงหมู ทุกกิจกรรมเน้นให้นักเรียนวางแผนการผลิต การรวมกลุ่ม การกำหนดหน้าที่แต่ละฝ่าย นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นหลักยึดในการทำงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 คือ ให้ความรักที่จะทำงานนั้น ๆ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความมุมานะพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ มุ่งมั่นเอาใจใส่ ต่อหน้าที่ ใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเน้นให้ทุกคนยึดหลักทางสายกลางของพระพุทธเจ้า ซึ่งย่อแล้ว ได้แก่ ศีล เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการปฏิบัติทางกายและ วาจา มีจิตใจเป็นสมาธิในการทำงาน เกิดสติปัญญาที่พิจารณาถึงแก่นแท้ของสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

5. นำแนวทางการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงมาใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรม

6. สรุปเป็นผลการดำเนินงานที่จะเป็นแนวทางพัฒนาต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1. นักเรียนมีการนำแนวทางวิถีพุทธเป็นหลักในการทำกิจกรรมด้านการเกษตร
2. นักเรียนนำคุณธรรมพื้นฐานทางพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกับ

ตน

3. นักเรียนได้น้อมนำหลักความพอดีพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

4. นักเรียนได้บริโภคผลผลิตที่ปลอดสารพิษ

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่ตั้งตามหลักไตรสิกขาทั้ง 3 ด้าน

ศีล สมาธิ และปัญญา ผสมผสานเข้าไปในชีวิต อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าหากขาดด้านใดด้านหนึ่งจะทำให้ชีวิตไม่สมบูรณ์ทุกด้าน

1. ฝึกฝนเรื่องศีล คือ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ อย่าลืมนกเถื่อน กติกาของสังคม เราเคารพเขา เขาเคารพเรา จึงอยู่ร่วมกันได้ เมื่อเธอเป็นนักเรียน มันจะมาพร้อมกับระเบียบกฎของโรงเรียนอย่าสงสัยเลยไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ ถ้าเธอไม่ส่งการบ้าน แต่เธอจะต้องการเกรดดี ๆ ย่อมเป็นไปได้ บางคนไม่ชอบเกณฑ์ที่เขากำหนด แต่จะเอาผลของความดีตอบแทน พอไม่ได้ก็เลยทุจริตให้ได้มา อันนี้ จะทำให้เราไม่มองอาจและสง่างามในที่นั้น ๆ

2. ฝึกฝนเรื่องสมาธิ คือ ความสุขและพึงพอใจในชีวิต พร้อมทั้งการวางใจในยามแบกภาระหนัก หรือที่แท้ได้ เมื่อทำสิ่งใด ไม่พึงอาศัยแต่รูปแบบ ข้อปฏิบัติภายนอกเท่านั้น เพราะแม้จะทำตามกฎระเบียบได้ ถ้าไม่มีสุขกับสิ่งที่เป็นสิ่งที่ทำ เราก็ออยู่อย่างไรค่า การทำใจให้มีสุขกับสิ่งที่เป็นจะทำให้เราเป็นอย่างมีค่า สร้างความภาคภูมิใจในตนเองอยู่เสมอ ล้างแก้ว ก็มีความสุขกับการล้างแก้ว กวาดบ้านก็มีความสุขกับการกวาดบ้าน มีความสุขและสนใจในทุกวิชาที่เรียน วิธีการในเรื่องนี้ คือ มีการฟัง

อย่างลึกซึ้งและสนใจเต็มร้อย มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะอย่างเต็มที่ และมีพลัง การทำความสุขในทุกขณะนี้เป็นวิธีง่ายที่สุดในการใช้ชีวิตให้มีค่าและสงบสุข ไม่ว่าจะจะเป็นอะไร ทำอะไร ที่ไหนก็ตาม ความกังวลและฟุ้งซ่านจะหายไป เมื่อใส่ใจ มอบหัวใจให้กับสิ่งที่ทำแล้ว

3. ฝึกฝนในเรื่อง ปัญญา คือ เห็นคุณค่าของสิ่งตนเองเป็นและทำอยู่ที่มีต่อชีวิตตนเองและสังคม มีอุดมการณ์ เมื่อสมบูรณ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด มีความสุขในสิ่งที่ทำ แต่ถ้าขาดคุณค่า ก็จะเป๋อง่าย และเดินจากไปในที่สุด

การมองเห็นคุณค่า เป้าหมาย และอุดมการณ์ของสิ่งที่เราทำ จะทำให้เราเข้าถึงสิ่งนั้นจริง ๆ ได้ คนที่เรียนไม่สนุก เพราะไม่เข้าใจวิชาอันนั้นมีค่าต่อชีวิตอย่างไร ดังนั้นก็จะไม่ทุ่มเท สักว่าทำตามที่เขากำหนดให้ผ่าน ๆ ไปอย่างไร้หัวใจและไร้ชีวิตชีวา เมื่อเรียนวิชาไหน ต้องรู้ให้ได้ว่า วิชานั้นมีค่าต่อชีวิตเธอและโลกอย่างไร เมื่อแต่งกายออกไปเรียนขอให้รู้ว่า การเป็นนักเรียน มีบุญแค่ไหน มีค่าเพียงใด มีเยาวชนอีกไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสได้เรียน จบแล้วจะได้เอาความรู้ช่วยพ่อแม่ และชาติบ้านเมือง ขอให้มองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำอยู่เสมอ เพราะเยาวชนส่วนมาก จะมองเห็นสิ่งที่ไร้สาระ แต่จะไปสนใจกับการกิน นอนเล่น เที่ยว เฟสบุ๊คแทน ซึ่งทำให้ชีวิตเป็นชีวิตขยะไป

ศีล (พฤติกรรม)

1. มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น
2. รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
3. รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
4. ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
5. ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
6. มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม
จิตใจ (สมาธิ)

1. มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญอดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ พึ่งตนเองได้

2. มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่วกลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ

3. มีสุขภาพที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

ปัญญา

1. มีศรัทธาเลื่อมใสและมีความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาปบุญคุณโทษ

2. มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล

3. มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก และกิเลสภายในตนสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสัจธรรมในชีวิต

4. ได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

ลักษณะโรงเรียนวิถิปุทธ

เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่าง บูรณาการ โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัตรธรรม 4 ประการ คือ

- 1) สัมปุริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
- 4) ธัมมานุสम्मปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

การปลูกฝังนักเรียนนักเรียนทุกคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม จึงมีการจัดกิจกรรมในรอบวันให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ และนำไปปฏิบัติที่บ้านให้เกิดผลดีในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งกิจกรรมสามารถฝึกได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติตลอดไปจนเกิดเป็นนิสัย ทำให้ปฏิบัติชีวิตประจำวัน

การนำหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้หลักธรรมคู่ทฤษฎีปฏิบัติ PDCA วงจรเดมิ่ง (Deming cycle)

- P-Plan (การวางแผน) คือ การพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา โดยกำหนดทางเลือกตลอดจนระบุวิธีการเก็บข้อมูล

- D-Do (การปฏิบัติ) คือ ลงมือทำงานตามทิศทางที่โรงเรียนกำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน พร้อมมีการตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติงาน (กิจกรรม)

- C-Check (การตรวจสอบ) คือ การประเมินผลที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการปรับปรุงบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์

- A-Action (การดำเนินงานที่เหมาะสม) คือ สามารถตรวจสอบได้ 2 กรณี ผลที่เกิดขึ้นตามแผนที่วางไว้ หากไม่เป็นไปตามแผนต้องได้รับการวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไข

ซึ่งได้ดำเนินการกิจกรรม ทั้งสิ้น 9 กิจกรรม รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงกิจกรรมการเรียนรู้อุทธวิถิปุทธ

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
1. กิจกรรมหน้าโรงเรียน	คุณครูพบคุณครูยกมือไหว้สวัสดี กล่าวคำทักทายกัน นักเรียนยกมือไหว้สวัสดีกล่าวคำ ทักทายคุณครู นักเรียนพบนักเรียน น้องไหว้พี่ ทักทายกัน	ส่งเสริมครู นักเรียนปฏิบัติ มารยาทการแสดงความเคารพ แบบไทยลดทิฐิมานะ เกิด ปัญญา เสริมส่งเสริมให้เกิดศีลการ ปฏิบัติที่ดีต่อกัน
2. กิจกรรมหน้าเสาธง	นักเรียนทำกิจกรรมหน้าเสาธง สวดมนต์ไหว้พระนั่งสมาธิทำ ความเคารพรุ่นพี่รุ่นน้อง	ส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย มี ความรักกันในรุ่นพี่รุ่นน้อง เกิด ปัญญา เสริมส่งเสริมให้เกิดศีลการ ปฏิบัติที่ดีต่อกัน

ตารางที่ 4.1 แสดงกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
3. กิจกรรมในชั้นเรียน	ปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักกระบวนการคิดที่ได้ถูกต้องคิดในทางที่ดี	ฝึกทักษะการคิด ทำให้เกิดปัญญา
4. กิจกรรมด้านวินัย	ปลูกฝังนักเรียนให้เกิดวินัยในตัวเอง เช่น การเดินแถวการเข้าแถวซื้ออาหาร การเข้าแถวเข้าชั้นเรียน	ฝึกพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านศีล
5. กิจกรรมด้านการปลูกฝังพฤติกรรม	ปลูกฝังให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตโดยให้นักเรียนในห้องเรียนทำการฝากออมทรัพย์ให้นักเรียนทำการบ้านหรือการสอบโดยไม่คัดลอกกัน เมื่อนักเรียนเก็บเงินได้เอามาประกาศหาเจ้าของก็จะมี การชื่นชมมอบรางวัลยกย่องคนทำดี และบันทึกในสมุดความดี	ฝึกในเรื่องพฤติกรรม การดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักธรรมเบื้องต้น คือ ศีล 5
6. กิจกรรมด้านความคิด	ปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนรักความเป็นระเบียบและความเป็นธรรมโดยให้นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล	ฝึกทักษะการคิด การมีสัมมาทิฐิ ทำให้เกิดปัญญา
7. กิจกรรมความรับผิดชอบในหน้าที่	ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบโดยให้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามเวลาและได้คุณภาพดีแต่ให้นักเรียนเกิดความสำนึกในการอยู่อย่างพอเพียงโดยให้นักเรียนยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการทำการเกษตร ด้วยการเรียนรู้แบบบูรณาการการปลูกพืชผักสวนครัวและนำมาบริโภค และขายเป็นรายได้ให้ครอบครัว	ฝึกพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านศีล และพัฒนาให้เกิดปัญญาในการทำงาน
8. กิจกรรมปลูกฝังจิตอาสา	ปลูกฝังนักเรียนให้มีจิตสาธารณะโดยให้นักเรียนได้ทำประโยชน์ให้คนอื่น ๆ บำเพ็ญประโยชน์	การพัฒนาความเป็นจิตอาสา เป็นการพัฒนาศีลและปัญญา ให้มีความรัก ความเมตตาต่อกับ

ตารางที่ 4.1 แสดงกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ต่อ)

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
	ช่วยเหลือสังคมให้นักเรียนฝึกไปช่วยงานในชุมชน	คนในสังคม
9. กิจกรรมสวดมนต์	ปลูกฝังให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมสวดมนต์พร้อมคำแปล พร้อมอบรมคุณธรรมจริยธรรม	พัฒนาด้านสมาธิ ทำให้เกิดปัญญา การเรียนรู้

ผลการดำเนินกิจกรรมที่ปลูกฝังส่งผลต่อการพัฒนานักเรียน และครู นักเรียน

นักเรียนได้นำหลัก ไตรสิกขา ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นั่นคือนักเรียนมีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีสมาธิในการเรียน และมีการพิจารณาในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เสมอ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์มากขึ้นหลังจากได้รับการพัฒนา จากการฝึกฝนในเวลาเรียน การทำงาน ทำให้นักเรียนมีความขยัน ประหยัด รู้จักเก็บออม หารายได้ระหว่างเรียนแล้วนำมาออมทรัพย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีค่านิยมที่ดี ปฏิบัติตนเป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเอง มีน้ำใจไม่เห็นแก่ตัว มีทักษะการคิด

ครู

1. ครูได้รับการพัฒนาในการอบรมจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำและได้นำเทคนิคการสอนมาพัฒนานักเรียนส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
2. ครูมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เช่น การปฏิบัติตนตามประเพณีทำบุญ ตักบาตรและร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆเป็นประจำในกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไป
3. คณะครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ โดยประพฤติตนอยู่ในศีลห้า มีความเมตตา กรุณา ต่อศิษย์

ตารางที่ 4.2 แสดงผลการดำเนินงานตามมาตรฐานและตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	ผลที่เกิดขึ้น
1. มีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ตามช่วงวัย	นักเรียนตั้งใจฟังครูสามารถพูดสื่อสารได้ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์โดยใช้คำสุภาพได้ถูกต้องเหมาะสม
2. มีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำให้ระลึกถึงคุณความดีของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้มีความรู้สึกละเอียดใส่ใจ และเกรงกลัวต่อการทำชั่ว สวดมนต์พร้อมคำแปลจะทำให้เข้าใจคำสอนไปด้วย 2. เป็นการฝึกสมาธิคือ ให้ใจมีความสงบตั้งมั่นอยู่กับคำสวดมนต์อย่างต่อเนื่อง 3. ฝึกให้มีสติเห็นหรือรู้เท่าทันอาการของจิต

ตารางที่ 4.2 แสดงผลการดำเนินงานตามมาตรฐานและตัวชี้วัด (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ผลที่เกิดขึ้น
	<p>หรือกิริยาของจิต หรือพฤติกรรมแห่งจิตที่แสดงออกมาเป็นความคิด นึก ตรึกตรอง ประจักษ์และอารมณ์ต่าง ๆ แทรกค้ำสวดมนต์เป็นระยะ ๆ</p> <p>4. มีปัญหาเห็นว่า ถ้าขาดสติผลอเพลินติดไปกับความคิด นึก ตรึก ตรอง ประจักษ์อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะทำให้ลืมค้ำสวดมนต์และจะทำให้เกิดทุกข์ ถ้ามีสติ สมาธิ ปัญญารู้เท่าทัน ก็จะไม่ผลอเพลินติดไปกับสิ่งใดให้ใจเป็นทุกข์ เรียกว่า เห็นอริยสัจจ์</p>
3. มีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน	นักเรียนมีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน ทักษะการสรุปอ้างอิงทักษะการนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องและเหมาะสมตามสถานการณ์
4. มีทักษะชีวิต	นักเรียนยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองและผู้อื่น และรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง รู้จุดเด่น จุดด้อย และความสามารถของตนเอง ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกเมื่อเผชิญกับสภาวะอารมณ์ไม่พึงประสงค์ สามารถแสดงความรู้สึกนึกคิด ความภาคภูมิใจเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น ให้ผู้อื่นรับรู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
5. มีคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง	นักเรียนปฏิบัติตน และแสดงออกถึงการเป็นผู้มีความประหยัดทั้งด้านการเงิน พลังงาน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่เน้นวัตถุนิยม

4.3 ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในขั้นตอนนี้ทางคณะผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินก่อนและหลังการอบรมถวายความรู้ให้กับผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต นักศึกษา ผู้สนใจซึ่งประเมินถึงความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

“...มีการสังเกตพฤติกรรมตลอดถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง หรือคลุกคลีอยู่ในหมู่ของผู้ที่คณะผู้วิจัยต้องการสังเกตการเข้าร่วม

กิจกรรม ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้ได้รายละเอียด หรือข้อมูลที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน เช่น การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนิสิตปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกคณะครุศาสตร์ในการทำกิจกรรม กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ เป็นต้น ผู้สังเกตจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับนิสิต²⁴...”

การสังเกตแบบนี้ผู้สังเกตจะไม่สามารถจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการสังเกตได้ทันที และต้องใช้เวลาในการสังเกตนาน อีกทั้งอาจเกิดความลำเอียงได้

หลักและวิธีการสังเกตที่ดี การสังเกตที่จะทำได้ข้อมูลถูกต้องเชื่อถือได้ เพื่อประโยชน์ในการวัดผลประเมินผลการวิจัย มีดังนี้²⁵

1. กำหนดจุดมุ่งหมายให้แน่นอนและชัดเจนว่าจะสังเกตพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์ใด และพฤติกรรมนั้นมีการแสดงออกอย่างไร ผู้สังเกตต้องทราบอย่างชัดเจน

2. วางแผนการสังเกตอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ จะใช้การสังเกตแบบใดและมีเครื่องมือช่วยในการสังเกตหรือไม่ ช่วงเวลาในการสังเกตเหมาะสมหรือไม่

3. มีการบันทึกรายละเอียดที่สังเกตได้ทันที การบันทึกนั้นต้องตรงกับข้อเท็จจริงที่สังเกตได้ และไม่ควรบันทึกให้ผู้ถูกสังเกตเห็น

4. มีทักษะในการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ช่วยในการสังเกต การสังเกตบางครั้งจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายรูป หรืออื่น ๆ ควรต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในการใช้เครื่องมือ นั้น ๆ ด้วย

5. ผู้สังเกต ควรมีการรับรู้ที่ถูกต้อง และรวดเร็วจากพฤติกรรมที่ผู้ถูกสังเกตแสดงออกมา เพราะการแสดงออกของพฤติกรรมบางอย่างจะไม่เกิดขึ้นบ่อย ๆ และอาจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วผู้สังเกตจึงต้องฝึกประสาทสัมผัสของตนเองให้คล่องแคล่วและใช้การได้ดีอยู่เสมอ

6. ผู้สังเกต ต้องขจัดอคติหรือความลำเอียงออกไปให้หมด นั่นคือ ต้องบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นไม่ต้องใส่ความเห็นส่วนตัวเข้าไป

7. ควรสังเกตหลายๆ ครั้ง หรือใช้ผู้สังเกตหลายคนเพื่อให้ผลจากการสังเกตเชื่อถือได้ ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้แสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ดังนี้

“...พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีการพัฒนาในการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้น สามารถพัฒนานวัตกรรมการได้อย่างต่อเนื่อง และทำให้เกิดผลดีด้านเจตคติ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีคุณลักษณะ ได้แก่การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและ การมีเจตคติที่ดีของทุกภาคส่วนในพื้นที่...”²⁶

“...ลักษณะในการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษานั้น ควรเน้นย้ำลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำกิจกรรมมาพัฒนาเพื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ ควรนำ

²⁴สัมมนา พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร., อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁵สัมมนา ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร, อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 22 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁶สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, เจ้าคณะอำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิจิตร, 12 กุมภาพันธ์ 2564.

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย คือส่วนร่วมและยินดีที่จะพัฒนา,ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน...”²⁷

“...การพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษา ควร มีลักษณะการพัฒนาที่ขยายพื้นที่เดียวกันกับโครงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้รูปแบบเดียวกัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพอย่างชัดเจน...”²⁸

“...ส่งเสริมด้านองค์ความรู้ สร้างคนในพื้นที่สร้างคนในพื้นที่ให้มีองค์ความรู้เพื่อถ่ายทอด ส่งเสริมด้านงบประมาณ โครงการให้เข้มแข็ง บรรจุในแผนงบประมาณทั้งในสถานศึกษาและอบต. หรือหน่วยงานที่มีงบประมาณ และควรมีกิจกรรมพื้นฐาน ควรเริ่มจากการเรียนรู้หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานก่อนจะดำเนินไปยังขั้นที่สูงกว่า เช่น เริ่มจากการเปิดใจเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ง่ายก่อนไปถึงขั้นสูง และควรมีส่วนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้พื้นฐานที่เข้าใจง่ายการเรียนรู้...”²⁹

“...ส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาหาเรียนรู้เสมอ และกระตุ้นคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เสมอ และสร้างบุคลากรรับผิดชอบแต่ละช่วงเพื่อให้งานดำเนินไปได้ เพื่อความเอื้ออาทรซึ่งก็พยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้มาก เพื่อสร้างทีมงานให้เข้มแข็งและทุกคนสามารถทำงานได้หลายอย่าง...”³⁰

“...กิจกรรมพื้นฐานควรมีลักษณะ คือ ทุกคนสามารถเข้าถึงในเนื้อหากิจกรรม และผลผลิตได้อย่างแท้จริง ควรมีตัวแทนของภาคส่วนทุกส่วนมีส่วนร่วม และควรมีการสร้างระบบพื้นฐานด้วยเทคโนโลยี ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย...”³¹

“...ควรนำหลัก 5 ร และ 3 ก มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ กล่าวคือ 5 ร ได้แก่ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมเข้าใจ และ 3 ก ได้แก่ กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ...”³²

²⁷ สัมภาษณ์ พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 25 มกราคม 2564.

²⁸ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁹ สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁰ สัมภาษณ์ พระครูโสภณรัตน์บัณฑิต, ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

³¹ สัมภาษณ์ พระมหาสมปอง ธาณิสโร, ผศ., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

³² สัมภาษณ์ พระสาโรจน์ ธรรมสาโร, เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

“...ด้านกิจกรรมพื้นฐาน ควรจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายตามแนวพุทธศาสนา และเน้นให้ผู้เข้าร่วมได้คิด เห็นคุณค่าในตัวเอง ช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ เป็นการร่วมแรงร่วมใจในการเรียนรู้...”³³

“...ด้านกิจกรรมพื้นฐาน ควรมีการไหว้พระสวดมนต์ก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอน ,เข้าวัดฟังธรรม และจัดกิจกรรมการเรียนรู้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา...”³⁴

“...พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบการเรียนการสอน ควรมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาให้สื่อให้เกิดความน่าสนใจ...”³⁵

“...ควรมีการขยายนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสู่พื้นที่อื่น เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพและรูปแบบการจัดการไปในทิศทางเดียวกัน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรเป็นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านวิชาการ ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นคนที่มีทั้งความเก่ง และเป็นคนดีอยู่ในคนเดียว...”³⁶

“...พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบการเรียนการสอนได้แก่ 1) ควรมีระบบและกลไก โดยมีเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย 2) ไม่ควรจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวควรมีการเรียนนอกห้องเรียน ที่ได้เห็นพื้นที่จริง ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และ 3) ควรระบบแลกเปลี่ยนการเรียนการสอน การเรียนรู้กับองค์กรอื่น ๆ ด้วย...”³⁷

“...พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบการเรียนการสอน ควรมีหลักสูตร ตำรา และสื่อการสอนที่ทันสมัย สมสมัย สอดคล้องกับกระทรวง เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียน จากนั้นจึงจัดการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน...”³⁸

“...พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ควรมีรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถปฏิบัติจริงได้ ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนแบบออนไลน์ คือผู้เรียนสามารถเข้าทบทวนบทเรียนที่อยากเรียนรู้เพิ่มเติมได้...”³⁹

³³สัมภาษณ์ พระปลัดสมเกียรติ อัสสุโร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁴สัมภาษณ์ นิภาภัทร ปรากฏผล, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 12 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁵สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, เจ้าคณะอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา , 12 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁶สัมภาษณ์ อภินันท์ คำหารพล, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.

³⁷สัมภาษณ์ พระมหาสมปอง ธาณิสสุโร, ผศ., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564

³⁸สัมภาษณ์ พระปลัดสมเกียรติ อัสสุโร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 6 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁹สัมภาษณ์ สุวรรณ สุตปริก, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

สรุป การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

ดังตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ที่	กิจกรรม	กระบวนการ	ผลลัพธ์
1	กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน	<ol style="list-style-type: none"> 1) ลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน 2) ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์และมีการปนเปื้อนจะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมารดพืชผัก เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) นำท่อคูدنํ้าเสียดูดน้ำจากบ่อน้ำเสียมาเก็บในบ่อพักน้ำเพื่อกระจายน้ำไปตามท่อในการรดน้ำผักในแปลงผัก 4) ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษาให้ลงพื้นที่มาสังเกตการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน 5) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกนำการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนไปทดลองใช้ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 6) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ประเมินผลการนำกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 	<ol style="list-style-type: none"> 1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า 2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้เรียนรู้วิถีเกษตรที่ยั่งยืน 3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจนำ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนก่อให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืนสืบไป
2	กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1) ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษามาฝึกปฏิบัติกิจกรรมการใช้สติ ปัญญา และศีล ณ ห้อง C 512 อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 5 คณะครุ 	<ol style="list-style-type: none"> 1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีการฝึกจิตตระหนักรู้วิถีพุทธ 2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพ

ตารางที่ 4.3 แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ต่อ)

ที่	กิจกรรม	กระบวนการ	ผลลัพธ์
		<p>ศาสตราจารย์มหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>2) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐานไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน</p> <p>3) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล</p> <p>4) คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล</p>	<p>ในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย</p> <p>3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีพฤติกรรมที่เหมาะสม รู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน รู้จักแบ่งปัน</p> <p>4) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีสติ มีปัญญา มีศีลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม</p>
3	กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น	<p>1) ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษามาปรึกษา ตกลงการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ ณ ห้อง C 512 อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 5 คณะครุศาสตร์มหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>2) ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นนำไปประยุกต์ถ่ายทอดใช้กับผู้บริหาร ครู</p>	<p>1) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจตระหนักคุณค่าความพอเพียงตามแนวปฏิบัติของวิถีพุทธ</p> <p>2) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต มีสติ มีปัญญา มีศีลในการดำเนินชีวิต</p> <p>3) นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีวิถีชีวิตพอเพียงในสังคม พออยู่ พอกิน พอใช้สร้างคุณค่าแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม</p>

ตารางที่ 4.3 แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ต่อ)

ที่	กิจกรรม	กระบวนการ	ผลลัพธ์
		<p>และนักเรียนในโรงเรียน</p> <p>3) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น</p> <p>4) คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น</p>	

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน 3) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น คณะผู้วิจัยนำกิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้น ทำวีดิทัศน์เพื่อเผยแพร่ให้ความรู้กับกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และเครือข่ายชุมชนบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกี่ยวกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3 ชุด กิจกรรมองค์ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งเป็นการขยายเครือข่าย สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ตารางที่ 4.4 แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

กระบวนการ	ขั้นตอน	วิธีการ
กระบวนการต้นน้ำ	การกำหนดโจทย์วิจัยเห็นผู้ใช้ประโยชน์ตั้งแต่ต้น	จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ มีการปลูกฝัง เรื่องคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน ซึ่งอาจไม่มีการประยุกต์ใช้กับเรื่องของน้ำ การเกษตร รวมถึงการปฏิบัติตนตามแนวปฏิบัติของวิถีพุทธ เช่น การทำกิจกรรมทำบุญในวันพระ หรือวันสำคัญทาง พุทธศาสนากับครอบครัว เนื่องจากครอบครัวต้องทำงานเพื่อหารายได้
	รับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย	จากการสัมภาษณ์นักเรียน คน และปราชญ์ในชุมชน พบว่า พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีการพัฒนาในการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้นไป สามารถพัฒนานวัตกรรมการได้อย่างต่อเนื่อง และทำให้เกิดผลดีด้านเจตคติ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีคุณลักษณะได้แก่การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และการมีเจตคติที่ดีของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ลักษณะในการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธในสถานศึกษานั้น ควรเน้นย้ำลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำกิจกรรมมาพัฒนาเพื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยคือส่วนร่วมและยินดีที่จะพัฒนาขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เพื่อให้เกิดความ

ตารางที่ 4.4 แสดงสรุปการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (ต่อ)

กระบวนการ	ขั้นตอน	วิธีการ
		ยั่งยืน ควรมีลักษณะการพัฒนาที่ขยายพื้นที่เดียวกันกับโครงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้รูปแบบเดียวกัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพอย่างชัดเจน
กระบวนการกลางน้ำ	ประเมินความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ	ประเมินโครงการ
	กัลยาณมิตร	นักเรียน ครู ผู้บริหาร ครอบครัวยุวมชน และคนในชุมชน
กระบวนการปลายน้ำ	ผลักดันผลงานสู่การใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ในโรงเรียน ชุมชน
	สร้างการเปลี่ยนแปลง	สร้างการตระหนักรู้ นำไปใช้ในพื้นที่
	ต่อยอดความรู้เรื่องอะไร	เรื่องน้ำ การเกษตร และการปฏิบัติตามแนวทางวิถีพุทธ
	ส่งมอบผลงานให้กับใคร	กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
	มีกลไกการทำงานร่วมกับผู้ใช้ประโยชน์	มีการนำไปทดลองใช้ในกลุ่มโรงเรียน

3. ผลวิเคราะห์แบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 รูป/คน เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

SD แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยกำหนดขอบเขต และขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 ท่าน พบว่า รายละเอียดดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวน และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง (N = 50)

ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถานะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กลุ่มงาน	ผู้บริหาร คณาจารย์	15	30.00
	นักวิชาการ	20	40.00
	ตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน	15	30.00
รวม		50	100.00

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ผู้ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 ท่าน เป็นผู้บริหาร คณาจารย์ ร้อยละ 30 นักวิชาการ ร้อยละ 40 และตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ร้อยละ 30

2. ผลการวิเคราะห์แบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิเคราะห์แบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 ท่าน พบผลวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ แล้วนำไปแปลผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ย ๕ ระดับ ดังนี้⁴⁰

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ผู้ตอบมีคะแนนความคิดเห็น ในระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ผู้ตอบมีคะแนนความคิดเห็น ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ผู้ตอบมีคะแนนความคิดเห็น ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ผู้ตอบมีคะแนนความคิดเห็น ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ผู้ตอบมีคะแนนความคิดเห็น ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4.6 แสดงคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แบบประเมินความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยรวมและรายด้าน โดยภาพรวม (N = 50)

ลำดับ	รายด้าน	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	ด้านความถูกต้องและครอบคลุม (Accuracy)	4.58	0.04	มากที่สุด
2	ด้านความเหมาะสม (Propriety)	4.57	0.01	มากที่สุด
3	ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ (Feasibility)	4.72	0.03	มากที่สุด
4	ด้านความมีประโยชน์ (Utility)	4.71	0.13	มากที่สุด
รวม		4.64	0.21	มากที่สุด

⁴⁰บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2556), หน้า 120-127.

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 50 ท่าน โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.21 ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.21$) สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความมีประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ตารางที่ 4.7 แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความถูกต้องและครอบคลุมของชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (N = 50)

ลำดับ	ด้านความถูกต้องและครอบคลุม (Accuracy)	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	มีวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน	4.76	0.43	มากที่สุด
2	มีการระบุขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน	4.48	0.50	มาก
3	มีการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรม	4.50	0.51	มาก
รวม		4.58	0.04	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.7 ด้านความถูกต้องและครอบคลุม โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.04 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43 รองลงมาคือมีการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรม ชัดเจน คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ย 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51

ตารางที่ 4.8 แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความเหมาะสมของชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (N = 50)

ลำดับ	ด้านความเหมาะสม (Propriety)	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	การแนะนำ ให้ความรู้ วิธีการ ขั้นตอน ในการนำชุดกิจกรรมไปใช้ชัดเจน	4.48	0.50	มาก
2	องค์ประกอบและตัววัดที่ชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์	4.64	0.48	มากที่สุด
3	มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพื้นที่	4.58	0.50	มากที่สุด
รวม		4.57	0.01	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.8 ด้านความเหมาะสม โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.01 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ องค์ประกอบและตัววัดที่ชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48

รองลงมาคือมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพื้นที่ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50

ตารางที่ 4.9 แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (N = 50)

ลำดับ	ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ (Feasibility)	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	วิธีการ ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมตามชุดกิจกรรมสามารถนำชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธไปใช้ได้	4.62	0.49	มากที่สุด
2	สามารถนำไปปรับปรุง/เสริมสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	4.76	0.43	มากที่สุด
3	ชุดกิจกรรมน่าสนใจเหมาะสมกับการนำไปใช้	4.78	0.46	มากที่สุด
รวม		4.72	0.03	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.9 ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.03 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ชุดกิจกรรมน่าสนใจเหมาะสมกับการนำไปใช้ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 รองลงมาคือสามารถนำไปปรับปรุง/เสริมสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43

ตารางที่ 4.10 แสดงคะแนนเฉลี่ย ด้านความมีประโยชน์ของชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (N = 50)

ลำดับ	ด้านความมีประโยชน์ (Utility)	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1	ชุดกิจกรรมมีความครอบคลุมสามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่	4.74	0.44	มากที่สุด
2	ความรู้ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามชุดกิจกรรม มีความน่าเชื่อถือ	4.66	0.48	มากที่สุด
3	ชุดกิจกรรมเกิดประโยชน์ต่อความต้องการของพื้นที่	4.96	0.20	มากที่สุด
4	สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาส่งเสริมกับพื้นที่อื่น ๆ ได้	4.62	0.49	มากที่สุด
5	ชุดกิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	4.60	0.49	มากที่สุด
รวม		4.72	0.13	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.10 ด้านความมีประโยชน์ โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.13 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ชุดกิจกรรมเกิดประโยชน์ต่อความต้องการ

ของพื้นที่คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.20 รองลงมาคือชุดกิจกรรมมีความครอบคลุมสามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากผลวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การพัฒนานักเรียนผ่านการปฏิบัติตามวิถีพุทธ ด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืนก่อให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียง กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน และกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน การบริหารจัดการ เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งงาม นุ่มนวล มีความหนักแน่นมั่นคง แข็งแกร่ง ผ่อนคลาย และสงบสุข ซึ่งมีการฝึกเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าวมากมายหลายวิธี “รู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน รู้จักแบ่งปัน” ส่วนการเจริญปัญญานั้น คือการฝึกให้รู้จักคิด อย่างที่เรียกว่า “คิดเป็น แก้ปัญหาได้” การบริหารจัดการเป็นการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ เรียกว่า สมาธิภาวนา ส่วนการเจริญปัญญาคือ การฝึกให้เกิดปัญญาที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนาคนที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งด้านสมาธิและวิปัสสนา จะเป็นคนมีคุณภาพจิต สรรภาพทางจิต และสุภาพจิตที่ดีที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจโลกและชีวิตที่ถูกต้องการเจริญสมาธิอย่างสามัญ หรือฝึกสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำองค์ธรรมที่เป็นเครื่อง

กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

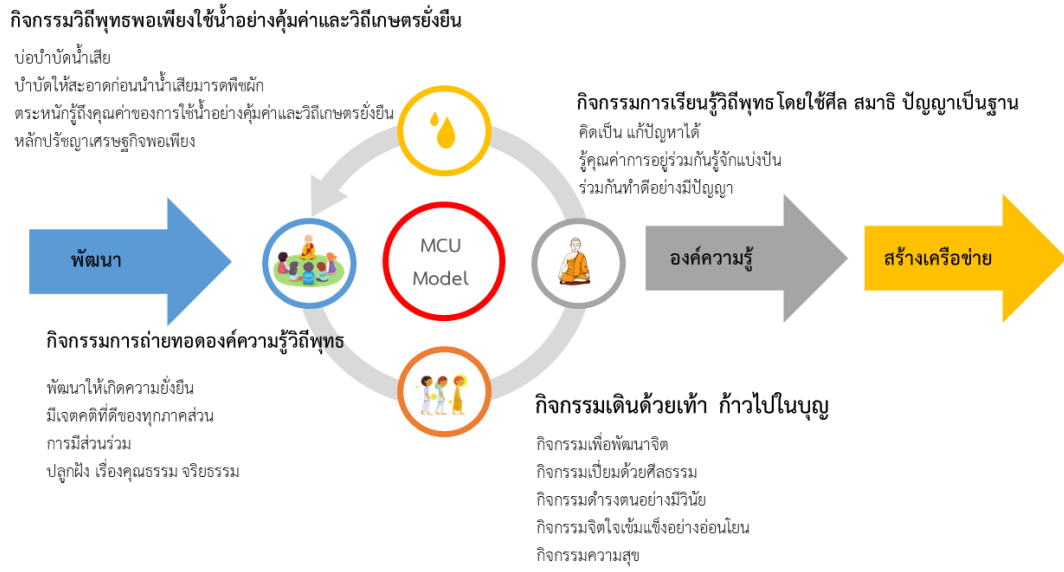
กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน

กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการรปลุกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชน ตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน เรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่า และการปลุกฝัง การฝึกฝน ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลุกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ก้าวเดินบนพื้นฐานของนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

ภาพที่ 4.15 แสดงองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 2) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 3) เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดนิยามเป็นขอบเขตเนื้อหา การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ ตามรูปแบบดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตคณะครุศาสตร์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่

ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน 300 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และแบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และแจกแบบประเมิน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้วยสถิติพื้นฐาน หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.1 สรุปผลวิจัย

5.1.1 องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การจัดพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธที่เป็นนวัตกรรมต้องมีการจัดด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชีวิต ธรรมชาติ ชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ คู่ พัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้ ด้านการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อ

กันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ด้านการบริหารจัดการ ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียนและพัฒนาซึ่งกันและกัน

การจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้ให้บูรณาการสู่การปฏิบัติ โดยการนำความคิดของพุทธธรรมเป็นฐานเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและผู้อื่น กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู ปล่อยให้เห็น โดยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านร่างกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดี พัง เป็น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเมตตา การกิน อยู่เป็น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือการ ดูเป็น เอาประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา การบริหารจัดการ การเจริญปัญญาโดยบูรณาการร่วมกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการแนะนำวิถีพุทธ การให้คำปรึกษาแนะนำโดยยึดหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและแก้ไขปัญหา เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น

องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อิงวิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้อิงวิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิดความคุ้มค่าของทรัพยากรน้ำ และความยั่งยืนของการผลิตอาหาร

2) กิจกรรมการเรียนรู้อิงวิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐานพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและมีจิตใจเข้มแข็งสงบสุข การใช้ปัญญาเป็นฐานก่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด แก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย

3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม และสถานที่ดำเนินการกิจกรรม ประกอบด้วย

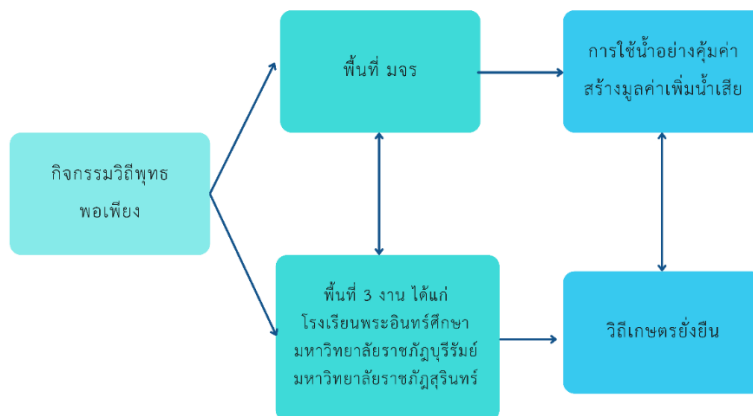
(1) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(2) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

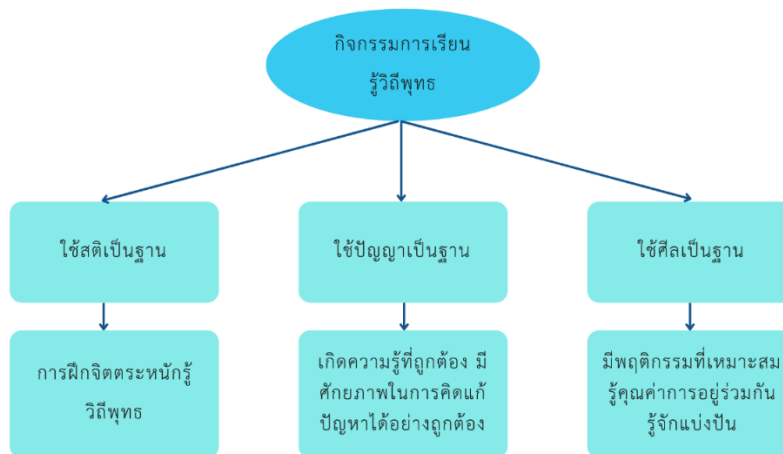
(3) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขับเคลื่อนสู่ชุมชนบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามแผนภาพองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อิงวิถีพุทธ

ตามแผนภาพองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อิงวิถีพุทธ ดังนี้

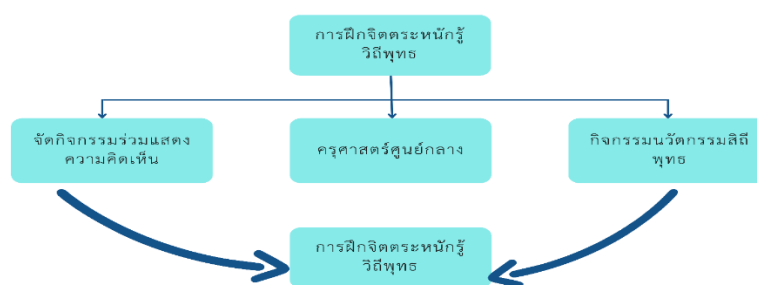

ภาพที่ 5.1 แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 1

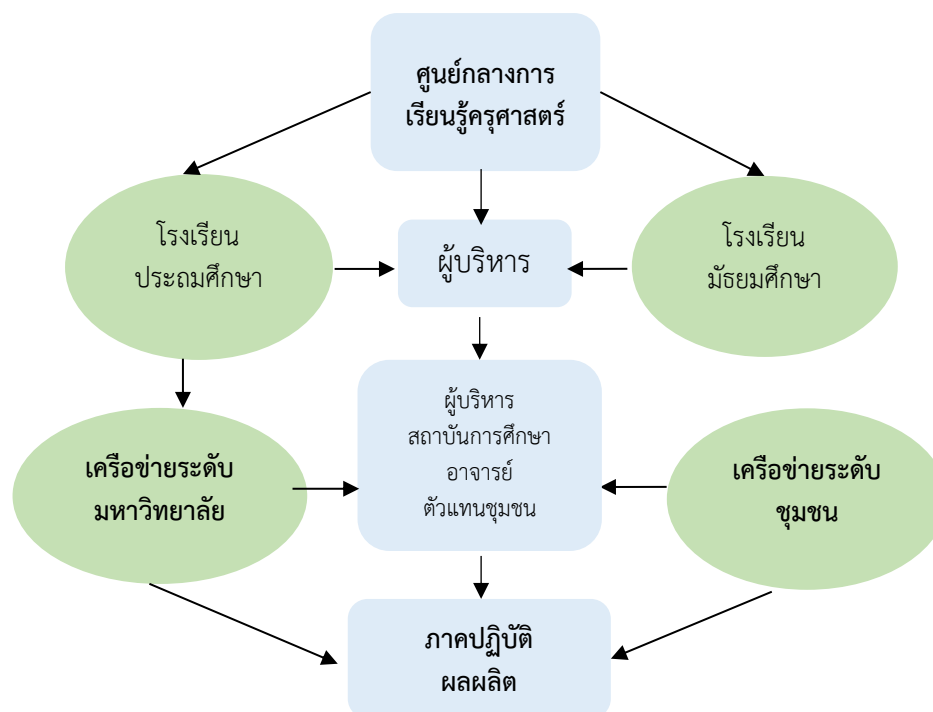

ภาพที่ 5.2 แสดงแผนงานกิจกรรมที่ 2

ภาพที่ 5.3 แสงแผนงานกิจกรรมที่ 3

เมื่อดำเนินการตามแผนงานและเครือข่ายการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ครบทั้งสามกิจกรรมแล้ว สรุปแผนงานภาพรวมดังนี้

ภาพที่ 5.4 แสดงสรุปแผนงานภาพรวม

5.1.2 ผลการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

การสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธทางคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำมาบูรณาการกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ยังคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธใน 4 กิจกรรมหลักนั้น โดยนำกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม จัดสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ คือ

1. กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่สำรวจองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ณ หอพักนิสิต A โดยมีการสำรวจพื้นที่ข้าง ๆ หอพักซึ่งได้จัดทำเป็นสวนพุทธเกษตร โดยมีการลงพื้นที่สำรวจและกำหนดพื้นที่รวมถึงการเคลียร์พื้นที่ข้างหอพักเพื่อเตรียมสถานที่จัดกิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง โดยในการวิจัยครั้งนี้จะมีการลงพื้นที่ทำกิจกรรมวิถีพอเพียงปลูกผัก/ศึกษาบ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นน้ำที่ผ่านการใช้ประโยชน์และมีสารปนเปื้อน จะต้องมีการบำบัดให้สะอาดก่อนนำน้ำเสียมารดพืชผักสวนพุทธเกษตร เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักความพอประมาณ พอประมาณกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ไม่ใช่ให้สูญเปล่า พอประมาณกับงานที่ใช้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุด น้ำที่ใช้ซักล้างแล้วก็สามารถนำมารดน้ำต้นไม้ได้ คือความ

หลักความมีเหตุผล เพื่อใช้ในการบริโภค ใช้ดื่ม ใช้ประกอบอาหาร ใช้ในการอุปโภค การซักล้าง ใช้ในการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ใช้ในการอุตสาหกรรม

หลักภูมิคุ้มกัน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์น้ำ ใช้น้ำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

เงื่อนไขคุณธรรม การประหยัด การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น จิตสำนึกในการอนุรักษ์

เงื่อนไขความรู้ มีความรู้เรื่องวัฏจักรของน้ำ ความรู้เรื่องประเภทของน้ำ แหล่งน้ำ ความรู้เรื่องคุณสมบัติของน้ำ การอนุรักษ์ การถนอมรักษาน้ำ การเชื่อมโยงสู่ 4 มิติ

มิติด้านสังคม น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ทุกชุมชน ทุกสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำ ชุมชนส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าทำให้น้ำเพียงพอ มีคุณภาพที่ใช้อุปโภค บริโภคได้ ชุมชนก็สามารถดำรงอยู่ได้

มิติด้านเศรษฐกิจ น้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญแทบทุกงานไม่ว่าภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม

มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้น้ำ เกี่ยวกับสายน้ำมีหลายอย่าง เช่น การลอยกระทง รวมถึงใช้น้ำเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมอีกด้วย

มิติด้านสิ่งแวดล้อม หากน้ำหมดไป เท่ากับการล่มสลายของสิ่งแวดล้อมในทุกระบบ การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า ใช้เท่าที่จำเป็นจึงจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่ของทุกคนรวมถึงการนำน้ำที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ในการอุปโภคต่อไป

ผลลัพธ์ของกิจกรรมการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน ได้แก่

1. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการใช้น้ำอย่างคุ้มค่า
2. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจได้เรียนรู้วิถีเกษตรที่ยั่งยืน
3. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจนำการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ก่อให้เกิดวิถีชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืนสืบไป

2. กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน มีกระบวนการคือ

1. ประสานงานกับนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกที่เป็นนิสิตมาศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษามาฝึกปฏิบัติกิจกรรมการใช้สติ ปัญญา และศีล ณ ห้อง C 512 อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ให้นิสิตนิสิตปริญญาโทและปริญญาเอกประสานไปยังโรงเรียนของตนที่มีความพร้อมที่จะนำกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐานไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียน

3. คณะผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล

4. คณะผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรม 3 ฐาน คือ ฐานสติ ฐานปัญญา และฐานศีล

ผลลัพธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน ได้แก่

1. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีการฝึกจิตตระหนักรู้วิถีพุทธ
2. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย
3. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีพฤติกรรมที่เหมาะสม รู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน รู้จักแบ่งปัน
4. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีสติ มีปัญญา มีศีลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม

3. กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

พื้นที่สำหรับกิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ เป็นกรรมการเจริญวิปัสสนากรรมฐานสำหรับนิสิต นักศึกษาและประชาชนทั่วไป สามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ที่คณะครุศาสตร์ โชนสี ชั้น 5 ใช้เป็นห้องเรียนรู้ภาคทฤษฎี เมื่อเรียนรู้ภาคทฤษฎีจบแล้ว จะนำนิสิต นักศึกษา นักเรียนออกปฏิบัติ ณ สถานที่จริง ตั้งอยู่ห้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

การถ่ายทอดวิถีพุทธ ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญาเข้าใจ ในทางคุณค่าที่ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณาจารย์เป็นกลยุทธานุภาพพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติในด้านต่าง ๆ โดยจุดเน้นของนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเหมาะที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมีความหลากหลาย แตกต่างกันทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์สังคม และสติปัญญา เพราะมาจากสภาพแวดล้อมทางด้าน ครอบครัวและสังคมที่แตกต่างกันเพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม โดยดำเนินงานคณะวิจัยมาในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทั้งด้านความพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดไป

อาจารย์สุวรรณา สุตปรีก¹ กล่าวว่า การถ่ายทอดพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ควรมีความคิดสร้างสรรค์ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน และสามารถเข้าถึงได้ง่ายทุกเพศ ทุกวันพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีคุณลักษณะ คือ ไม่น่าเบื่อ น่าสนใจ เข้าถึงง่าย²ด้านนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นที่ปรึกษาให้กับสถานศึกษา หรืออยู่ประจำสถานศึกษานั้น ๆ และพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีลักษณะเด่นในด้านการประยุกต์ใช้พระพุทธศาสนาเป็นอันดับ

¹สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

²สัมภาษณ์ สุวรรณา สุตปรีก, อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.

แรก และควรมีการปลูกฝังที่ดี³ บวกกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในโลกปัจจุบันมาปรับใช้กับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธควรมีลักษณะ ได้แก่

- 1) ควรนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ให้เกิดการเรียนรู้
- 2) ควรมีผู้ถ่ายทอดที่มีความชำนาญและมีความรู้ที่แท้จริง
- 3) ในยุคที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี⁴ ควรนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการนี้

ด้วย

การจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้ให้บูรณาการสู่การปฏิบัติ โดยการนำความคิดของพุทธธรรมเป็นฐานเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและผู้อื่น กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านร่างกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดี พัง เป็น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเมตตา การกิน อยู่เป็น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือการ ดูเป็น เอาประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา การบริหารจัดการ การเจริญปัญญาโดยบูรณาการร่วมกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการแนะนำวิถีพุทธ การให้คำปรึกษาแนะนำโดยยึดหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและแก้ไขปัญหา เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น

4. กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

ในกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น มีเป้าหมายมุ่งเน้นไปที่กลุ่มคนที่ต้องการจะออกไปทำหน้าที่เป็นครูสอนสติแก่บุคคลทั่วไป ใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี โดยจะเน้นทั้งความรู้ ทศนคติ การปฏิบัติและทักษะ สำหรับวิชาในหลักสูตรประกอบด้วยสติในพระไตรปิฎก สติปัญญาฐานภาวนาอานาปานสติภาวนา สติกับสมอง สติเพื่อสุขภาพ การเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน สติสำหรับภาวะผู้นำ สติสำหรับครู จริยธรรมสำหรับครูสติ วิธีสอบอารมณ์ สำหรับครูสติและสติบำบัด

การเรียนหลักสูตรครูสตินั้น ต้องเริ่มจากการเป็นครูสอนตัวเอง ทั้งหลักการและวิธีในการปฏิบัติ เพื่อตนเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง แล้วจึงออกไปทำหน้าที่เป็นครูสอนผู้อื่นที่กำลังเผชิญหน้ากับความทุกข์ในโลกยุคดิจิทัลที่กำลังเปลี่ยนไป การสร้างครูสมาธินั้นทางคณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้

- มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

- ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มีयरบกวน

³สัมภาษณ์ ดร.สุนทร สายคำ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 10 กุมภาพันธ์ 2564.

⁴สัมภาษณ์ รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช่าง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, 6 กุมภาพันธ์ 2564.

- ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี สามารถปฏิบัติได้ครั้งละ 15 ถึง 30 นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่

- เห็นผลชัดเจน กว่า 95% ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้น นอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดกิจกรรมพอเพียง ได้แก่

1. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจตระหนักรู้คุณค่าความพอเพียงตามแนวปฏิบัติของวิถีพุทธ

2. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจเกิดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตมีสติ มีปัญญา มีศีลในการดำเนินชีวิต

3. นักเรียน เยาวชน นักศึกษา นิสิต ผู้สนใจมีวิถีชีวิตพอเพียงในสังคม พออยู่ พอกิน พอใช้ สร้างคุณค่าแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

ผลกระทบของนวัตกรรมการเรียนรู้ (Impacts of learning innovation)

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ มีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดการศึกษา หรือการบริหารจัดการ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ทำให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษา จำเป็นต้องให้ความสนใจความเปลี่ยนแปลงนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นที่ยอมรับว่าเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา คือ ผลผลิตที่มีคุณภาพ งานวิจัยส่วนหนึ่งได้นำเอานวัตกรรมไปทดลองใช้ในชั้นเรียน และพบว่าได้ผลเป็นที่พอใจจึงทำการเผยแพร่ และใช้ในวงกว้างต่อมา เช่น ชุดการสอน และรูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนั้นในการพัฒนาการศึกษา เราจะมีวิธีการอย่างไรที่จะสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้คนสนใจ และใครที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพราะนวัตกรรมการเรียนการสอน มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต เพราะปัจจุบันมีการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เรียนรู้จากประสบการณ์ผู้เรียนจึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายมีความสนใจกระตือรือร้นและเกิดความอยากรู้อยากเห็น สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

ครูผู้สอน ต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมประเภท Multimedia สามารถจัดทำสื่อ นวัตกรรมออกมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ

ผู้เรียน จะต้องสนใจใฝ่เรียนรู้ในเรื่องของการใช้นวัตกรรมในรูปแบบของไอทีให้มากขึ้น เพื่อจะได้เกิดความคุ้นเคยแล้วสามารถใช้สื่อได้อย่างถูกต้อง

สถานศึกษา ต้องจัดทำสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ ให้พร้อมเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและทำให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนมีความสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ไปพัฒนาการศึกษาให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

เมื่อหลากหลายสถาบันหรือบุคลากรทางการศึกษาได้นำเอานวัตกรรมเข้ามาผนวกกับการศึกษาช่วยในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ที่เรียกว่า "นวัตกรรมการศึกษา" ให้เข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการนำเอาแนวคิด วิธีการการเกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อพัฒนาปรับปรุง มาเพิ่มประสิทธิภาพให้การศึกษามีระบบที่ดียิ่งขึ้น มีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผลสูงขึ้น อันได้แก่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่คิดขึ้นมาใหม่ทั้งหมด สิ่งที่เคยเพิ่มเติมจากเดิม หรือสิ่งที่เคยนำมาใช้แล้วและปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การนำวิธีการใหม่ ๆ ที่ดีกว่ามาปรับปรุงแก้ไขวิธีการเดิม ๆ การคิดค้นระบบหรือการจัดการวิธีการ การวิจัยหรืออื่น ๆ แล้วนำมาเผยแพร่กว้างขวางยิ่งขึ้น

หลักสำคัญในการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ได้แก่ การพัฒนาผู้เกี่ยวข้องทุกคน โดยเฉพาะผู้เรียนให้สามารถเข้าถึงอริยสัจ 4 โดยให้ความสำคัญกับองค์ธรรมหรือที่สรุปรวมลงในระบบไตรสิกขา การพัฒนาศรัทธาหรือความเชื่อที่ถูกต้อง การบูรณาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต การปฏิบัติจริงการมีความต่อเนื่อง การมีกัลยาณมิตรที่ถึงพร้อมด้วยธรรมและจริยา การมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น การให้ผู้เรียนได้รับรู้จุดมุ่งหมายสูงสุด และจุดมุ่งหมายระหว่างทาง (ระดับวิถี)

การแก้ปัญหา (ทุกข์) เกี่ยวกับวินัยและคุณธรรมนักเรียนที่แท้จริง คือการขจัดความไม่รู้ (อวิชชา) ความอยาก ความยึดซึ่งเป็นอริยสัจฝ่ายเหตุที่พึงละ (สมุทัย) ออกไปจากจิตใจผู้เรียน ด้วยการเติมศีล เติมธรรมอันเป็นอริยสัจฝ่ายเหตุที่ต้องสร้าง (มรรค) เข้าไปสู่จิตใจนักเรียน จนให้นักเรียนได้สัมผัสความสุขสงบตั้งมั่นของจิตด้วยสมาธิด้วยรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับวัยและวิถีชีวิตของผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาเฉพาะตนที่จะวินิจฉัยผิดชอบชั่วดีบาปบุญคุณโทษ และความสามารถระงับยับยั้ง ควบคุมตัวเองให้อยู่เหนือทุกข์ (นิโรธ) ได้โดยลำดับ

การจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด และการกระทำของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะเกิดผลได้ทันตา หากมีวิธีการที่ถูกต้องชัด และตรงตามหลักทศธรรมที่แท้จริงโดยเฉพาะการดำเนินการอย่างเข้มข้นต่อเนื่อง และการมีกัลยาณมิตร ที่อุทิศด้วยคุณลักษณะแห่งผู้เข้าถึงวิถีพุทธอย่างแท้จริง การกำหนดหลักสูตรจึงควรระบุเป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้และเชื่อมต่อการพัฒนากาย จิต ปัญญา และสังคมในมิติพุทธให้ชัดเจน

การเชื่อมโยงกระบวนการแก้ปัญหากับบริบทชุมชน และการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เกิดจากการร่วมคิด ร่วมคิด ร่วมทำอย่างสัมพันธ์กับวิถีชุมชน ดังเช่น นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ส่วนใหญ่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องกลมกลืน ทั้งในวิถีชีวิต วิถีครอบครัว วิถีโรงเรียน วิถีห้องเรียน วิถีชุมชน และวิถีค่ายคุณธรรม

ข้อค้นพบด้านหลักธรรมวิถีพุทธ พบว่า

1. หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตรช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่ตั้งตามหลักไตรสิกขาทั้ง 3 ด้าน ศีล สมาธิ และปัญญา ผสมผสานเข้าไปในชีวิต อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าหากขาดด้านใดด้านหนึ่ง จะทำให้ชีวิตไม่สมบูรณ์ทุกด้าน

2. หลักธรรมวิสุทธิพุทธทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความตระหนักและเคารพในคุณค่าของชีวิต ทั้งของตนและของผู้อื่น จึงนำไปสู่ความนอบน้อม ความไม่เบียดเบียน และการอยู่ร่วมกันด้วยสันติทั้งเป็นเครื่องมือขัดเกลาอุปนิสัย จิตใจ ให้เป็นผู้เยือกเย็นรักสงบ กตัญญูรู้คุณ และมีเมตตาธรรม

3. วิถีพุทธเป็นองค์รวมแห่งการเรียนรู้ที่มีความประสานกลมกลืนระหว่างสาระกระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้จนประจักษ์ผล จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำรงตนอยู่ในวิถีโลกได้อย่างเป็นอิสระจากการครอบงำทั้งปวง

4. การใช้หลักธรรมว่าด้วยศรัทธา 4 คือ เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าบุญบาปมีจริงเชื่อผลของบุญบาป และเชื่อว่ากรรมเป็นของๆ ตน (เป็นผู้สร้างผู้ทำผู้รับผล) เป็นสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนตั้งแต่ช่วงชั้นต้น ๆ ตั้งแต่ปฐมวัย เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านทัศนคติเข้าสู่สัมมาทิฐิเบื้องต้นที่ดีและสอดคล้องกับวัยที่กำลังอยากรู้อยากเห็น และต้องการความมีเหตุผล

รูปแบบความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

จากการวิจัยความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและข้อค้นพบในด้านต่างๆ สามารถพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมกับชุมชน และชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันสามารถนำไปเป็นแนวทางได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การประสานความร่วมมือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การศึกษาสถานการณ์ปัญหาและการสร้างทางเลือก โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นที่ 3 การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ได้แก่ ปัจจัยสำคัญ 7 ด้าน

โดยเฉพาะการพัฒนาแนวคิดทางการศึกษานั้น ควรเป็นแนวคิดที่อยู่บนฐานคติที่เชื่อมั่นในมนุษยภาวะ มุ่งพัฒนาทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม กล่าวคือ พัฒนากาย จิต ปัญญา ของปัจเจกบุคคลให้เข้าถึงการพ้นทุกข์หรือเข้าถึงสันติสุขไปตามลำดับ และพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลและสงบสุข เน้นศรัทธาที่ถูกต้อง จึงจะทำให้เกิดปัญญามีเหตุผลมีผลตามหลักพุทธศาสนา เน้นการปฏิบัติจริง หรือเน้นประสบการณ์ตรง เน้นการฝึกฝนปฏิบัติอยู่เนืองๆ เน้นการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ อย่างกลมกลืน และเน้นให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงจุดมุ่งหมายระดับวิถีและระดับสูงสุด

ขั้นที่ 4 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ควรมีการกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรที่ตอบสนองการเรียนรู้หรือริยสัจ 4 โดยบูรณาการสาระที่ตอบสนองการพัฒนาองค์ประกอบของชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ กายที่ไม่ก่อให้เกิดโทษทุกข์จิตที่อมเย็นเป็นสุข ปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ และสังคมสันติสุขปราศจากการเบียดเบียน ส่วนการวัดและประเมินผล ควรแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนกิจกรรมระหว่างกิจกรรม และหลังกิจกรรม และควรเน้นวิธีการที่หลากหลายเน้นการประเมินแบบมีส่วนร่วม

ขั้นที่ 5 การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ควรเน้นรูปแบบบูรณาการกับวิถีการเรียนรู้ตามฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

1. แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน

ประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

2. การสนทนากลุ่มย่อย โดยการนำชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสร้างชุดกิจกรรมต่อไป

3. ชุดกิจกรรม 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ
- 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย

3.1 การสนทนากลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 10 รูป/คน
  - 2) กลุ่มคณาจารย์ จำนวน 10 รูป/คน
  - 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ จำนวน 10 คน
  - 4) กลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 20 คน
- รวม 50 รูป/คน

3.2 การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

3.3 สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

3.4 สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

5.1.3 การประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ในขั้นตอนนี้ทางคณะผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินก่อนและหลังการอบรมถวายความรู้ให้กับผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต นักศึกษา ผู้สนใจซึ่งประเมินถึงความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้ตัวอย่างคุ่มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ
- 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น

“...มีการสังเกตพฤติกรรมตลอดถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง หรือคลุกคลีอยู่ในหมู่ของผู้ที่คณะผู้วิจัยต้องการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้ได้รายละเอียด หรือข้อมูลที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน เช่น การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนิสิตปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกคณะครุศาสตร์ใน

การทำกิจกรรม กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียง กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ เป็นต้น ผู้สังเกตจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับนิสิต ...”

การสังเกตแบบนี้ผู้สังเกตจะไม่สามารถจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการสังเกตได้ทันที และต้องใช้เวลาในการสังเกตนาน อีกทั้งอาจเกิดความลำเอียงได้

หลักและวิธีการสังเกตที่ดี การสังเกตที่จะทำให้ได้ข้อมูลถูกต้องเชื่อถือได้ เพื่อประโยชน์ในการวัดผลประเมินผลการวิจัย มีดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายให้แน่นอนและชัดเจนว่าจะสังเกตพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์ใด และพฤติกรรมนั้นมีการแสดงออกอย่างไร ผู้สังเกตต้องทราบอย่างชัดเจน

2. วางแผนการสังเกตอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ จะใช้การสังเกตแบบใดและมีเครื่องมือช่วยในการสังเกตหรือไม่ ช่วงเวลาในการสังเกตเหมาะสมหรือไม่

3. มีการบันทึกรายละเอียดที่สังเกตได้ทันที การบันทึกนั้นต้องตรงกับข้อเท็จจริงที่สังเกตได้ และไม่ควรบันทึกให้ผู้ถูกสังเกตเห็น

4. มีทักษะในการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ช่วยในการสังเกต การสังเกตบางครั้งจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายรูป หรืออื่น ๆ ควรต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในการใช้เครื่องมือ นั้น ๆ ด้วย

5. ผู้สังเกต ควรมีการรับรู้ที่ถูกต้อง และรวดเร็วจากพฤติกรรมที่ผู้ถูกสังเกตแสดงออกมา เพราะการแสดงออกของพฤติกรรมบางอย่างจะไม่เกิดขึ้นบ่อย ๆ และอาจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วผู้สังเกตจึงต้องฝึกประสาทสัมผัสของตนเองให้คล่องแคล่วและใช้การได้ดีอยู่เสมอ

6. ผู้สังเกต ต้องขจัดอคติหรือความลำเอียงออกไปให้หมด นั่นคือ ต้องบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็น ไม่ต้องใส่ความเห็นส่วนตัวเข้าไป

7. ควรสังเกตหลายๆ ครั้ง หรือใช้ผู้สังเกตหลายคนเพื่อให้ผลจากการสังเกตเชื่อถือได้ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงโดยการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐาน ใช้ปัญญาเป็นฐาน ใช้ศีลเป็นฐาน
- 3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ
- 4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ

โดยจัดกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็น คณะผู้วิจัยนำกิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้น ทำวิทยุทัศน์เพื่อเผยแพร่ให้ความรู้กับกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โรงเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และเครือข่ายชุมชนบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เกี่ยวกับชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4 ชุดกิจกรรมองค์ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งเป็นการขยายเครือข่าย สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พบว่า ผู้ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 ท่าน เป็นผู้บริหาร คณาจารย์ ร้อยละ 30 นักวิชาการ ร้อยละ 40 และตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ร้อยละ 30

ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 50 ท่าน โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.21 ($\bar{X} = 4.64, SD = 0.21$) สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความมีประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ด้านความถูกต้องและครอบคลุม โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.04 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีมีวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43 รองลงมาคือมีการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรม ชัดเจน คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51

ด้านความเหมาะสม โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.01 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ องค์ประกอบและตัววัดที่ชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 รองลงมาคือมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพื้นที่ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50

ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.03 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ชุดกิจกรรมน่าสนใจเหมาะสมกับการนำไปใช้ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 รองลงมาคือสามารถนำไปปรับปรุง/เสริมสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43

ด้านความมีประโยชน์ โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.13 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ชุดกิจกรรมเกิดประโยชน์ต่อความต้องการของพื้นที่คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.20 รองลงมาคือชุดกิจกรรมมีความครอบคลุมสามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44

องค์ความรู้ใหม่ คือ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชนตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานเรียนรู้ผ่านการพัฒนา "การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น" มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝน

ให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาดตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่ง ของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลุกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ก้าวเดินบนพื้นฐานของนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

5.2 อภิปรายผล

ประเด็นที่ ๑ องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ การจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้ให้บูรณาการสู่การปฏิบัติ โดยการนำความคิดของพุทธธรรมเป็นฐานเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาดตนเองและผู้อื่น กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านร่างกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดี พัง เป็น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเมตตา การกิน อยู่เป็น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือการ ดูเป็น เอาประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา การบริหารจัดการ การเจริญปัญญาโดยบูรณาการร่วมกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการแนะแนววิถีพุทธ การให้คำปรึกษาแนะนำโดยยึดหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและแก้ไขปัญหา เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น

องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบไปด้วยพื้นที่ที่มีกิจกรรมเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1) กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิดความคุ้มค่าของทรัพยากรน้ำ และความยั่งยืนของการผลิตอาหาร

2) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยใช้สติเป็นฐานพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและมีจิตใจเข้มแข็งสงบสุข การใช้ปัญญาเป็นฐานก่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด แก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย

3) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ

4) กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธตามแผนงานกิจกรรม และสถานที่ดำเนินการกิจกรรม ประกอบ

(1) โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(2) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(3) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขับเคลื่อนสู่ชุมชนบ้านตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามแผนภาพองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

เมื่อจัดเมื่อดำเนินการตามแผนงานและเครือข่ายการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ครบทั้งสามกิจกรรมแล้วพบว่าศูนย์กลางการเรียนรู้ครุศาสตร์นำไปสู่โรงเรียนประถมศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาผ่านผู้บริหารครู นำไปสู่การสร้างเครือข่ายระดับมหาวิทยาลัย เครือข่ายชุมชนโดยผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ นำไปปฏิบัติทำให้เกิดผลผลิตที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับวันเพ็ญ ะวิพันธ์ ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2”⁵ ผลการวิจัยพบว่า 1. ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อกระตุ้นผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในการผลิตผลงาน ตลอดจนสร้างชิ้นงานที่จับต้องได้ 2. สภาพและปัญหาการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านหลักสูตร/เนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา 3. แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ทั้ง 5 ด้าน จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่

1. ด้านหลักสูตร/เนื้อหา
2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการ
4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
5. ด้านการวัดและประเมินผล

เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คิดสิ่งใหม่ได้ (INVENTION) และนำมาพัฒนาจนเป็นนวัตกรรมขึ้นมา (INNOVATION) จากการผลิตและสร้างผลผลิตได้ (PRODUCTION) และเน้นวางรากฐานการศึกษาด้วยความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (IMAGINATION) จำเป็นต้องใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศจัดการเรียนรู้ **สุทธิพงศ์ บุญผดุง** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก” ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ แหล่งเรียนรู้มีปริมาณจำกัด ไม่ทันสมัย และอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน การใช้

---

⁵วันเพ็ญ ะวิพันธ์, “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2” , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), หน้าบทคัดย่อ.

และการติดตามผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง และขาดงบประมาณ ในการสนับสนุน หรือพัฒนาทำให้แหล่งเรียนรู้มีวัสดุและอุปกรณ์ เพียงพอ ความต้องการ ในการพัฒนา แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและมีความทันสมัย พัฒนาการจัดสรร งบประมาณให้สอดคล้องกับแผนโครงการและเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการจัดการ และการกำกับ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ด้านบุคลากรและการใช้บริการ ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้มีภาระงานอื่นต้องรับผิดชอบ และครูผู้รับผิดชอบ ขาดความรู้ ความเข้าใจในการสร้างนวัตกรรมแหล่งการเรียนรู้ใหม่ ๆ⁶

ประเด็นที่ 2 ผลการสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ มีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดการ การศึกษา หรือการบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ทำให้ผู้มี หน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษา จำเป็นต้องให้ความสนใจความเปลี่ยนแปลงนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นที่ยอมรับว่าเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา คือผลผลิตที่มีคุณภาพ งานวิจัยส่วนหนึ่งได้ นำเอานวัตกรรมไปทดลองใช้ในชั้นเรียน และพบว่าได้ผลเป็นที่พอใจจึงทำการเผยแพร่ และใช้ในวง กว้างต่อมา เช่น ชุดการสอน และรูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนั้นในการพัฒนาการศึกษา เราจะมี วิธีการอย่างไรที่จะสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้คนสนใจ และใครที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพราะ นวัตกรรมการเรียนการสอน มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต เพราะปัจจุบันมีการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เรียนรู้จากประสบการณ์ผู้เรียนจึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่าง มีความหมายมีความสนใจกระตือรือร้นและเกิดความอยากรู้อยากเห็น สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้อง อาศัยองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

ครูผู้สอน ต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมประเภท Multimedia สามารถจัดทำสื่อ นวัตกรรมออกมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพอย่าง เต็มที่และเต็มความสามารถ

ผู้เรียน จะต้องสนใจใฝ่เรียนรู้ในเรื่องของการใช้นวัตกรรมในรูปแบบของไอทีให้มากขึ้น เพื่อ จะได้เกิดความคุ้นเคยแล้วสามารถใช้สื่อได้อย่างถูกต้อง

สถานศึกษา ต้องจัดทำสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ ให้พร้อมเพื่อสนองต่อ ความต้องการของผู้เรียนและทำให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนมีความสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ไปพัฒนาการศึกษาให้มีความเจริญก้าวหน้า ต่อไป

เมื่อหลากหลายสถาบันหรือบุคลากรทางการศึกษาได้นำเอานวัตกรรมเข้ามาผนวกกับ การศึกษาช่วยในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ที่เรียกว่า "นวัตกรรมการศึกษา" ให้เข้ามามี บทบาทในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการนำเอาแนวคิด วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อพัฒนา

⁶สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558), บทคัดย่อ.

ปรับปรุง มาเพิ่มประสิทธิภาพให้การศึกษาให้มีระบบที่ดียิ่งขึ้นมีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลสูงขึ้น อันได้แก่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่คิดขึ้นมาใหม่ทั้งหมด สิ่งที่เกิดเพิ่มเติมจากเดิม หรือสิ่งที่เคยนำมาใช้แล้วและปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การนำวิธีการใหม่ ๆ ที่ดีกว่ามาปรับปรุงแก้ไขวิธีการเดิม ๆ การคิดค้นระบบหรือการจัดการวิธีการ การวิจัยหรืออื่น ๆ แล้วนำมาเผยแพร่กว้างขวางยิ่งขึ้น

หลักสำคัญในการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ได้แก่ การพัฒนาผู้เกี่ยวข้องทุกคน โดยเฉพาะผู้เรียนให้สามารถเข้าถึงอริยสัจ 4 โดยให้ความสำคัญกับองค์ธรรมหรือที่สรุปรวมลงในระบบไตรสิกขา การพัฒนาศรัทธาหรือความเชื่อที่ถูกต้อง การบูรณาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต การปฏิบัติจริงการมีความต่อเนื่อง การมีกัลยาณมิตรที่ถึงพร้อมด้วยธรรมและจริยา การมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น การให้ผู้เรียนได้รับรู้จุดมุ่งหมายสูงสุด และจุดมุ่งหมายระหว่างทาง (ระดับวิถี)

การแก้ปัญหา (ทุกข์) เกี่ยวกับวินัยและคุณธรรมนักเรียนที่แท้จริง คือการขจัดความไม่รู้ (อวิชชา) ความอยาก ความยึดซึ่งเป็นอริยสัจฝ่ายเหตุที่พึงละ (สมุทัย) ออกไปจากจิตใจผู้เรียน ด้วยการเติมศีล เติมธรรมอันเป็นอริยสัจฝ่ายเหตุที่ต้องสร้าง (มรรค) เข้าไปสู่จิตใจนักเรียน จนให้นักเรียนได้สัมผัสความสุขสงบตั้งมั่นของจิตด้วยสมาธิด้วยรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับวัยและวิถีชีวิตของผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาเฉพาะตนที่จะวินิจฉัยผิดชอบชั่วดีบาปบุญคุณโทษ และความสามารถระงับยับยั้ง ควบคุมตัวเองให้อยู่เหนือทุกข์ (นิโรธ) ได้โดยลำดับ

การจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด และการกระทำของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะเกิดผลได้ทันตา หากมีวิธีการที่ถูกต้องชัด และตรงตามหลักทศธรรมที่แท้จริงโดยเฉพาะการดำเนินการอย่างเข้มข้นต่อเนื่อง และการมีกัลยาณมิตร ที่อุ้มด้วยคุณลักษณะแห่งผู้เข้าถึงวิถีพุทธอย่างแท้จริง การกำหนดหลักสูตรจึงควรระบุเป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้และเชื่อมต่อการพัฒนากาย จิต ปัญญา และสังคมในมิติพุทธให้ชัดเจน

การเชื่อมโยงกระบวนการแก้ปัญหากับบริบทชุมชน และการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เกิดจากการร่วมค้น ร่วมคิด ร่วมทำอย่างสัมพันธ์กับวิถีชุมชน ดังเช่น นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ส่วนใหญ่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องกลมกลืน ทั้งในวิถีชีวิต วิถีครอบครัว วิถีโรงเรียน วิถีห้องเรียน วิถีชุมชน และวิถีค่านิยมธรรม

ข้อค้นพบด้านหลักธรรมวิถีพุทธ พบว่า

1. หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญาเข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตรช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่ดั่งตามหลักไตรสิกขาทั้ง 3 ด้าน ศีล สมาธิ และปัญญา ผสมผสานเข้าไปในชีวิต อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าหากขาดด้านใดด้านหนึ่ง จะทำให้ชีวิตไม่สมบูรณ์ทุกด้าน

2. หลักธรรมวิถีพุทธทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความตระหนักและเคารพในคุณค่าของชีวิต ทั้งของตนและของผู้อื่น จึงนำไปสู่ความนอบน้อม ความไม่เบียดเบียน และการอยู่ร่วมกันด้วยสันติทั้งเป็นเครื่องมือขัดเกลาอุปนิสัย จิตใจ ให้เป็นผู้เยือกเย็นรักสงบ กตัญญูรู้คุณ และมีเมตตาธรรม

3. วิถีพุทธเป็นองค์รวมแห่งการเรียนรู้ที่มีความประสานกลมกลืนระหว่างสาระ กระบวนการและเป้าหมายการเรียนรู้จนประจักษ์ผล จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการด ารงตนอยู่ในวิถี โลกได้อย่างเป็นอิสระจากการครอบงำทั้งปวง

4. การใช้หลักธรรมว่าด้วยศรัทธา 4 คือ เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อว่าบุญบาปมี จจริงเชื่อผลของบุญบาป และเชื่อว่ากรรมเป็นของๆ ตน (เป็นผู้สร้างผู้ทำผู้รับผล) เป็นสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนตั้งแต่ช่วงชั้นต้น ๆ ตั้งแต่ปฐมวัย เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านทัศนคติเข้าสู่สัมมาทิฐิ เบื้องต้นที่ดีและสอดคล้องกับวัยที่กำลังอยากรู้อยากเห็น และต้องการความมีเหตุมีผล สอดคล้องกับ Philippe Mustar ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเทคโนโลยีการศึกษา : นวัตกรรมและการเป็น ผู้ประกอบการที่ MINES ParisTech, โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศส พบว่า ความเชี่ยวชาญใหม่ เกี่ยวกับนวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการที่โรงเรียนวิศวกรรมชั้นนำของฝรั่งเศสโดยระบุถึงความ กังวลในวงกว้าง ๆ สี่ข้อดังนี้ (1) พัฒนาวิธีการจัดการเทคโนโลยีที่มีการคัดเลือกสูงและความเชี่ยวชาญ ด้านการเป็นผู้ประกอบการสำหรับนักเรียนในสถาบันและสภาพแวดล้อมของประเทศที่ต่อต้าน ความคิดของผู้ประกอบการ (2) การรวมความรู้และการพัฒนาทักษะ (3) การพัฒนาทักษะการ ประกอบการและความสามารถของนักเรียนในการรับผิดชอบ และ (4) วิธีกระตุ้นจินตนาการความคิด สร้างสรรค์การมีส่วนร่วมและการเสี่ยงภัย⁷ **เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ** การเปลี่ยนแปลงในชีวิต ของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามพบว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมไทยและพระพุทธศาสนาโดยวัดแห่งนี้เป็นศูนย์ร่วมในการสร้างความ วิจิตรพิสดารให้กับคนไทยในยุคที่ผ่านมาเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมไทยจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทย การจัดพิพิธภัณฑ์การนำความรู้แบบตะวันตกมาใช้ในการสร้างจุดเด่นโดยใช้หินอ่อนจากประเทศอิตาลี โดยที่อาคารสถานที่ทั้งหมดเป็นศิลปกรรมซึ่งกล่าวได้ว่าวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามเป็นต้นแบบในการ เปิดพื้นที่ใหม่ด้วยการนำศิลปกรรมของโลกตะวันตกมาผสมกลมกลืนกับศิลปกรรมไทยและนำมิติทาง วัฒนธรรมมาอธิบายการอยู่ร่วมกันของคนระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก ซึ่งวัดเองก็ได้เป็น แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขตดุสิต ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของวัด และ ประชาชน⁸

ประเด็นสุดท้ายผลการผลวิเคราะห์แบบประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการ เรียนรู้วิถีพุทธพบว่า ผู้ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จำนวน 50 ท่าน เป็นผู้บริหาร คณาจารย์ ร้อยละ 30 นักวิชาการ ร้อยละ 40 และตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ร้อยละ 30

ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 50 ท่าน โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ใน

⁷Philippe Mustar ,<http://amle.aom.org/content/8/3/418.short> , online 22/02/2020

⁸เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ, “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธา การมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553), หน้า 54 - 55.

ระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.21 ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.21$) สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านความมีประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ด้านความถูกต้องและครอบคลุม โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.04 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีมีวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43 รองลงมาคือมีการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรม ชัดเจน คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51

ด้านความเหมาะสม โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.01 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ องค์กรประกอบและตัววัดที่ชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 รองลงมาคือมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพื้นที่ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50

ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.03 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ชุดกิจกรรมน่าสนใจเหมาะสมกับการนำไปใช้ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 รองลงมาคือสามารถนำไปปรับปรุง/เสริมสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43

ด้านความมีประโยชน์ โดยรวมและรายด้านของผู้ประเมิน พบว่า โดยรวมทั้งฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.13 ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ชุดกิจกรรมเกิดประโยชน์ต่อความต้องการของพื้นที่คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.20 รองลงมาคือชุดกิจกรรมมีความครอบคลุมสามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่ คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44

องค์ความรู้ใหม่ คือ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนเยาวชนตามวิธีการของพระพุทธศาสนา โดยเน้นบูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐานเรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” มีปัญญาเข้าใจในคุณค่า และการปลูกฝัง การฝึกฝนให้เยาวชนได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะทำให้เยาวชนมีคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลุกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ก้าวเดินบนพื้นฐานของนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต สอดคล้องกับ **ไพลดา อริรุทธพานิชย์** ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาคู่มือด้านการวิจัยในชั้นเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ผลการพัฒนาชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูในภาพรวม ชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสมมากคะแนนหลังอบรมของครูทุกคนเพิ่มขึ้นจากคะแนนก่อนอบรม โดยภาพรวมคะแนนเฉลี่ยหลังอบรมเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 51.11 นอกจากนี้ยังพบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน (E.I.) มีค่าเท่ากับ 0.08 หมายความว่าครูมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมวิจัยในชั้นเรียน ผลการสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือด้านการวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความตระหนักในการทำวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด 2) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการวิจัยในชั้นเรียน พบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก 3) ด้านการให้การสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมาก และ 4) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูต่อชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียนพบว่าในภาพรวมครูเห็นด้วยมากที่สุด⁹ **พรรณิ สวนเพลง** ได้ศึกษาเรื่อง “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง นวัตกรรมสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลนักเรียนในศูนย์พัฒนานักเรียนเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2” สวนดุสิตอินเทอร์เน็ตบรอดคาสติ้ง (Suan Dusit Internet Broadcasting : SDIB) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในรูปแบบใหม่ คือ การถ่ายทอดโทรทัศน์ที่ออกอากาศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (sdib.dusit.ac.th) มีการจัดรายการตลอด 24 ชั่วโมง ให้บริการ 4 ช่อง (ช่อง 1 การเรียนการสอนโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ช่อง 2 การเรียนการสอนของนักศึกษา ช่อง 3 นานสาระ Variety ทั่วไป และ ช่อง 4 ช่องวิทยุ) และที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้คือ ช่อง 1 การเรียนการสอนระดับปฐมวัยโดยใช้โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเป็นฐานของการผลิตรายการ การวิจัย มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนำร่อง และ 2) เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการนวัตกรรมการ SDIB ปี พ.ศ. 2554-2559 โดยวิธีการดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการ (Integrated approaches) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ SWOT และจัดทำแผนกลยุทธ์ ซึ่งมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการประเมินการใช้ระบบ SDIB ในโรงเรียนนำร่องจำนวน 80 แห่ง พบว่า มีครูตอบแบบสอบถามจำนวน 332 คน

⁹ไพลดา อริรุทธพานิชย์, “การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552), บทคัดย่อ.

ของสังคม ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลุกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีการบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ก้าวเดินบนพื้นฐานของนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

2. จากผลการวิจัยสามารถยืนยันคุณภาพชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดยการประเมินก่อนและหลังการอบรมถวายความรู้ให้กับผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต นักศึกษา ผู้สนใจซึ่งประเมินถึงความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ใน 4 กิจกรรมหลักมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้อในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำชุดองค์ความรู้ชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธสู่การเรียนรู้อในสังคมไทยท่ามกลางภาวะวิกฤติ

2. ควรศึกษาต่อยอดชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี

3. ควรศึกษาเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธแบบบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาประเทศในมิติองค์รวม

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาภาษาบาลี ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

กรมการศาสนา. แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2556.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2556.

_____. พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2553.

กิดานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษานวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ชูษณะ รุ่งปัจฉิม. ประมวลสาระชุดวิชาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการบริหารการพัฒนา
หน่วยที่ 7-10. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2547.

ทิตนา แชมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.
พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2556.

ปกรณ์ ปรียากร, ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, 2549), หน้า 5.

ปรีชา กันธิยะ. การพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2550 นำมิติศาสนาสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

พรณี ช.เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อแถมมี, 2538.

พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินทปญโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม). “วัดพัฒนา” 50. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น. กรุงเทพมหานคร : อุกาการพิมพ์, 2547.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548.

พระราชวรมุนี (ป.อ. ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป, 2530.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, 2556.

วิชัย ต้นศิริ. **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ศิริบุรณ์ สายโกสุม. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547.), หน้า 2.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปญโญ). **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

สมาน จิตภิมย์รัตน์. **วัดพัฒนา 41**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.

สุคนธ์ สิ้นธพานนท์. **นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : 9119 เทคนิคพรินติ้ง, 2553.

(2) **คุขนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ :**

ชบา พันธุ์ศักดิ์. “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยการร่วมงานอย่างร่วมรู้ระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

เนตรชนก รักกาญจน์. “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย”. **วิทยานิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2558.

พรประภัสร์ ปริญญาญกุล. “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงาน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศาสตรบัณฑิตในสถาบันราชภัฏ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พรรณณี สวนเพลง. “อินเทอร์เน็ตบรอดคาสต์ วัตกรรมการสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อพัฒนาครู ผู้ดูแลนักเรียนในศูนย์พัฒนานักเรียนเล็กทั่วประเทศไทย ระยะที่ 2”. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554.
- พระครูขันตวิโรภาส (ขาว ขนฺติโก). “รูปแบบการพัฒนาวัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2559.
- พระครูวิมลนสฺตานุกุล, “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- พระมหาขวัญ ภิรมโม. “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ไพลดา อริรุทธพาณิชย์. “การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียนด้วยชุดฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียน”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552.
- ภัทรพร บัวบุตร. “การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิง ประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2549.
- มณฑกาญจน ทองใย. “การพัฒนาแบบแผนการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **ดุชนิพนธ์การศึกษาดุชนิพนธ์ บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.
- วันเพ็ญ ระวิพันธ์. “แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต 2”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2558.
- อภิรัตน์ สิงห์ตระหง่าน. “การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) ในมหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2551.
- อลงกรณ์ คูตระกูล. “นวัตกรรมสังคม : กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(3) งานวิจัย :

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ. “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ 10 เขตพื้นที่ศึกษา”. รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

เสาวภา ไพทยวัฒน์ และคณะ. “การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบศรัทธาการมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2553.

เสื่อ สัชชานนท และคณะ. “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

(4) บทความ :

จอย ทองกลุ่มศรี. “แนวทางการจัดการนวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของครู”. วารสารบรรณศาสตร์ มศว. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560) : 84.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. “วัดกับการท่องเที่ยว”. จุลสารการท่องเที่ยว. ฉบับปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2535) : 47-48.

อัจฉรา จันทร์ฉาย. “นวัตกรรม : ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”.

วารสารบริหารธุรกิจ. ปีที่ 33 ฉบับที่ 128 (ตุลาคม-ธันวาคม 2553) : 54.

(5) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ประวัติความมาของคณะครุศาสตร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.edu.mcu.ac.th/main/?page_id=1025 [7 ธันวาคม 2564].

ครูบ้านนอก.คอม. ทฤษฎีการรับรู้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://thesis.rnu.ac.th/files/pdf> [3 ธันวาคม 2564].

ชัยเลิศ พิษิตพรชัย. นวัตกรรมการเรียนรู้คืออะไร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://il.mahidol.ac.th> [27 ธันวาคม 2564].

นภดล เหลืองภิรมย์. ทฤษฎีนวัตกรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://wordpress.com> [3 พฤศจิกายน 2564].

ปราการ เกิดมีสุข. เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [2 ธันวาคม 2564].

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปรีดา ยังสุขสถาพร. Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบันเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.nia.or.th/
innolinks/page.php?issue](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue), [1 ธันวาคม 2564].
- ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. เครือข่ายการเรียนรู้. สารานุกรมวิชาชีพครู. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://
sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru](https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru). [2 ธันวาคม 2564].
- ไมเคิล โททาโร. กระบวนการพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [Http://www.L3NR.ORG/POS
TS/373216](Http://www.L3NR.ORG/POSTS/373216) [12 ธันวาคม 2564].

(6) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม/สัมภาษณ์ :

- สัมภาษณ์ ดร.สุนทร สายคำ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น,
10 กุมภาพันธ์ 2564.
- นิภาภัทร ปรากฏผล. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 12 กุมภาพันธ์ 2564.
- ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระครูโสภณรัตนบัณฑิต, ดร.. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 25 มกราคม 2564.
- พระปลัดสมเกียรติ อัสสุโร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
นครศรีธรรมราช, 6 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระมหานครินทร์ อนุบาลโย. เจ้าคณะอำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา, 12 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระมหาสมปอง ธานิสสุโร, ผศ.. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระสาโรจน์ ธรรมสาโร., เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
นครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 6 มกราคม 2564.
- รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนข้าง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์,
6 กุมภาพันธ์ 2564.
- รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่,
10 กุมภาพันธ์ 2564

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สัมพันธ์ สุวรรณ สดปรีก. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 4 กุมภาพันธ์ 2564.
- อภิรักษ์ คำหารพล. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 24 มกราคม 2563.
- สัมพันธ์ ดร.พงศ์พิชญ์ ส่วนภูษา รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 16 กุมภาพันธ์ 2564
- ดร.ลำพอง กลมกุล. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
16 กุมภาพันธ์ 2564
- ดร.เอนก ไยอินทร์. อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
16 กุมภาพันธ์ 2564.
- ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงษ์. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
16 กุมภาพันธ์ 2564.
- ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
16 กุมภาพันธ์ 2564.
- ผศ.ดร.เชิดชัย ธุระแพง. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัย
ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 22 กุมภาพันธ์ 2564.
- ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข. หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.
- ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร. อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 22 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระปลัดระพี พุทธิสารโร, ผศ.ดร.. อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.
- พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต, ผศ.. อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.
- ภัทรวีร์ คุณโท. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์
2564.
- รศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 22 กุมภาพันธ์ 2564.
- รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร. รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 16 กุมภาพันธ์ 2564.

บรรณานุกรม (ต่อ)

2. ภาษาอังกฤษ

Alex Bell Raj and others. **Who Becomes an Inventor in America? The Importance of Exposure to Innovation.** accessed Decembe 23, 2017, available from www.equality-ofopportunity.org/assets/documents/inventors_paper.pdf.

Horth, D. & Buchner, D.. **Innovative Leadership: How to Use Innovation to Lead Effectively, Work Collaboratively, and Drive Results.** (2014).

Rogers, E. M.. **Diffusion of Innovations.** New York : Free Press. Retrieved, [online], source : from books.google.co.th : <https://books.google.co.th/books>. P 12. [25 October 2020]

Sinay, E., Nahornick, A., & Graikinis, D., **Fostering global competencies and deeper learning with digital technologies research series: Creativity and innovation in teaching and learning: A focus on innovative intelligence (I2Q) pilot program Research Report No. 17/18- 11.** (Toronto : Ontario, Canada, 2017).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
เครื่องมือในการวิจัย

ชุดที่ 1 .../ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการย่อยที่ 1 “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนี้ จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
2. เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3. เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อศึกษา “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้
รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ชื่อ .....นามสกุล.....หน่วยงาน.....สถานที่
ปฏิบัติงาน.....แขวง/ตำบล.....
เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....โทร.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่า “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีควรมีรูปแบบหรือกระบวนการอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....
.....
.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่า “ศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีลักษณะอย่างไร จึงจะเกิดความเหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....
.....
.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่า “ศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีคุณลักษณะหรือรูปแบบอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

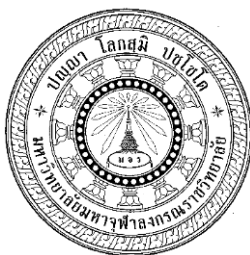
.....
.....
.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่า “สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” มีความสำคัญ อย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....
.....
.....
.....
.....

ชุดที่ 2.../ แบบคำถามในงานสัมมนา
 “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบคำถามในงานสัมมนาฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการถามในงานสัมมนา จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
2. เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ
3. เพื่อประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

แบบสัมมนา “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวคำถามในงานสัมมนา

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนา “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวินิจฉัยเท่านั้น

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้
 รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

ตอนที่ 1 แนวคำถามในงานสัมมนา

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่ากระบวนการของ “ศึกษองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” และมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า “ศึกษองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีรูปแบบหรือมีวิธีการศึกษาในลักษณะไหน (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าหลักการสำคัญ “สร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรสร้างกิจกรรม และองค์ประกอบของกิจกรรมประกอบด้วยอะไร (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าหลักการสำคัญของการ “ประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” ควรมีรูปแบบการประเมินอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับกิจกรรมวิถีพุทธ (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้
รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

ภาคผนวก ข.

หนังสือเชิญ ผู้ข้อมูลสำคัญ ผู้ร่วมสัมมนา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ด้วย รศ.ดร.สิน งามประโคน หัวหน้าโครงการวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ
ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตเข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมี
รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้
รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๖๕-๕๖๕-๓๕๐๖

ที่ อว. ๘๐๐๓.๓/ว ๐๐๗ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน ผศ.ดร. พีรวัฒน์ ชัยสุข

ด้วย **รศ.ดร.สิน งามประโคน** หัวหน้าโครงการวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของงานวิจัยดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ
ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตเข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคารที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมี
รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้
รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน/เจริญพร นายพงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สิน งามประโคน หัวหน้าโครงการวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
บริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้
ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญใน
เรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนา ในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔
เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะ
ครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตาม
เอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้

รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

ที่ อว ๘๐๐๓.๓ /ว ๐๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมในการสัมมนา

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.เชิดชัย รุระแพง มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย รศ.ดร.สิน งามประโคน หัวหน้าโครงการวิจัย หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
 บริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้
 ทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย
 ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญใน
 เรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้เข้าร่วมในการสัมมนาในวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔
 เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้อง ๕๑๒) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะ
 ครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตาม
 เอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
 ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

จึงขอเรียนมา ณ โอกาสนี้
 รศ.ดร.สิน งามประโคน และคณะ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ส่วนงาน
1	พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.,	รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์
2	พระปลัดสมเกียรติ อัสสุโร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช
3	พระมหาสมปอง ธาณิสโร,ผศ.	อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
4	พระสาโรจน์ ธมมสาโร	เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
5	พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี	อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
6	พระครูศรีนันทวัฒน์	
7	พระครูนวกการวิมล	
8	พระมหานครินทร์ อนาลโย	เจ้าคณะอำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา
9	พระครูวิโรจน์กาญจนเขต	
10	พระมหาวิโรจน์ ติณฺฑิปาโล	
11	พระมหาศุขัยกรณ์ สิทธิเมธี	
12	นิภาภัทร ปรากุผล	อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
13	สุวรรณ สุตปรีก	อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
14	รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่
15	ดร.สุนทร สายคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต ขอนแก่น
16	รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครสวรรค์
17	อภิรักษ์ คำหารพล	อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
18	ผศ.ปัตถนะ สิงห์หอม	อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
19	ผศ.ดร.ณัฏพัชร สายเสนา	อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
20	ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร	อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
21	ดร.พีรวัส อินทนน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
22	จิรนนท์ ชันแก้ว	นิสิต

23	ทิพย์วรรณ สุพิเพชร	นิสิต
24	พัฒนพรชัย เมฆวิสัย	นิสิต
25	ไพโรจน์ กันตพงษ์	นิสิต
26	ศุภวรรณ การุญญะวีร์	นิสิต
27	สาริณี อาษา	นิสิต
28	เปรมยุตา สุดจำ	นิสิต

รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนา

ที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/ส่วนงาน
1	พระมหาสมบุญณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2	พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3	พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต, ผศ.	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4	รศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5	รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6	ดร.พงศ์พิชญ์ ส่วนภูษา	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชชมงคลธัญบุรี
7	ดร.ลำพอง กลมกุล	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8	ดร.เอนก ไยอินทร์	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9	ภัทรวีร์ คุณโท	
10	ผศ.ดร.กมลาค ภูวนาธิพงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11	ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.ดร.เชิดชัย ชูระแพง	ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
	ผศ.ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข	หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาคผนวก ค.

กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ความจำเป็น

การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เข้ามาปรับใช้ ผ่านการเรียนรู้ปัญหา และ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ค้นหาภูมิปัญญาของตนเอง ตลอดจนมีการเชื่อมโยง และประสานงานกับ หน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับพื้นที่ เน้นการพึ่งตนเอง พร้อม ทิ้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางพัฒนา ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่น เข้มแข็ง มีสุขภาวะที่ดี รวมทั้งมีการแข่งขันในเชิงพาณิชย์ ก่อเกิดการเอาใจเอาเปรียบ คัดโกง ขาด ความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริโภครวม มีการใช้สารเคมีในทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้มากที่สุด และ เกิดผลกำไรมากที่สุด เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

การปลูกฝังการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าแก่คนในชุมชน สร้างจิตสำนึกร่วมกันสู่การปฏิบัติเป็น กิจวัตร ปลูกฝังคุณค่าของน้ำตั้งแต่ระดับในโรงเรียน ไปจนถึงชุมชน ทำให้เกิดวินัยในการใช้น้ำอย่างรู้ คุณค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยให้การประหยัดน้ำในชุมชนเป็นรูปธรรม

กิจกรรมยุวพุทธเกษตรจึงเกิดขึ้นเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่ เน้นการผลิต การบริโภคที่มีสติสัมปชัญญะกำกับควบคุม มีอิทธิบาท 4 และดำเนินงานตามแนวทาง สายกลาง ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการใช้แนวทางวิถีพุทธในการดำเนินกิจกรรม

แนวคิดวิถีพุทธพอเพียงใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและวิถีเกษตรยั่งยืน

ระบบการเกษตรวิถีพุทธที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต ใช้น้ำ อย่างคุ้มค่า และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ ระบบนิเวศ นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของยุวพุทธเกษตร และผู้บริโภค

เกษตรแนวพุทธ

เกษตรที่ถือเอาแม่แบบของ
มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสาย
กลางในการทำงาน ไม่
เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น
ดำเนินกิจกรรมด้วยหลักทฤษฎี
ธรรมิกัตถประโยชน์ คือ ขยัน
หา รักษาดี มีกัลยาณมิตร
เลี้ยงชีวิตชอบ และมีหลักธรรม
ที่มีความสำคัญอีก ๕ ประการ
คือ ด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งของ
ตนเอง ด้านสังคม ช่วยเหลือ
เกื้อกูลกัน

**เกษตรธรรมชาติ
(Natural Farming)**

ระบบการเกษตรที่ยึด
หลักการสำคัญ 4 ประการ
ได้แก่ ไม่มีการไถพรวนดิน
งดเว้นการใส่ปุ๋ย ไม่กำจัด
วัชพืช ไม่ใช้สารเคมีกำจัด
ศัตรูพืช

**ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม**

ใช้น้ำและจัดการอย่างฉลาด
ด้านเทคโนโลยีและ
ด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย
และเพิ่มรายได้ โดยนำ
หลักธรรมมาประยุกต์ใช้
กับการแก้ปัญหาเกษตร
เชิงเดี่ยวเป็นเกษตรวิถีพุทธ
เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชน
เข้มแข็ง

การนำหลักธรรม อธิปไตย ๔ และไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ไปประยุกต์ใช้ในการเกษตร
อธิปไตย ๔ ได้แก่ ฉันทะ จิตตะ วิริยะ และวิมังสา

ศีลภาวนา เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำ
การเกษตรด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบ

จิตภาวนา คือการมีจิตสงบ มีความตั้งใจแน่วแน่ การสวดมนต์ทุกครั้งในขณะที่ปลูกพืชทุกชนิด นอกจากการสวดเพื่อ
ขจัดอันตราย และทำความคุ้มครองให้มั่นคงแล้วก็ยิ่งงอกงามเหมือนเดิม การสวดมนต์นี้ก็ยังสร้างความมั่นใจและ
เกิดสมาธิในการที่จะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ให้มีความเจริญเติบโตขึ้นมาได้ตามความประสงค์

ปัญญาภาวนา เกิดความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานได้

การผสมผสานนวัตกรรมร่วมกับเกษตรวิถีพุทธ หากผู้ปฏิบัติตั้งใจทำ ก็จะสามารถดำรงชีพได้อย่างพอเพียง และ
สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ภายในครอบครัวและสังคมได้ ด้านผลสำเร็จของกลุ่มสมาชิกที่นำแนวคิดการเกษตร
วิถีพุทธ เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน พบว่า สมาชิกกลุ่มเครือข่ายเกษตรวิถีพุทธ และประชาชนทั่วไปที่มาศึกษา
ดูงาน ได้นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติก็ได้ประสบความสำเร็จ ทำให้พลังชุมชนในแหล่งนั้น เกิดความเข้มแข็ง
สามารถปรับวิถีชีวิตของตนอย่างเห็นได้ชัด ตนเป็นที่พึ่งของตนได้

วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. ประชุมปรึกษาหารือ วิเคราะห์สภาพปัญหาหรือความต้องการที่จะทำการเกษตรแบบ พุทธที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริโภค

2. จัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิตพืชผลทางการเกษตรเพื่อเสริมเป็นอาหารกลางวันแก่นักเรียน โดยตั้งชื่อกิจกรรม “ยุวพุทธเกษตรพอเพียง”

3. นำเสนอครูที่ปรึกษา ขออนุมัติดำเนินกิจกรรม

4. ดำเนินกิจกรรมการผลิต ได้แก่ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงปลาในบ่อ พลาสติก การเลี้ยงหมู ทุกกิจกรรมเน้นให้นักเรียนวางแผนการผลิต การรวมกลุ่ม การกำหนดหน้าที่ แต่ละฝ่าย นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นหลักยึดในการทำงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 คือ ให้ความรักที่จะทำงานนั้น ๆ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความมุ่งมั่นพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ มุ่งมั่นเอาใจใส่ ต่อหน้าที่ ใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเน้นให้ทุกคนยึดหลัก ทางสายกลางของพระพุทธเจ้า ซึ่งย่อแล้ว ได้แก่ ศีล เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการปฏิบัติทางกายและ วาจา มีจิตใจเป็นสมาธิในการทำงาน เกิดสติปัญญาที่พิจารณาถึงแก่นแท้ของสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตามความเป็นจริง

5. นำแนวทางการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงมาใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของ กิจกรรม

6. สรุปเป็นผลการดำเนินงานที่จะเป็นแนวทางพัฒนาต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1. นักเรียนมีการนำแนวทางวิถีพุทธเป็นหลักในการทำกิจกรรมด้านการเกษตร
2. นักเรียนนำคุณธรรมพื้นฐานทางพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกับ

ตน

3. นักเรียนได้น้อมนำหลักความพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

4. นักเรียนได้บริโภคผลผลิตที่ปลอดสารพิษ

ภาคผนวก ง.

กิจกรรมการเรียนรู้วิถึพุทธ โดยใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงานวิถีชีวิต วิธีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่ดั่งงามตามหลักไตรสิกขาทั้ง 3 ด้าน

ศีล สมาธิ และปัญญา ผสมผสานเข้าไปในชีวิต อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าหากขาดด้านใดด้านหนึ่งจะทำให้ชีวิตไม่สมบูรณ์ทุกด้าน

1. ฝึกฝนเรื่องศีล คือ ภาวะเยียบ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ อย่าลืมนกฏเกณฑ์ กติกาของสังคม เราเคารพเขา เขาเคารพเรา จึงอยู่ร่วมกันได้ เมื่อเธอเป็นนักเรียน มันจะมาพร้อมกับระเบียบ กฎของโรงเรียนอย่าสงสัยเลยไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ ถ้าเธอไม่ส่งการบ้าน แต่เธอจะต้องการเกรดดี ๆ ย่อมเป็นไปได้ บางคนไม่ชอบเกณฑ์ที่เขากำหนด แต่จะเอาผลของความดีตอบแทน พอไม่ได้ก็เลยทุจริตให้ได้มา อันนี้ จะทำให้เราไม่มองอาจและสง่างามในที่นั้น ๆ

2. ฝึกฝนเรื่องสมาธิ คือ ความสุขและพึงพอใจในชีวิต พร้อมทั้งการวางใจในยามแบกภาระหนัก หรือท้อแท้ได้ เมื่อทำสิ่งใด ไม่พึงอาศัยแต่รูปแบบ ข้อปฏิบัติภายนอกเท่านั้น เพราะแม้จะทำตามกฎระเบียบได้ ถ้าไม่มีสุขกับสิ่งที่ทำ สิ่งที่ทำ เราก็ออยู่อย่างไร้ค่า การทำใจให้มีความสุขกับสิ่งที่ทำ เป็นจะทำให้เราเป็นอย่างมีค่า สร้างความภาคภูมิใจในตนเองอยู่เสมอ ล้างแก้ว ก็มีความสุขกับการล้างแก้ว กวาดบ้านก็มีความสุขกับการกวาดบ้าน มีความสุขและสนใจในทุกวิชาที่เรียน วิธีการในเรื่องนี้ คือ มีการฟังอย่างลึกซึ้งและสนใจเต็มร้อย มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะอย่างเต็มที่ และมีพลัง การทำความสุขในทุกขณะนี้ เป็นวิธีง่ายที่สุดในการใช้ชีวิตให้มีค่าและสงบสุข ไม่ว่าจะเธอจะเป็นอะไร ทำอะไร ที่ไหนก็ตาม ความกังวลและฟุ้งซ่านจะหายไป เมื่อใส่ใจ มอบหัวใจให้กับสิ่งที่ทำแล้ว

3. ฝึกฝนในเรื่อง ปัญญา คือ เห็นคุณค่าของสิ่งตนเองเป็นและทำอยู่ที่มีต่อชีวิตตนเองและสังคม มีอุดมการณ์ เมื่อสมบูรณ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด มีความสุขในสิ่งที่ทำ แต่ถ้าขาดคุณค่า ก็จะเป๋อง่าย และเดินจากไปในที่สุด

การมองเห็นคุณค่า เป้าหมาย และอุดมการณ์ของสิ่งที่เราทำ จะทำให้เราเข้าถึงสิ่งนั้นจริง ๆ ได้ คนที่เรียนไม่สนุก เพราะไม่เข้าใจว่าวิชานั้นมีค่าต่อชีวิตอย่างไร ดังนั้นก็จะไม่ทุ่มเท สักว่าทำตามที่เขา กำหนด ให้ผ่าน ๆ ไปอย่างไร้หัวใจและไร้ชีวิตชีวา เมื่อเรียนวิชาไหน ต้องรู้ให้ได้ว่า วิชานั้นมีค่าต่อชีวิตเธอและโลกอย่างไร เมื่อแต่งกายออกไปเรียนขอให้รู้ว่า การเป็นนักเรียน มีบุญแค่ไหน มีค่าเพียงใด มีเยาวชนอีกไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสได้เรียน จบแล้วจะได้เอาความรู้ช่วยพ่อแม่ และชาติบ้านเมือง ขอให้มองเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำอยู่เสมอ เพราะเยาวชนส่วนมาก จะมองเห็นสิ่งทำไร้สาระ แต่จะไปสนใจกับการกิน นอนเล่น เที่ยว เฟสบุ๊คแทน ซึ่งทำให้ชีวิตเป็นชีวิตขยะไป

ศีล (พฤติกรรม)

1. มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น
2. รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภคน และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
3. รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
4. ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
5. ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
6. มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม
จิตใจ (สมาธิ)

1. มีสมรรถภาพที่ดีที่สุด คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญ
อดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ พึ่งตนเอง
ได้

2. มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่ว
กลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ

3. มีสุขภาวะที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

ปัญญา

1. มีศรัทธาเลื่อมใสและมีความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาป
บุญคุณโทษ

2. มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิด
การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ที่ประมวผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่ม
และรายบุคคล

3. มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก และกิเลสภายในตนเองสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้
สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการ
ปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสังขารในชีวิต

4. ได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญ
งอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ

เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่าง
บูรณาการ โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาภูมิธรรม 4 ประการ คือ

- 1) สปักริสสังเสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
- 4) อัมมานุสम्मปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

การปลูกฝังนักเรียนนักเรียนทุกคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม จึงมีการจัด
กิจกรรมในรอบวันให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ และนำไปปฏิบัติที่บ้านให้เกิดผลดีในชีวิตประจำวันได้ ซึ่ง
กิจกรรมสามารถฝึกได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติตลอดไปจนเกิดเป็น
นิสัย ทำให้ปฏิบัติชีวิตประจำวัน

การนำหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้หลักกรรมคู่ทฤษฎีปฏิบัติ PDCA วงจรเดมมิง (Deming cycle)

- P-Plan (การวางแผน) คือ การพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา โดยกำหนดทางเลือกตลอดจนระบุวิธีการเก็บข้อมูล

- D-Do (การปฏิบัติ) คือ ลงมือทำงานตามทิศทางที่โรงเรียนกำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน พร้อมมีการตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติงาน (กิจกรรม)

- C-Check (การตรวจสอบ) คือ การประเมินผลที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการปรับปรุงบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์

- A-Action (การดำเนินงานที่เหมาะสม) คือ สามารถตรวจสอบได้ 2 กรณี ผลที่เกิดขึ้นตามแผนที่วางไว้ หากไม่เป็นไปตามแผนต้องได้รับการวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไข

ซึ่งได้ดำเนินการกิจกรรมทั้งสิ้น 9 กิจกรรม รายละเอียดดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
1. กิจกรรมหน้าโรงเรียน	คุณครูพบคุณครูยกมือไหว้สวัสดี กล่าวคำทักทายกัน นักเรียนยกมือไหว้สวัสดีกล่าวคำ ทักทายคุณครู นักเรียนพบนักเรียน น้อยไหว้พี่ ทักทายกัน	ส่งเสริมครู นักเรียนปฏิบัติ มารยาทการแสดงความเคารพ แบบไทยลตธิธูมานะ เกิด ปัญหา เสริมส่งให้เกิดศีลการ ปฏิบัติที่ดีต่อกัน
2. กิจกรรมหน้าเสาธง	นักเรียนทำกิจกรรมหน้าเสาธง สวดมนต์ไหว้พระนั่งสมาธิทำ ความเคารพรุ่นพี่รุ่นน้อง	ส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย มี ความรักกันในรุ่นพี่รุ่นน้อง เกิด ปัญหา เสริมส่งให้เกิดศีลการ ปฏิบัติที่ดีต่อกัน
3. กิจกรรมในชั้นเรียน	ปลูกฝังให้นักเรียนรู้จัก กระบวนการคิดที่ได้ถูกต้องคิด ในทางที่ดี	ฝึกทักษะการคิด ทำให้เกิด ปัญหา
4. กิจกรรมด้านวินัย	ปลูกฝังนักเรียนให้เกิดวินัยใน ตัวเอง เช่น การเดินแถวการเข้า แถวซื้ออาหาร การเข้าแถวเข้า ชั้นเรียน	ฝึกพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านศีล
5. กิจกรรมด้านการปลูกฝัง พฤติกรรม	ปลูกฝังให้นักเรียนมีความ ซื่อสัตย์สุจริตโดยให้นักเรียนใน ห้องเรียนทำการฝากออมทรัพย์ ให้นักเรียนทำการบ้านหรือการ สอบโดยไม่คัดลอกกัน เมื่อ	ฝึกในเรื่องพฤติกรรมการณ์ ดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตาม หลักธรรมเบื้องต้น คือ ศีล 5

กิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	เป้าหมายตามไตรสิกขา
	นักเรียนเก็บเงินได้เอามา ประกาศหาเจ้าของก็จะมี การขึ้น ชมมอบรางวัลยกย่องคนทำดี และบันทึกในสมุดความดี	
6. กิจกรรมด้านความคิด	ปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนรัก ความเป็นระเบียบและความเป็น ธรรมโดยให้นักเรียนยึดมั่นใน หลักธรรมาภิบาล	ฝึกทักษะการคิด การมี สัมมาทิฐิ ทำให้เกิดปัญญา
7. กิจกรรมความรับผิดชอบ ในหน้าที่	ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบโดย ให้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ให้สำเร็จตามเวลาและได้ คุณภาพดีแต่ให้นักเรียนเกิด ความสำนึกในการอยู่อย่าง พอเพียงโดยให้นักเรียนยึดหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการทำการเกษตร ด้วยการ เรียนรู้แบบบูรณาการการปลูก พืชผักสวนครัวและนำมาบริโภค และขายเป็นรายได้ให้ครอบครัว	ฝึกพฤติกรรมให้มีระเบียบวินัย เพื่อเกิดการพัฒนาด้านศีล และพัฒนาให้เกิดปัญญาในการ ทำงาน
8. กิจกรรมปลูกฝังจิตอาสา	ปลูกฝังนักเรียนให้มีจิต สาธารณะโดยให้นักเรียนได้ทำ ประโยชน์ให้คนอื่น ๆ บำเพ็ญ ประโยชน์ช่วยเหลือสังคมให้ นักเรียนฝึกไปช่วยงานในชุมชน	การพัฒนาความเป็นจิตอาสา เป็นการพัฒนาศีลและปัญญา ให้มีความรัก ความเมตตากับ คนในสังคม
9. กิจกรรมสวดมนต์	ปลูกฝังให้นักเรียนได้ร่วม กิจกรรมสวดมนต์พร้อมคำแปล พร้อมอบรมคุณธรรมจริยธรรม	พัฒนาด้านสมาธิ ทำให้เกิด ปัญญา การเรียนรู้

ผลการดำเนินกิจกรรมที่ปลูกฝังส่งผลต่อการพัฒนานักเรียน และครู

นักเรียน

นักเรียนได้นำหลัก ไตรสิกขา ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นั่นคือนักเรียนมีกิริยามารยาท
เรียบร้อย มีสมาธิในการเรียน และมีการพินิจพิจารณาในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เสมอ มีทักษะในการ
คิดวิเคราะห์มากขึ้นหลังจากได้รับการพัฒนา จากการศึกษาฝึกฝนในเวลาเรียน การทำงาน ทำให้นักเรียนมี
ความขยัน ประหยัด รู้จักเก็บออม หารายได้ระหว่างเรียนแล้วนำมาออมทรัพย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต

ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีค่านิยมที่ดี ปฏิบัติตนเป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเอง มีน้ำใจไม่เห็นแก่ตัว มีทักษะการคิด

ครู

1. ครูได้รับการพัฒนาในการอบรมจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำและได้นำเทคนิคการสอนมาพัฒนานักเรียนส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

2. ครูมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เช่น การปฏิบัติตนตามประเพณีทำบุญ ตักบาตรและร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆเป็นประจำในกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไป

3. คณะครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ โดยประพฤติตนอยู่ในศีลห้า มีความเมตตา กรุณา ต่อศิษย์

ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานและตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	ผลที่เกิดขึ้น
1. มีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ตามช่วงวัย	นักเรียนตั้งใจฟังครูสามารถพูดสื่อสารได้ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์โดยใช้คำสุภาพได้ถูกต้องเหมาะสม
2. มีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	<p>1. ทำให้ระลึกถึงคุณความดีของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้ความรู้สึกละเอียดอ่อน และเกรงกลัวต่อการทำชั่ว สวดมนต์พร้อมคำแปลจะทำให้เข้าใจคำสอนไปด้วย</p> <p>2. เป็นการฝึกสมาธิคือ ให้ใจมีความสงบตั้งมั่นอยู่กับคำสวดมนต์อย่างต่อเนื่อง</p> <p>3. ฝึกให้มีสติเห็นหรือรู้เท่าทันอาการของจิต หรือกิริยาของจิต หรือพฤติแห่งจิตที่แสดงออกมาเป็นความคิด นึก ตรึกตรอง ประจักษ์และอารมณ์ต่าง ๆ แทรกคำสวดมนต์เป็นระยะ ๆ</p> <p>4. มีปัญญาเห็นว่า ถ้าขาดสติผลอเพลินติดไปกับความคิด นึก ตรึก ตรอง ประจักษ์อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นก็จะทำให้ลืมคำสวดมนต์และจะทำให้เกิดทุกข์ ถ้ามีสติ สมาธิ ปัญญา รู้เท่าทัน ก็จะไม่ผลอเพลินติดไปกับสิ่งใดให้ใจเป็นทุกข์ เรียกว่า เห็นอริยสัจจ์</p>
3. มีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน	นักเรียนมีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน ทักษะการสรุปอ้างอิงทักษะการนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องและเหมาะสมตามสถานการณ์
4. มีทักษะชีวิต	นักเรียนยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองและผู้อื่น และรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง รู้

ตัวชี้วัด	ผลที่เกิดขึ้น
	จุดเด่น จุดด้อย และความสามารถของตนเอง ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกเมื่อเผชิญกับสภาวะ อารมณ์ไม่พึงประสงค์ สามารถแสดงความรู้สึก นึกคิด ความภาคภูมิใจเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น ให้ผู้อื่นรับรู้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
5. มีคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง	นักเรียนปฏิบัติตน และแสดงออกถึงการเป็นผู้มี ความประหยัดทั้งด้านการเงิน พลังงาน ไม่ ฟุ่มเฟือย ไม่เน้นวัตถุนิยม

กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน

กระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้รับการขนานนามว่าเป็น“ศาสนาแห่งปัญญา”เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักการของเหตุและผล มีการวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว คือ รู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมกมาย ปัญญาในทางพุทธศาสนาจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าความหมายที่ใช้อยู่โดยทั่วไป ทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญญาต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน สามารถนำพาบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ที่สำคัญคือ ศรัทธาต้องนำไปสู่ปัญญาเสมอ

วัตถุประสงค์:

เพื่อให้เยาวชนได้เริ่มเดินก้าวแรก ด้วยการพัฒนาจิต สร้างเปี่ยมด้วยศีลธรรม ปลูกฝังดำรงตนอย่างมีวินัย รักษาจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข การก้าวเดินด้วย 5 สิ่งนี้ ด้วยความตั้งใจ ก็จะเป็นบุญต่อตนเองที่จะมีย่างก้าวที่มั่นคงต่อชีวิต เป็นบุญต่อพ่อแม่ ที่ไม่ต้องมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเป็นบุญต่อสังคมที่จะมีเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ร่วมกันสร้างและพัฒนาชาติ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

๕ กิจกรรม ประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมเพื่อพัฒนาจิต
- 2) กิจกรรมเปี่ยมด้วยศีลธรรม
- 3) กิจกรรมดำรงตนอย่างมีวินัย
- 4) กิจกรรมจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน
- 5) กิจกรรมความสุข

รายละเอียดการเข้าร่วมกิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน ระยะเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม 2 วัน

กิจกรรมที่ 1

ปฐมนิเทศ เวลา 2 ชั่วโมง

แนวคิดสำคัญ

พระพุทธศาสนาได้รับการขนานนามว่าเป็น“ศาสนาแห่งปัญญา”เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักการของเหตุและผล มีการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว คือ รู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมง่าย ปัญญาในทางพุทธศาสนาจึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าความหมายที่ใช้อยู่โดยทั่วไป ทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญญาต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน สามารถนำพาบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ที่สำคัญคือ ศรัทธาต้องนำไปสู่ปัญญาเสมอ

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและการเรียน
3. เพื่อทำให้สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างยั่งยืน

สื่อประกอบกิจกรรม

1. การแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point) เรื่องแนวทาง และกติกากิจกรรมเข้าร่วมกิจกรรม
2. ใบงานที่ 1

การดำเนินกิจกรรม

การปฐมนิเทศ เป็นการให้คำแนะนำ กฎกติกา ตลอดระยะเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมนี้ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เยาวชนได้เข้าใจว่า “บุญ” คืออะไร แล้วทำอย่างไรที่จะทำให้เกิดบุญ ฝึกการพัฒนาจิต เพื่อให้รู้จักพฤติกรรมที่เหมาะสม การวางตนที่ดี การพัฒนาตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง การรักษาศีล 5 ในชีวิตสำคัญอย่างไร การปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยจะส่งเสริมคุณภาพชีวิตตนเองอย่างไร ทำอย่างไรให้ตนเองมีจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน และทำอย่างไรให้ตนเองมีความสุข อยู่ในความพอเพียง เกิดความรู้อย่างชัดเจน ในเรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน การแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ในชีวิต โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ชั้นที่ 1

1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม

1.2 ผู้วิจัยกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมกิจกรรม และแนะนำตนเอง พร้อมทั้งกล่าวต้อนรับ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่าน

1.3 ผู้วิจัยเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแนะนำตนเองทีละคนโดยบอกชื่อ-สกุล ชื่อเล่น และชั้นเรียนที่กำลังศึกษา

2. ขั้นตอนการ

2.1 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2.1.1 ผู้วิจัยบอกให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเลือกจับคู่กับเพื่อน โดยพยายามหาเพื่อนที่มีลักษณะที่คล้ายกับสมาชิกให้มากที่สุด และให้ทั้งคู่ทำความรู้จักกัน โดยถามคำถาม 5 คำถาม ที่ตนเองอยากรู้จักจากคู่ของตนเอง

2.1.2 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคู่ผลัดกันแนะนำคู่ของตนเอง โดยเล่าในสิ่งที่ตนเองกับคู่ของตนเองมีสิ่งที่เหมือนกันคืออะไร และรู้จักกันมากขึ้นจากคำถามที่ได้ถามไปว่า มีอะไรบ้าง

2.2 ขั้นสะท้อนกลับการรับรู้ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.2.1 เมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เล่าในสิ่งที่ตนเองกับคู่ของตนเองมีสิ่งที่เหมือนกันแล้ว รู้สึกอย่างไร

2.2.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้จักเพื่อนมากขึ้นจากคำถามที่ได้ถามไป ซึ่งทำให้รู้ว่าตนเองมีสิ่งที่ต่างไปจากเพื่อน แล้วรู้สึกอย่างไร

2.2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดอย่างไรในสิ่งที่ตนเองกับเพื่อนมีความเหมือนกัน และมีความต่างกัน

2.2.4 ขั้นสรุปสาระสู่กิจกรรม “เดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ สำหรับเยาวชน”

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.3.1 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร กับการที่คนเรา เมื่ออยู่ร่วมกันควรที่จะรู้จักกัน

2.3.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทราบเกี่ยวกับ แนวทาง วิธีการเรียน กติกาในการฝึกอบรมจากการแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point)

2.4 ขั้นคิดและนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบันทึก ลงในใบงานที่ 1 ในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.4.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนว่า อะไรเป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

2.4.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียน แนวทางในการปฏิบัติสำหรับตนเองในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่า บุญ สร้างความสุข ให้กับชีวิตอย่างไร

ให้ทาน

หมายถึง การให้โดยบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทน การให้ทานเป็นการขจัดความตระหนี่ ความโลภในใจ ไปทีละน้อย ทานจึงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพจิตให้เจริญก้าวหน้า อนึ่ง ธรรมทาน(การให้ธรรมะเป็นทาน) เป็นการให้ที่ประเสริฐกว่าทานทั้งปวง เปรียบได้กับการให้ประทีปส่องทางชีวิต ที่ดีงาม

อานิสงส์ของการให้ทาน ที่ผู้รับจะได้ทันทีก็คือ ได้รับความสุขที่ยั่งยืนเกิดจากการให้

รักษาศีล

ศีล เป็นคุณธรรมที่ทำให้ใจสงบ ปลอดภัย นำไปสู่จุดหมายอันดีงามได้ง่าย เราควรตั้งใจรักษาศีล 5 ให้สมบูรณ์ เพื่อเป็นกรอบให้เราไม่เบียดเบียนผู้อื่น และหาโอกาสรักษาศีล 8 เพื่อฝึกหัดขัดเกลาใจ ให้มองเห็น ว่าความสุขเกิดขึ้นได้ โดยกินง่าย นอนง่าย อยู่ง่าย ไม่ต้องพึ่งพาทรัพย์ภายนอกมากนัก

เจริญภาวนา

ให้หมั่นฝึกจิต เจริญสติ และเจริญเมตตาภาวนาอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะเวลาก่อนนอน และตอนเช้า ก่อนที่จะเริ่มภารกิจอย่างอื่น ช่วยให้เราดำเนินชีวิตได้ ด้วยการคิดดี พูดดี ทำดีได้ไม่ยาก

การฝึกสติตื่นรู้อยู่เสมอ ทำให้อารมณ์ของเรามั่นคง กำกับอารมณ์ของตัวเองได้ จึงใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีเมตตากรุณา ถ้าเราเริ่มรู้จักตนเอง มีสติ รู้ทันกิเลสของตัวเองแล้ว วิธีคิดก็เป็นระบบมากขึ้น การตัดสินใจปัญหาต่างๆ ก็ชัดเจนขึ้น เริ่มมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ ตามความเป็นจริง ทั้งตัวเอง เหตุการณ์ต่างๆ และสิ่งแวดล้อม จึงมีใจเป็นกลางๆ ที่ทำให้อคติหรือความลำเอียงไม่สามารถแทรกแซงการตัดสินใจ ไม่ว่าจะทุกข์ มีวิกฤตใดๆ เกิดขึ้นในชีวิต ก็สามารถจะใช้ปัญญาแก้ปัญหาหาทางออก ได้ในทุกสถานการณ์

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อส่งเสริมการฝึกพัฒนาจิต
2. เพื่อให้รู้จักพฤติกรรมที่เหมาะสม การวางตนที่ดี
3. เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง

สื่อประกอบกิจกรรม

1. การแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point)
2. ใบงานที่ 2

การดำเนินกิจกรรม

1. ชั้นที่ 1

1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่ง เริ่มต้นด้วยการสวดมนต์ สมาทานศีลแบบสั้นๆ ก่อน เราอาจจะสวดตามลำดับดังนี้

มหามัศจรรย์ นโม ตัสสะ.....(สวด 3 จบ)
 ไตรสรณคัมภ์ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ.....
 ทุตติยัมปิ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ.....
 ตุตติยัมปิ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ.....
 สมาทานศีล 5 ปาณาติปาตา เวระมะณี.....
 พระพุทธรคุณ อิติปิ โส ณะคะวา.....
 พระธรรมคุณ สวากขาโต ณะคะวะตา.....
 พระสังฆคุณ สุปะฏิปันโน ณะคะวะโต.....
 สวดมนต์แบบสั้น แล้วฝึกภาคปฏิบัติต่อ อาจจะสวดแบบยาว ก็ให้สวดมนต์ ต่อไปเท่าที่
 ต้องการ เช่น มงคลปริตร โพชฌังคปริตร ชัยปริตร เมตตปริตร เป็นต้น
 การฝึกเจริญสติ เราอาจจะฝึกการปฏิบัติตามลำดับดังนี้ หรือจะสลับลำดับก็ได้

ฝึกการนับลมหายใจ (Breath Count)

จากหนังสือ ปรมัตถโชติกะ ธัมมาจริยา ปริเฉทที่ 9 เล่มที่ 1 โดยพระสัทธัมมโชติกะ ให้นำ
 ตัวตรง หายใจเข้านับ 1 ลากลมหายใจยาวๆ นับยานๆ หายใจออกนับ 2 หายใจเข้านับ 3 หายใจ
 ออกนับ 4 หายใจเข้านับ 5 แล้วหายใจออก นับ 1 ใหม่ สลับกันไปถึง 6 แล้วนับ 1 ใหม่ จนถึง 10 ซึ่ง
 รูปแบบจะเป็นดังนี้

1 2 3 4 5
 1 2 3 4 5 6
 1 2 3 4 5 6 7
 1 2 3 4 5 6 7 8
 1 2 3 4 5 6 7 8 9
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ฝึกนับให้ถูกต้อง ถ้านับผิดให้เริ่มนับใหม่ ให้ค่อยๆ ฝึกจนนับได้ถูกต้อง แสดงว่าสมาธิขึ้น
 (อาจนับหลายๆ รอบได้ แต่ไม่ควรนับเกิน 10 เพราะอาจสับสนได้)

2. ขั้นตอนดำเนินการ

2.1 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2.1.1

ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็น โดยแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 คน ช่วยกัน
 แสดงความคิดเห็น ถึง ประโยชน์ของการมีสติ และส่งตัวแทนนำเสนอเป็นกลุ่ม

2.2 ขั้นสะท้อนกลับการเรียนรู้ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.2.1 ประโยชน์ด้านการศึกษา

การฝึกพัฒนาจิตใจของตนเองในด้านสติ ด้วยการศึกษาเรื่องสติและฝึกเจริญสติเป็น
 ประจำ จะทำให้นิสิตมีสติตั้งมั่น(มีความตั้งใจแน่วแน่)ในการฟังคำบรรยาย ไม่เผลอสติ ไม่คิดฟุ้งซ่าน
 ไม่คิดและทำกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จึงทำให้มีการคิด พิจารณา ทำความเข้าใจ จดจำ และ

บันทึกเนื้อหาที่สำคัญของคำบรรยายไว้ได้เป็นอย่างดี เป็นเหตุให้ผลของการศึกษาดีขึ้น ตามกำลังความสามารถของข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลกและข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมที่มีอยู่ในความจำขณะนั้น ถ้าไม่มีสติในการฟัง หรือมีสติน้อย ความคิดฟุ้งซ่านก็มักจะมากขึ้น อาจมีการใช้เวลาไปคิดและทำเรื่องอื่นบ่อยขึ้น ทำให้ความสามารถของสมองในการคิดและการจดจำลดลง และผลการเรียนก็จะต่ำลงด้วย การฝึกฝนตนเองให้มีสติอยู่ตลอดเวลาในการฟังคำบรรยาย จะทำให้สมองของนิสิตมีข้อมูลด้านสติมากขึ้น พอนานเข้า สติในการฟังคำบรรยายก็จะมีมากขึ้น ความฟุ้งซ่านก็จะลดลง เป็นผลให้เกิดการพัฒนาความสามารถของการมีสติในการศึกษาดีขึ้นตามลำดับ และผลของการศึกษาก็จะดีขึ้นด้วย เมื่อมีสติมากขึ้น มีข้อมูลสติปัญญาทางวิชาการมากขึ้น การศึกษาในเวลาต่อมาก็จะง่ายขึ้น เพราะมีข้อมูลในความจำมาใช้ประกอบการทำความเข้าใจได้มากขึ้น เป็นผลให้ความทุกข์ต่างๆ ในเรื่องของการศึกษาและเรื่องที่เกี่ยวข้องลดลง

การพัฒนาจิตโดยการเพิ่มพูนข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมอย่างง่ายๆ และมีคุณค่าไว้ในความจำ พร้อมทั้งมีสติในการใช้ข้อมูลดังกล่าวในการดำเนินชีวิต จะทำให้นิสิตมีสติในการรู้ตัว รู้ชั่ว รู้ถูก รู้ผิด รู้ว่าอะไรควรคิดและควรทำ รู้ว่าอะไรไม่ควรคิดและไม่ควรทำ ถ้านิสิตมีสติในการไม่คิดชั่ว (ไม่คิดอกุศล) และไม่ทำชั่ว คงมุ่งแต่การคิดดี (คิดแต่กุศล) และทำแต่ความดี จะเป็นผลให้นิสิตมุ่งหน้าไปในด้านของการศึกษาตามหน้าที่ความรับผิดชอบ แทนที่จะเสียเวลาไปกับการคิดฟุ้งซ่าน การคิดและทำกิจที่เป็นอกุศล ซึ่งเป็นผลร้ายต่อการศึกษาโดยตรง

2.2.2 ประโยชน์ด้านการดำเนินชีวิต

การพัฒนาจิตใจของตนเอง ด้วยการศึกษาระบบและปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ และใช้ข้อมูลดังกล่าวในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเป็นผลดีต่อจิตใจดังต่อไปนี้ :-

1. ส่งเสริมสุขภาพจิตให้มีความเข้มแข็ง และอดทนต่อความยากลำบากต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อในขณะที่ดำเนินชีวิต รวมทั้งในยามเจ็บป่วย โดยไม่มีความทุกข์ทางจิตใจ เช่นเดียวกับกับการมีสุขภาพกายที่ดี ทำให้สามารถต่อสู้กับภารกิจทางกาย และความเจ็บป่วยต่างๆ ได้เป็นอย่างดี.

2. ป้องกันความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ เพราะเมื่อสมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ สมองก็จะทำหน้าที่ในการใช้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดความทุกข์ทางจิตใจคล้ายอัตโนมัติ ถ้ามีการศึกษาและฝึกฝนจนชำนาญ เช่นเดียวกับกับการที่สมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลกในเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุ ซึ่งสมองก็จะทำหน้าที่ได้เองคล้ายอัตโนมัติ ถ้าได้ศึกษาและฝึกซ้อมมาก่อน

3. รักษาความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ เพราะเมื่อสมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ สมองก็จะสามารถทำหน้าที่ในการใช้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อการรักษาความทุกข์ทางจิตใจที่กำลังมีอยู่ได้ทุกขณะที่ต้องการ เช่นเดียวกับกับการที่สมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางโลกและใช้ข้อมูลดังกล่าวในการรักษาความทุกข์ทางกายที่เกิดขึ้นเมื่อต้องการรักษา ซึ่งเป็นการพึ่งพาข้อมูลสติปัญญาของตนเอง

4. ฟื้นฟูจิตใจภายหลังการเจ็บป่วยและหลังจากมีความทุกข์ เพราะเมื่อสมองมีข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในความจำ สมองก็จะทำหน้าที่ในการใช้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อทำการฟื้นฟูจิตใจได้อย่างรวดเร็วตามเจตนาของเจ้าของสมองทำงานตามที่นิสิตมีเจตนา

2. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียน จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรในชีวิตประจำวัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 3

กิจกรรมเปี่ยมด้วยศีลธรรม

แนวคิดสำคัญ

ตามคำริที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลพายัพได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชน ย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5”

เนื่องจากสังคมไทยในปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวัตถุกับความเจริญทางด้านจิตใจ ไม่สมดุลกันและเหลื่อมล้ำต่อกัน จึงทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ แต่ก่อนสังคมไทยเรามีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีจิตใจโอบอ้อมอารีย์ เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นอยู่แบบสังคมพอเพียง คือพอกินพอใช้ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังหันไปหาค่านิยมสมัยใหม่ที่ผิด ๆ มีนิสัยชอบฟุ้งเฟ้อหรูหรา ยึดติดอยู่กับบริโภคนิยมและวัตถุนิยมเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น การพัฒนาทางด้านวัตถุดูเหมือนว่าจะได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง แต่การพัฒนาทางด้านจิตใจกลับถูกละเลย จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยเกิดขึ้นซึ่งนับวันจะทวีคูณและรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อนึ่ง เนื่องด้วยสังคมในสมัยปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมแห่งยุคเทคโนโลยี ความทันสมัยและสิ่งอำนวยความสะดวก ชวนให้หลงใหล ทำให้คนสมัยนี้อยากลอง อยากรู้ อยากดู อยากเห็น อยากทำและอยากเป็น โดยไม่ได้คำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยของตัวเอง อีกทั้งยังขาดความคิดใคร่ครวญให้ดี ในการตัดสินใจที่จะกระทำการอะไรลงไป

เด็กวัยรุ่นหรือเยาวชนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นอนาคตของชาติ เปรียบเหมือนคนที่กำลังไม่รู้ทางที่จะเดินไป เมื่อมีใครแนะนำให้ทำสิ่งใด ก็จะทำสิ่งนั้น ในบางทีหาได้รู้ไม่ว่า สิ่งที่เขาได้ทำลงไปนั้น ถูกกับกฎหมายบ้านเมือง กฎจารีตประเพณีอันดีงามของบ้านเมืองถึนั้นหรือไม่ ยกตัวอย่าง เยาวชนในสมัยนี้ จะมีความเป็นตัวของตัวเองสูง และจะคิดว่าตัวเองโตแล้ว มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง แต่เขาหารู้ไม่ว่า ความคิดเห็นของเขานั้นบางเรื่องมีข้อผิดพลาด โดยส่วนมากจะมีแรงบันดาลใจจากเพื่อน ซึ่งในระดับเยาวชนชั้นกลาง หรือ ระดับมัธยมจัดอยู่ในวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ การที่จะไปจ้ำจี้จ้ำไช

มากเกินไปจะทำให้พวกเขายังคิดว่าไม่เข้าใจในตัวพวกเขาเอง กลายเป็นการยิ่งห้ามเหมือนยิ่งยุ แต่ถ้าตามใจมากเกินไปก็จะเป็นการปล่อยให้หลงผิด โดยที่ตัวเขาเองคิดว่าทำถูกต้องแล้ว

ปัญหาที่พบมากที่สุดในปัจจุบันนั้นส่วนมากเกิดจากสาเหตุคือคนขาดศีลธรรมและจริยธรรมในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหายาเสพติดให้โทษอย่างเช่นยาบ้า กัญชา สุรา ยาไอ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นปัญหาหลักของสังคมและประเทศชาติอยู่ในปัจจุบันนี้โดยได้แพร่กระจายมากในหมู่เยาวชนของชาติ ทั้งในชุมชนเมืองและตามต่างจังหวัด ซึ่งในวัยอยากรู้และอยากรลองนี้ เป็นเรื่องที่น่าอันตรายที่สุด พวกเราในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ควรรู้ว่าเยาวชนเหล่านี้ ใครเป็นอย่างไร แต่เพื่อเป็นการป้องกันให้เยาวชนเหล่านี้ห่างไกลจากอบายมุขและสิ่งเสพติดทั้งหมด จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะกระทำตัวเป็นผู้บอกทางเดินให้เยาวชนได้รู้จักโทษของสิ่งไม่ดีเหล่านั้น

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้เยาวชนมีระเบียบวินัย ศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรมและความสามัคคี
2. เพื่อให้เยาวชนรู้จักรับผิดชอบตนเองและส่วนรวม รู้จักแยกแยะความดีความชั่วออกจากกันได้
3. เพื่อให้เยาวชนได้นำเอาหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้เอง

สื่อประกอบกิจกรรม

1. การแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point)
2. ใบงานที่ 3

การดำเนินกิจกรรม

1. ชั้นที่ 1
  - 1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม
2. ชั้นดำเนินการ
  - 2.1 ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์
    - 2.1.1 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นว่า “การรักษาศีล 5 เป็นเรื่องที่ทำได้” โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้
    - 2.2 ชั้นสะท้อนกลับการรับรู้ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในประเด็น การส่งเสริมการรักษาศีล 5 และการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

ในบรรดาหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า “ศีล 5” นับเป็นข้อปฏิบัติที่ชาวพุทธรู้จักกันดี เพราะเป็นหลักธรรมที่เริ่มเรียนกันตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา สอนกันในบ้านครอบครัว ไปจนถึงระดับชุมชน อีกทั้งยังสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

รู้จักศีล 5 หลักคุณธรรมพื้นฐาน มีอะไรบ้าง?

ศีล 5 หรือเบญจศีล 5 หมายถึง หลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มอบไว้เป็น หลักธรรม และคุณธรรมพื้นฐาน 5 ข้อ ให้พุทธศาสนิกชน ขรวาาส และพระภิกษุ ยึดถือปฏิบัติตาม โดยสามารถจำง่าย ๆ ได้ดังนี้

1. ห้ามฆ่าสัตว์
2. ห้ามลักทรัพย์
3. ห้ามผิดลูกเมียผู้อื่น
4. ห้ามพูดเท็จ
5. ห้ามดื่มสุรา และของมึนเมา

สมาทานศีล 5 คืออะไร และควรสวดอย่างไร?

กิจกรรมทางศาสนาของชาวพุทธ มักจะมีการสวดบทสมาทานศีล 5 โดยพระสงฆ์จะท่องศีล 5 เป็นบทสวดภาษาบาลี เพื่อเป็นการมอบศีล ส่วนการที่พุทธศาสนิกชนขานรับศีล 5 ก็หมายถึง การน้อมรับว่าจะปฏิบัติตามศีลทั้ง 5 ข้อนั่นเอง

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทิสมาทียามิ

- เราจะถือศีล โดยเว้นจากฆ่าสัตว์ และการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี สิกขาปทิสมาทียามิ

- เราจะถือศีล โดยเว้นจากการลักทรัพย์ ลักขโมย และเอาสิ่งของผู้อื่นมาครอบครอง

อย่างไม่ถูกต้อง

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี สิกขาปทิสมาทียามิ

- เราจะถือศีล โดยเว้นจากการประพฤติน่าเกลียดไม่เหมาะสมทางเพศ ไม่ประพฤติน่าเกลียดในกาม

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทิสมาทียามิ

- เราจะถือศีล โดยเว้นจากการพูดโกหก และกล่าวเท็จ

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรยมชชพมาทภูฐานา เวรมณี สิกขาปทิสมาทียามิ

- เราจะถือศีล โดยเว้นจากการดื่มสุรายาเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์

ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.3.1 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่า การปฏิบัติตามหลักศีล 5 มีประโยชน์อย่างไร?

ประโยชน์ของศีล 5 จะช่วยให้ผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักคุณธรรมพื้นฐานทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นผู้ประพฤติชอบ ปราศจากการถูกเบียดเบียนทำร้าย ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีมิตรสหายรักใคร่ ผู้คนให้ความเคารพนับถือ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และเป็นผู้ที่ครองสติด้วยความไม่ประมาท ศีล 5 ถือเป็นข้อปฏิบัติที่เรียบง่ายในชีวิตประจำวัน ที่หลายคนอาจมองข้าม คุณธรรมพื้นฐานเหล่านี้สามารถเริ่มทำได้ทันที จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความผาสุก ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเป็นกุศลอย่างยิ่ง

2.4 ชั้นคิดและนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบันทึก ลงในใบงานที่ 3 ในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.4.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนว่า ได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมครั้งนี้

กิจกรรมที่ 4

กิจกรรมดำรงตนอย่างมีวินัย

แนวคิดสำคัญ

วินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งหวัง โดยเกิดจากการสำนึกขึ้นมาเอง ทั้งนี้จะต้องไม่กระทำการใดๆ อันจะเกิดความยุ่งยากแก่ตนเองในอนาคต แต่จะต้องก่อให้เกิดความเจริญต่อตนเองและผู้อื่นโดยไม่ขัดต่อระเบียบของสังคมและศีลธรรม มีความตั้งใจ และมั่นใจในพฤติกรรมที่แสดงออกมาว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อตนเองและสังคม

ความสำคัญของการมีวินัยในตนเอง

1. ถ้าไม่มีวินัยในตนเองชีวิตก็จะสับสนยุ่งเหยิง สังคมจะวุ่นวาย ไร้สาระสลาย ทำลายโอกาสในการที่จะดำเนินชีวิตที่ดีงามและโอกาสในการพัฒนาตนเองของทุกคน

2. วินัยในตนเอง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของลักษณะชีวิตที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในชีวิต เราจะไม่สามารถนำชีวิตไปสู่สิ่งที่ตั้งใจได้จนกว่าจะตั้งอยู่บนวินัย วินัยสร้างความรับผิดชอบ

3. วินัยสร้างระเบียบแบบแผน วินัยสร้างคนให้เป็นคนดี วินัยสร้างคนให้เป็นคนเก่ง ดังนั้นวินัยจึงเป็นเรื่องสำคัญ เราจำเป็นต้องสร้างวินัยให้แก่นุชนตั้งแต่เด็ก

4. สำหรับการจัดการศึกษา ความมีวินัยเป็นสิ่งสำคัญที่ครูผู้สอนต้องให้ความสำคัญ ในการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในวัยเด็ก ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเห็นคุณค่าของความมีวินัยในตนเอง เพื่อความสุขและความสำเร็จของตนเองและสังคม ดังนั้นการทำจะให้เกิดวินัยขึ้นในหมู่คณะ ไม่ว่าจะเป็นวินัยด้านใดก็ตามล้วนแต่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หากแต่ว่าวินัยในตนเองนั้นเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การมีวินัยในสังคมและประเทศชาติต่อไป

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อเรียนรู้การสร้างระเบียบวินัยให้ตนเอง
2. เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ และสร้างให้เป็นนิสัย

สื่อประกอบกิจกรรม

1. การแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point)
2. ใบงานที่ 4

การดำเนินกิจกรรม

1. ขั้นที่ 1
  - 1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม
2. ขั้นดำเนินการ
  - 2.1 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2.1.1 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นว่า การมีวินัยในตนเอง สามารถฝึกได้หรือไม่

โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

ความมีวินัยที่ต้องรีบฝึกให้เป็นนิสัย มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. ความมีวินัยในการแสดงความเคารพ การรู้จักแสดงความเคารพอย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ ย่อมเป็นเสน่ห์ประจำตัวอย่างหนึ่งของผู้ปฏิบัติ ความมีวินัย นิสัยพื้นฐานที่จำเป็นต้องรีบฝึก การปลูกฝังนิสัยด้วย 5 ห้องชีวิต ฉบับท้าวหน้า

2. ความมีวินัยในการรักษาความสะอาด ความสะอาดในที่นี้หมายถึง การรักษาความสะอาดทั้งร่างกาย เครื่องนุ่งห่มสิ่งของเครื่องใช้และสถานที่ ทั้งที่เป็นของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสถานที่สาธารณะที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง การที่ผู้คนในสังคมฝึกนิสัยให้มีวินัยในการรักษาความสะอาดดังกล่าวแล้วนอกจากจะทำให้ทั้งผู้คน สิ่งของ สถานที่ และสิ่งแวดล้อมสะอาด น่าดู เป็นที่เจริญตาเจริญใจแล้ว ยังเป็นการป้องกันมิให้เกิดการจับผิดกันขึ้นอีกด้วย

3. ความมีวินัยในการรักษาความเป็นระเบียบ ความเป็นระเบียบในที่นี้หมายถึง ความมีระเบียบในการทำกิจวัตรประจำวันต่างๆ เกี่ยวกับ การเงิน การนอน การแต่งกาย การทำงาน ในหน้าที่ที่รับผิดชอบ ทั้งในบ้านและนอกบ้าน ได้แก่ การประกอบอาชีพหรือการศึกษาเล่าเรียน การจัดการเรื่องรายรับและรายจ่าย เรื่องการบริหารร่างกาย และการพักผ่อน เป็นต้น

4. ความมีวินัยในการตรงต่อเวลา ความตรงต่อเวลาในที่นี้หมายถึง ความตรงต่อเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทุก ๆ เรื่อง นับตั้งแต่เรื่องกิจวัตรประจำวันของเราเอง เช่น การกินอาหารแต่ละมื้อเป็นเวลา การเข้านอนและตื่นนอนเป็นเวลา การออกจากบ้านไปทำงานหรือไปโรงเรียนและการกลับถึงบ้านเป็นเวลา เป็นต้น นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องความตรงต่อเวลาในการทำภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น การเข้าทำงาน และเลิกงานตรงเวลา การเข้าประชุมและเลิกงานตรงเวลา การเข้าประชุมและเลิกประชุมตรงเวลา การไปถึงที่นัดหมายตรงเวลา เป็นต้น

2.2 ชั้นสะท้อนกลับการเรียนรู้ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในประเด็น การฝึกความมีวินัยในตนเอง

โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

เทคนิคที่ใช้ในการฝึกวินัยให้ตนเอง มีดังนี้

1. ฝึกวินัยแบบสะสมไปสัปดาห์เป้าหมาย

ก่อนอื่นต้องคิดและทบทวนตนเองว่าถึงเวลาแล้วยัง ที่เราควรจะต้องจริงจังกับเรื่อง การฝึกวินัยในตนเองเสียที คิดทบทวนแล้วตั้งเป้าหมายในแต่ละเรื่องที่เราต้องการฝึก เคล็ดลับการฝึก ที่สำคัญคือจะต้องจริงจังกับกฎกติกาที่ตนเองตั้งขึ้น มีลจจะกับตนเอง เคารพตนเอง เมื่อสัญญาว่าจะทำอะไรแล้วก็ต้องทำให้ได้ โดยเฉพาะสัญญาที่เราต้องขึ้นมาเองโดยไม่มีใครมาบังคับให้เป็นข้ออ้างว่า เพราะคนอื่นกำหนดก็เลยไม่อยากทำ เมื่อเริ่มต้นให้พยายามทำไป โดยไม่ต้องถึงกับทำได้แบบหน้ามือเป็นหลังมือ หรือพลิกฝ่ามือแผ่นดิน การฝึกที่ต้องฝืนกับความเคยชินเดิมเป็นสิ่งยากมาก จึงต้องค่อยเป็นค่อยไปไต่ระดับให้สูงขึ้นเรื่อยๆ ไปถึงเป้าหมายที่ได้วางไว้ หากอดทนถือลจจะทำลจพักอย่าง

ต่อเนื่อง จนกระทั่งกลายเป็นความเคยชินใหม่เข้ามาแทนที่ หลังจากนั้นก็จะอยู่ตัวกับความเคยชินใหม่ที่มีวินัย เราจะได้เองโดยอัตโนมัติเลยทีเดียว

2. ฝึกวินัยแบบหา “ตัวช่วย”

บางคนเคยฝึกวินัยด้วยตนเองมานานแต่ก็ไม่สำเร็จสักที วิธีหนึ่งที่จะช่วยได้ คือการลองหา “ตัวช่วย” ทางอ้อม เช่น การบอกกล่าวความตั้งใจของตนเองให้กับคนอื่นได้รับรู้ด้วย เพื่อเป็นการสร้างเงื่อนไขในตอนต้น ให้มีตัวกระตุ้นให้รู้สึกต้องควบคุมตนเองมากขึ้น เพราะมีคนอื่นจับตาดูเราอยู่ เช่น เมื่อได้บอกเล่าไว้กับใครต่อใครแล้ว ถ้าทำไม่ได้ เพื่อนอาจจะหัวเราะเยาะ หรือคนอื่นอาจเกิดความรู้สึกไม่เชื่อถือได้ วิธีนี้อาจทำให้สามารถฝึกความรู้สึกของตนเองได้มากขึ้น และเมื่อทำสักพักเกิดความเคยชินจนกลายเป็นพฤติกรรมปกติ มีวินัยในเรื่องนั้นๆ ติดตัวไปได้ตลอด โดยไม่ต้องมีใครจับตาดูอีกต่อไป นับว่าเป็นการลงทุนคุ้มค่าสำหรับชีวิตอยู่มากทีเดียว

3. ฝึกวินัยด้วยการหาเพื่อนร่วมทาง

อีกวิธีหนึ่งที่หลายคนใช้ได้ผลมากคืออย่าทำคนเดียว แต่หาเพื่อนร่วมฝึกฝนวินัยด้วยกัน กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการช่วยการฝึกฝนตนเองได้มาก เป็นกำลังใจ แรงกระตุ้น คอยเตือนสติในทางตรงข้าม การเห็นเพื่อนในกลุ่มไม่มีวินัย บางคนก็ได้คิดว่าตนเองจะต้องระมัดระวังมากขึ้น กลุ่มจึงมีบทบาทสำคัญในการฝึกฝนวินัย โดยเฉพาะหากมีกระบวนการพูดคุยสรุปผลจากการฝึกเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง แล้วช่วยกันเสริมจุดแข็งสกัดจุดอ่อนของกันและกัน เช่น ให้เพื่อนวิจารณ์ หรือช่วยตักเตือนทันทีที่กำลังจะละเมิดสิ่งที่จะฝึก โดยตกลงกันว่าจะไม่โกรธกันหรือบางครั้งก็ใช้วิธีการปรับเป็นการลงโทษ หรือการให้รางวัลเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ก้าวหน้าขึ้น เป็นต้น

4. ฝึกวินัยด้วยความมุ่งมั่นในเป้าหมาย

หลายคนเมื่อมุ่งมั่นจะต้องปฏิบัติภารกิจของตนเองให้สำเร็จ จึงนำเอาความมุ่งมั่นตั้งใจดังกล่าวมาฝึกฝนตนเองให้มีวินัยเพื่อไปสู่ความสำเร็จ โดยเมื่อเข้าสู่ชุมชนแล้วก็ฝึกตนเองในการอยู่ให้ได้ตามแบบแผนของครอบครัวและชุมชนด้วยความอดทน แม้จะยากลำบาก แปรลกแยกแตกต่างจากความคุ้นเคยเดิมๆก็ตาม ความมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมายจึงเป็นแรงกระตุ้นของการฝึกฝนวินัยได้ทางหนึ่งด้วย วิธีนี้จะต้องหมั่นสังเกตว่าในครอบครัวและในชุมชนมีระเบียบแบบแผนในวิถีชีวิตด้านต่างๆ อย่างไร มีกฎเกณฑ์ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างไร มีอะไรที่เป็นข้อที่พึงทำหรือไม่พึงทำ แล้วก็ตั้งใจปฏิบัติตามโดยไม่ย่อท้อ ตรงไหนที่ไม่แน่ใจก็สอบถาม วินัยของผู้คนก็คือการกระทำที่เคารพต่อผี ไม่ทำอะไรมิ “ผิดผี” หรือละเมิดวินัยของชุมชนนั่นเอง ดังนั้นการที่เราปฏิบัติตนในแบบแผนเดียวกับชุมชนก็เป็นการพัฒนาวินัยของเราไปด้วยเช่นกัน

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.3.1 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่า จะสร้างความมีวินัยในตนเองได้อย่างไร

2.4 ชั้นคิดและนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบันทึก ลงในใบงานที่ 4 ในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.4.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนว่า ได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมครั้งนี้

2.4.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียน จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมที่ 5

กิจกรรมจิตใจเข้มแข็งอย่างอ่อนโยน

แนวคิดสำคัญ

...ความเข้มแข็งในจิตใจ นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องฝึกฝนแต่เล็ก เพราะต่อไป ถ้ามีชีวิตที่ลำบากไปประสบอุปสรรคใด ๆ ถ้าไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีความรู้ ไม่มีทางที่จะผ่านอุปสรรคอะไร ก็ไม่มีอะไรที่จะมาช่วยเราได้ แต่ถ้ามีความรู้ มีอัธยาศัยที่ดี และมีความเข้มแข็งภายในใจ ก็สามารถที่จะผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ นั้นได้...จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนโรงเรียนราชวินิต ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2518 ที่ทรงให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งทางจิตใจ เนื่องจากช่วยให้ชีวิตมีความอดทน สามารถก้าวผ่านอุปสรรคและความยากลำบากในชีวิตได้

ทั้งนี้ในชีวิตของคนเราทุกคนย่อมผ่านพบเหตุการณ์เข้ามามากมาย อาจมีบ้างที่ต้องพบกับปัญหา ความทุกข์ที่รู้สึกว่าเป็นวิกฤตในชีวิต เช่นการสูญเสียคนที่รัก มีปัญหาในครอบครัว ออกหักประสบปัญหาการเรียน มีปัญหาการเงิน ฯลฯ ปัญหาที่พบเจออาจมาบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามแต่สถานการณ์ การตีความ และพลังใจหรือความเข้มแข็งทางจิตใจของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามความเข้มแข็งทางใจ ไม่สามารถสร้างได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่จะเกิดขึ้นจากการปลูกฝัง ฝึกฝน ดังนั้นพ่อแม่รวมถึงครูอาจารย์จึงมีส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้ความเข้มแข็งทางใจของเด็กให้เกิดขึ้น

องค์ประกอบสำคัญสำหรับความเข้มแข็งทางใจนั้น ได้แก่

1. ความรักและความมั่นคงจากความสัมพันธ์ สำหรับความรักความมั่นคงหรือประสบการณ์ที่เคยรู้สึกเป็นที่รักและปลอดภัยมาก่อน โดยเฉพาะในวัยนักเรียนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเติมพลังใจของมนุษย์ ความรักทำให้เรามีความหวังทางบวกกับอนาคตข้างหน้า และมีกำลังที่จะฟันฝ่ากับอุปสรรคที่เข้ามาในชีวิต ซึ่งทำให้สามารถอดทนต่อสิ่งที่ยากลำบากและพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่ผ่านเข้ามา

2. มีมุมมองที่ดีกับตนเอง มุมมองในแง่บวกกับตนเองร่วมกับการรู้จักจุดแข็งจุดอ่อนของตนเองนั้นทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา ยอมรับความเสี่ยง หาทางแก้ไขรวมถึงวางแผนเป็นขั้นตอนไปสู่หนทางแก้ไขปัญหาได้

3. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ อารมณ์และความเข้มแข็งทางใจนั้นมีความเกี่ยวข้องกันมาก เนื่องจากอารมณ์นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการทางสรีรวิทยาซึ่งเกี่ยวข้องกับพลังงานในการใช้ชีวิตของมนุษย์ ความเข้มแข็งทางใจจากความสามารถในการควบคุมอารมณ์นั้นทำให้เราสามารถปรับมุมมองได้หลากหลาย คงความมุ่งมั่นกับเป้าหมาย ไม่สูญเสียพลังงานไปกับอารมณ์ด้านลบเกินความจำเป็นและสามารถเผชิญปัญหาโดยการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ความสามารถในการปรับตัวทำให้เรายืดหยุ่นและเปิดรับกับสิ่งใหม่ ๆ และหาทางออกใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการรับมือกับสถานการณ์ที่ยากลำบาก ความสามารถในการปรับตัวนั้นยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราสามารถรับมือกับความกลัวกังวลต่าง ๆ โดยเฉพาะความกลัวการเปลี่ยนแปลงอีกด้วย

5. การมีเป้าหมาย การที่เรามีเป้าหมายและจดจ่อกับเป้าหมายไม่ว่าจะมีอุปสรรคอะไรผ่านเข้ามานั้นทำให้เราโฟกัสกับสิ่งที่เราสามารถจัดการได้ในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งจะนำความรู้สึกรับพลัง ควบคุมได้ และมั่นใจในเวลาต่อมา ภายใต้การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ผ่านโครงการพัฒนาจิต อันจะนำไปสู่ปัญญา เมื่อเยาวชนมีปัญหา รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรอง รู้จักให้ รู้จักรับ รู้จักคุณค่าของตนเอง ช่วยลดปัญหาของสังคม พร้อมทั้งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี พัฒนาตน พัฒนางาน พัฒนาประเทศที่ดีได้ในอนาคต

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อเรียนรู้ที่จะมีความมุ่งมั่นพยายามเพื่อไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ
2. เพื่ออดทนและสามารถจัดการกับอารมณ์ในยามเหน็ดเหนื่อย เมื่อย ท้อ
3. เพื่อเรียนรู้การวางแผน การแก้ปัญหา

สื่อประกอบกิจกรรม

1. การแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point)
2. ใบงานที่ 5

การดำเนินกิจกรรม

1. ชั้นที่ 1

- 1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม

2. ชั้นดำเนินการ

2.1 ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2.1.1 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นว่า ความเข้มแข็งทางใจ เกิดจากองค์ประกอบอะไรบ้าง

โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

การเลี้ยงดูของครอบครัว พ่อแม่ให้ความรัก ความเข้าใจ จึงมีความมั่นใจในตนเอง มีความพร้อมที่จะเผชิญปัญหาด้วยความเข้มแข็ง

- ความรักความอบอุ่นจากใครสักคนหนึ่ง ผู้ใหญ่ หรือใครสักคนหนึ่งที่รักห่วงใย เอาใจใส่อย่างจริงใจอาจเป็น ปู่ย่าตายาย ญาติ พี่น้อง ครูอาจารย์ที่นับถือ หรือผู้ใหญ่ในชุมชน

- พัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเรามีชีวิตแบบใด ทุกคนสามารถสร้างความเข้มแข็งทางใจให้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

2.2 ชั้นสะท้อนกลับการเรียนรู้ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในประเด็น องค์ประกอบ

ความเข้มแข็งทางใจ

โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. รู้สึกดีกับตัวเอง ประสบการณ์ที่ดีเป็นส่วนสำคัญ การได้รับความรัก ความเข้าใจจากครอบครัวเป็นต้นทุนชีวิตที่สำคัญเมื่อเติบโต ความรู้สึกดีต่อตัวเอง Self-esteem เกิดขึ้นเมื่อเรามีประสบการณ์ชีวิตที่ดี ค้นพบตนเอง ทั้งในเรื่องความสามารถ ความถนัด จนสามารถพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกดีกับตัวเอง

2. จัดการชีวิตได้ เราจะสามารถจัดการกับชีวิตได้หากเรามีความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อว่าตนมีทักษะในการแก้ปัญหาและจัดการอารมณ์ของตนเองได้ รวมทั้งมีความพึงพอใจในชีวิต

3. มีความเพียรพยายาม เชื่อว่าแม้ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่แย่มากๆ ก็ยังสามารถที่จะผ่านไปได้ เป็นการยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิต และมุ่งมั่นอดทนหาหนทางที่จะฝ่าฟันอุปสรรคจนประสบความสำเร็จได้

4. มีสายสัมพันธ์ที่อบอุ่น ความรัก ความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำคัญในชีวิต มนุษย์ต้องการความรู้สึกเป็นเจ้าของและถูกยอมรับ ต้องการที่จะรักและถูกรักจากคนอื่น ถ้าขาดความต้องการเรื่องนี้ไป อาจกลายเป็นคน เก็บตัว เก็บกด มีปัญหาการเข้าสังคม และ เป็นโรคซึมเศร้า การพัฒนาความสัมพันธ์กับคนรอบข้างจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ รู้จักความรักและความไว้วางใจ รู้จักที่จะให้อภัย องค์ประกอบนี้เป็นกำลังใจสำคัญที่จะช่วยให้คนเราสามารถต่อสู้ชีวิตแม้ยามพบกับวิกฤตในชีวิต

5. มีเป้าหมายในชีวิต หากเรามีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน จะช่วยให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรค เพื่อก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ การสร้างความเข้มแข็งทางใจโดยการมีเป้าหมายในชีวิต เป็นวิธีฝึกให้ตนมีเป้าหมายที่ชัดเจน เรียนรู้ที่จะตั้งเป้าหมายให้เหมาะสมและพร้อมรับมือกับปัญหาที่จะเข้ามาในชีวิต

6. มีความคิดทางบวก คนคิดบวก หมายถึงคนที่มองโลกอย่างเป็นกลางไม่ว่าเรื่องนั้นจะดีหรือร้าย เป็นคนมองโลกในแง่ดี มีทัศนคติเชิงบวก คิดในเชิงสร้างสรรค์ มีความหวังแม้ในยามที่ยากลำบาก แทนที่จะมีแต่ความกังวลกับอุปสรรค ดังนั้นเวลาพบปัญหา คนที่มีความคิดบวกจะคิดว่าไม่ใช่เราเพียงคนเดียวที่พบปัญหานี้ ปัญหาไม่ได้อยู่กับเราตลอดไป เดี่ยวมันก็ผ่านไป

2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.3.1 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่า จะสร้างความเข้มแข็งทางใจได้อย่างไร

2.4 ขึ้นคิดและนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบันทึก ลงในใบงานที่ 5 ในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.4.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนว่า ได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมครั้งนี้

2.4.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียน จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรในชีวิตประจำวัน

3. ขั้นสรุป

ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันทบทวนความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยผู้วิจัยช่วยสรุปแนวคิด ว่าความเข้มแข็งทางจิตใจอย่างไร

การประเมินผล

1. สังเกตการปฏิบัติกิจกรรม
2. แบบประเมินความเข้มแข็งทางใจในเด็ก
3. ประเมินจากใบงานที่ 5

แบบประเมินความเข้มแข็งทางใจในเด็ก

Resilience Scale (RS – 48, 13 – 18 years)

ชื่อ - นามสกุล _____ อายุ _____ ปี เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

ส่วนที่ 1 ให้ทำเครื่องหมาย X ในช่อง ( ) ได้ข้อความ ไม่จริง จริงบ้าง จริงแน่นอน เพียงช่องเดียว ในแต่ละข้อ

กรุณาตอบทุกข้อ และให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

		ไม่จริง	จริงบ้าง	จริงแน่นอน
1	ฉันบอกได้ว่า ขณะนี้ฉันรู้สึกอย่างไร	( )	( )	( )
2	ฉันรู้ว่าฉันถนัดในเรื่องใด	( )	( )	( )
3	ฉันมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	( )	( )	( )
4	ฉันสามารถควบคุมอารมณ์ของฉันได้ เมื่อพบกับความยากลำบากในชีวิต	( )	( )	( )
5	ชีวิตของฉันมีคุณค่า	( )	( )	( )
6	เมื่อฉันประสบปัญหาในชีวิต ฉันมีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับปัญหานั้น	( )	( )	( )
7	ฉันเอาใจใส่การเรียนโดยไม่ต้องมีใครมาเตือน	( )	( )	( )
8	ฉันสามารถบังคับตนเองให้เลิกเล่นเกมคอมพิวเตอร์ตามเวลาที่กำหนดได้	( )	( )	( )
9	ฉันมั่นใจว่า ฉันสามารถผ่านพ้นปัญหาอุปสรรค และความยากลำบากของชีวิตได้	( )	( )	( )
10	ฉันกล้าคิดและทำในสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าจะแตกต่างจากผู้อื่น	( )	( )	( )
11	ฉันเป็นคนที่มีความสามารถ	( )	( )	( )
12	แม้ไม่มีใครเห็น ฉันก็จะไม่ทำในสิ่งที่ผิด	( )	( )	( )
13	ฉันใส่ใจฟังผู้อื่นพูดเสมอ	( )	( )	( )
14	ฉันให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม	( )	( )	( )
15	ฉันสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดและความรู้สึกของฉันได้	( )	( )	( )
16	ฉันชอบผูกมิตรกับผู้อื่น	( )	( )	( )
17	ฉันรู้สึกเสียใจ เมื่อมีคนต้องเดือดร้อนจากสิ่งที่ฉันทำ	( )	( )	( )
18	ฉันสามารถทำงานกับผู้อื่นที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากฉันได้	( )	( )	( )
19	ฉันเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้	( )	( )	( )
20	ฉันชอบอาสาทำงานเพื่อส่วนรวม	( )	( )	( )
21	ไม่ว่าจะทำอะไร ฉันนึกถึงความคิดและความรู้สึกของผู้อื่นด้วยเสมอ	( )	( )	( )
22	ฉันเป็นผู้ฟังที่ดี ในยามที่มีใครต้องการพูดหรือระบาย	( )	( )	( )
23	ฉันให้อภัยคนที่ทำผิดต่อฉัน	( )	( )	( )
24	มีอย่างน้อย 1 คน ยอมรับในตัวฉัน ไม่ว่าฉันจะเป็นอย่างไรก็ตาม	( )	( )	( )
25	หากวิธีการแก้ปัญหาที่ใช้แล้วไม่ได้ผล ฉันจะใช้วิธีอื่น	( )	( )	( )
26	ก่อนลงมือทำอะไร ฉันจะคิดวางแผนล่วงหน้าเสมอ	( )	( )	( )
27	ฉันกล้าปฏิเสธ เมื่อถูกเพื่อนชักชวนให้ทำในสิ่งที่ผิด (เช่น หนีเรียน ต้มเหล้า สูบบุหรี่)	( )	( )	( )
28	ฉันเลือกใช้ความรุนแรง ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง	( )	( )	( )
29	ถ้าฉันประสบกับความทุกข์ในชีวิต ฉันมักคิดถึงเรื่องดีๆ ในอดีต	( )	( )	( )
30	เวลาที่ฉันเจอปัญหา ฉันปรึกษากับคนใกล้ชิดเพื่อให้ความช่วยเหลือฉัน	( )	( )	( )
31	เมื่อต้องทำงานหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน ฉันตัดสินใจได้ว่าจะทำอะไรก่อนหลัง	( )	( )	( )
32	ฉันยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่แตกต่างจากฉัน	( )	( )	( )
33	ฉันมองปัญหาของฉัน เป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้	( )	( )	( )
34	ฉันจะช่วยเหลือตนเองอย่างเต็มที่ เมื่อประสบกับความยุ่งยาก	( )	( )	( )
35	เมื่อมีปัญหาหามรุ่ง ฉันไม่รู้สึกตัดสินใจทำอะไรดี	( )	( )	( )

		ไม่จริง	จริงบ้าง	จริงแน่นอน
36	ฉันชอบตัดสินใจแก้ปัญหาตามเพื่อน	( )	( )	( )
37	ฉันมีเป้าหมายของตนเอง ในเรื่องการเรียนรู้และการทำงาน	( )	( )	( )
38	ฉันสามารถปรับตัว ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้	( )	( )	( )
39	ฉันจะพยายามอย่างเต็มที่ ที่จะไปถึงจุดหมายที่ตั้งไว้	( )	( )	( )
40	ฉันเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่เป็นอันตรายได้	( )	( )	( )
41	ฉันลงมือทำ เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิต มากกว่าพูดหรือบ่น	( )	( )	( )
42	ฉันไม่สนใจที่จะวางแผนชีวิต สำหรับอนาคตของฉัน	( )	( )	( )
43	ฉันมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่จะนำพาให้ฉันฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตได้	( )	( )	( )
44	ฉันรู้ว่าจะต้องความหวังในชีวิตอย่างไร จึงจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้	( )	( )	( )
45	ฉันมีบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้ทำตาม	( )	( )	( )
46	ฉันมีความมุ่งมั่นพยายามไปถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ แม้สิ่งนี้จะยากเพียงใดก็ตาม	( )	( )	( )
47	ฉันขาดแรงบันดาลใจ ที่จะทำอะไรให้สำเร็จ	( )	( )	( )
48	ฉันคิดว่าความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับฉัน เป็นบทเรียนที่สำคัญ	( )	( )	( )

การวิเคราะห์และแปลผล

ส่วนที่ 1 ระดับความเข้มแข็งทางใจ

- 1) ให้คะแนนในข้อที่ตอบว่าไม่จริง = 0 จริงบ้าง = 1 จริงแน่นอน = 2
 ยกเว้นข้อที่ 11, 28, 35, 36, 42 และ 47 ให้คะแนนในข้อที่ตอบว่าไม่จริง = 2 จริงบ้าง = 1 จริงแน่นอน = 0
- 2) ให้รวมคะแนนที่ได้จากส่วนที่ 1 เป็นคะแนนรวมด้านต่างๆตามท้ายตารางนี้

ด้าน	ข้อที่	คะแนนรวม
ด้านความสามารถในการดูแลและควบคุมตัวเอง	1 ถึง 12	
ด้านความสามารถทางสังคม	13 ถึง 24	
ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา	25 ถึง 36	
ด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิต	37 ถึง 48	
ความเข้มแข็งทางใจในเด็ก	1 ถึง 48	

การแปลผล สำหรับเด็กช่วงอายุ 13-15 ปี เทียบกับตารางข้างท้ายนี้

ความเข้มแข็งทางใจ	คะแนนรวมที่ได้	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	5	10	15	20	25				
ความสามารถในการดูแลและควบคุมตัวเอง		0 - 13	14 - 20	21 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ด้านความสามารถทางสังคม		0 - 12	13 - 19	20 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา		0 - 13	14 - 21	22 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิต		0 - 12	13 - 21	22 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ความเข้มแข็งทางใจในเด็ก		0 - 59	60 - 80	81 - 96	10	20	30	40	50	60	70	80	90

สำหรับเด็กช่วงอายุ 16-18 ปี สามารถนำมาเทียบกับตารางข้างท้ายนี้

ความเข้มแข็งทางใจ	คะแนนรวมที่ได้	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	5	10	15	20	25				
ความสามารถในการดูแลและควบคุมตัวเอง		0 - 13	14 - 21	22 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ด้านความสามารถทางสังคม		0 - 13	14 - 21	22 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา		0 - 14	15 - 21	22 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิต		0 - 13	14 - 21	22 - 24	-----	-----	-----	-----	-----				
ความเข้มแข็งทางใจในเด็ก		0 - 62	63 - 82	83 - 96	10	20	30	40	50	60	70	80	90

- ระดับต่ำ หมายถึง ต่ำกว่าคนส่วนใหญ่ ควรพัฒนาให้ดีขึ้น
 ระดับปานกลาง หมายถึง ระดับเดียวกับคนส่วนใหญ่
 ระดับสูง หมายถึง ต่ำกว่าคนส่วนใหญ่ ควรได้รับการสนับสนุนให้คงรักษาไว้

ความเข้มแข็งทางใจสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งได้ตลอดชีวิต โดยการฝึกฝนเรียนรู้ และการได้รับการสนับสนุนเกื้อหนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ด้วยความปรารถนาดีจากกรมสุขภาพจิต และแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต สำนักงานสนับสนุนกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ

กิจกรรมที่ 6

กิจกรรมความสุข

แนวคิดสำคัญ

พระพุทธศาสนาระบุว่า การที่บุคคลจะมีความสุขได้นั้น สามารถมีได้ตั้งแต่การเริ่มต้นด้วยการทำความดี หรือการทำบุญ ซึ่งมีพระพุทธพจน์ว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข” หมายความว่า การกระทำในสิ่งที่เป็นบุญทำให้บุคคลมีความสุข ส่วนในเรื่องการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือการเจริญภาวนา ความสุขก็เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้จิตของผู้บำเพ็ญภาวนาเกิดสมาธิได้ง่าย

ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้มีสุข จิตย่อมตั้งมั่น” การมีความสุขย่อมส่งผลให้บุคคลเอิบอิ่ม แลดูสดชื่นแจ่มใส มีกำลังใจที่จะประกอบกิจการที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

ชีวิตของมนุษย์จะต้องมีการพัฒนาใน 4 ส่วน การพัฒนาด้วยกาย ศีล จิต และปัญญา ถ้าบุคคลพัฒนาในด้านแล้วย่อมจะมีความสุขหรือความเจริญตามการพัฒนาของชีวิต ดังนั้น ตัวชี้วัดความสุขจึงเป็นไปตามหลักภาวนา 4 คือ

1) ความสุขทางกาย (physical) มีเกณฑ์ชี้วัด เช่น การมีร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ดี สะอาด ปลอดภัย เช่น มีน้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ ป่าไม้สมบูรณ์สวยงาม ที่อยู่อาศัยสะอาด เป็นระเบียบ ไม่มีขยะมูลฝอยเน่าเหม็น อาหารสะอาด ถูกหลักอนามัย มีการจัดการสุขภาวะทางกายได้ เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตกายบุคคล” หรือบุคคลผู้มีกายเจริญแล้ว

2) ความสุขทางสังคม หรือศีล (moral) มีเกณฑ์ชี้วัด เช่น การมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม มีการจัดการเพื่อความสุภาพความเจริญของบุคคลในสังคม การสร้างสังคมที่ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การมีกฎกติกาของสังคม เช่น ศีล 5 เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตศีลบุคคล” บุคคลผู้มีศีลเจริญแล้ว

3) ความสุขทางจิตใจ (emotional) มีเกณฑ์ชี้วัด เช่น การมีส่วนร่วมประกอบทางด้านคุณธรรมความดีงามทั้งหลายภายในจิตใจ ได้แก่ ความมีเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น ผู้ที่มีความสุขด้านนี้เรียกว่า “ภาวิตจิตบุคคล” บุคคลผู้มีจิตใจเจริญแล้ว

4) ความสุขทางปัญญา (intellectual) ได้แก่ การมีสติปัญญา ความเชื่อ ความรู้ ความนึกคิด ความเห็น ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุขและอย่างเข้าใจ การมีสันติภาพภายในใจ

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้เข้าใจความหมายของความสุขในทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อสามารถนำพุทธวิธีทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อประกอบกิจกรรม

1. การแสดงภาพประกอบคำอธิบาย (power point)
2. ใบงานที่ 6

การดำเนินกิจกรรม

1. ชั้นที่ 1
  - 1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม
  - 1.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ให้นิยามความหมายของความสุข ตามแนวคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
  - 1.3 ผู้วิจัยให้นำเสนอ “นิยามความสุขที่ดีที่สุดของฉัน” โดยเขียนใส่กระดาษ แล้วนำไปไว้ที่บอร์ดที่เตรียมไว้
2. ชั้นดำเนินการ
  - 2.1 ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์
    - 2.1.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละท่านได้อ่าน “นิยามความสุขที่ดีที่สุดของฉัน”
    - 2.1.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละท่านให้คะแนนความสุข ว่าของท่านใดถูกใจที่สุด โดยห้ามให้คะแนนของตนเอง
  - 2.2 ชั้นสะท้อนกลับการรับรู้ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในประเด็น ดังต่อไปนี้
    - 2.2.1 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับ 4 ประเด็นหลัก คือ 1) ความสุขที่แท้จริงสำหรับฉันคืออะไร? 2) ฉันจะรักษาความสุขของฉันได้อย่างไร 3) ฉันจะแบ่งปันความสุขให้ใครบ้าง และโดยวิธีใด 4) อะไรคือความจริงของชีวิตที่เราต้องประสบพบเจอ โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์
    - 2.2.2 ผู้วิจัยจดบันทึก ความสุข ที่ได้จากการแสดงความคิดเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จัดความสุขของแต่ละคนตามหลักภาวะ 4 ได้แก่
      - ความสุขทางกาย ได้แก่ การมีร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
      - ความสุขทางสังคม ได้แก่ การมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีสังคมที่ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การมีกฎกติกาของสังคม เช่น ศิล 5
      - ความสุขทางจิตใจ ได้แก่ ความมีเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส
      - ความสุขทางปัญญา ได้แก่ การมีสติปัญญา ความเชื่อ ความรู้ ความนึกคิด ความเห็น ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างปกติสุขและอย่างเข้าใจ
    - 2.2.3 ชั้นสรุปสาระสู่กิจกรรม
- 2.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น โดยผู้วิจัยช่วยส่งเสริมในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ ในประเด็นดังต่อไปนี้
  - 2.3.1 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร ว่าบุคคลและสังคมสามารถเสริมสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ ดังนี้ 1) การมีทัศนคติว่าความสุขกับความทุกข์นั้นมีความสัมพันธ์ต่อกัน

2) การที่บุคคลจะมีความสุขหรือความทุกข์ได้นั้นมีสัมพันธ์กับการมีพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ บุคคลจะต้องกำหนดบทบาทและทำหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้อง 3) บุคคลจะต้องเข้าใจถึงวิถีแห่งสังขารธรรมที่เกิดขึ้นกับตนเอง 4) ความสุขมีความสัมพันธ์กับการเจริญจิตใจและปัญญาของบุคคลและสังคม

2.4 ชั้นคิดและนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบันทึก ลงในใบงานที่ 2 ในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.4.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนแสดงความคิดเห็นในประเด็น “ความสุขอยู่ที่ตัวเรา หากเข้าใจสังขารของชีวิต”

2.4.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียน เปรียบเทียบทักษะก่อนเรียนกับหลังเรียนว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2.4.3 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบอกด้วยว่าจะนำแนวคิดนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันทั้งแก่ตนเองและผู้คนรอบข้างได้อย่างไร

3. ชั้นสรุป

3.1 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันทบทวนการสร้างความสุข โดยผู้วิจัยช่วยสรุปแนวคิด ว่าความสุขเกิดได้รอบตัวเรา จาก บุคคล สิ่งของ การกระทำของเรา ทุกอย่างมีผลต่อความสุขและความทุกข์ และการนำแนวคิดนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันทั้งแก่ตนเองและผู้คนรอบข้าง

ภาคผนวก จ.
แบบประเมินองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีสู่

แบบประเมินองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

คำชี้แจง ขอความกรุณาให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็น ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ที่มีต่อชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ตามข้อความในช่องรายการ ซึ่งมีระดับความคิดเห็น ดังนี้

- 5 หมายถึง มีประโยชน์ / เป็นไปได้ / เหมาะสม / ถูกต้อง มากที่สุด
 4 หมายถึง มีประโยชน์ / เป็นไปได้ / เหมาะสม / ถูกต้อง มาก
 3 หมายถึง มีประโยชน์ / เป็นไปได้ / เหมาะสม / ถูกต้อง ปานกลาง
 2 หมายถึง มีประโยชน์ / เป็นไปได้ / เหมาะสม / ถูกต้อง น้อย
 1 หมายถึง มีประโยชน์ / เป็นไปได้ / เหมาะสม / ถูกต้อง น้อยที่สุด

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง สำหรับความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. ด้านความถูกต้องและครอบคลุม (Accuracy) เป็นการพิจารณาว่า ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น สารสนเทศที่ได้จากการประเมินมีความถูกต้อง เชื่อถือได้ เพียงพอสำหรับตัดสินคุณค่าชุดกิจกรรมและ สอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุดกิจกรรม

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. มีวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน					
2. มีการระบุขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน					
3. มีการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้ชุดกิจกรรม					

2. ด้านความเหมาะสม (Propriety) เป็นการพิจารณาว่า ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ ตัวชี้วัดที่ใช้ประเมินมีความสอดคล้องกับการใช้เพื่อการสื่อสารจริงเพื่อส่งเสริมชุดกิจกรรมองค์ความรู้ พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ มากน้อยเพียงใด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4. การแนะนำ ให้ความรู้ วิธีการ ขั้นตอน ในการนำชุดกิจกรรม ไปใช้ชัดเจน					
5. องค์ประกอบและตัววัดที่ชัดเจนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์					

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
6. มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพื้นที่					

3. ด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ (Feasibility) เป็นการพิจารณาว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับสภาพจริง เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ปฏิบัติได้ ยอมรับได้ ประหยัดและคุ้มค่า มากน้อยเพียงใด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
7. วิธีการ ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมตามชุดกิจกรรมสามารถนำชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธไปใช้ได้					
8. สามารถนำไปปรับปรุง/เสริมสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ					
9. ชุดกิจกรรมน่าสนใจเหมาะสมกับการนำไปใช้					

4. ด้านความมีประโยชน์ (Utility) เป็นการพิจารณาว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นส่งเสริมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธมากน้อยเพียงใด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
10. ชุดกิจกรรมมีความครอบคลุมสามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่					
11. ความรู้ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามชุดกิจกรรม มีความน่าเชื่อถือ					
12. ชุดกิจกรรมเกิดประโยชน์ต่อความต้องการของพื้นที่					
13. สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาส่งเสริมกับพื้นที่อื่น ๆ ได้					
14. ชุดกิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ.
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๐๙/๒๕๖๔

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมวิถีพุทธ
 (Development of the Body of Knowledge, Innovation Area for Learning the Buddhist Way of Life)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800764012

สถาบันที่สังกัด: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: รศ.ดร.สิน งามประโคน

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๐๙/๒๕๖๔

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ประวัตินักวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
รศ.ดร.สิน งามประโคน
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)
Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon
2. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษาศึกษา
สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
4. ประวัติการศึกษา
- พธ.บ. (การบริหารการศึกษาศึกษา)
- M.A. (Educational Administration)
- Ph.D. (Educational Administration)
5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษาศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
1) การบริหารการศึกษาศึกษา
2) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวงออนไลน์เพื่อส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในยุคดิจิทัล	ปีงบประมาณ 2564	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้อิทธิพล	ปีงบประมาณ 2564	หัวหน้าโครงการวิจัย

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. สิน งามประโคน. “พุทธบริหารการศึกษาศึกษา : แนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการ”. วารสารบัณฑิตศึกษาศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ (เมษายน 2559) : 39-43.

2. สีน งามประโคน และคณะ. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี”. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559) : หน้า 225-245.

3. สีน งามประโคน. “การวิเคราะห์พุทธวิถีการบริหารการศึกษาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ตุลาคม 2559) : 45-52.

4. พระสมุห์วิศักดิ์ อธิญาโณ (กอจันทร์), สีน งามประโคน และแสง นิลนามะ. “การวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาชีวิตและสังคม : กรณีศึกษาภูมิปัญญาไทยอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559) : 143-162.

5. พระครูปลัดบุญยัง ทุลโลภ (สุนทรวิภาต), สีน งามประโคน และอินดา ศิริวรรณ. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี”. วารสารบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) : 225-245.

6. สีน งามประโคน และคณะ. “นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ”. วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี 2561 : 74-82.

7 .Sin Ngamprakhon “Educational Management Model of Temples for the Quality of monks and Novices in the Future”institute for Engineering Research and Publication (IFERP), 2563.

8 . Assoc. Prof. Dr. Sin Ngamprakhon, Asst. Prof. Dr.Phramaha Sombat Dhanapanno, Dr.Phrakrubhattaradhammakhun, Assoc. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai “Educational Administration: Concept, Theory and Management”institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

9 . Assoc.Prof.Dr.Suddhipong Srivichai, Asst. Prof. Dr.Phramaha Sombat Dhanapanno, Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon, Dr.Phrakrubhattaradhammakhun “The Activity Model of Moderate Time, More Learning for Learning and Teaching Management in Basic Education”institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

10.Phra Choosak Thiradhammo (Laoheng),Assoc. Prof. Dr. Somsak Boonpoo, Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon, Asst. Prof. Dr.Teeraphong Somkhaoyai “A Model of Creative Thinking Enhancement for Teachers in Primary Schools under Bangkok Metropolitan Administration”institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

11 .Phrakru Sujittanan Hitajitto (Tinphowong), Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon, Asst.Prof.Dr. Kasem Sangnont, Asst.Prof.Dr.Teeraphong Somkhaoyai “The Development of Buddhist Situational Leadership of Administrators in

Phrapariyattidhamma Dhamma Division in Sangha Administration Region 14” institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

1 2 . Ven.Minh Siripanno (Tran), Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon ,Assoc.Prof.Dr.Suddhipong Srivichai,[4] Asst.Prof.Dr.Teeraphong Somkhaoyai i “Buddhist Making Decision Model of Primary School Administrators in Socialist Republic of Vietnam” institute for Engineering Research and Publication (IFERP), 2564.

8. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

1. ตรรกศาสตร์เบื้องต้น (อัสสำเนา, 2563, 83 หน้า)
2. พุทธวิธีการบริหารการศึกษา (อัสสำเนา, 2563, 369 หน้า)
3. หลักการเขียนวิทยานิพนธ์ บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ พร้อมตัวอย่างประกอบ (อัสสำเนา, 2563, 416 หน้า)
  1. ภาวะผู้นำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563, 305 หน้า, การอ้างอิงแบบนามปี)
  1. พุทธนวัตกรรมการบริหารการศึกษา (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563, 350 หน้า, การอ้างอิงแบบนามปี)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
พระสุรชัย สุรชโย,ดร.
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)
Dr.PhraSurachai Surachayo
2. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์
3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
4. ประวัติการศึกษา
- พธ.บ. (สังคมศึกษา)
- พธ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
1) การประกันคุณภาพการศึกษา
2) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
โมเดลสมการโครงสร้างของระบบการประกัน คุณภาพการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย	ปีงบประมาณ 2563	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ พุทธ	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมโครงการ
การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองน่าอยู่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมโครงการ

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล).“การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของ
สถานศึกษา”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ปีที่ 1 (ฉบับพิเศษ)
ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2561.

2. Boonchurd Chumnisart et al., Correlation of Supervision Process and the Performance of the Graduate Program in Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, <http://psychologyandeducation.net/pae/index.php/pae/article/view/904>

7.2 บทความทางวิชาการ

1. พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล).“การประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกแบบกัลยาณมิตร”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปี 2561.

2. พระสุรชัย สุรชโย (หงษ์ตระกูล).“อิทธิบาท 4 กัยการประกันคุณภาพการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา”. นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน, ปีที่ 3 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2561.

8. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

1. พระสุรชัย สุรชโย,ดร. (2561). ระเบียบวิธีการวิจัยทางพุทธบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (250 หน้า).

2. พระสุรชัย สุรชโย,ดร. (2563). การประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (275 หน้า).

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)
Assoc.Prof.Dr.Suddhipong Srivichai
2. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษาศึกษา
สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
4. ประวัติการศึกษา
- ป.ธ. 3
- พธ.บ. (การบริหารการศึกษาศึกษา)
- M.Ed. (Educational Guidance)
- Ph.D. (Education)
5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษาศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
1) การบริหารการศึกษาศึกษา
2) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์
6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการสร้างคุณค่าทางการศึกษาเพื่อเติม ปัญญาสังคมของสามเณรเปรียญธรรม 9 ประโยค	ปีงบประมาณ 2564	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถี พุทธ	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมวิจัย

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. อำนวย เดชชัยศรี และสุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “ทักษะการบริหารมนุษย์สัมพันธ์ตามแนวพุทธ”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2560) : 48-64.
2. สุทธิพงษ์ อุพลเกียรติ, ประยูร แสงใส และสุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “การประเมินประสิทธิภาพระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร ของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น”. วารสารสถาบันวิจัยพินนิตธรรม. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2560) : 73-84.

3 .Suddhipong Srivichai, The Buddhist Strategies for Administration in PhraPariyattidham-ma School, General Education Section, Presented Article about Mahachula-longkomrajavidyalaya University, At Howard University, (May 25 60) : PP. 89-98.

4. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำทางการศึกษา”. วารสารมหาวิทยาลัยวารสาร. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561) : 56-63.

5. พระครูปลัดธนภุชงค์ กิตติปัญญา (ฤทธิ์นาคา) Kittipaño (Ritnaka), สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย , พิรวัฒน์ ชัยสุข. “กระบวนการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ สำหรับโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (2563) : ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2563 : 39-52.

6. พระสุวรรณมหาพุทธาภิบาล (ไธ้ สุภโท) , สมศักดิ์ บุญปู , สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, พิรวัฒน์ ชัยสุข. “รูปแบบการจัดการเรียนรู้ศีล 5 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2020): ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2563: หน้า 1-4.

7. พระครูโกศลปริยัตยานุกิจ (ธฤติ วิโรจโน), สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย , สมศักดิ์ บุญปู. “การบูรณาการหลักมนุษยสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรม สำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (2563): ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2563: หน้า 14-27.

8. พระครูโสภณภัทรเวทย์ (อิทธิพล ปธานิโก) , สมศักดิ์ บุญปู, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “รูปแบบการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2563): ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2563: หน้า 15-26.

9. พระครูวิวัฒน์ธรรมานุกูล (อ้อด ธรรมปาโล) , สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, สมศักดิ์ บุญปู. “การพัฒนาคุณลักษณะพรหมวิหารธรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2563): ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2563: หน้า 27-38.

10. Suddhipong Srivichai, Educational Administration Leadership in the 21st Century, 1st, International Conference On Multidisciplinary and Current Educational Research Organized By Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU) In Association With Institute For Engineering Research and Publication (IFERP) 30TH - 31ST JULY 2020 Ayuttaya, Thailand : PP. 255-262.

11 . Assoc. Prof. Dr. Sin Ngamprakhon, Asst. Prof. Dr.Phramaha Sombat Dhanapanno, Dr.Phrakrubhattaradhammakhun, Assoc. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai “Educational Administration: Concept, Theory and Management” institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

1 2 . Assoc.Prof.Dr.Suddhipong Srivichai, Asst. Prof. Dr.Phramaha Sombat Dhanapanno, Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon, Dr.Phrakrubhattaradhammakhun “The Activity Model of Moderate Time, More Learning for Learning and Teaching Management in Basic Education” institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

1 3 .Suthit Sawaddi, [2] Assoc.Prof.Dr.Sin Ngamprakhon , Assoc. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai,[4] Asst. Prof. Dr. Phrakhruwirunsutakhun Uttamasakko “Development of Cognitive Learning Model based on Four Noble truths under the Office of the Secondary Educational Service Area” institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.

8. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

1. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559, 202 หน้า, การอ้างอิงแบบนามปี)

2. ภาวะผู้นำทางการศึกษาบนพื้นฐานทางแนวคิดจากพระไตรปิฎก (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563, 310 หน้า, การอ้างอิงแบบนามปี)

3. การบริหารจัดการศึกษาแนวใหม่เชิงพุทธบูรณาการ (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563, 285 หน้า, การอ้างอิงแบบนามปี)

4. แพลตฟอร์มความลงใน institute for Engineering Research and Publication (IFERP),2564.จำนวน 4 เรื่อง

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Assoc.Prof.Dr.Intha Siriwan

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษาศึกษา
สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

- พธ.บ. (การบริหารการศึกษาศึกษา)
- M.Ed. (Educational Administration)
- Ph.D. (Educational Administration)

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- 1) การบริหารการศึกษาศึกษา
- 2) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
- 3) การบริหารกิจการคณะสงฆ์

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถี พุทธ	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมวิจัย

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. บุญเลิศ จีระภัทร์, อินตา ศิริวรรณ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, พระมหาสหัส ฐิตสาโร และนิภา จีระ
ภัทร์. “ระบบการบริหารจัดการวัดเพื่อสังคม”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2558) : 1-10.

2. นฤมล ราชบุรี, อินตา ศิริวรรณ และอุทัย สติมัน. “พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาองค์การ
แห่งการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน”. วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษาศึกษา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2559) : 26-33.

3. พระครูโกมุทสิทธิการ (พิทักษ์ เกสโร), อินตา ศิริวรรณ และศุภสิทธิ์ เสวตพงษ์. “กลยุทธ์
การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

กรุงเทพมหานคร”. วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558) : 96-105.

4. มยุรี คำปาเชื้อ, อินดา ศิริวรรณ และอุทัย สติมัน. “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในกรุงเทพมหานคร”. วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2559) : 97-105.

5. พระครูปลัดบุญยัง ทูลโลภ (สุนทรวิภาต), สีน งามประโคน และอินดา ศิริวรรณ. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี”. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) : 225-245.

6. อินดา ศิริวรรณ และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. “การศึกษาแนวทางพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558) : 10-23.

7. อินดา ศิริวรรณ. “การจัดกิจวัตเพื่อสังคม”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556. (185 หน้า)

8. อินดา ศิริวรรณ. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแพนงสามัญศึกษาต้นแบบของคณะสงฆ์ไทย”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558. (250 หน้า)

9. อินดา ศิริวรรณ, และคณะ. “การศึกษาประสิทธิภาพทางการศึกษาของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559. (225 หน้า)

10. อินดา ศิริวรรณ “กลยุทธ์การบริหารจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559. (230 หน้า)

7.2 บทความวิชาการ

1. บุญเลิศ จีร์ภัทร์, พระมหาสหัส ฐิตสาโร และอินดา ศิริวรรณ. “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในการพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 6”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กันยายน-ธันวาคม 2557) : 65-83.

2. อินดา ศิริวรรณ, “แนวทางการบริหารการปกครองแบบมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์”. วารสารมจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2560) หน้า65-83.

8. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

1. อินดา ศิริวรรณ “พระพุทธศาสนากับสังคม” พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556. 145 หน้า.

2. อินดา ศิริวรรณ “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560. 132 หน้า.

3. อินตา ศิริวรรณ “ความเป็นครูวิชาชีพ” พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2560. 292 หน้า.